MOSZAD-AKTÁK ALAPJÁN

Eleven és szórakoztató, mint egy Le Carré-regény, de a valódi kémtörténetek rajongói számára

SZÖKEVÉNYEK

A náci zsoldosok története a hidegháború alatt

DANNY ORBACH

EURÓPA

A Német Szövetségi Köztársaság külföldi hírszerző szolgálatának alapítója – maga is Hitler egykori tábornoka – feltűnően sok SS-tisztet fogadott be a csapatába. Könnyelmű döntése nyomán a KGB könnyű prédaként csábította át magához náci ügynökeit, hogy aztán számító módon leleplezze múltjukat, megingatva ezzel nemcsak a szervezet, de még a bonni kormány helyzetét is. Ugyan a győztes szövetségesek a második világháború után megfogadták, „még a világ végén is" levadásszák a náci háborús bűnösöket, sokukat hagyták elillanni, vagy egyenesen eltussolták rémtetteiket az együttműködésükért cserébe. Egyes náci szökevényekből fegyvercsempész, spicli vagy titkos ügynök lett, akik döntő szerepet játszottak a szuperhatalmak közötti küzdelemben. Német luxuséttermekben, csempészektől hemzsegő jugoszláv kikötőkben, damaszkuszi rejtekhelyeken, egyiptomi vidéki klubokban vagy éppen a francói Spanyolország fasiszta végváraiban – a náci kémek mindenhol megtalálhatóak voltak. Kusza befolyás- és információhálózataikat nemcsak az Egyesült Államok és a Szovjetunió, de a nyugatnémet, a francia, sőt az izraeli titkosszolgálatok is kiaknázták. A náci ügynökök nem egy esetben kulcsfontosságú szerepet töltöttek be az állandóan robbanásveszélyes hidegháború titkos műveleteiben.

Danny Orbach, az izraeli hírszerzés veteránja archívumok mélyéről kiásott dokumentumokra és korábban hozzáférhetetlen Moszad-aktákra is alapozva, a kémregények izgalmával vetekedve, részletekbe menően meséli el a szökött nácik rejtélyes történeteit, melyek államtitkoknak minősültek, s a mendemondák és a propaganda homályába vesztek – egészen mostanáig!

DANNY ORBACH

SZÖKEVÉNYEK

A náci zsoldosok története a hidegháború alatt

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2024

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu

BEVEZETÉS

„Nincs jelen és nincs jövő – csak múlt,
*amely újra meg újra megtörténik – most."**

LEON URIS: *SZENTHÁROMSÁG*

A HARMADIK BIRODALOM bukásával németek milliói – akik megszokták, hogy Hitler hódító és népirtó gépezetét szolgálják – maradtak munkahely és lelkesítő ideológia nélkül. Akadtak köztük hivatásos katonák, köztisztviselők és hírszerzési szakértők is, akik a nemzetiszocializmussal való kapcsolatuk miatt bemocskolódtak. Mások a náci ideológia „igaz hívei" voltak, a náci védelmi és biztonsági szervezetek, például az SS és az SD tagjai, illetve a fajirtás és más háborús bűnök elkövetői.

Elvileg legalább az utóbbiaknak szembe kellett volna nézniük a könyörtelen igazságszolgáltatással a gaztetteik miatt, hiszen a győztes szövetségesek megfogadták, hogy „még a világ végén is" levadásszák őket. A gyakorlatban azonban alig marok-

* Borbás Mária, Dezsényi Katalin és Tótisz András fordítása.

nyi náci vezetőt állítottak csak a nürnbergi nemzetközi bíróság elé. A nyugatnémet társadalom alapos denácifikációjának terve panaszosan nyöszörögve kimúlt, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy megfizethetetlenül drágává tenné a közigazgatást az, ha Nyugat-Németországot megtisztítanák Hitler hivatásos katonáitól és köztisztviselőitől, vagy akár csak a náci párt tagjaitól.

Ennek köszönhetően a Harmadik Birodalom romjaiból megszülető Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) – amely esküdözött ugyan, hogy szakít Németország náci múltjával – tele volt kínos náci titkokat rejtegető emberekkel. Hasonló volt a helyzet az ország hírszerző szolgálataiban is, amelyek a kommunizmus elleni harcban példátlanul megbízható ügynököknek (és a harmadik világ országaiban egyedülállóan hasznos és letagadható szabotőröknek) találták a hajdanvolt nácikat.

Nem volt hiány ezekből a megbízhatónak tartott náci ügynökökből, hiszen háborús bűnösök ezrei szaladtak szét a szélrózsa minden irányába, míg mások külön egyezséget kötöttek a nyugati szövetségesekkel. Bár az exnácikat rendíthetetlen antikommunistának tartották, sokan közülük a kommunistákhoz hasonlóan kezdtek gondolkodni, sőt ideológiai meggyőződésből csatlakoztak a Szovjetunióhoz és szatellit államaihoz. Némelyekből szabadúszó fegyverkereskedő, kém vagy beépített ügynök lett, és semmi más nem érdekelte őket, csak az, milyen anyagi ellenszolgáltatást kapnak a Harmadik Birodalom idején elsajátított szaktudásukért. Végül, néhányan továbbra is arról álmodoztak, hogy a nemzetiszocializmus egyszer még újjászületik. Mint látni fogjuk, valójában a náci revansisták, a nyugat- vagy szovjetpárti, illetve szabadúszó zsoldosok közti határvonal gyakran elmosódik,

egyesek sokszor egyszerre több vasat is tartanak a tűzben, váltogatják az oldalakat és kettős vagy hármas ügynökként tevékenykednek.

A végén mégis a Szovjetunió profitált legtöbbet ezekből az erkölcsileg kompromittált személyekből. Részben azért, mert rajtuk keresztül bepillantást nyerhetett a Német Szövetségi Köztársaság legbelsőbb ügyeibe; részben azért, mert a náci háborús bűnösökkel fennálló kapcsolat súlyos politikai terhet jelentett a nyugatnémeteknek, akiket sokak a Harmadik Birodalom örököseinek tartottak. Persze végül óhatatlanul kiderült, hogy még mindig erős a nácikhoz fűződő kötelék, amit a Szovjetunió ki is használt, ezért Nyugat-Németország hírszerzése évtizedeken keresztül semmire se jutott Kelet-Németországgal (NDK) és a szovjetekkel szemben – pontosan úgy, ahogy Moszkva akarta.

Az a gőg és önáltatás, amely Nyugat-Németország politikai és értelmiségi vezetőit arra késztette, hogy jóváhagyják a náci bűnözők felbérelését, sok szempontból visszhangozta ezen elvileg „befolyásos emberek" irreális vágyálmait, akik arról ábrándoztak, hogy a nyugati és keleti blokk között független szerepet fognak játszani. A náci keménylegények német luxuséttermekből, csempészektől hemzsegő, jugoszláv kikötőkből, damaszkuszi rejtekhelyekből és a francói Spanyolország fasiszta végváraiból álló, kusza befolyás- és információhálózatot alakítottak ki. Az OTRACO cég (Orient Trading Company; Keleti Kereskedelmi Társaság) tulajdonosai még arról is ábrándoztak, hogy arab forradalmárok és nacionalisták kulcsfontosságú támogatói lesznek, Európa-szerte ők finanszírozzák majd a neonáci mozgalmakat és megteremtik a német „nemzeti" újjáéledés alapját.

Az biztos, hogy ebben a történetben nem csak a náci menekültek és a Német Szövetségi Köztársaság rájuk támaszkodó köztisztviselői az egyedüli, illúziókat kergető szereplők. A náci ügynökök megbízhatóságával és befolyásával kapcsolatos tévképzetek arra késztették az Egyesült Államok Központi Hírszerző Ügynökségét (CIA), hogy rájuk hagyatkozva antikommunista, „hátrahagyott" gerillákat helyezzenek el a Szovjetunió szatellit államaiban, akiket majd akkor vetnek be, amikor a harmadik világháború „elkerülhetetlenül" kitör. És egészen másfajta módon, de azok a hosszú árnyak, amelyeket a második világháború és a holokauszt emlékei vetettek – emlékek, amelyeket a Közel-Keleten szabadon garázdálkodó náci kalandorok tombolása elevenített fel –, arra sarkallták Franciaországot és Izraelt, hogy erősen túlreagálja a német fegyvercsempészek algériai, illetve a német rakétatudósok egyiptomi szerepét. Ezek a túlreagálások alapvető nemzeti érdekeket sértettek, illetve hátráltatták a nagyon is valós és nagyon is létező szovjet veszedelem elleni közös front kialakítását.

Azért írtam ezt a könyvet, hogy elmeséljem a náci zsoldosok történetét a második világháború utáni évtizedekben és elmagyarázzam, miért volt olyan fontos a szerepük. Ennek segítségével teljesebb képet kapunk a hidegháborúról, a németek tragikus belső küzdelmeiről, az izraeli–arab konfliktusról és a titkosszolgálatok láthatatlan csatározásairól. Az első részben (Bukás és feltámadás), végigkövetjük a nyugatnémet titkosszolgálat történetét, attól kezdve, hogy az Egyesült Államoknak dolgozó zsoldosok csoportjaként megszületett, egészen a fénykoráig, amikor az NSZK egyetlen külföldi hírszerző ügynöksége lett. Megismerkedünk a szervezet alapítójának, Reinhard Gehlen tábornoknak a téveszméivel, miszerint a kommunizmus elleni harcban és saját karrierjének építésében a náci biztonsági szakértőknek veheti legnagyobb hasznát. De azzal, hogy náci bérenceket alkalmazott és velük közös álmokat dédelgetett, kitette magát a szovjet befolyásnak és elhintette saját bukásának magvait.

A második részben (Ok és okozat) távolabbra tekintünk, hogy feltérképezzük a világszerte zajló titkos műveleteket. Látni fogjuk, hogyan hoztak létre náci fegyverkereskedők és szabadúszó kémek egy világméretű fegyvercsempész-hálózatot, azzal a szándékkal, hogy a bevételeket politikai kampányokra és saját meggazdagodásukra fordítsák. A könnyű pénzkereset és a nemzetiszocializmus végső visszatérésének ábrándját kergetve, egymással párhuzamosan félelmeket és illúziókat is keltettek – mind Franciaországban, mind Nyugat-Németországban –, és arra ösztönözték a BND-t (Bundesnachrichtendienst, Szövetségi Hírszerző Szolgálat), illetve francia megfelelőjét, az SDECE-t (Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionnage, Külső Dokumentációs és Kémelhárítási Szolgálat), hogy meggondolatlan titkos akcióikkal aláaknázzák saját kormányuk stratégiáját. A Moszad, Izrael híres titkosszolgálata is beszállt a ringbe: egyes náci zsoldosokat levadászott, másokat viszont felhasznált az izraeli–arab konfliktusban.

A harmadik és végső részben (Utórengések és árnyak) látni fogjuk, hogy a Moszad – irracionális egzisztenciális félelmektől hajtva – hogyan indított titkos merénylethadjáratot az Egyiptomban dolgozó német rakétatudósok ellen, csaknem végzetesnek bizonyuló válságot robbantva ki a zsidó állam és Nyugat-

Németország között. A Moszad ugyanakkor – titkos műveletek segítségével – meg is oldotta ezt a konfliktust, ami nem várt módon befolyásolta Izrael szökésben lévő, náci háborús bűnösök ellen indított hadjáratát.

• • •

Ez a könyv három fő témát boncolgat. Az első azoknak a küzdelmei és alkalmazkodási stratégiája, akik még a bukását követően is a Harmadik Birodalmat szolgálták. Az adott hidegháborús környezetben csak a tévelygő fanatikusok kicsiny csoportja ragaszkodhatott foggal-körömmel a náci ideológiához és gyakorlathoz. Ennek ellenére csak kevesen tudták félresöpörni Hitler szemétdombját, és vele együtt életük tucatnyi, vagy még annál is több évét. Inkább belekapaszkodtak a nekik legvonzóbbnak tűnő alkotóelemekbe, és megpróbálták a háború utáni világba integrálni őket. Egyesek az antikommunizmust választották és alkalmazkodni próbáltak a Nyugat elvárásaihoz, mások idegenkedtek a nyugati demokráciától és inkább a keleti ideológia mellett sorakoztak fel, megint mások az antiszemitizmusra összpontosítottak és megfogadták, hogy külföldről folytatják a zsidóellenes harcot. Ezek a döntések szinte mindig némi kompromisszumot követeltek. Azok az egykori nácik, akik számára például a kommunizmus elleni küzdelem volt a legfontosabb, kénytelen-kelletlen elfogadták a nyugati demokráciát. Azok, akik folytatni akarták a „zsidóellenes harcot", végül a Szovjetunió, Hitler leggyűlöltebb ellensége mellett döntöttek. Sokan megfogadták, hogy „neutralisták", azaz semlegesek lesznek, kijátsszák egymás ellen a hidegháború összes szereplőjét – amerikaiakat, németeket, oroszokat, arabokat, sőt még az izraelieket is – és meggazdagodnak anélkül, hogy bárki mellett elköteleznék magukat. Ez az ideológiai rugalmasság megmagyarázza, hogy az 1950-es és 1960-as évek nagyhatalmi harcaiban miért bukkantak fel náci bérencek a világszínpad összes kis zugában és szegletében.

A második téma, amellyel ez a kötet foglalkozik, az illúzió és önámítás ereje. Ott vannak az öreg nácik, neonácik és a Harmadik Birodalom csodálóinak délibábjai: ezek az emberek azt hitték, hogy valójában független erőt képviselnek, mely a hidegháborús viaskodásban még államokat, sőt magukat a szuperhatalmakat is manipulálhatja. De ez a könyv azokat a rémeket és egzisztenciális félelmeket is megemlíti, amelyek azokra törnek rá, akiknek a magánszférájával valamelyik náci szereplő akárcsak felszínesen is érintkezik. Az 1945 utáni évtizedekben a „náci" szó nagy hatással volt a hidegháború közönségére, legyen szó akár újságírókról, akár politikai vezetőkről, akár hírszerzési tisztekről. A politikusok a háború és népirtás okozta traumának köszönhetően a kelleténél nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a náci zsoldosoknak, így nagyobb hatalommal ruházták fel őket, mint máskülönben tették volna. A hidegháború menetét, Németország történelmét, illetve Izrael és arab szomszédjai közötti konfliktusok történetét nem is annyira maguk a náci bérencek befolyásolták, mint inkább azok a reakciók, amelyeket a kormányokból és titkosszolgálatokból kiváltottak.

Ez a kötet végül górcső alá veszi a hírszerző ügynökségek belső működését, valamint a rejtett műveletek és a nemzeti politika közötti gyakori ellenérdekeltséget. A hidegháború idején a kö-

vetkezetes politikai stratégiát sokszor titkos akciók helyettesítették, ami nemzetközi krízishelyzetekhez vezetett, illetve arra ösztönözte az államokat, hogy összejátsszanak. Látni fogjuk, hogyan ásták alá saját kormányuk politikáját a német, francia és izraeli titkosszolgálatok azzal, hogy náci zsoldosokkal szövetkeztek, cimboráltak vagy harcoltak, s emiatt a döntéshozók nem tudták racionálisan átgondolni, milyen eszközeik és céljaik vannak. Mikor a rejtett akciók végre reális és elérhető politikai célok szolgálatába álltak, gyümölcsöző eredményeket hoztak.

• • •

Amikor egy író hírszerzési műveletek történetével foglalkozik, meg kell küzdenie az iratok titkosításával járó nehézségekkel. A legtöbb hírszerző ügynökség archívuma titkosított, kutatók nem látogathatják. A rendelkezésünkre álló információk többsége megbízhatatlan, kiszivárgott értesüléseken, szenzációhajhász újságcikkeken és elfogult emlékiratokon alapul. A szakértők egészen mostanáig a legjobb esetben is csak nagyjából tudták összerakni a képet, mely a legrosszabb esetben teljesen torz lett. Szerencsére az elmúlt években sok titkosszolgálat legalább részben megnyitotta a levéltárát. Ennek köszönhető, hogy ez a könyv – diplomáciai, politikai, törvényszéki, rendőrségi és katonai iratok mellett – elsősorban amerikai, német és izraeli hírszerző ügynökségek dokumentumaira támaszkodik, melyek többsége csak nemrégiben vált hozzáférhetővé. Bizonyos esetekben itt kerültek először publikálásra (például egyes Moszad-akták). Sokkal nehezebb feladat lett volna megírni ezt a művet, ha a Moszad Történeti Osztálya váratlanul nem nyitja meg előttem a kapuit, hiszen példátlan módon hozzáférést biztosítottak számomra eddig titkosított anyagokhoz. A német hírszerző ügynökségek együttműködése is kellemes meglepetést jelentett, például a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatalé (Bundesamt für Verfassungsschutz, BfV) és a Szövetségi Hírszerző Szolgálaté (Bundesnachrichtendienst; BND). Ezzel szemben az arab és szovjet titkosszolgálatok archívuma továbbra is zárva maradt, ahogy a francia hírszerző ügynökség, az SDECE irattára is csaknem teljesen. Ezekben az esetekben kiszivárogtatott titkokra, magánbeszélgetésekre, emlékiratokra és belső információkra támaszkodó, korábbi kutatásokra kellett hagyatkoznom, melyeket a legnagyobb körültekintéssel értékeltem ki. A francia esetnél alig néhány dokumentum állt csak rendelkezésemre. Szerencsére a cambridge-i Mitrohin-archívum anyagának köszönhetően bepillanthattam a szovjet hírszerzés homályos világának fontos, ám rendkívül elfogultan bemutatott mozzanataiba. Mindig is az elsődleges forrásokat részesítettem előnyben a másodlagos leírásokkal szemben, hogy az eredeti szereplők hangját halljam, és különbséget tegyek igazság, torzítás és valótlanság között. Amikor egymásnak ellentmondó beszámolók közül kellett választanom, azokat a tanúvallomásokat szemeltem ki, amelyek nagyjából összecsengtek a rendelkezésemre álló bizonyítékokkal, s elkerültem a meg nem erősített, szenzációhajhász leírásokat, még azokat is, amelyek évtizedekig cirkuláltak a történettudományi tanulmányokban.

Korábbi szerzők kiváló munkáiból is merítettem: ezek közé tartozott a BND történészeinek független bizottsága, amely az elmúlt években számtalan könyvet adott ki a szolgálat 1945 és

1968 közötti történetéről; valamint a Moszad, az SDECE és a KGB történetéről író szakértők művei is. Interjút tudtam készíteni egy maroknyi résztvevővel, köztük Ráfi Eitannal, az ünnepelt Moszad-kémmel, néhány hónappal a halála előtt. Végül az a szerencse ért, hogy számos szakértő, történész és oknyomozó újságíró is megosztotta velem a véleményét, néha éjszakába nyúló, hosszas beszélgetések során. Nélkülük nem írhattam volna meg ezt a könyvet. A hibákért azonban kizárólag engem terhel a felelősség.

• I. RÉSZ •

BUKÁS ÉS FELTÁMADÁS

SOMOGYI KÖNYVTÁR
96481
1881

• 1 •

Sanyarúrét

„Nem tudom, hogy gazember-e. Kevés érsek kémkedik.
A mi oldalunkon áll, és csak ez számít."

ALLAN W. DULLES, A CIA IGAZGATÓJA, 1953–1961

1945 ÁPRILISA VOLT, s lassan a végéhez közeledett az a globális konfliktus, amelyet a náci Németország Lengyelország elleni inváziója indított el 1939-ben. Egy ponton úgy tűnt, hogy Hitler hamarosan egész Európát vérengző uralma alá hajtja, óriási gyarmattá teszi Lengyelországot és a Szovjetuniót, így megvalósul a nácik megszállott álma az „élettér" kialakítására. Hitler „Általános Keleti Terve" (*Generalplan Ost*) gátlástalanul lemészárolta volna a háború előtti lengyel lakosság 80 százalékát, a Szovjetunió szláv népességének nagyjából kétharmadát, és természetesen az összes zsidót deportálásra és megsemmisítésre ítélte. A csekély, megmaradt szláv népesség a német gyarmatosítók felügyelete mellett robotolt volna, hogy biztosítsa Nagy-Németország számára a szükséges nyersanyagbázist, munkaerőt és területet, hogy versenyezni tudjon az angolszász hatalmakkal. Kelet-Európa egyszerre töltötte volna be Németország Brit Indiájának és amerikai

vadnyugatának szerepét. De nem így történt. Az a katasztrofális konfliktus, amelyet Hitler 1939 szeptemberében elszabadított, szinte a világ összes országát magával ragadta, több mint ötvenmillió embert megölt, és egész Európát romok pusztaságává tette. A csataterv ritkán éli túl az ellenséggel való összeütközést. Bizony, nehéz lenne túlbecsülni annak mértékét, hogy a náci stratégia végeredménye mennyire tért el az eredeti céloktól.

A második világháború nem hárította el a „kommunista veszélyt", sőt oda vezetett, hogy a kommunista ideológia robbanásszerűen elterjedt abban a hatalmi űrben, amelyet a Harmadik Birodalom felemelkedése és bukása hozott létre. A háborút követő öt évben a Dél-kínai-tengertől az Adriai-tengerig kommunista kormányok kerültek hatalomra, és a következő két évtizedben a kommunizmus teret nyert Afrika, Délkelet-Ázsia, sőt még a nyugati félteke gyarmati uralom alól felszabadult nemzetei között is. Az ez utáni másfél generáció életében a Szovjetunió által támogatott, újjáéledő, forradalmi és az Egyesült Államok által népszerűsített szabadpiaci, liberális ideológia közötti küzdelem alakította a világ eseményeit, míg Nyugat- és Közép-Európa régi nagyhatalmai perifériára szorultak.

Ahelyett, hogy Európa határai az Urálig tágultak volna és az „alsóbbrendű" szlávokat Szibériába száműzték volna, a náci Németország fajirtó politikája arra késztette a szovjeteket, lengyeleket, cseheket, magyarokat, jugoszlávokat és a balti népeket, hogy több mint tizenkétmillió német nemzetiségi lakost száműzzenek olyan területekről, ahol a tizenharmadik század óta éltek, és ahol meghatározó szerepet töltöttek be, így Németország etnikai határait visszatolták az Oderáig. Ahelyett, hogy megőrizték volna

a német nemzet képzeletbeli „faji tisztaságát", a német nőknek az Elbától keletre többszörös csoportos nemi erőszakot kellett elszenvedniük, melyeket tömeges öngyilkosság, lelki és fizikai trauma és számtalan nem kívánt terhesség követett. Ahelyett, hogy megszerezte volna azt a földterületet, amelyet Hitler szükségesnek tartott a világhatalmi pozíció eléréséhez, Németország puszta túlélése hamarosan már csak az angolszász hatalmak – és főleg az Egyesült Államok – bőkezűségén és hozzájárulásain fog múlni.

A Szovjetunió tulajdonképpen máris megtette az első lépéseket, hogy Lengyelországban és a Balkánon bábkormányokat hozzon létre – és arra is felkészült, hogy magában Németországban is ugyanezt tegye. A német kommunistákból álló árnyékkabinet már készen állt, hogy azon a napon, amikor a Vörös Hadsereg elfoglalja Berlint, szovjet urai nevében átvegye a hatalmat.

Ez a nap 1945 áprilisára fenyegető közelségbe került. Több mint kétmillió szovjet katona kerítette körbe Berlint. Köztük és a Birodalmi Kancellária között alig negyvenötezer reguláris német katona állt, akiket megfogyatkozott és darabokra hullott egységekből szedtek össze; segédhaderőként pedig képzetlen, ősz hajú Volkssturm-harcosokból és pelyhedző állú Hitlerjugend-tagokból verbuvált, hasonlóan gyér létszámú zászlóaljak sorakoztak fel, illetve – ironikus módon – balti, horvát és orosz önkéntesekből toborzott SS-alakulatok, akikre biztos halál várt, ha a szovjetek kezébe kerültek. De Hitler még fővárosának megtépázott romjai között is arról álmodozott, hogy Dél-Németországban és Ausztriában létrehozza az alpesi erődöt, ahol a lojális nácik mindvégig kitartanak, és ahonnan visszakövetelhetik

maguknak a nemzetiszocialista Németországot, amint elkerülhetetlenül kitör a Szovjetunió és a nyugati szövetségesek közötti konfliktus.

De Reinhard Gehlen tábornoknak, annak a magas rangú hírszerzési elemzőnek, akit megbíztak az „alpesi erőd" előkészítésével, egészen más tervei voltak. A sovány, acélos tekintetű tisztet a túlélés foglalkoztatta – nem a nemzetiszocializmusé, hanem a sajátjáé, a személyes hatalmáé és a nemzetéé, ebben a sorrendben. Gehlen, egy könyvkiadó fia, nem az a sztereotip, folyton monoklit igazgató, porosz vezérkari tiszt volt. 1920-ban felküzdötte magát a versailles-i békeszerződés után összezsugorodott hadseregbe. Hitler hatalomra kerülésének és a Wehrmacht gyors térnyerésének köszönhetően el tudott helyezkedni a vezérkarnál, ahol karrierje hamar szárnyalni kezdett. Esze ágában sem volt eldobni mindazt, amit nagy nehezen megszerzett, pusztán azért, mert teljes pusztulás fenyegette a rezsimet, amelyet szolgált, sőt az egész nemzetét is.

Ezért összegyűjtött egy csapat hasonló gondolkodású tisztet egy elhagyatott búvóhelyen, a Bajorország és Ausztria közötti határ mellett (mindkettő a Nagynémet Birodalom része volt). A Bajor-Alpok hegyei között kanyargós hegyvidéki út vezetett egy eldugott, zöld mezőre, amelyet gyönyörű, alpesi vadvirágok pöttyöztek. A szomszédos faházat, Sanyarúrétet (*Elendalm*), csak néhány vadász és turista látogatta. Gehlen és a társai itt készültek fel a bukásra és az azt követő időkre. Gehlen szívesen gondolt vissza arra a szerény házikóra. „Az élet a háborítatlan természetben – írta – igazán varázslatos volt." Sanyarúrét csakugyan elbűvölő hely volt. Az ablak előtt vízesés hullott alá egy tiszta patakba, és a fákon túl magasodó Alpok hófedte csúcsai lélegzetelállító látványt nyújtottak.

Gehlen ennek a kunyhónak a falai között bizonyára elmerengett azon, milyen szomorú sorsra jutott az az ország, amelyet az elmúlt hat évben hűségesen szolgált, s talán azt is végiggondolta, milyen szerepe lesz majd a közelgő katasztrófában. A korábban oly félelmetes német Reich összeomlott körülötte, a Birodalom hadseregét legyőzték, városai füstölgő romhalmazokká váltak, vezetői pedig a föld alatt kerestek menedéket. Az idilli környezet azonban egyfajta vigasztalást nyújtott, lehetőséget arra, hogy az ember egyszerűen elfelejtse a múlt bűneit, és új életről álmodozzon. És Gehlennek, a Fremde Heere Ost (Keleti Idegen Hadseregek, katonai felderítő szolgálat, a keleti fronton összegyűjtött információk hírszerzési elemzéséért-értékeléséért felelős szervezet) hajdani vezetőjének életében sok olyan dolog létezett, amelyet kétségtelenül el akart felejteni, de azt még ennél is jobban akarta, hogy mások – főleg a nyugati szövetségesek – mindezeket elnézzék neki.

Gehlen szervezete – még a Barbarossa hadművelet, a Szovjetunió német inváziójának megkezdése előtt – központi szerepet játszott a Szovjetunió etnikai, politikai és katonai gyengeségeinek, sebezhető pontjainak feltárásában. Vagyis előkészítették a terepet az elkövetkező, népirtó konfliktushoz, amelyben több tízmillió civil halt meg; ugyanakkor az „Általános Keleti Terv" sokkal szélsőségesebb céljainak megvalósítási kísérletéhez is. Ennek ellenére Gehlen nem tartozott a náci ideológusok közé. A Fremde Heere Ost fejeként fütyült a náci fajelméletekre, és támogatta, hogy a Szovjetunió számtalan elégedetlen nemzetéből

és etnikumából is toborozzanak hírszerző ügynököket és kollaboránsokat, akiket még most is feltétlenül be akart vetni, bár nem olyan módon, ahogy azt náci, politikai felettesei eredetileg tervezték.

Gehlen már évekkel korábban megjósolta a Harmadik Birodalom összeomlását, és készült is rá. Nem akart azonban kockázatot vállalni annak érdekében, hogy siettesse a bukást és megmentse nemzetét a kellemetlen következményektől. Igaz, szemet hunyt az 1944-es összeesküvés felett, amelynek célja Hitler meggyilkolása volt, és pesszimista katonai jelentésekkel dühítette fel a Führert, de vigyázott, nem dugta ki annyira a nyakát, hogy zongorahúrt tekerjenek rá – nem úgy, mint a maroknyi bátor összeesküvő. Gehlen, noha német hazafinak vallotta magát, mindenekelőtt igazi túlélő és karrierista volt. Feltett szándéka volt, hogy életben marad, sőt remekül boldogul az összeomlás közepette is. Gehlen és a legközelebbi munkatársai – ahelyett, hogy meghúzták volna magukat és elrejtőztek volna a győztesek elől – a nyugati szövetségeseket kihasználva akarták újjáépíteni a Reich romjaiból saját, privát hírszerző birodalmukat. Ennek a tervnek olyan következményei lesznek, amelyek messze túlnőnek bármelyik konspirátor legvadabb jóslatain is.

Gehlen szerencsésen időzített. Hitler pont egy nappal azelőtt lőtte főbe magát, mielőtt a kémfőnök Sanyarúrétre ért. A Führer halálával füstbe ment a nácik azon terve, hogy a Bajor-Alpokban létrehozzák az „utolsó hídfőt". Gehlen, akit Hitler kijelölt az alpesi erőd vezérkarába, nem sokat törődött a nemzetiszocialista újjáéledésről szóló álmokkal. Előre tekintett, s abban mesterkedett, hogy szövetséget kössön az amerikaiakkal és politikai ha-

talomhoz jusson az „új Németország"-ban, amely előbb-utóbb kiemelkedik majd a Harmadik Birodalom hamvaiból. Gondosan előkészítette hát a tárgyalások során aranyat érő aduászt. A Vörös Hadseregről összeszedett, szigorúan titkos archívumát mikrofilmre másolták, és vízálló dobozokban gondosan elraktározták. Ezeket a ládákat elrejtették Sanyarúrét körül, illetve más helyszíneken. Gehlen abban reménykedett, hogy alkut ajánlhat leendő, amerikai fogvatartóinak: felbecsülhetetlenül értékes információkat a Szovjetunióról és részben még létező ügynökhálózatokról, saját és legközelebbi munkatársainak a szabadságáért cserébe, valamint azért, hogy Washington felügyelete alatt újrakezdhesse karrierjét mint hírszerzési szakértő.

Gehlen merész terve olyan feltételezéseken alapult, amelyek módfelett hasonlítottak a nemzetiszocialista vezetés azon vágyálmaihoz, melyeknek köszönhetően a képzeletbeli alpesi erődbe küldték őt. A Vörös Hadsereg már a Festung Berlin (berlini erőd) ostromára készült, amikor a Führer, Joseph Goebbels propagandaminiszter és mások Hitler bunkerének félhomályában álmodozva, még mindig kárörvendezve társalogtak arról, hogy egyre szélesebb szakadék tátong a szovjetek és a nyugati hatalmak között. Egészen Hitler és legközelebbi bűntársainak öngyilkosságáig abban reménykedtek, hogy az amerikaiak az utolsó pillanatban a szovjetek ellen fordítják fegyverüket és akkor a Reich megmenekül.

Hírszerző elemzőként maga Gehlen is megerősítette ezeket az üres ábrándokat. „A [moszkvai] politikai vezetés világosan látja, hogy csak a német Reich fejthet ki katonai és politikai ellenállást a szovjetek Európa megszerzésére irányuló törekvései

ellen. [A Reich] katonai szempontból értékes lehet a britek és az amerikaiak számára abban, hogy távol tartja Európától a bolsevik imperializmust." Gehlen az efféle, nyugtató ópiumként ható szavakkal csak táplálta feletteseiben a hiú reményeket, miközben a szovjetek, britek és amerikaiak rendületlenül összefogtak és kitartottak eredeti tervük mellett, hogy eltiporják a náci Németországot. Halálra ítélték a Német Birodalmat mint államszervezetet. Ahogy a vezetőit is.

Mindazonáltal Gehlen tényleg megértette, milyen következményekkel jár a német tisztek – főleg a saját – jövőjére nézve a szövetségesek közötti, növekvő feszültség. Senki sem garantálhatta, hogy a szovjetek és az amerikaiak közötti bizalmatlanság nem vezet-e újabb – akár hideg-, akár másfajta – háborúhoz. Az azonban szinte teljesen biztos volt (és itt Gehlen döbbenetes pontossággal megjósolta a jövőt), hogy az amerikaiaknak információra lesz szüksége a szovjetekről. Gehlen hajdani hírszerzőfőnökként, aki a keleti fronton szolgált, pontosan ezt a portékát készült áruba bocsátani.

Ám ez a terve 1945 tavaszának kaotikus napjaiban a legjobb esetben is veszélyes hazardírozást jelentett. Gehlen bizonyára tudta, hogy a nácik szemében ez az ötlet felér a hazaárulással. A Sanyarúréthez vezető út tele volt veszélyekkel. Mindenütt SS-csoportok járőröztek az utakon, dezertőröket tartóztattak le, és a legcsekélyebb gyanú esetén kivégezték őket. Az efféle forrófejű fanatikusok könnyen korai halálra ítélhették Gehlent és a tiszttársait is. A kémfőnök ráadásul abban sem lehetett biztos, hogy az amerikaiak értékelni fogják a „kincsét", és bármit is adnak érte cserébe. Az igazat megvallva, ő és a társai is könnyen egy

névtelen hadifogolytáborban köthettek ki, vagy ami még roszszabb, akár át is adhatták őket a szovjeteknek.

Gehlen és az emberei a német fegyverletételt követő napokban arra számítottak, hogy amerikai közkatonák fognak megjelenni az ajtóban. Ehelyett meglepve tapasztalták, hogy nem törődnek velük. Bosszúsan elhagyták hát hegyvidéki búvóhelyüket, hogy egyik katonatársuk szüleivel a Schliersee mellett megünnepeljék a pünkösdöt. Két nap vidám falusi mulatozás után feladták magukat a legközelebbi amerikai harcállásponton, Fischhausenben. Gehlen naivan azt hitte: olyan fontos személyiség, hogy az amerikaiak nagy megbecsüléssel, sőt tisztelettel bánnak majd vele. Gerhard Wessel – aki a háború alatt Gehlen helyettese volt és elkísérte a bajor hegyekbe azután, hogy Németország kapitulált – biztosította róla, hogy az Amerikai Egyesült Államok Hadserege jól bánik az ellenséges tábornokokkal. Gehlent ehelyett letartóztatták, és rögtön a bajorországi Miesbachba került, egy „hadifogolyketrecbe", amelyet zsúfolásig megtöltöttek elfogott német tisztekkel. Sem ő, sem a társai nem beszéltek angolul, így hát nehezen tudtak kommunikálni elfogóikkal, akik viszont egy szót sem értettek németül.

A csalódott Gehlen önmaga fontosságának tudatában dagályosan előadta első vallatójának, egy alacsonyabb rangú CIC-(Counter Intelligence Corps, kémelhárító-felderítő hadtest) tisztnek, hogy „A német hadsereg tábornoka vagyok és a Főparancsnokság Hírszerző Osztályának a főnöke. Rendkívül fontos információkkal szolgálhatok az ön főparancsnoka és az amerikai kormány számára, és követelem, hogy most azonnal vigyenek egy magasabb rangú parancsnokhoz!" A fiatal tiszt válasza kijózanító

volt: „Maga tábornok *volt – volt,* uram. És kérem, ne mondja meg nekem, mit tegyek!" Igazság szerint a CIC-nek rengeteg munkát adott a sok elfogott német tiszt, akik hazudtak a múltjukról, hogy sokkal fontosabbnak tüntessék fel magukat, leplezzék bűntetteiket, vagy mentsék az irhájukat. Ennek köszönhetően az ifjú tiszt csak a náci Németországban uralkodó állapotokról faggatta Gehlent, és nem mutatott különösebb érdeklődést a Szovjetunióval kapcsolatos tudása iránt. Egy rövid beszélgetés után visszaparancsolta a foglyot a cellájába.

Gehlent ezután ide-oda szállították, egyik hadifogolytáborból a másikba. Bár sejtelme sem volt róla, de az elfogásáról szóló jelentések 1945 júliusában lassanként felfelé szivárogtak az amerikai hírszerzésen belül, így az extábornokot végül átszállították egy wiesbadeni villába, amelyet a magas rangú német foglyok kihallgatására jelöltek ki. Ott a sorsa hirtelen szerencsés fordulatot vett, amikor megismerkedett John Boker századossal, a G-2, az amerikai hadsereg Hírszerző Osztályának alkalmazottjával. Boker az előző vallatótisztekkel ellentétben barátságosan viselkedett Gehlennel, és meghívta, hogy üljenek le a villa mellett egy kerti padra, csevegni egy kicsit.

Boker százados folyékonyan beszélt németül és rendelkezett némi ismerettel a Szovjetunióról is, így hát rögtön rájött, milyen jó fogást csinált. A felettese, Edwin L. Sibert tábornok, a 12. hadseregcsoport hírszerzőparancsnoka másként gondolkodott, mint az amerikai tisztek többsége, akik továbbra is szövetségeseknek tekintették a szovjeteket. Akárcsak a híres George Patton, Sibert is nyilvánvaló és konkrét fenyegetésnek tartotta őket. A Németország kapitulációját követő két évben a második világháború

győztesei, az amerikaiak és a szovjetek közötti konfliktusok fokozódtak – mind jellegükben, mind méretükben megváltoztak. A szovjetek azon törekvései, hogy a háború során elfoglalt kelet-európai államokban kommunista bábkormányokat állítsanak fel, valamint Sztálin iráni, törökországi és görögországi aspirációi ijesztő gyorsasággal eltaszították egymástól a két nagyhatalmat. Az amerikaiaknak voltak ugyan információik a Vörös Hadseregről, de úgy érezték, hogy ennél többre van szükségük, így örömmel fogadták Gehlen elrejtett irattárát.

Gehlen eredeti szándékai ellenére nem tudott „alkut" kényszeríteni az amerikaiakra. Hadifogolyként teljesen ki volt szolgáltatva nekik. Mivel teljes mértékben tisztában volt ingatag helyzetével, elárulta Sibertnek, hol található a titkos dokumentumtár, anélkül, hogy bármit kért volna cserébe. Sibert viszonzásképpen Wiesbadenbe vitette Gehlen néhány katonakollégáját a különféle hadifogolytáborokból és megengedte nekik, hogy beszámolót írjanak hírszerző szolgálatuk történetéről.

A Pentagon 1945. augusztus 21-én elfogadta Boker és Sibert javaslatát: átviszik Washingtonba Gehlen titkos irattárát, és ott alaposan elemzik és kiértékelik. Továbbá, Boker némi győzködés után meg tudta szerezni az engedélyt arra, hogy az ő őrizete és kísérete mellett Gehlen és hat legközelebbi tanácsadója is repülőre szálljon a dokumentumokkal együtt. A németek három szabadnapot kaptak, hogy civil ruhát vásároljanak és összeszedjék személyes tárgyaikat. Egyikük, aki nem talált bőröndöt, egy méretes hegedűtokban cipelte a holmiját, az összegyűlt Wehrmacht-tisztek csoportjának egy színtársulat arculatát kölcsönözve. Walter Bedell Smith tábornok, a 12. hadseregcsoport vezérkari főnöke

és a CIA leendő igazgatója megengedte nekik, hogy a magánrepülőjén utazzanak.

Gehlen és kollégái, akik még ekkor is rendíthetetlenül hittek önnön fontosságukban, ha nem is vörös szőnyegre, de legalábbis szívélyes fogadtatásra számítottak az Egyesült Államok fővárosában. Amerikai őreik az út során mindent elkövettek annak érdekében, hogy eszükbe juttassák hadifogoly voltukat: nem hagyhatták el a repülőgépet, amikor útközben megálltak, nehogy feleslegesen felhívják magukra a figyelmet. Mikor végre megérkeztek a fővárosba, Washingtonba, egyetlen magasabb rangú tiszt sem várt rájuk. Ehelyett orvosi vizsgálaton estek át és betuszkolták őket a közelben várakozó, ablak nélküli járműbe. Boker nagy csalódására nem tudta elérni, hogy jobb körülmények között tartsák őket fogva. A washingtoni Pentagon tisztségviselőinek Boker csak egy névtelen hírszerző tiszt volt Európából, nem több.*

Gehlent és tanácsadóit az elkövetkező két hónapban külön börtöncellákba zárták a Virginia állambeli Fort Huntban. Viszonylag kényelmes helyük volt, de továbbra is börtönszerű körülmények között éltek. Gehlen szerint a „barátságtalan" parancsnok mindent elkövetett annak érdekében, hogy ne tudjanak kapcsolatba lépni a Pentagonnal. Egyszer csak segítségükre sietett egy váratlan szövetséges. A Pentagon megbízta Eric Waldmant, egy bécsi származású, amerikai zsidó hírszerző tisztet azzal, hogy foglalkozzon Gehlennel és a csapatával. Bár Waldman több

* Gehlen az emlékirataiban azt állítja, hogy szóban egyezett meg Sibert tábornokkal a „hasznosságukról".

családtagját is elveszítette a holokausztban, mégis szívesen dolgozott együtt a Wehrmacht-tisztekkel, mert úgy vélte, hogy a jövőben a szovjetek lesznek az ellenségeik. Gehlen, aki sosem volt antiszemita, úgy emlékezett Waldmanre, mint „megbízható és melegszívű" emberre, és ösztönösen megértette, hogy nem rendítheti meg az amerikai beléje vetett bizalmát. Példának okáért, mivel gyanította, hogy bepoloskázták a zárkáikat, figyelmeztette kollégáit, hogy ne tegyenek antiszemita kijelentéseket. Mikor egyikük egy négyszemközti beszélgetés során „disznó zsidó"-nak nevezte Waldmant, az extábornok kidobta a csoportból. Ami Waldmant illeti, ő vette a fáradságot és segített Gehlen Németországban maradt családjának, sőt később a hajdani Wehrmacht-tábornokkal és a csapatával való együttműködés egyik leglelkesebb amerikai szószólója lett.

Gehlen és az emberei a mostoha viszonyok ellenére szorgalmasan munkálkodtak, és 1945 novemberének közepére elkészítettek egy 716 oldalas kötetet a keleti fronton folytatott tevékenységükről és a Vörös Hadseregről. Waldman, aki hálás volt mindezért, valahogy elintézte, hogy félreeső erdei kunyhókban, jobb körülmények között szállásolják el őket, sőt még washingtoni bevásárló és városnéző kirándulásokat is szervezett a foglyainak.

Gehlen és a kollégái közül néhányan egy ideig azt fontolgatták, hogy amerikai állampolgárságért folyamodnak és Washingtonból harcolnak a kommunizmus ellen, akárcsak egyes német tudósok, például Wernher von Braun. Csak azután született meg az ötlet, hogy amerikai gyámkodás mellett létrehoznak egy független, német titkosszolgálatot, miután az amerikaiak úgy dön-

töttek, hogy új munkatársaiknak Európában vehetik leginkább hasznát. Gehlen és társai 1946 júniusában Waldmannel együtt visszatértek Németországba, majd különféle álneveken létrehozták azt a csoportot, amelyet végül „Gehlen Org"-ként (Gehlen-szervezet) ismert meg a világ. A székhelyük először Frankfurt közelében, Oberurselben, a Camp Kingben volt; aztán a Taunus-hegységben, a Kransberg-kastélyban, egy festői erődítményben; végül pedig Pullachban, egy München melletti falucskában. De Gehlen legnagyobb bosszúságára amerikai felettesei az egyik rivális kémcsoporttal is együttműködtek, amelyet a vetélytársa, Hermann Baun vezetett.

Az amerikaiak Baunt, aki korábban katonai hírszerzési szakértő volt, zseniális adatgyűjtőnek és a Vörös Hadsereg jól ismert specialistájának tartották. Kétségtelen, hogy tragikus élete volt. A háború utolsó napjaiban az egész családját elvesztette egy légitámadás során, s hirtelen haragú, munkamániás láncdohányos lett belőle, aki megszállottan gyűlölte a kommunistákat. Az amerikaiak 1946-ban és 1947-ben felosztották a munkát két pártfogoltjuk, Gehlen és Baun között. Az utóbbi magasan a hegyekben, egy „Kék ház"-nak nevezett kunyhóban kémhálózatokat szövögetett a szovjetek által megszállt zónában és felügyelte a SIGINT- (Signals Intelligence, vagyis: jelhírszerzés, technikai hírszerzés) létesítmények kialakítását: ezek segítségével akarták lehallgatni a Vörös Hadsereget. Gehlent ezzel egy időben megbízták azzal, hogy elemezze a Baun által összeszedett, nyers adatokat.

Gehlen és Baun kapcsolata azonban hamarosan megromlott, mivel mindketten ki akarták túrni a másikat a hatalomból. A G-2 tisztjei először haboztak, de végül megértették, hogy választaniuk kell két pártfogoltjuk között. Gehlen és a jobbkeze, Gerhard Wessel mindent elkövetett annak érdekében, hogy Baunt zsidóellenes különcnek fessék le az amerikaiaknak. Ez olyan vád volt, amelyet végzetesnek tartottak – talán az egykori ellenségeiken eluralkodott, „zsidó hatalommal" kapcsolatos, csökevényes náci téveszmék miatt. Baun jó szakember volt, de „nem bízott a zsidókban" és nem volt túl iskolázott. Ki van téve – hangzott a vádaskodás ellene – új, fiatal felesége egészségtelen befolyásának, és mentálisan instabil, amit Baun viselkedése apránként igazolt is.

Baun megdöbbentette az amerikaiakat a hóbortos viselkedésével: amerikai dollárokkal teletömött bőröndöt rejtegetett az ágya alatt és megfenyegetett egy másik tisztet, akivel holmi szerelmi ügy miatt összetűzésbe keveredett. És ami még ennél is rosszabb: mivel nem fogta fel, hogy meddig terjed a hatalma, elkészítette egy, az egész kommunista Kelet-Európára, Balkánra és a Közel-Keletre is kiterjedő, nemzetközi kémhálózat tervét. Az amerikai katonai hírszerzésnek azonban Németországban csak korlátozott mennyiségű információra volt szüksége a Vörös Hadseregről; nem állt érdekükben az, hogy a közreműködésükkel egykori német ellenségeik az egész világon befolyást nyerjenek, illetve megőrizzék náci korszakbeli érdekhálózatukat. Az amerikaiak végül a sokkal gyakorlatiasabb Gehlent választották a pökhendi Baun helyett, akit félretettek: kevésbé fontos pozíciókba került. Gehlen – Waldman áldásával – átvette riválisa kémhálózatát és SIGINT-állomásait. (Baun később még fontos szerepet kapott, mivel ő irányította a Gehlen-szervezet behatolását olyan veszélyes külföldi területekre, mint a Közel-Kelet.)

A Gehlen Org a következő kilenc évben további német hírszerző szervezetekkel is versengett, és lassanként átalakult az újonnan született Német Szövetségi Köztársaság titkosszolgálatává. Bár sok amerikai hírszerző tisztnek kételyei voltak, Gehlen az amerikai hírszerző közösség egyik legfontosabb közép-európai partnere lett. Ezzel előkészítették a talajt ahhoz, hogy exnáci titkos ügynökök is beszálljanak a nagyhatalmak harcába. De még számos további szereplőt be kell mutatnunk, hogy megértsük, miként befolyásolta ezt a harcot a hidegháborús kémkedés eme újabb árnyrétege.

• 2 •

Szemétdombról szemezgetve – náci bérencek a bukás után

„Kik menetre készek, s mi, kik ütközünk,
akár tettekkel, akár néma egyezséggel,
trónján ülő háborús bűnös...
löknek felé, s azt mormogják, »kell«."

NATHAN ALTERMAN: *ABOUT THIS (ERRŐL)*

1945. ÁPRILIS VÉGE FELÉ, miközben Gehlen és a kollégái Sanyarúrétnél elásták kincseiket, egy fiatal amerikai tiszt egy kisebb, gyalogos katonákból álló különítménnyel végighajtott a környékbeli hegyi utakon. A 28 éves James H. Critchfield az amerikai hadsereg egyik legfiatalabb ezredese volt, akit azzal a feladattal bíztak meg, hogy egy előretolt csapatot vezessen az alpesi erőd felé. Huszonkilencedikén az embereivel Hurlach falu mellett váratlanul belebotlott egy német tehervonatba. Néhány figyelmeztető lövéssel megállították, mire egy maroknyi SS-őr leugrott, aztán eltűnt az erdőben. „A vezértank tetején utazó gyalogosok feltörték a vagonok ajtaját – emlékezett vissza Critchfield –, és lesoványodott,

mocskos, fekete-fehér rabruhát viselő, emberi lényekből álló, szörnyű rakomány... özönlött ki a döbbent amerikai katonák karjaiba. Első pillantásra a rabok inkább holtaknak, mintsem élőknek tűntek. Gyakorlatilag az összes egyszerűen lerogyott a földre." Critchfield az emlékirataiban őszinte borzadállyal írta le ezt az első találkozást a rettegés és gyilkolás nemzetiszocialista rendszerével. Később, már magasabb rangú CIA-tisztként, a totalitárius diktatúra esküdt ellenségének vallotta magát, olyan embernek, aki saját országának demokratikus értékeiért harcol, és mélyen átérzi a zsidók és a Harmadik Birodalom egyéb áldozatainak nehéz sorsát. És mégis, ugyanez a Critchfield döntő szerepet játszott a Gehlen-szervezettel és közismert náci háborús bűnösökkel való amerikai együttműködés megszilárdításában.

Reinhard Gehlen és a barátai messze nem az egyedüli náci tisztek voltak, akik az amerikai hírszerző közösség alkalmazásában álltak. Náluk sokkal rosszabbak is akadtak. Ahogy sok más német tiszt a keleti fronton, ők is belekeveredtek háborús bűnökbe, hiszen információval látták el az SS-pribékeket, amivel megkönnyítették a dolgukat, azonban nem kezdeményeztek és nem is hajtottak végre rémtetteket. De – mint a későbbi nyomozások során kiderült – az amerikaiak sokkal elvetemültebb gyilkosokat is felbéreltek, akiknek a foglalkoztatása meglehetősen ironikus helyzetet teremtett.

Ott van például Klaus Barbie esete. Lyon korábbi Gestapofőnöke a németek által megszállt Franciaország egyik leghírhedtebb titkosrendőre volt: férfiak, nők és gyermekek ezreinek kivégzése és szadista megkínzása szárad a lelkén. Az úgynevezett „lyoni mészárost" közvetlenül a háború után nem ítélték el, sőt

kémként alkalmazta a CIC – ugyanaz a szervezet, melynek feladatai közé tartozott a náci háborús bűnösök levadászása. Mikor Barbie helyzete végül tarthatatlan lett, az amerikai hírszerzés villámgyorsan Dél-Amerikába vitte, ahol visszatért régi, jó szokásaihoz, s ezúttal a helyi diktátorok nemzetbiztonsági tanácsadója lett.

Nem Barbie volt az egyetlen. A CIC tucatnyi SS- és Gestapotisztet is felfogadott, pedig némelyikük hatalmas vérengzésekben vett részt. A Truman-adminisztráció ezzel egy időben német tudósokat importált az Egyesült Államokba – közöttük a náci kényszermunka haszonélvezőit is. Az amerikaiak és más hidegháborús hatalmak buzgón keresték azokat a pénzhamisítókat, akik korábban hamis bankjegyeket készítettek az SS-hírszerzésnek, hogy saját titkosszolgálataikban hasonló feladatokat bízzanak rájuk. Az 1947-ben alapított CIA gyorsan beszállt a játszmába. Nácikat és a holokauszt rémtetteinek egyéb elkövetőit – németeket, oroszokat és ukránokat – foglalkoztattak kémként és beépített ügynökként a határövezetekben, illetve a Szovjetunió és szatellit államainak területén belül. Másokat „maradó hálózatok" kialakítására kértek fel: szovjet támadás esetén ezek szervezték volna meg a gerillaháborút.

Ez az egész először csak viszonylag kis léptékben indult. A Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága 1945. május 10-én megparancsolta Eisenhower tábornoknak, az európai színpadon szereplő amerikai erők parancsnokának, hogy tartóztassák le az összes náci háborús bűnöst azok kivételével, akiket hírszerzésre vagy más katonai célokra használhatnak. „Kivétel" – ez volt a kulcsszó. Az érvényes parancsok szerint a CIC-nek előnyben

kell részesítenie azokat a német ügynököket, „akik ideológiailag igazodnak az Egyesült Államok eszméihez" és el kell kerülniük azokat, akik nem hagytak fel bűnöző életmódjukkal, esetleg nem feddhetetlen előéletűek, mert a múltbeli bűnök lelepleződhetnek, és kellemetlen helyzetbe hozhatják Washingtont. Azok az amerikai műveleti tisztek, akik a feltételezett háborús bűnösöket beszervezték, teljes mértékben tisztában voltak azzal, hogy szégyenletes dolgot művelnek, és elég kellemetlen lenne, ha ez kiderülne (és a szovjet propagandának is lenne min csácsognia). Minél befolyásosabb volt egy náci, annál súlyosabb bűnöket követett el, és annál nagyobb volt a kockázata annak, hogy leleplezik és nyilvánosan megszégyenítik. A náci erőszakszervezetek (például az SS, az SD vagy a Gestapo) veteránjait is kockázatos volt felbérelni, hiszen ők maguk is veszélyt jelentettek az amerikai megszállók rezsimjére, illetve az újonnan létrehozott nyugatnémet demokráciára nézve. Ennek köszönhetően ezeknek az embereknek az alkalmazását aggályosnak tartották, s csak akkor tettek kivételt, ha feltétlenül szükséges volt.

Ezeknek az egymással ellentmondásos elvárásoknak köszönhetően a feltételezett háborús bűnösök az amerikai hírszerző ügynökségek által foglalkoztatott németek ezreinek csak kis százalékát tették ki (a CIC esetében a későbbi vizsgálatok huszonnégy ilyen személyt neveztek meg), és a felfogadásuk előtt bonyolult átvilágítási procedúrán kellett átesniük. Ez a rendszer azonban nem mindig működött jól, és a helyi parancsnokok sokszor szabadon dönthettek, hogy melyik SS-, SD-, illetve Gestapo-ügynök számít „kivételnek".

Ezeknek a kivételeknek a köre azonban a fenyegetésről alkotott felfogás változásával fokozatosan bővült. Az az igazság, hogy a szövetségeseknek még ekkoriban is leginkább a megszállást fenyegető veszélyek elhárítása miatt főtt a fejük. A Németországban tartózkodó amerikai hadsereg 1945-ben és 1946 elején még mindig a nácikat és a neonácikat, főleg a Werwolf néven ismert, hírhedt gerillákat tekintette a legnagyobb veszedelemnek a megszállt övezetben. A CIC a német kapitulációt követő hét hónapban 120 000 németet vett őrizetbe háborús bűnök elkövetése, illetve náci vagy neonáci tevékenység miatt. Közülük néhányan az „automatikus letartóztatás" kategóriájába estek, például a magasabb rangú katonatisztek és a Reich fentebb említett erőszakszervezeteinek tagjai. A letartóztatottak közül sokan vélhetőleg háborús bűnöket követtek el; mások viszont csupán elkeseredett fiatalok voltak, akik gyülevész bandákba verődtek; alacsonyabb rangú hivatalnokok a náci szervezetekben; illetve olyan polgárok, akiket különféle pletykák, híresztelések vagy hamis vádak miatt csuktak le. A CIC ezekben a korai hónapokban nagyszámú német kommunista besúgót bérelt fel, sőt, egy esetben még a helyi kommunista párttal is megosztotta az irodáját.

Ekkoriban szigorúan korlátozták a nácik foglalkoztatását, elsősorban azért, mert bennük látták a szövetséges megszállást fenyegető legnagyobb veszélyt. Az egyik müncheni kémelhárító tiszt augusztus vége felé amiatt panaszkodott, hogy „a tiltott személyek listája annyira kibővült, hogy már a náci párt egyetlen tagját, illetve egyetlen katonatisztet sem vehetünk fel, a német hírszerző szolgálat személyzetéről nem is beszélve". Arra figyel-

meztetett, hogy ez a stratégia azért kockázatos, mert a hadsereg veteránjai a neonáci szervezetek felé sodródhatnak.

1945 őszére már változni kezdett a helyzet, mivel a kommunisták fokozatosan átvették a nácik helyét: immár őket tartották a Németországot és az egész európai porondot leginkább fenyegető veszélyforrásnak.* A Németország, Lengyelország és más országok háború utáni sorsával kapcsolatos nézeteltérések miatt 1946 telén és 1947 tavaszán romlani kezdett az Egyesült Államok és a Szovjetunió viszonya. Harry Truman elnök 1947 márciusában, a Kongresszus előtti beszédében segítséget ígért minden szabad nemzetnek, melyet totalitárius beavatkozás fenyeget. Truman katonai vezetői – akik erősen túlbecsülték a Szovjetunió harckészültségét – attól féltek, hogy hamarosan átfogó támadás indul Nyugat-Európa ellen. Ezek a félelmek a kommunista agresszió minden egyes megnyilvánulásával jelentősen fokozódtak: például ott volt a szovjet hatalomátvétel Csehszlovákiában, Berlin 1948-as blokádja, 1949-ben Moszkva első atomkísérlete, illetve 1950-ben Észak-Korea dél-koreai inváziója. Az amerikai hadsereg parancsnokainak nemcsak katonai erőre volt szükségük egy esetleges szovjet katonai offenzíva megállításához (és a sajátjukat szörnyen kevésnek tartották), hanem a szovjetek szándékaival, kapacitásával és a Vörös Hadsereg hadrendjével kapcsolatos információkra is.

* 1945 ősze és 1946 tavasza között megfigyelhető egy fokozatos véleményátalakulás. Az 1945 szeptemberében és októberében kiadott parancsok nem nevezték meg konkrétan a szovjet hírszerzést, csupán arra hívták fel az elhárításnál dolgozók figyelmét, hogy legyenek óvatosak, mert „bármelyik" hírszerző szolgálat spionjai beépülhetnek közéjük.

Bár az Egyesült Államoknak voltak hírszerzési adatai a Szovjetunióról, nem volt betekintésük Oroszország és a szovjet szatellit államok legbelsőbb ügyeibe, enélkül pedig nem vehették észre az invázió korai, figyelmeztető jeleit. Mivel az amerikaiak adatgyűjtési lehetőségei korlátozottak voltak a SIGINT eszközeivel – legalábbis az 1950-es évek közepéig –, kénytelenek voltak emberi erőforrásokra, köztük kémekre hagyatkozni, viszont az olyan zárt társadalmak, mint a Szovjetunió, sokkal védettebbek a kémtevékenységgel szemben, mint a demokráciák. Ezért logikusnak tűnt az amerikaiak számára, hogy a szükséges információk összeszedéséhez megfelelő tapasztalattal és nyelvtudással rendelkező ügynököket kell felbérelniük. Több alkalmas jelölt is a háborús bűnök elkövetésében érintettek kategóriájába tartozott: szovjet állampolgárok, akik együttműködtek Németországgal, illetve náci hírszerzési szakértők, akik nemrég még a szovjetek ellen harcoltak. Más szóval: a sürgős katonai fenyegetésre adott önvédelmi reakcióként könyvelték el azt, ha néhány háborús bűnöst is foglalkoztatnak.

A náci gonosztevők felelősségre vonásának gondja lassanként a múltbéli problémák sorába került, s a feladat egy részét 1946 márciusában engedékenyebb német bíróságoknak osztották ki. Néhány CIC-tiszt még pár évig tovább vadászott a feltételezett náci háborús bűnösökre, de az amerikaiak 1948-tól nagyobb óvatossággal kezdtek bánni a foglyaikkal, sőt még enyhítettek is a korábbi, háborús gaztettekkel kapcsolatban hozott, szigorú ítéleteken. Sokkal fontosabbnak tartották azt, hogy megnyugtassák a nyugatnémet lakosságot és a Wehrmacht-tisztek testületét, akikre szövetségesként szükségük lesz a kommunizmus elleni

harcban, mintsem régi számlákat rendezzenek, vagy igazságot szolgáltassanak a Harmadik Birodalom áldozatainak. Ezzel egyidejűleg egyre több CIC-csoport vadászott nácik helyett kommunistákra. Ebben a feladatban Hitler egykori biztonsági tisztjei is jó szolgálatot tehettek. Elvégre sok mindent tudnak a „vörösökről" és meggyőződéses antikommunisták, nem igaz? Ugyanakkor a CIC attól is félt, hogy az elkeseredett nácik megtalálják az utat a kommunista földalatti mozgalomba.

Bármilyen rémesen hangzik is, ez az amerikai vélemény nem volt teljesen megalapozatlan. Összehasonlítva Nyugat-Németország szovjet inváziójának veszélyével – melyet egy belülről támadó, kommunista „ötödik hadoszlop" támogatna –, a nácik visszatérésének csekély, illetve semmi esélye sem volt. A náci Németország veresége annyira megrázó volt, hogy Hitler legtöbb követője, sőt még sok náci ideológus számára is világossá vált, hogy gyökeresen meg kell változtatniuk a világnézetüket, politikájukat és stratégiájukat ahhoz, hogy Németország fennmaradjon. Még a meggyőződéses nácik is – mint például Hitler hűséges helyettese és utóda a Harmadik Birodalom vezetőjeként, Karl Dönitz főtengernagy – elismerték, hogy csak a nemzetiszocializmus bizonyos aspektusai őrizhetők meg. A sokkal realistább emberek azonban világosan látták, hogy az előző rezsim ideológiájának legtöbb elemétől meg kell válniuk. Azoknak a veterán náciknak, akik meg akartak őrizni valamit abból a szemétdombból, amelyet Hitler maga után hagyott, óvatosan és nagy körültekintéssel kellett választaniuk.

Sok hajdani náci – az amerikai elvárásokhoz igazodva – az antikommunizmust csippentette fel a szeméthalomról, s készek

voltak minden mást kihajítani. Azért, hogy megvédjék Németországot a gyűlölt bolsevik ellenségtől, hajlandóak voltak leszámolni Hitler Nyugat-ellenességével és a demokráciától való idegenkedésével, valamint az antiszemitizmussal és a fajelmélettel, mint az állam működésének alapelveivel. A háború utáni körülmények között egy demokratikus, antikommunista és Nyugat-barát ország szolgálata volt számukra a legjobb választás, vagy legalábbis a kisebbik rossz. Ez a döntés, amelyet alacsony és közepes rangú régi nácik milliói hoztak meg, megadta a születőben lévő nyugatnémet államnak, a Német Szövetségi Köztársaságnak a hőn vágyott életerőt és stabilitást. Éppen ezért a nyugatnémet bürokráciában dolgozó, sok-sok volt náci nem próbálta meg aláaknázni az államot, illetve nem igyekeztek náci politikát folytatni – azzal a fontos kivétellel, hogy megvédték a háborús bűnösöket a jogi üldöztetéstől.

Az amerikaiak azonban végzetes hibát követtek el, amikor azt hitték, hogy az összes egykori náci kollaboráns az antikommunizmust válogatta ki a szeméthalomból. Egyesek másként döntöttek, legalábbis sokkal tágabban értelmezték az „antikommunizmust", mint az amerikaiak. (Az amerikai hatóságok az 1950-es évek elején legnagyobb rémületükre rájöttek, hogy egyik „maradó hálózatuk", az Ifjú Németek Szövetsége néven ismert csoport nyugatnémet szociáldemokrata politikusok meggyilkolását tervelte ki.) Olyanok is akadtak, akik az antikommunizmust kevésbé vonzónak találták, mint a régi rezsim egyéb eszméit. Némelyek sokkal jobban gyűlölték a nyugati demokráciákat, mint a Szovjetuniót, és éppen ezért készek voltak orosz ügynökként szolgálni. Bizonyos SS-veteránok ellenben úgy vél-

ték, hogy a Harmadik Birodalom egyes köreiben népszerű elképzelést kellene megtartani, miszerint a németek nem függhetnek sem a kelettől, sem a nyugattól. Ezek az emberek, akiket akkoriban a „Neutralisten" (semlegességpártiak) elnevezéssel illettek, gyakran a harmadik világ feltörekvő országaihoz kötődtek valamilyen formában. Megint mások mindennél többre becsülték az antiszemitizmust és az 1948-ban alapított új zsidó állam, Izrael ellen fordították dühüket. Természetesen ők is Nyugat-ellenesek, arabbarátok és apránként szovjetpártiak lettek.

Az amerikai hírszerző tisztek egyes esetekben tudomást szereztek arról, hogy sok német társuk fütyül az antikommunizmusra. Való igaz, némelyik egykori náci úgy döntött, hogy semmit sem szemez ki magának Hitler szemétdombjából. Cinikus, a háborúban megcsömörlött, kelettől és nyugattól egyaránt elidegenedett emberek voltak ezek, akikből kapzsi kalandor és rafinált szélhámos lett. A német és osztrák városok, főképpen Berlin és Bécs színültig megteltek ezekkel az információkufárokkal, akik pénzért és másfajta javadalmazásokért kínálták szolgáltatásaikat.*

Talán a legismertebb közülük Wilhelm Höttl volt, hajdani SD-tiszt, akit az amerikaiak Ausztriában béreltek fel hírszerzőnek. Höttl sármos, szofisztikált ügynök volt, de sok vér tapadt a kezéhez. Az SS hírszerzésének egyik magas rangú képviselője volt Magyarországon, és a hírhedt Adolf Eichmann-nal együtt aktív szerepet játszott az ország zsidósága egy részének megsemmisítésében. A nürnbergi perek során azonban Eichmann ellen tanúskodott, és talán az első volt, aki a nácik által megölt zsidók számát hatmillióra becsülte. A zsidó nácivadász, Simon Wiesenthal informátoraként is tevékenykedett.

Höttl felajánlott az amerikaiaknak két teljesen kiépített hírszerző hálózatot, Montgomery és Mt. Vernon kódnév alatt. Voltaképpen – mint azt az osztrák rendőrség megállapította – olyan információkereskedő volt, aki bárkinek szívesen dolgozott, aki megfizette. Az összes elképzelhető hírszerző szolgálatnak bérenckedett, köztük volt a jugoszláv UDBA, a francia SDECE, a szovjet MGB (Állambiztonsági Minisztérium, a sokkal hírhedtebb KGB elődje), arab ügynökségek és zsidó szervezetek. Höttl ügynökei a Harmadik Birodalom biztonsági tisztjei, Hitlerjugend-veteránok és magyar fasiszták voltak. Adatokat szolgáltattak az Ausztriában és Magyarországon található kommunista létesítményekről és „maradó hálózatokat" alakítottak ki, hogy felkészüljenek a szovjet támadásra. A CIC 1949 szeptemberében ejtette, mert Höttl folyamatosan részt vett a neonáci tevékenységben, ami kínos volt az Egyesült Államoknak és Ausztriában politikai nehézségeket okozott. Höttl talán nem volt teljesen hasznavehetetlen hírszerzőként, mint azt egyes kutatók feltételezik, de mindenképpen alacsony színvonalú munkát végzett. A Höttl-féle embereknek – akár SS-veteránokról, akár náciszimpatizáns szláv emigránsokról van szó – az állt érdekében, hogy vészjósló hírekkel szolgáljanak, az ellenséges szovjet szándékokat és a háború kitörésének közvetlen veszélyét hangsúlyozva, hogy ezzel igazolják saját létjogosultságukat és még több pénzt kapjanak a fárado-

* Friedrich Wilhelm Heinz, egy rövid életű nyugatnémet hírszerző szolgálat igazgatója, ilyen vállalkozóként kezdte a karrierjét.

zásaikért. Az általuk közvetített információk egy része biztosan légből kapott hír volt, például az egyik orosz aktivista részletes jelentése Irán hamarosan bekövetkező szovjet inváziójáról.

Az Egyesült Államok hírszerző közössége számtalan autonóm ügynökség kusza keveréke volt, amelyek sokszor féltékenyen őrizték titkaikat és nem voltak hajlandóak megosztani őket a rivális szervezetekkel. Ez klikkesedéshez vezetett, ami némiképp növelte a biztonságot, viszont az információelemzésnél gondokat okozott. Az amerikai ügynökök – sokuk tapasztalatlan amatőr és autodidakta volt – nem tettek szert kellő jártasságra a német, kelet-európai és szovjet ügyekben. A legtöbb esetben nem beszélték a szükséges nyelveket és nem mindig tudták összerakni az általuk gyűjtött adatokat a rivális ügynökségek információival. Ezért megbízhatatlan bérenceik fordításaira és helyzetértékelésére kellett hagyatkozniuk. A Höttl-féle információkereskedők – még leleplezésük és eltávolításuk után is – felajánlhatták szolgáltatásaikat egy másik ügynökségnek a heterogén amerikai hírszerző közösségen belül. Mások az amerikai, a brit, a francia, a nyugatnémet, a keletnémet, a szovjet és később az arab és az izraeli titkosszolgálatok között manővereztek, és csillagászati árakon kínálták kétes értékű portékájukat.

Még a Gehlen-szervezet – melynek vezetői ideális „antikommunisták" voltak, legalábbis az amerikaiak szerint – sem volt mentes ezektől a problémáktól. Ez a kémügynökség gyorsan ormótlan szörnyeteggé nőtt, amelyet maga Gehlen is alig tudott irányítani, az amerikaiakról nem is beszélve. Mivel az alkalmazottait háborús katonai, biztonsági és hírszerző szervezetek hálózatain keresztül szedte össze, számtalan, zűrös rétegből származó ügynököt és alügynököt foglalkoztatott, nemcsak háborús bűnösöket, hanem szovjet spicliket, kalandorokat és kóklereket is. Ez a kaotikus munkaerő-felvételi politika elhintette a jövőbeli katasztrófa magvait, de ez csak sokkal később derül majd ki.

• 3 •

A koldusok nem válogathatnak – Gehlen és a CIA

„A következő szavak összefoglalják az emberi erkölcs leghalálosabb gyilkosát: »itt ezt megengedik«.”

ZE'EV JABOTINSKY

JAMES H. CRITCHFIELD EZREDES 1948. november 18-án, három évvel azután, hogy a bajor hegyekben személyesen találkozott a koncentrációs tábort túlélő rabokkal, berobogott fekete Chevroletjével a Münchentől délre található, békés Pullach községbe. Már nem viselt egyenruhát és nem parancsolt katonáknak, hiszen nemrégiben leszerelt a hadseregből, és belépett az újonnan alapított Központi Hírszerző Ügynökségbe. A fiatal tiszt, aki a második világháború vége felé megmentette a náci rezsim csontsovány áldozatait, most ezen a borongós, őszi napon egy szigorúan titkos misszió és egy erősen őrzött telep felé tartott, utóbbi a falu szélén feküdt. Critchfield ott a náci rezsim egykori csatlósaival fog találkozni. Ez az épületcsoport, amelyet ekkor Camp Nikolausnak neveztek, régebben náci tisztviselők üdülőhelye volt,

villákkal és kertekkel, melyeket biztonsági létesítmények védtek és falak öleltek körül. A kerítésen belül egy elegáns, Fehér Házként emlegetett rezidencia bújt meg, mely egy szökőkútra és további személyzeti épületekre nézett. Critchfield leparkolta öreg autóját a ház előtt, majd szemügyre vette a zöld pázsit felett lobogó, csillagos-sávos zászlót.

A CIA-ügynököt a Fehér Ház lépcsőjén szürke öltönyös, német úriember üdvözölte, aki „dr. Schneider"-ként adta meg a nevét. Critchfield évekkel később így emlékezett vissza beszélgetőpartnerére: „igényesen öltözött, szikár, átlagos magasságú férfi volt; bajuszkája jól ápolt, barna haja rövidre nyírt". Critchfield szivarozás-kávézgatás közben Kent James marsallként mutatkozott be. Tudta, hogy dr. Schneider, illetve a Doktor, ahogy az emberei szólítani szokták, valójában Reinhard Gehlen, a Camp Nikolaus pedig ekkor már titkosszolgálatának főhadiszállásaként funkcionált. München, a közelben fekvő metropolisz a szovjetek által megszállt Közép- és Kelet-Európából ideáramló menekültek gyűjtőhelye volt; lerombolt utcái spionok, zsoldosok és szabadúszó információárusok játszótere lett, akik az egymással versengő nagyhatalmaknak dolgoztak. Egy CIA-történész később így jellemezte a várost: „a rejtélyek, a zűrzavar és intrika helye, ahol háborút játszottak az árnyak között".

Friedrich Schwend, a Bernhard művelet, egy SS-es bankjegyhamisítási ügylet parancsnoka, az amerikaiaknak dolgozott Münchenben, segített kifüstölni az Ausztriában és Olaszországban rejtőzködő nácikat. Még nála is kétesebb regruta volt dr. Wilhelm Höttl, a valamikori SD-kém, Eichmann kollaboránsa,

aki már működő hírszerző hálózatokat adott el az amerikaiaknak, miközben a Szovjetuniónak, a kommunista Jugoszláviának és sok más országnak is dolgozott. Dr. Schneider és az emberei csak egy újabb csoport volt a felbérelhető hírszerző veteránok és ügynökök tarkabarka tömegében, akik Münchent az otthonuknak tekintették. Gehlen azonban sokkal becsvágyóbb volt, mint a legtöbb társa. Nemcsak pénzt szeretett volna keresni, hanem ki is akarta használni amerikai pártfogóinak a támogatását ahhoz, hogy szervezetét Nyugat-Németország egyetlen hírszerző ügynökségévé tegye.

Gehlen hírszerző vállalkozását nem hivatalosan két évvel korábban alapították Edwin Sibert tábornok védnöksége alatt, aki akkoriban a G-2 németországi parancsnoka volt. Sibert a maga szakállára partnerként befogadta ezt a német csoportot az Egyesült Államok hírszerző közösségébe, anélkül, hogy engedélyt kért volna a feletteseitől. Azóta már rég elhagyta Németországot, más feladatok kötötték le, és az amerikaiak nem tudtak megegyezni abban, mihez kezdjenek a „zabigyerekével". A hadsereg át akarta irányítani a CIA-hoz. Roscoe H. Hillenkoetter admirális, az ügynökség első igazgatója, vonakodott elfogadni az „ajándékot". A Gehlen-szervezetet velejéig romlott hírszerző ügynökségnek tartotta: tönkretették a laza biztonsági eljárások, melyek megkönnyítették a szovjetek beépülését. Ami még rosszabb, az admirális attól tartott, hogy a szervezet a nácizmus és a német fegyverkezés jövőbeli újjáéledésének bázisa lehet. Nem mindenki osztotta a véleményét, s kompromisszumos megoldásként ellenőrző körútra küldték a fiatal, tapasztalatlan Critchfieldet. Az ő

feladata volt eldönteni, hogy befogadja-e a CIA a Gehlen-szervezetet, maradjon-e az amerikai hadsereg égisze alatt, vagy számolják fel teljesen.

Critchfield az első találkozás alkalmával számtalan, égetően fontos kérdést tett fel Gehlennek. A CIA biztos akart lenni abban, hogy a Gehlen-szervezet által összeszedett információk megérik az árukat. Critchfield hajthatatlan volt: ha a CIA a szárnyai alá veszi a szervezetet, akkor elejétől a végéig ellenőrizni akarja az akciókat. Ezért Gehlennek át kell adnia minden ügynök és alkalmazott valódi és álnevét is. Critchfield ezután megkérdezte a német kémfőnököt, hogy szerepelnek-e „nácik" a bérlistáján. Noha a CIA előírásai nem tiltották meg a háborús bűnösök szerződtetését, Critchfield határozottan úgy gondolta, hogy ez kerülendő. Nyomatékosan hangsúlyozta: hacsak nem feltétlenül szükséges, jobb, ha Gehlen távol tartja magát az SS-es és gestapós veteránoktól, valamint azoktól a magasabb rangú Wehrmacht-tisztektől, akiket a nürnbergi bíróság elítélt. Lehet, hogy a németek a tegnap ellenségei, de sok amerikai tiszt még most is heves ellenszenvet érez irántuk. A CIA fiatal, küszködő ügynökség és belefáradt abba, hogy szégyenkeznie kell, amikor kiderül, hogy háborús bűnösök vannak a tagjai között. Ettől függetlenül Critchfield burkoltan célzott rá, hogy a CIA elfogadhatónak tartja a középszintű Wehrmacht-tisztek – mint például Gehlen és társai – szerződtetését.

Gehlen óvatosan válaszolt. Az a fő irányelve, bizonygatta Critchfieldnek, hogy „nem vesz fel háborús bűnösöket", és valóban, a CIA-tiszt a pullachi központban nem talált „egyből azonosítható nácikat". Gehlen azonban makacsul tiltakozott az ellen,

hogy bármelyik amerikainak is átadja az ügynökei, illetve az ellenőrzése alatt álló emberek névsorát. Critchfield így emlékezett vissza: „nyilvánvaló szünet után, miközben a szivarját szívta és pöfékelt, aztán felhörpintette a kávéját, [Gehlen] hátradőlt és elmagyarázta nekem, hogy az alapfilozófiája szerint meg kell őrizni a szervezet egységét és német jellegét". Az amerikai nem értett egyet ezzel, így hát nyitva hagyták a kérdést. Critchfield pár hétnyi vizsgálódás után mégis azt tanácsolta a CIA-nak, hogy fogadja be a Gehlen-szervezetet. Elvégre a koldusok nem válogathatnak. Az amerikaiaknak, főleg az újonnan alapított CIA-nak, nagy szüksége volt ügynökökre az új ellenséggel, a szovjetekkel szemben, akik ellen ekkor még nem volt kiépített hírszerző hálózatuk. A kiszolgált náciknak pedig munkára volt szükségük és új célokra, amelyeket hűségesen szolgálhatnak, bármilyen ellenszenvesnek találták is új főnökeik a nácik régen vallott eszméit és hajdani elkötelezettségüket. Critchfield, akit ezután Hillenkoetter admirális kinevezett Gehlen vállalkozásának CIA-felügyelőjévé, letelepedett Pullachban.

Critchfieldnek kezdettől fogva jó oka volt arra, hogy elégedett legyen Gehlennel és a munkájával. Bár a Gehlen-szervezet sosem jeleskedett a politikai és stratégiai hírszerzés terén, és a Vörös Hadseregen belül sem tudott fontosabb embereket megnyerni, beszervezett alacsonyabb szintű ügynököket, s rengeteg taktikai és működéssel kapcsolatos információt gyűjtött össze a szovjet hadrendről. Igaz, hogy ezeknek az ügynököknek a többsége „külsős" volt: többnyire kelet-európai állampolgárok, akik történetesen szovjet létesítmények szomszédságában laktak, épp ezért hasznos adatokkal tudtak szolgálni. Az a lényeg, hogy Gehlen

kémei és SIGINT-állomásai ellenőrizték a Szovjet Légierő tevékenységét, ami létfontosságú volt a szövetségesek pilótáinak, akik 1948-ban, Nyugat-Berlin szovjet blokádjának idején légi hidat hoztak létre, hogy könnyebben el tudják látni a lakosságot. Gehlen politikai szempontból eléggé megbízhatónak tűnt. Bár sosem tudott közös nevezőre jutni Critchfielddel a szervezete függetlenségét illetően, kétségtelenül hűséges volt az amerikaiakhoz. Ő és legközelebbi tanácsadói – legalábbis úgy tűnt – a CIA szempontjából nézve ideális németek voltak: kiszolgált nácik, akik az antikommunizmust csippentették fel Hitler ideológiai szemétdombjáról, és hajlandóak voltak minden mást félrehajítani.

Gehlen közvetlen környezete csakugyan az antikommunizmust tekintette a régi rezsim legfontosabb elemének. Véleményük szerint Németország védőpajzs, amely a „nyugati kultúrát" megvédi a keleti hordáktól. Ez összhangban állt a sokkal régebbi német félelmekkel: az első világháború előtti, vilmosi Németországra visszanyúló, „ázsiai oroszok" elleni rasszizmus és a bolsevik rendszerrel való ideológiai szembenállás elegyedett benne. Még a német nemzeti érdekeket is alávetették a Moszkva elleni ideológiai keresztes háborúnak. Gehlen kijelentette: ha Németország a kommunizmus zászlaja alatt egyesülne, akkor ő és az emberei száműzetésbe vonulnának, és harcolnának hajdanvolt hazájuk ellen.

Hogy tovább folytassák a kommunizmus elleni küzdelmet, Gehlen és társai készek voltak külpolitikai kérdésekben engedni az Egyesült Államoknak, ami a náci időkben elképzelhetetlen kompromisszum lett volna. Emellett hajlandóak voltak leszámolni a fajelmélettel és az antiszemitizmussal, a náci állam alapelveivel. Mint már említettük, amikor Gehlen egyik embere „disznó zsidónak" nevezte Eric Waldmant, a tábornok elbocsátotta a szolgálatból, hogy megőrizze a jó viszonyt az amerikaiakkal. Látni fogjuk, Gehlen később hírszerzési szövetséget fog létrehozni a zsidó állammal, Izraellel, amelyet az antikommunizmus másik bástyájának tartott. „Az izraeli katonák – írta később elismerően egy gyerekkori, zsidó barátjának – a Közel-Kelet poroszai." Gehlen többek között támogatást nyújtott a Moszadnak abban, hogy ügynököket csempésszenek Kelet-Európába, és a kommunista országokból menekülő zsidóknak is segített Izraelbe jutni. Említést érdemel, hogy az 1960-as évek elején ő biztosította Izrael első számú spionjának, Wolfgang Lotznak az egyiptomi tartózkodáshoz szükséges hamis személyazonosságot.

Csak az volt a gond, hogy Gehlen nem nagyon tudta irányítani az ügynökeit, akik közül sokan nem értettek egyet főnökük ideológiai prioritásaival. Az Org szövevényes, laza testület volt, amely félig autonóm sejtekből, szerződéses ügynökökből és külső részlegekből állt, amelyeket Gehlen ritkán keresett fel, arról nem is beszélve, hogy képtelen volt hatékonyan kontrollálni a működésüket. Az 1940-es évek vége felé és az 1950-es évek elején lefoglalták a bonni politikai machinációk: megpróbálta meggyőzni az új nyugatnémet kormányt, hogy tegye meg a szervezetét nemzeti hírszerző ügynökségnek, ha egyszer véget ér az amerikai megszállás. Akkoriban, amikor Critchfield Pullachba érkezett, Gehlen nem tudta hatékonyan kézben tartani az akciókat, sem a kémtevékenységet. Ez inkább riválisának és versenytársának, Hermann Baun egykori Abwehr-tisztnek a felségterülete volt. Gehlen azonban 1948 májusában, fél évvel Critchfield érkezése

előtt végre sikeresen kiebrudalta Baunt – egy közel-keleti posztra –, de ezután sem nagyon tudta ellenőrzése alá vonni ellenlábasának híveit, és sokat bajlódott a Németország-szerte tevékenykedő ügynökök munkájának finanszírozásával, támogatásával és kiértékelésével.

Az ellenőrzés hiányának ez a folyamatosan fennálló problémája összefonódott a szervezet rendszerszintű korrupciójával. Az első néhány évben nem sikerült tisztázniuk jogi helyzetüket, sőt a kormány állandó pénzügyi támogatását sem tudták biztosítani maguknak, és az sem volt világos, hogy az ormótlan amerikai apparátuson belül pontosan ki felel értük. Nyilván senki sem jelentkezett lelkesen, hogy finanszírozza a tevékenységüket, így Pullachnak átlag 132 000 dolláros büdzséből kellett tengődnie. A tönkretett német gazdaságot az 1948. júniusi valutareformig a virágzó feketepiac uralta, ahol a „legkapósabb" árucikk a szövetséges hadsereg felesleges készlete volt, főleg, ha meg lehetett enni, inni, vagy el lehetett füstölni. Hogy életben tartsák Gehlent, az Amerikai Egyesült Államok Hadserege bőven ellátta kávéval és cigarettával, és arra biztatták, hogy adja el őket a feketepiacon, és abból finanszírozza az akcióit.* Azóta is sokat emlegetik, hogy

* Samuel Bossard a CIG-nak (Central Intelligence Group, Központi Hírszerző Csoport, a CIA elődje) írt jelentésében az amerikai katonai készletekre fordított kiadásokat havi 5000 dollárra becsülte, ami jóval a valós összeg alatt lehetett, mivel sokszor nem hivatalosan rendezték az ügyeket. Érdemes megjegyezni, hogy egy memorandum szerint, amelyet Donald Galloway, a Különleges Műveleti Csoport igazgatóhelyettese 1946. október 7-én adott le a CIG igazgatójának, az Egyesült Államok Hadserege sokkal nagyobb összegeket biztosított ilyen célokra (havonta körülbelül 208 000 dollárt), ami korrupcióra utal, vagy legalábbis arra, hogy felelőtlenül bántak a pénzzel.

Nyugat-Németországban a német hírszerző ügynökök az alapján azonosították a megszálló erőket, vagyis megbízóikat (az Egyesült Államokat, Nagy-Britanniát, illetve Franciaországot), hogy milyen cigarettamárkát szoktak szívni. A németek és az amerikaiak is kaotikus helynek tartották a lerombolt országot, ahol a ravaszság és a leleményesség a túlélés záloga. „Itt ezt megengedik" – hangzott sokak nem hivatalos jelmondata. Sok amerikai tiszt – köztük William Liebel ezredes, akit a G-2 elsőként küldött ki felügyelőnek a Gehlen-szervezethez, Pullachba – a korrupció mocsarában dagonyázott, és arra ösztökélte német pártfogoltjait, hogy ugyanígy tegyenek.

Az efféle kétes pénzügyi ügyletek még az 1950-es évek dereka körül is folytatódtak, mivel Gehlen még ekkor is óriási pénzügyi nehézségekkel küszködött. A neki járó juttatást dollárban kapta, amely az új német pénz 1948-as bevezetése óta sokat veszített az értékéből, ráadásul a havi amerikai apanázs továbbra is szűkös és rendszertelen volt. A pullachi központ elvárta a regionális és külső szervezeteitől, hogy feketepiaci ügyletek és független gazdasági vállalkozások segítségével legalább részben fedezzék a költségeiket. A karlsruhei külső részleg például kis mennyiségben redőnyöket gyártott, míg brémai kollégáiknak kőolaj-forgalmazó cégük volt. Más irodák könyvkiadónak, illetve nyomdának álcázták magukat. Egyes fiókirodák és külső részlegek, főleg Berlinben, szorgalmasan kémkedtek a szovjet erők után, illetve ügynököket szerveztek be Kelet-Németországban, de mivel korlátozottak voltak a lehetőségeik, magánzó információkufároktól is gyakran vásároltak adatokat. Minthogy a hírszerzés és az üzlet határai összemosódtak, néha nehezen lehetett megkülönböztetni

egymástól a Gehlen-szervezet „valódi" alkalmazottját és a saját szakállára dolgozó információkereskedőt, bár időnként a kettő egy és ugyanaz volt. Közülük sokan arra használták a szervezetet, hogy egy kis mellékest keressenek. Sokszor elsikkasztották a pénzt, és az egész műveletet a sötét ügyletek bugyborékoló mocsarává változtatták.

Maga Gehlen is ludas volt ebben a dologban, hiszen számtalan barátját, korábbi fegyvertársát és családtagját foglalkoztatta ügynökként, irodavezetőként, illetve adminisztratív dolgozóként. Féltestvérét, Johannest a szervezet költségén Rómába küldték, ahol legjobb esetben is csak a helyi bárok és klubok itallapjáról gyűjtötte az információt. Gehlen lányának tinédzser barátnőjét felvették gépírónőnek, mikor a kedves apuka meghallotta, hogy a lányka munkát keres. A bajtársiasság őszinte érzései vegyültek ebbe a nepotizmusba. Sok egykori Wehrmacht-tiszt a háború után nyomasztó szegénységben tengődött, s úgy gondolták, hogy kényelmes megoldás, ha munkát vállalnak a Gehlen-szervezetnél, még akkor is, ha nem érdeklődnek különösebben a hírszerzés iránt. Gehlen nem okozott csalódást. Ezek után az ügynökség sok alkalmazottja, főnöke példáját követve, korrupt és alkalmatlan rokonokkal, barátokkal és barátok barátaival töltötte meg a regionális és helyi irodákat.* Az amerikaiak aggódtak. Critchfield a központnak írt egyik levelében így fogalmazott: „Az amerikai hírszerzés vak ember, aki a [Gehlen-szervezetet] használja vakvezető kutya gyanánt. Csak egy gond van – a póráz túl hosszú."

Gehlen a Critchfielddel folytatott első beszélgetés során erényt kovácsolt a káoszból, amely a szükség, korrupció és dilettantizmus elegyéből született. Mikor Critchfield, illetve más CIA-tisztek is ellenőrizni próbálták a munkaerő-felvételt és szigorítani akartak az akciókon és a biztonsági eljárásokon, Gehlen kész válasszal állt elő. Kioktatta amerikai kollégáit, hogy van egy speciális „német módja" a hírszerzési műveletek irányításának, és ezt az amerikaiak egyszerűen képtelenek felfogni. A Wehrmacht védjegyévé vált elvet kihasználva elmagyarázta, hogy a németek az úgynevezett *Auftragstaktik* (küldetésorientált vezetés) segítségével szoktak háborúzni akár nyíltan, akár titokban: a felettes röviden kiadja a feladatot, de nem avatkozik be annak kivitelezésébe. A terepen a helyzetet legjobban ismerő beosztott parancsnok dolga eldönteni, hogyan teljesítsék a megbízást. Éppen ezért ő, Gehlen, hajlamos arra, hogy viszonylagos szabadságot adjon ügynökeinek és ne avatkozzon be az ügyeikbe, gazdasági intézkedéseikbe, illetve beszervezési praktikáikba.

Természetesen ez a laza operatív vezetés negatív hatással volt a régi náci biztonsági tisztek, SS- és Gestapo-veteránok és más, feltételezett háborús bűnösök foglalkoztatásának kényes kérdésére. Habár Gehlen elvetette a nemzetiszocializmus legtöbb elemét – az antikommunizmust kivéve –, a náci Németország bűntetteit elbagatellizálta, a múlt sajnálatos eseményeiként kezelte, melyeknek semmilyen szempontból sem lehet köze az aktuális hírszerzési és katonai célokhoz. De mivel a náci biztonsági szervezetek – köztük a Gestapo – korábbi tagjainak nélkülözhetetlen

* Lásd Rass: *Das Sozialprofil.* Rass szerint a családtagok alkalmazása feltűnő volt, mégis viszonylag szerény mértékben folyt egészen 1955-ig, ám azután elképesztő méreteket öltött. A becslések szerint 1946 és 1948 között a Gehlen-szervezet munkavállalói közül legalább 21,4 százaléknak dolgoztak rokonai az ügynökségnél.

tapasztalata és ismeretei vannak a kommunizmus elleni harcban, egyszerűen fel kell őket fogadni. Adolf Heusinger tábornok – Gehlen hajdani Wehrmacht-felettese és jelenlegi beosztottja a Gehlen-szervezetnél – nevetve legyintett az egykori SS-tisztek foglalkoztatásával kapcsolatos kételyekre, mondván, hogy ez csak a „kollektív bűntudat badarsága". Gehlen a G-2-nek írt egyik levelében kiállt a „hazafiak" beszervezése mellett, feltéve, hogy „jó németek" és teljes mértékben támogatják a Nyugatot. Később hozzátette, hogy az SS-en belüli „jó elemek" felbérlése háttérbe szorítaná ezekben a körökben a megkeseredett radikálisokat és elejét venné annak, hogy a szovjetek beszivárogjanak az SS-veteránok testvéri közösségeibe. Csupán egyetlen tanácsadója, az amerikai összekötő szerepét betöltő Heinz Denko-Herre ellenezte teljes mértékben a régi SS-esek beszervezését, mivel úgy vélte, hogy ennek előnyei eltörpülnek a politikai veszélyei mellett.

Gehlen nem értett egyet Herrével, azt viszont belátta, hogy az SS-, SD- és Gestapo-veteránok felfogadása lejárathatja szervezetét az amerikaiak előtt. Éppen ezért kiadta az utasítást, hogy a legnagyobb diszkrécióval béreljék fel az efféle mocskos alakokat. Nem lehet túl magas a számuk. Csak akkor szervezhetik be őket, ha feltétlenül szükséges, aztán ha lehetséges, kerüljenek Pullachtól messze, a külső részlegekbe. Természetesen, amennyire lehet, el kell titkolniuk az amerikaiak előtt ezen regruták bűnlajstromát. Csak akkor avatkozhatnak be és kísérelhetik meg a hajdani náci háborús bűnösök múltjának tisztára mosását, ha kivételesen hasznosnak bizonyulnak. Gehlen az elején még kellő körültekintéssel vette fel az embereket. 1950-ben a nemzetiszocialista erőszakszervezetek (SD, Gestapo és a rendőrség) veteránjai az ügynökség teljes állományának alig 4 százalékát tették ki.

A CIA időről időre megkérte Gehlent, hogy minimalizálja a csoportjaiban foglalkoztatott SS-veteránok számát, jóllehet ők maguk is felbéreltek nácikat, nyíltan és titokban is. Az egyik igazgató ezt indítványozta: „hacsak nem bizonyítható, hogy a politikailag korrumpálódott személyek (egykori nácik, SS-esek stb.) létfontosságúak az akciók végrehajtásához, el kell távolítani őket a szervezettől". Critchfield, valamint egyéb, a Gehlen-szervezettel kapcsolatban álló CIA-tisztek megkérdőjelezték az exnácik megbízhatóságát. Critchfield úgy gondolta, hogy az SD- és Gestapo-veteránok sokkal jobban ki vannak téve a szovjet beszervezési kísérleteknek, mint tiszta múlttal rendelkező kollégáik. Ironikus módon azért, hogy több információt tudjon összeszedni az esetleges szovjet beszivárgásról a Gehlen-szervezetbe, maga Critchfield is úgy döntött, hogy felvesz egy SD-tisztet, aki előzőleg otthagyta Gehlen ügynökségét. Ez az ember, Otto von Bolschwing tömeggyilkos volt, és Romániában részt vett a holokauszt borzalmainak elkövetésében. A CIA-ban többek között az lett a feladata, hogy Romániában, Ausztriában, Csehszlovákiában és a Balkánon spionhálózatot építsen ki Critchfield részére.* Úgy tűnik, Critchfieldnek is megvoltak a maga „kivételei". De a szovjetek, britek, franciák és Gehlen nyugatnémet riválisai sem

* Critchfieldet Bolschwing kiterjedt romániai és a fasiszta román száműzöttek közötti kapcsolatai is érdekelték. A CIA később segített megvédeni Bolschwinget a büntetőeljárástól.

voltak jobbak nála. Tiltakoztak az ellen, hogy a Gehlen-szervezet feltételezett háborús bűnösöket foglalkoztasson, pedig ők maguk is ugyanezt tették. A hidegháborúban az egyik ember erkölcstelensége a másik előnyére vált.

Gehlen úgy akart javítani a helyzetén, hogy a „vörös rém" ellen bujtogatott. Figyelmeztette az amerikaiakat, hogy a szovjetek elleni háború, ha nem is most azonnal, de végül elkerülhetetlenül ki fog törni. A Német Szövetségi Köztársaságnak nemcsak a nyugat-európai országok újonnan létrehozott uniójához kell csatlakoznia, hanem be kell töltenie a kommunista agresszió elleni előretolt helyőrség és védőbástya szerepét is. Gehlen felhívta a figyelmet arra, hogy hazája sajnos nincs felkészülve ennek a funkciónak az ellátására. Vészjósló, mégis homályos jelentések sorában azzal ijesztgetett, hogy a német hatóságokat, főleg a rendőrséget elárasztották a kommunista kémek. Bár konkrét, ellenőrizhető részletekkel nem szolgált, még arról is beszámolt, hogy a szovjetek a Türingiai-erdőben speciális kiképzést adnak gyönyörű szép lányoknak, aztán át akarják juttatni a határon ezeket a „vörös szexbombákat", hogy NATO-katonák után kémkedjenek. Egy másik jelentés arról szólt, hogy a Stasi (Ministerium für Staatssicherheit, Állambiztonsági Minisztérium) szabotőröket képző iskolát hozott létre egy tóból kiemelkedő szigeten, amelyet valójában időnként elárasztott a víz, ezért egyáltalán nem lehetett rajta építkezni. Akármilyen szenzációhajhász, sőt valószínűtlen jelentéseket adott is le, Gehlen sikeresen belesulykolta elit közönségébe: ha meg akarnak birkózni az orosz offenzívával, meg kell semmisíteniük a belső, kommunista „ötödik hadoszlopot". Ehhez minden szükséges eszközt be kell vetniük – beleértve a hajdani náci biztonsági tisztek felfogadását is.*

Mikor Gehlen vörös rémet kiáltó taktikája – amely a szervezet központjából kiindulva terjesztette a híreket – összekapcsolódott az ügynökség kémelhárító csoportjánál dolgozó, hajdanvolt Gestapo-ügynökök agyszüleményeivel, bombasztikus eredmény született. A sors fintora, hogy pont ez az igazi, illetve képzelt kommunisták elleni boszorkányüldözés nyitotta meg a szovjet hírszerzés előtt azt a rést, amelyen keresztül be tudtak furakodni a Gehlen-szervezet szívébe.

* „Vörös szexbombák"– egy osztályvezető emlékiratai alapján, akiből később a BfV alelnöke lett. Lásd Nollau: *Das Amt.* Nollau azon tanakodott, hogy Gehlen és az emberei valóban elhitték-e azokat a történeteket, amelyeket meséltek.

• 4 •

Redőnyök és vörös rémek

„Az a helyzet, hogy képesek vagyunk elhinni olyan dolgokat, amelyekről tudjuk, hogy valótlanok, aztán mikor végül kiderül, hogy tévedtünk, szemérmetlenül eltorzítjuk az eseményeket, hogy bebizonyítsuk a magunk igazát. Elméletileg ezt a végtelenségig lehet folytatni: egyetlen gátja csak az lehet, hogy előbb-utóbb a tévképzet, többnyire a csatatéren, beleütközik a nyers valóságba."

GEORGE ORWELL: *IN FRONT OF YOUR NOSE* (AZ ORROD ELŐTT)

NEM TUDJUK, ki fényképezte le a Gerwigstrasse 36. számú épületet. Az illető neve és foglalkozása örökké ismeretlen marad. Talán egy utcaseprő volt, vagy rendőr, üzletember, esetleg villamoskalauz. Mindenesetre azon a szép napon, 1954-ben a számtalan jámbor járókelő egyike volt, akik éppen az utcán sétálgattak, ezen a forgalmas helyen, Karlsruhe ipari övezetében. Az emberünk egyszer csak megállt és lefotózta a 36. számú házat. A felvételen, amely azóta is érintetlenül hever a Stasi, Kelet-Németország titkosszolgálatának archívumában, vörös téglás, ötemeletes épület látható, a tetején kéményekkel; körülötte alig kivehető vasúti sínek és néhány parkoló autó.

Az ismeretlen Stasi-ügynök tudhatta, mi rejtőzik a megkopott homlokzat mögött. A sokkal naivabb járókelő bizonyára nem venne észre semmi különöset, még akkor sem, ha átmenne a boltív alatt az épület belső udvarára. Ott az egyik ajtón kis tábla díszelgett: Zimmerle & Co. Ez a kis vállalkozás redőnyöket gyártott. A tulajdonosok lánya a földszinten lakott az élettársával, aki régebben őrmester volt az Abwehrben, a náci Németország katonai hírszerzésében. Ez a férfi, Alfred Bentzinger vezette a munkát a földszinti irodahelyiségben, ahol alkalmazottak tucatjai jöttek-mentek – többségüknek semmi köze sem volt a rolókhoz. Bentzinger a Zimmerle & Co. remek álcája mögött a Gehlen-szervezet egyik leghatékonyabb sejtjét üzemeltette, a Generalvertretung L-t (GV-L, L Ügynökség). Ennek a külső részlegnek a feladata volt a Nyugat-Németországban rejtőző kommunista kémek lefülelése. Bentzinger nem sejtette, hogy őt, a vadászt nemsokára sarokba szorítja a zsákmánya. És ami még ennél is rosszabb, azt sem gyanította, hogy a hanyagsága, fantazmagóriái és ideológiai elfogultsága olyan láncreakciót indítanak el, amely az elkövetkező években megingatja a nyugati kémügynökségeket.

• • •

A háború idején Alfred Bentzinger őrmesterként szolgált az Abwehrhez tartozó Geheime Feldpolizei-nál (GFP, Titkos Tábori Rendőrség), a katonai titkosrendőrségnél, amelynek az volt a feladata, hogy megtisztítsa a Wehrmachtot az árulóktól, partizánoktól és más veszélyes elemektől. Habár az Abwehr arról lett híres, hogy a nácigyűlölő ellenállás harcosainak menedékhelye volt, a legtöbb alosztálya (főleg a GFP) esetén ez sosem volt igaz. Mivel a náci Németország azt proklamálta, hogy a zsidók természetüknél fogva bolsevikok, szabotőrök és ellenségek, hamar a GFP célpontjaivá váltak, amely gyakorlatilag mobil halálosztagként funkcionált. Nem tudjuk, hogy Bentzinger közvetlenül részt vett-e a holokauszt bűneinek elkövetésében, az azonban bizonyos, hogy lojális náci volt, aki nyíltan hirdette antiszemita nézeteit.

Hermann Baun 1946-ban kémelhárító szakértőként felfogadta Bentzingert a Gehlen-szervezethez, de ő sosem érezte ott komfortosan magát – sem Baun, sem Gehlen alatt. Őrmesterként egy olyan hírszerző ügynökségnél, ahol hemzsegtek a rátarti őrnagyok, tábornokok és ezredesek, csak kevés barátja volt, így megkeseredett és csalódott lett. Mogorva, elhízott ember volt, akit mindenki csak így ismert: *der Dicke* (a kövér). Azonban tehetségesen magához tudta ragadni a hatalmat, és 1949-re már a Gehlen-szervezet egyik legerősebb külső részlegét vezette, 452 alkalmazottal, kémekkel, műveleti tisztekkel és futárokkal, köztük németekkel és bevándorló oroszokkal. A többség Karlsruhéban dolgozott, de sokan tevékenykedtek itt-ott, az amerikai megszállási övezet más városaiban, például Frankfurtban, Heidelbergben, Brémában és Münchenben, sőt Nyugat-Berlinben is. Néhány kiválasztott Kelet-Németországban és a szomszédos országokban kémkedett a Gehlen-szervezetnek.

Bentzinger támogatója az ügynökség pullachi központjában dr. Kurt Kohler, a III. ügyosztály (elhárítás) igazgatója volt, egy másik Abwehr-veterán, ódivatú náci világnézettel. Kohler és Bentzinger is olyan hadnagyokkal vette körül magát, akik ha-

sonló nézeteket vallottak. „Akkoriban – emlékezett vissza Kohler – mind nácik voltunk, és ezt egész nyíltan ki is mondtuk." Bentzinger foglalkoztatta a legtöbb SS-, SD- és Gestapo-veteránt a Gehlen-szervezetben – természetesen Kohler áldásával. Az egyik Gestapo-ügynök hozta a másikat, és a Gerwigstrassén található, vörös téglás épületet megtöltötték a nácik és a szimpatizánsok. Rendszerint az, aki beajánlotta barátait, tisztára is mosta azok háborús múltját. A kivégzőből „kiképző", a vallatóból „vasutas" lett. A Gehlen-szervezet egy esetben az amerikaiak aktív közreműködésével menedéket nyújtott egy korábbi gestapós besúgónak, aki ráadásul még nemi erőszakot is elkövetett. „Nem tartozott a nagyképű és ingerlékeny gestapósok közé, inkább szorgalmas, igyekvő és szerény volt", írta egyik ajánlója Heinrich Reiserről, egy szörnyetegről, aki antiszemita pogromokban vett részt, és számtalan áldozatot kínzott és gyilkolt meg. Reiser cserébe további Gestapo-veteránokat ajánlott és szervezett be a GV-L-be.

Ennek eredményeképpen a hajdani náci hírszerző és biztonsági tisztek kezdetekben alacsony száma évről évre egyre nagyobbra nőtt. Az 1950-es 4 százalékról 1951-re 6,1 százalékra emelkedett az arányuk a személyzeti névjegyzékben. Ezután nem változott ezeknek a veteránoknak a hányada, de csak azért, mert az 1950-es években sok olyan ügynököt vettek fel, akik nem álltak előzőleg kapcsolatban náci biztonsági szervezetekkel. A konkrét adatokat nézve az SD, Gestapo és náci veterán rendőrök száma a Gehlen-szervezetben 1952 és 1955 között majdnem megduplázódott, 15-ről legalább 30-ra emelkedett. Gehlen 1963 júliusában felfedte Adenauer kancellár előtt, hogy a BND 32 tisztje

szolgált korábban a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnál (az SD-t és a Gestapót is beleértve) és további hét a Geheime Feldpolizei-nál; ez összességében az állomány 0,85 százalékát tette ki, ami a fiatal, új ügynökök tömeges beáramlását mutatja. Ezek közül a régi nácik közül sokan – köztük a holokauszt rémségeinek és más, emberiesség elleni bűntetteknek az elkövetői – a GV-L-nél kezdték háború utáni pályafutásukat.*

Bentzinger náci ügynökeit azzal a feladattal bízták meg, hogy kutassák fel a Német Szövetségi Köztársaságban rejtőzködő keletnémet és szovjet spicliket. Politikai pártok, szakszervezetek és civil szervezetek körül szaglásztak. Neonácik után is kémkedtek, főleg azok után, akik úgy döntöttek, hogy Hitler szemétdombjának legförtelmesebb komponenseit őrzik meg, köztük a Nyugat-ellenes érzületet az antikommunizmus helyett, a neutralista nézeteket, illetve gyanús kapcsolatokat tartottak fenn Kelet-Németországgal. Végül, a GV-L egyes ügynökei a napilapokat böngészték és a Gehlen-szervezetet kritizáló cikkeket kerestek, esetleg megfigyelték a rivális nyugatnémet hírszerző szolgálatokat. Sem Pullachban, sem Karlsruhéban nem tettek igazán különbséget a szervezet és az állam ellenségei között. Valamennyit kommunistának kiáltották ki, főleg akkor, ha kellemetlenné váltak.

Gehlen szokás szerint fütyült a részletekre. Ritkán avatkozott be a kémelhárítás munkájába, főleg a GV-L ügyeibe nem. Bentzinger és Kohler ellenben kiszolgálta Gehlen kitartó próbál-

* A Gehlen-szervezetnek dolgozó náci veteránok legfrissebb becslések szerinti számáról és hozzávetőleges arányáról lásd Rass: *Sozialprofil.* Rass szerint 1946 és 1948 között a náci biztonsági és hírszerző szolgálatok legalább 124 veteránja dolgozott a Gehlen-szervezetben/BND-ben, sokan közülük csak rövid ideig.

kozásait a szervezet hatalmának és fennhatóságának kiterjesztésére. Az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején a kommunista beszivárgás jelentette a legnagyobb veszélyt, tehát az efféle spionok levadászása volt az a szerep, amelyet Gehlen mindenképpen be akart tölteni, hiszen ez volt a dicsőséghez, hatalomhoz és hírnévhez vezető út – így leszámolhat a riválisaival, kiaknázhatja a kapcsolatait és politikailag érinthetetlenné válhat.

Critchfield azonban roppant elégedetlen volt Kohler és Bentzinger munkájával. Úgy vélte, hogy Karlsruhe a gyanús SS-veteránok menedékhelye lett, laza biztonsági rendszabályokkal, éppen ezért túlságosan ki van téve annak, hogy a Stasi és az MGB ügynökei beépüljenek közéjük. Critchfield ráadásul erősen bírálta a III. ügyosztály, illetve a GV-L által szolgáltatott információkat, mivel szakszerűtlennek, sőt hasznavehetetlennek tartotta őket. Mindezek ellenére semmit sem tett annak érdekében, hogy leállítsa Kohler és Bentzinger kémelhárítási műveleteit. Később meg is bánta, hogy ekkora hibát vétett.

Gehlen, hogy megkerülje az amerikaiakat, azért lobbizott a kezdő német kormánynál, hogy vegye a szárnyai alá ügynöksége kémelhárítási műveleteit. 1949-ben rávette Adenauer kancellárt, hogy ismerje el a Gehlen-szervezetet, nemcsak a külföldi hírszerzés ügynökségeként, hanem a belbiztonság őreként is. Mivel hataloméhsége csillapíthatatlan volt, igyekezett megkaparintani a Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatalt (BfV), Nyugat-Németország kialakulóban lévő, belföldi hírszerző ügynökségét is. Abban reménykedett, hogy így létrehozhat egy csúcsügynökséget, amely akár a rendőrséget is magában foglalhatná. Ez a mamutszervezet papíron feltűnően hasonlított Hitler teljhatalmú Birodalmi Biztonsági Főhivatalára (Reichssicherheitshauptamt, RSHA). A terv végül a kitartó brit ellenállásnak köszönhetően megbukott. London félt az efféle, titkos biztonsági gépezet politikai befolyásától. A CIA először hezitált, aztán csatlakoztak a britekhez, így Gehlen kénytelen-kelletlen feladta. Ennek ellenére elhelyezte saját spiclijeit a BfV-ben, és a saját elhárítási csoportját nem hivatalos belbiztonsági szolgálatként is használta. Gordon Stewart, a CIA németországi missziójának feje figyelmeztetett, hogy Gehlen továbbra is ellenőrzése alá akarja vonni Nyugat-Németország belbiztonsági szolgálatát. „Sem erkölcsileg, sem politikailag nem képes felfogni, miért problematikus a bel-, kül-, sőt végrehajtó biztonsági (rendőri) funkciók összeolvasztása." A kémelhárító csoport és a GV-L ugródeszkaként szolgált Gehlen nagyszabású terveihez.

A koreai háború kitörése 1950 júniusában ismét megnövelte a fenyegető szovjet inváziótól való félelmet. Konrad Adenauer kancellár attól tartott, hogy a kommunista ötödik hadoszlop terrortámadásokkal és szabotázsakciókkal segítené a behatoló szovjet sereget. Gehlen – a Kohler és Bentzinger által megkomponált nótát fújva – felhívta a figyelmet rá, hogy nemcsak a magukat nyíltan kommunistának vallók, hanem a mérsékelt baloldaliak, szovjetellenes liberálisok, régi és új nácik, illetve szinte bárki ellenséges ügynök lehet, vagy legalábbis „kihasználható idióta", akit a szovjetek manipulálhatnak. Adenauer kancellár nem sokkal a koreai háború kitörése után, 1950 júliusában nem hivatalosan engedélyt adott Gehlennek arra, hogy kémelhárító

csoportját a nyugat-németországi kommunista spionok felkutatására használja. Gehlen egy évvel később hasonló felhatalmazást kapott a Szövetséges Főbizottságtól, amely a megszállt országban még ekkor is a legfelsőbb hatalom volt.

• • •

Kohler, Bentzinger és az embereik Gehlen áldásával az antikommunista boszorkányüldözés jellegét kölcsönözték kémelhárítási hadjáratuknak, mely később Célkereszt Akció (*Fadenkreutz*) néven vált ismertté. Buzgóságukban felélesztették a „Vörös Zenekar" szellemét, amelyet a Gestapo és más náci biztonsági szervezetek a háború idején ötöltek ki. A náci birodalom egészére kiterjedő letartóztatási hullám után, amikor az ellenállás baloldali harcosait, valamint olyan náciellenes, német hivatalos személyeket fogtak el, akik információkat szolgáltattak a szovjeteknek, a Gestapo kitalálta a „Vörös Zenekar" kifejezést, hogy ezzel propagálja a szovjet hírszerzés egységes szervezkedéséről szóló tévképzetet.

A háború után egyes gestapósok, akik részt vettek ezeknek az antináci ellenállóknak az üldözésében, megpróbáltak kapcsolatba lépni a brit MI5-val és az amerikai CIC-vel is, hogy elhitessék velük: a Vörös Zenekar még mindig sértetlen, és Európa-szerte Nyugat-ellenes kémtevékenységet folytat. Kellett hozzá egy kis idő, de legkésőbb 1948-ra a britek és az amerikaiak is elutasították ezt az összeesküvés-elméletet, mondván, hogy ez már nem jellemzi a szovjetek aktuális európai hírszerzői munkáját. A CIC azonban megvédte ezeket a gestapósokat a bűnvádi eljárástól és

a kiadatástól, nehogy fény derüljön az amerikai hírszerzéssel való kapcsolatukra. Közülük néhányan ezután Kohlerhez és Bentzingerhez fordultak és eladták a Gehlen-szervezetnek újrahasznosított portékájukat.

A GV-L lelkesen megvásárolta a teóriát és ezután egyik fő feladatának tartotta a Vörös Zenekar leleplezését. Először a Bentzinger frankfurti irodáját vezető Ludwig Albert, a GFP hajdanvolt ügynöke állt elő azzal, hogy egyes baloldali személyek, akik Svájc közelében, a Boden-tó partján élnek, valójában egy kommunista kémhálózathoz tartoznak. A jelentései, ahogy más ügynökökéi is, homályos pletykákra, célozgatásokra, névtelen feljelentésekre és dagályos retorikára épültek – mindezt ügyesen tálalták, azt leplezendő, hogy nincs mögöttük szilárd bizonyíték. Albert és a felettesei kiterjedt kémhálózatról, trójai falovak tömegéről és mindent átható „Nyugat elleni összeesküvésről" fantáziáltak.

Ennek jegyében, Heinrich Reiser GV-L-ügynök 1950 tavaszán vaskos összefoglalót írt a Vörös Zenekarról: százfejű sárkányként jellemezte, amely az összes német antináci ellenállási csoportot (beleértve a konzervatív és katonai ellenállást is) ellenőrzése alatt tartja, valamint a jugoszláv partizánokat és a nyugati kommunista kémeket is (az olyanokat, mint Alger Hiss és Klaus Fuchs). És ezek a hálózatok még mindig szabadon működnek – figyelmeztetett a jelentés borúlátóan. Sőt, generációról generációra szállnak. Egy különösen bizarr esetben egy fiatal nőt csupán azért gyanúsítottak meg a Vörös Zenekarral való együttműködéssel, mert valakit, aki állítólag az édesanyja volt, egyszer a párizsi Gestapo letartóztatott mint kommunistát. A nácik által kivégzett ellen-

állók családtagjai és barátai, és természetesen az ellenállás túlélő tagjai mind a lista élére kerültek, sőt még olyan emberek is automatikusan a megfigyelés célpontjai lettek, akiket a Gestapo vagy a náci Népbíróság felmentett.

1951 végére a GV-L birtokában legalább 900 oldalnyi, nevekkel teli kartoték volt. A Harmadik Birodalom időszakával ellentétben most nem kaptak felhatalmazást arra, hogy letartóztassák, nem is szólva arról, hogy megkínozzák vagy kivégezzék a gyanúsítottakat. Mindössze annyit tehettek, hogy nem hivatalos csatornákon keresztül a nyugatnémet hatóságokhoz és az amerikaiakhoz továbbították az adatokat. Szerencsére mindennek a legtöbb esetben elhanyagolható következménye volt az érintett személyekre nézve. A sors iróniája, hogy miközben a GV-L emberei és a kémelhárító csoport a nem létező Vörös Zenekarra vadászott, egykori ellenállókat rágalmaztak meg és ujjal mutogattak ártatlan emberekre; *valódi* ellenséges ügynökök lapultak meg közöttük.

• • •

Beigazolódtak Critchfield és más amerikaiak korábbi félelmei: a sötét múltú ügynökök úgy lepték el a GV-L-t, mint férgek a romlott húst. A probléma gyökere a Gehlen-szervezet laza szerkezetéig és a sejtek széles körű autonómiájáig nyúlik vissza, ami a főnök „küldetésorientált vezetési stratégiájának" elválaszthatatlan része és velejárója volt. Például a Pullachban kinevezett biztonsági tisztek nem vizsgálódhattak a külső részlegekben, nem világíthatták át a tagokat, nem ellenőrizhették az iratokat a helyi

vezetők, az úgynevezett „hírszerző bárók" engedélye nélkül, akik viszont féltékenyen óvták az autonómiájukat és zokon vették, ha bárki beavatkozott a belső ügyeikbe.

Gehlen tulajdonképpen nem határozta meg pontosan, mi a különbség a „jó", antikommunista nácik és a „rossz nácik" között, akik szovjetbarát vagy semlegességpárti nézeteket vallottak. A hajdani Gestapo- és SD-tiszteket – legalábbis az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején – szoros baráti kötelék fűzte össze. Befolyásolták is egymást, még akkor is, ha egyesek úgy vélekedtek, hogy Németországnak támogatnia kell a Nyugatot, míg mások előnyben részesítették a szovjetbarát, illetve a neutralista álláspontot. A Gehlen-szervezet alsóbb szintjein, és főleg a GV-L-ben, ezek közül a régi vágású nácik közül sokan fenntartások nélkül elegyedtek egymással, és nem mindig lehetett olyan könnyen megkülönböztetni az eltérő nézeteket vallókat.

A Sozialistische Reichspartei (SRP, Szocialista Birodalmi Párt) volt az egyik ilyen problémás náci erő, amelynek csápjai a Gehlen-szervezet mélyére nyúltak. Két vezetője volt, dr. Fritz Dorls és Otto Ernst Remer tábornok. Az utóbbi – egykori gyalogostiszt – neonáci körökben óriási népszerűségnek örvendett, mivel ő volt az a tiszt, aki 1944. július 20-án elfojtotta az antináci katonai ellenállási mozgalom államcsínyét. Dorls és Remer nyíltan kiállt a nácik visszatérése mellett. Azzal vádolták az egykori ellenállókat, hogy a külföldiek bábjai; és általában véve is a bonni kormány harsány ellenzékének szerepét töltötték be. Ócsárolták Adenauer Nyugat-barát politikáját és a semlegességpárti álláspontot támogatták. Bonn erősen gyanította, hogy a többi „neutralistához" hasonlóan titokban ők is szovjetbarátok, és ezért úgy

gondolta, hogy a Gehlen-szervezetnek meg kellene figyelnie őket. 1952 áprilisában, miután az SRP meglepő sikereket ért el a helyi választásokon, teljesen betiltották a pártot, mint a nyugatnémet demokráciát veszélyeztető elemet.

Nem okoz különösebb meglepést, hogy a GV-L-ben foglalkoztatott „jó", antikommunista nácik valójában szimpatizáltak Dorlsszal, Remerrel és az SRP-vel. Példaképpen nézzük meg Walter Klein esetét, aki alacsonyabb rangú Gestapo-ügynök volt a németek által megszállt Franciaországban, és arra használta a háborút, hogy korrupt magánügyletek segítségével meggazdagodjon. A háború után SRP-aktivista lett. Reiser 1951-ben, a gestapós öregfiúk hálózatán keresztül beszervezte a GV-L-be. Klein ügyes kettős és hármas játékot játszott. Dorls, az SRP-vezető parancsainak engedelmeskedve, titokban a GV-L-nek és a francia hírszerzésnek is dolgozott, s mindkét szervezetet részrehajló információkkal látta el. Ennek a kettős játéknak az volt a célja, hogy megerősítsék a Gehlen-szervezeten belüli nácik és a francia rendőrségbeli fasiszták szerepét, miközben kiszedik belőlük a neonáci mozgalom számára hasznos értesüléseket. Akárcsak a náci biztonsági apparátus többi veteránjának, Kleinnek is volt egy „titkos dossziéja". Az ebben őrzött dokumentumok olyan politikusokat kompromittáltak, akik kapcsolatban álltak a kommunistákkal és a több mint 10 000 „vörösből" álló, veszélyes hálózatokkal. Klein állítása szerint ezek máris beférkőztek a német társadalom minden rétegébe és a teljes közigazgatásba, még Adenauer kancellár irodájába is. Ezeket az iratokat sosem hozták nyilvánosságra, Klein és SRP-s barátai inkább arra használták őket, hogy pénzt csikarjanak ki nyugatnémet közszereplőktől. Tehát a Gehlen-szervezet Klein alkalmazásával bűnrészessé vált egy maffiastílusú zsarolási ügyben.

A szovjet hírszerzés és kollégáik a Stasitól szintén potenciálisan beszervezhető elemeknek tartották az egykori náci biztonsági szervezetek veteránjait. Egy CIA-tanulmány azt a helytálló következtetést vonta le, hogy a szovjetek gondolatmenete egyszerű: „a régi hírszerző ügynökök összetartanak, előbb-utóbb úgyis visszatérnek ahhoz a hivatáshoz, amelyet legjobban ismernek. Ezeknek az embereknek egy része engedhet a szovjet megkeresésnek, hiszen szimpatizálnak velük. Mások, mint például a megszűnt elit alakulat (SS) és belbiztonsági szolgálat (SD) tagjai közül sokan, mostanra háborús bűnösök lettek és csak múltjuk leplezésével boldogulhatnak valahogy... ők viszont megzsarolhatóak".

1951 nyarának egyik esete már előre jelezte, milyen idők jönnek. A GV-L felvette Hans Sommert – egy SD-s, háborús bűnöst, aki zsinagógákat gyújtott fel és Franciaországban kegyetlenkedett az ellenállás tagjaival. Heinrich Reiser kezeskedett érte, ahogy másokért is, és biztosította a Gehlen-szervezetet arról, hogy politikailag megbízható: „100 százalékban pozitívan viszonyul a nyugathoz". Sommernek az volt a feladata, hogy neonáci és szélsőjobboldali csoportok után kémkedjen és leleplezze azokat a régi nácikat, akik a szovjeteknek és a keletnémeteknek dolgoznak.

Ezután megkörnyékezte őt egy másik SS-veterán, azzal a csábító ajánlattal, hogy álljon be a Stasihoz. Sommer ezt jelentette a Gehlen-szervezetnek, mire azt mondták neki, hogy adja elő az elégedetlen exnácit, aki szívesen kémkedne Kelet-Németországnak, azért, hogy felderítse az ellenség beszervezési hálózatát.

SOMOGYI KÖNYVTÁR
96481
1881
SZEGED

Ezután a Gehlen-szervezet csakugyan kiiktatta ezt a hálózatot, amely szinte teljesen régi SS-tisztekből állt. Érdekes, hogy Sommer tulajdonképpen hármasügynök volt, aki a szovjet blokknak kémkedett és bolondot csinált a megbízóiból, egészen 1953-ig, amikor amerikai nyomásra kirúgták. Utána felcsapott fegyverkereskedőnek, és a Stasi megbízásából a Gehlen-szervezetnél foglalkoztatott, egykori SS-tisztekről gyűjtött információt.

A régi nácik közül néhányan hosszú ideig a Szovjetuniónak spicliskedtek. Ezek az emberek a hidegháborúban meghökkentő következetességgel a szovjet oldalt választották. Ők bizonyultak a legkártékonyabbaknak, nemcsak az általuk kiszivárogtatott titkok miatt, hanem amiatt a lavina miatt is, amelyet felfedezésük és lebuktatásuk elszabadított. Leginkább szivárgó vegyszeres hordókhoz hasonlíthatnánk őket, melyeket eltemettek egy épület alapjába, aztán lassanként szétmarják a környezetüket. Mikor végül levegő éri azt a területet, óriási erővel felrobban.

Most pedig megismerkedünk egy rendkívüli ravaszsággal felfegyverkezett férfival, aki alattomosan befurakodott Pullachba, hatalmas csapást mért a CIA-ra és az egész Gehlen-szervezet működését veszélybe sodorta.

• 5 •

A moszkvai húzás – Tűzijáték művelet

„Finom érzék s éleslátás nélkül
*nem tudjuk megítélni a kémek igazmondását."**

SZUN-CE: *A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI*

A hajdanán oly elegáns Drezda városa 1951-ben csak árnyéka volt régi önmagának. A brit Királyi Légierő és az Amerikai Egyesült Államok Légiereje alig néhány hónappal Németország kapitulálása előtt, a második világháború egyik legpusztítóbb légitámadása során gyújtóbombákat dobott rá, máglyává változtatva a várost: csak füstölgő romok és elszenesedett tetemek maradtak hátra. Legalább 25 000 férfi, nő és gyerek veszett oda: elhamvadtak a tűzvészben vagy megfulladtak a törmelék alatt. Drezda története sok helybéli német számára a túlélésről szól: túlélni minden nehézség, nyomor és bombázás ellenére, túlélni a szovjetek és keletnémet bábjaik igája alatt. Drezda felperzselése különösen szoros köteléket teremtett azok között az SS-tisztek között, akik

* Tőkei Ferenc fordítása.

ebből a városból származtak. Ezeket a férfiakat, akik aktívan részt vettek a náci Németország gaztetteinek elkövetésében, nemcsak bűnös múltjuk és a bűnvádi eljárástól való félelem forrasztotta egységbe, hanem a felfokozott áldozatmentalitás is. Tehetetlennek, nincstelennek és kirekesztettnek érezték magukat, bosszút akartak állni az amerikai és brit gyújtogatókon. Ezek az emlékek erősen befolyásolták azt, hogy végül mit választottak ki Hitler szemétdombjáról és melyik oldalhoz csatlakoztak a hidegháború titkos küzdelmeiben.

Ezen SD-veteránok egyike, Heinz Felfe 1951 szeptemberében, egy hűvös őszi napon bejárta a lerombolt várost egy elegáns szovjet tiszt kíséretében, akit csak „Max"-ként ismert. Az orosz, aki tökéletesen beszélt németül, körbevezette a városon, amely ekkor már a szovjet megszállási zónához tartozott. Ritka lehetőség volt ez a Nyugat-Németországban lakó Felfe számára, aki nem térhetett vissza szülővárosába, mert félt, hogy letartóztatják. Max, aki észrevette, hogy ez társa fájó pontja, nem véletlenül vitte őt vissza szülőhelyére. Látta, ahogy Felfe a könnyeivel küszködve áll régi életének romjai között. Valóban tartozna bármivel is a nyugati demokráciáknak, amelyek ilyen féktelen rombolást végeztek? Nem sokkal később Max már gyalogként használta Felfét a Nyugat elleni, hosszan elhúzódó sakkjátszma során.

Heinz Felfe, a „nagy fülű",, kopaszodó, jól ápolt, profi kémelhárító 1918-ban született. A háború alatt az SD külügyi hírszerzésének (Amt VI., VI. ügyosztály) svájci és dán részlegénél szolgált. Az évek során többször is önként jelentkezett, hogy a keletet bejáró, mozgó halálosztagok egyikében, egy Einsatzgruppében szolgáljon, de folyton visszautasították. Az ismerősei később így

jellemezték: „rendkívül intelligens ember, de szinte semmi gyengédség sincs benne... nagyra becsüli a jó teljesítményt, tiszteli a hatalmat, de hízelgéssel meg lehet nyerni; és képes már-már gyermeteg módon kimutatni a gyűlöletét". Arrogánsan és gorombán bánt szinte mindenkivel, aki nem volt vezető pozícióban, ezért sok kollégája és beosztottja ki nem állhatta.

Felfe hosszú, kanyargós utat járt be, mielőtt Moszkva mesterkémje lett Nyugat-Németországban. Hitler biztonsági apparátusának sok más veteránjához hasonlóan a háború után őt is letartóztatták, és – a vallomása szerint – a kanadai katonák rosszul bántak vele, megkínozták és kifosztották. A kiszabadulása után nyomorgott és kétségbeesetten munkát keresett. Folytatni akarta a karrierjét, akár a nyugati szövetségesek pártfogása alatt is. Nem kapott azonban állást az újonnan létrehozott német rendőrségnél. Később fennen hangoztatta, mennyire utálja a briteket, akik felperzselték az ő imádott Drezdáját, gyerekkori otthonával együtt. Gyűlölet ide vagy oda, Felfe mégis állásért folyamodott az MI6-nél. A britek, akik hadifogsága alatt alaposan kivallatták, tisztában voltak vele, hogy korábban SD-tiszt volt és nem volt szeplőtlen az élete. Mégis felvették 1947 júliusában mint a kommunizmus elleni harc szakértőjét. Utána tisztára mosták a múltját és átsegítették a denácifikációs eljáráson, amelyen a háború utáni Németországban rutinszerűen át kellett esni. Felfe két évvel később, a Német Szövetségi Köztársaság megalapítása után rövid ideig – ismét – Bonn belbiztonsági szolgálatánál is dolgozott, a kommunista ügynökök kifüstölésében járatos szakértőként. Akkor rúgták ki, amikor a főnökei rájöttek, hogy jelentéseket akart eladni a helyi hírügynökségeknek és a keleti szektorban

működő Német Szocialista Egységpártnak (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands, SED).

1950 márciusában, mikor összefutott drezdai földijeivel, két SS-veteránnal, Erwin Tiebellel és Hans Clemensszel, megcsillant előtte egy jobb állás reménye. A náci időkben mindhárman ivócimborák voltak, minden héten összeültek és együtt dorbézoltak az óváros egyik sörkertjében. Clemens, egy hajdanvolt zongorista, a helyi Gestapo brutális ügynökeként vált hírhedtté. Egyik áldozata, Victor Klemperer így nyilatkozott róla a naplójában: „a bokszoló", a „nagydarab, szőke fickó", aki egyszerűen csak azért ütlegelte és fenyegette meg azzal, hogy megöli, „mert zsidó vagy". Clemens később már SD-tisztként a Róma melletti Ardeatine-barlangokban részt vett olasz civilek tömeges lemészárlásában.

Később azt állította, hogy Drezdában maradt felesége közvetítette neki a csábító ajánlatot, hogy dolgozzon a szovjet hírszerzésnek. Bár Clemens egy ideig azon gondolkodott, hogy kivándorol a Közel-Keletre és más SS-veteránokhoz hasonlóan katonai tanácsadóként dolgozik Szíriában vagy Egyiptomban, aztán mégis úgy döntött, hogy elfogadja a szovjet ajánlatot. Akkoriban „úgy utálta az amerikaiakat, mint a patkányokat" és „duplán, sőt triplán" bosszút akart állni azért, ahogy hadifogolyként bántak vele, és azért is, mert felgyújtották Drezdát, ahol több rokona is odaveszett. Ráadásul pénzre volt szüksége és hajtotta a kalandvágy is. Végezetül pedig azt hitte, hogy a közelgő háborút mindenképpen a keleti blokk fogja megnyerni. Az első és a második világháborúban a vesztesek oldalán állt, a harmadikban a győztesekkel akart lenni.

A szovjetek megparancsolták neki, hogy toborozzon további ügynököket a náci biztonsági szervezetek veteránjai közül. Clemens az utasításnak megfelelően először megnyerte Tiebelt, aztán Felfe következett, akiről biztosan tudta, hogy legalább olyan kalandvágyó és Nyugat-ellenes érzületű, mint ő. Veszélyes lépésre szánta el magát. Felfe beajánlotta, mint „kettős ügynököt" a brit MI6-nek és a Gehlen-szervezetnek. Ez a protezsálás Clemens beszervezéséhez vezethetett volna – vagy a letartóztatásához. Szerencséje volt, mert mindkét szervezet visszautasította az ajánlkozást.

A britek 1950. április 15-én végre megszabadultak Felfétől megbízhatatlansága és számtalan meggondolatlan cselekedete miatt, és ironikus módon azért is, mert megpróbálta „megkettőzni" Clemenst. A britek az utóbbit – ahogy más SD-s veteránokat is – kétes kapcsolatokkal rendelkező kalandornak tekintették. Az MI6 már nagyon korán rájött arra, amit a Gehlen-szervezet és a CIA csak nagy áldozatok árán tanult meg: a nemzetiszocialista biztonsági apparátus veteránjai gyakran ugyanazokban a társadalmi körökben mozogtak, és amikor egyikük a keletieknek dolgozott, könnyen beszervezhetett másokat is, éppen úgy, ahogy a számítógépes vírus is megfertőzi a nagy adatrendszereket. Ez különösen jellemző volt akkor, amikor a veteránok hasonló háttérrel rendelkeztek, mint például ebben az esetben: egy helyről származtak, a lebombázott Drezdából.

Miután Felfét elbocsátották a brit hírszerzéstől, örömmel elfogadta Clemens ajánlatát, hogy dolgozzon vele együtt szovjet kémként. Nemcsak a pénz motiválta, hanem az izgalmas kalandok is, és – mint azt egy CIA-tiszt később felidézte – „a kellemes érzés, hogy két hatalmas politikai erőt manipulálhat". Orosz rész-

ről először „Max" (Ivan I. Szumin) irányította az akciót a drezdai MGB-állomásról. Ügyes beszervezőtiszt volt, privát zongorakoncertekre vitte ügynökeit és alkalmanként ritka finomságokkal etette-itatta őket, például homárral, Clemens kedvenc fogásával („Az életemet adnám a homárért", nyilatkozta később). Max ezután átadta két újoncát egy másik fiatal és elegáns férfinak, aki mindössze huszonhárom éves volt. Ez a szőke, jóképű, kék szemű ügynök tökéletes németséggel mutatkozott be „Alfred"-ként (az igazi neve Vitalij V. Korotkov volt). Clemensnek és Felfének a „Peter" és „Paul" álneveket adta.

Alfred első küldetésként arra utasította Clemenst és Felfét, hogy épüljenek be a Gehlen-szervezetbe. Clemens elhatározta, hogy a harmadik birodalombeli kapcsolatait kihasználva a leggyengébb ponton támad: Karlsruhéban, a GV-L külső részlegén. Mint azt az előző fejezetben láttuk, Bentzinger a gestapós, SD-s és GFP-s (Geheime Feldpolizei) öregfiúk hálózatából szedte össze az embereit. Wilhelm „Willy" Krichbaum, egy másik drezdai születésű férfi szintén Bentzingernek dolgozott (Krichbaum a GFP hajdani parancsnoka és hírhedt tömeggyilkos volt). Azt a feladatot kapta, hogy fésülje át a veterán náci biztonsági tisztek hálózatát és hajtson fel potenciális ügynököket a Gehlen-szervezet részére, ami tulajdonképpen Clemens megbízatásának kiköpött mása volt. Mindkét oldal kereste a régi nácikat, akik kapcsolataiknak köszönhetően a közvetítő szerepét töltötték be, rajtuk keresztül áramlottak az információk nyugatról keletre. Krichbaum elújságolta Clemensnek, hogy visszatért a „régi bandába" és hívta, hogy csatlakozzon a Gehlen-szervezethez. Ezután Clemenst és Felfét is beszervezte a GV-L-be.

Felfe 1951. november 1-jén – alig két hónappal azután, hogy csatlakozott a szovjet hírszerzéshez – a Gehlen-szervezetnél is munkába állt. Clemensnek továbbította a jelentéseket, aki bébiétel-konzervdobozokba rejtve eljuttatta őket a feleségéhez és az MGB-hez Drezdába. Később ők ketten engedélyt kértek a kommunikáció sokkal közvetlenebb módjára, és Nyugat-Berlinben, Bécsben vagy Brüsszelben akváriumokban, filmszínházakban, templomokban és más nyilvános helyeken találkoztak Alfreddel. Néha egyszerűen az erdőben vagy a berlini autópálya szélén cserélték ki az iratokat. Alfred a nagyobb kupaktanácsokra Kelet-Berlinbe hívta a párost, az MGB valamelyik menedékházába.

Felfe a munkahelyén antikommunista agitátornak állította be magát. Részt vett a fiktív Vörös Zenekar utáni nyomozásban és lassanként elérte, hogy az elhárítás elkötelezett tisztjének tekintsék. Clemens ezzel szemben kirekesztettnek érezte magát a Gehlen-szervezetnél. „Az SD-seket és gestapósokat – emlékezett vissza – arra kárhoztatták, hogy alsóbbrendű, piszkos munkát végezzenek", és „a hadsereg veteránjai és az ellenállás harcosai" folyton lekezelték őket. Ez enyhe túlzás volt Clemens részéről, hiszen a Gehlen-szervezetben nem voltak egykori ellenállók, és gestapósok meg SD-veteránok is csak kevesen. Az viszont igaz volt, hogy Gehlen politikai okokból az utóbbiakat először az alsóbb szintekre próbálta kényszeríteni, többnyire a külső részlegekbe. Tehát a szervezet vezetőjének mindkét oldallal meggyűlt a baja: az ingatag, náci hírszerző ügynökök felfogadásával kitette alkalmazottait a szovjet megkereséseknek és zsarolásoknak, miközben marginalizálta és még csalódottabbá tette őket, így még nehezebben tudtak nemet mondani az ellenség ajánlataira.

Gehlen szinte teljesen vak volt, nem vette észre az efféle veszélyeket. Mi tagadás, a bizonyítékokat mérlegelve igazán furcsának találhatjuk, hogy már a legelején nem tartóztatták le Clemenst és Felfét. Mindkettő hiú volt, és túlbecsülték saját ravaszságukat. Például ragaszkodtak ahhoz, hogy személyesen találkozzanak Alfreddal és más magasabb rangú MGB-tisztekkel, és elutasították a biztonsági óvintézkedéseket, például azt, hogy közvetítők vagy rejtett postaládák segítségével kommunikáljanak. Felfe viselkedése olyan furcsa volt, a hatáskörén túlmutató ügyekkel kapcsolatos érdeklődése pedig olyannyira felfokozott, hogy jó pár kollégája gyanította: itt valami nincs rendben. Példának okáért, az volt a szokása, hogy „különféle irodákban bukkant fel, mindig kért ezt vagy azt, nyilván azzal a szándékkal, hogy beszédbe elegyedjen, de aztán hirtelen visszavonult, mondván, hogy rossz irodába ment be". Igazság szerint Felfe hazudott, SD-s múltjának sok részletét meghamisította, néhány dolgot kihagyott, amit még némelyik, Gehlen-szervezetbeli felettese is észrevett. Egyszer, mikor Berlinben járt az egyik CIA-kollégájával, pár órára „eltűnt", feltehetőleg azért, hogy szovjet tartótisztjével találkozzon. Ha egyszerűen ellenőrzik az aktáit az MI6-nél vagy a BfV-nél, Nyugat-Németország belbiztonsági szolgálatánál, kiderült volna, hogy korábban már visszautasították kétes kapcsolatai, korrupciója és jogszabályokba ütköző magatartása miatt. De úgy alakultak a dolgok, hogy nem állt össze a kép: a Felfe elleni gyanú csak gyanú maradt.

Az Amerikai Egyesült Államok Hadseregének 66. CIC-csoportja Heidelbergben indította az első komolyabb vizsgálatot Felfe ellen. Ezek a tisztek úgy gondolták, hogy Gehlen felfogadása már az első naptól kezdve hiba volt; elítélték a Gehlen-szervezet laza biztonsági intézkedéseit és erősen gyanították, hogy máris beszivárogtak oda kommunista ügynökök. Az 1950-es évek elején titkos akciót indítottak „Campus" fedőnévvel, hogy azonosítsák a Gehlen-szervezetbe és más nyugatnémet hírszerző szolgálatokba beépült árulókat. Jogellenesen – és anélkül, hogy egyeztettek volna a CIA-val – elhelyezték saját kémeiket a Gehlen-szervezetben, főleg a GV-L-ben, hogy bizonyítékot találjanak az ellenséges spionok beépülésére. Beszervezték a GV-L igazgatóját, Alfred Bentzingert is, valamint frankfurti irodájának a vezetőjét, Ludwig Albertet, és még egy tisztet. De a Campus-akció elhúzódott, anélkül, hogy határozott eredményeket hozott volna. A CIC-nek egyébként sem volt végrehajtó hatalma, nem ítélkezhetett a Gehlen-szervezet fölött. Sajnálatos módon visszatartották az információkat a CIA-tól, az egyetlen intézménytől, amelynek lett volna efféle jogosultsága. James Critchfield és a kollégái, akiknek sejtelmük sem volt arról, milyen gyanú merült fel Felfével szemben, azt hitték, hogy „a Nyugathoz [kötötte] személyes jövőjét és azt a döntést hozta, hogy harcol a kommunista ideológiák és gyakorlat ellen". Szépen félretették az ügyet, és a Felfe- és Clemens-féle időzített bomba tovább ketyegett.

• • •

A Gehlen-szervezet 1953. október elsején áthelyezte Felfét a pullachi központba, messze a GV-L-től. Most már rangidős műveleti tiszt lett az elhárítási csoport szovjet ügyosztályán, dr. Kurt Kohler irányítása alatt. Miután Felfe elhagyta a halálra ítélt kül-

ső részleget, a szovjet sakkmesterek úgy döntöttek, hogy ideje felhasználni stasis pártfogoltjaikat, hogy egyszer és mindenkorra kiiktassák a GV-L-t és Gehlen többi sejtjét. A Tűzijáték művelet, ahogy nevezték, koncentrált letartóztatási hullám volt a Német Demokratikus Köztársaságban: kifejezetten a Gehlen-szervezet ügynökeire és helyi kollaboránsaikra összpontosítottak. 1953 végére legalább kilencvennégy kém került rács mögé, Gehlen Kelet-Németországban tevékenykedő embereinek körülbelül 20 százaléka. A többiek közül sokan lelepleződtek, ezért kénytelenek voltak elhagyni pozíciójukat és nyugatra menekülni.

A GV-L a művelet egyik elsődleges célpontja volt. Bentzinger egyik beosztottja, Wolfgang Höher (megint egy régi SS-tiszt) átszökött Kelet-Berlinbe. A rémült Bentzinger csak ekkor jött rá, hogy megbízhatónak tartott náci hadnagya valójában keletnémet ügynök. A szökés előre kitervelt lépés lehetett, hogy falazzanak Felfének és Clemensnek, akik már korábban tájékoztatták a szovjeteket a GV-L-ről és az operatív műveleteiről. Mint ahogy szovjet tartótisztjük egy találkozó során utalt rá, Höher disszidálása könnyen magyarázatot adhatott arra, hogy a szovjetek és a keletnémetek miért tudnak olyan sokat a GV-L-ről. Miközben Gehlen kémjeit elnyelték a kommunista börtönök, a keletnémet propagandagépezet támadást indított a Gehlen-szervezet és a GV-L ellen. Mivel az utóbbiban rengeteg megátalkodott náci volt, a sajtónak volt min csámcsognia. A keletnémetek ezzel egy időben nyilvánosság elé tártak mindent, amit csak tudtak a GV-L-ről: az ügynökök nevét, a tisztek címét és sok más kompromittáló részletet. A CIC becslése szerint ennek az információnak legalább 70 százaléka a külső részlegbeli „SD-csoporttól" származott.

Mindez végzetes volt Bentzinger számára, mivel Gehlen kénytelen volt újjászervezni és gyakorlatilag félretenni a GV-L-t, de az egész Gehlen-szervezet szempontjából nézve még nagyobb tragédiát jelentett. Bezzeg Felfe egyre sikeresebb lett. Ekkor már nem a GV-L-ben dolgozott, ezért nem érintette a külső részleg bukása. Sőt, mivel még csak akkor csatlakozott a kémelhárítási csoporthoz, nem tartották felelősnek az egész Gehlen-szervezetet érintő biztonsági fiaskóért. A katasztrófa felhívta a figyelmet arra, hogy meg kell erősíteni a kémelhárítást, ami Felfe specialitása volt, akit sosem világítottak át rendesen. Mikor Gehlen biztonsági tanácsadói megpróbálták levadászni a kettős ügynököket, olyan embereket vettek célba, akiknek kommunista kapcsolataik voltak, illetve a német ellenállás veteránjait; nem pedig az exnáci biztonsági tiszteket. De míg Gehlen nem is sejtette, milyen veszélyek leselkednek rá, a szervezet egyik tisztje a saját szakállára vizsgálódni kezdett. Szorult a hurok. Csak az a kérdés: kinek a nyaka körül?

• 6 •

Sakkjáték és kettős ügynökök – Ludwig Albert különös esete

„Mindig jobb az ellenfél embereit feláldozni."

SAVIELLY TARTAKOWER SAKKNAGYMESTER

KORÁBBAN MÁR TALÁLKOZTUNK Ludwig Alberttel, amikor még a Vörös Zenekar elleni nyomozásért felelős tisztek egyike volt. A múltja messze nem volt makulátlanul tiszta, ahogy másoké sem a GV-L-ben. Albert a Geheime Feldpolizei-ban, a Titkos Tábori Rendőrségben szolgált, abban a különítményben, amely tömegével lőtte le a szovjet zsidókat, de mivel a GFP aktáit a háború végén szinte teljesen megsemmisítették, nagyon keveset tudunk arról, milyen mértékben vett részt a bűntettek elkövetésében. Németország vereségét követően bekerült a GV-L-be, ahol rábízták a fontos frankfurti iroda irányítását, később pedig az elhárítás igazgatójaként és a külső szervezet csoportfőnök-helyetteseként szolgált. Az volt a feladata, hogy információt gyűjtsön Németország Kommunista Pártjáról (Kommunistische Partei Deutschlands,

KPD*), és ellenőrizze a Kelet-Németországgal folytatott kommunikációját. Azért, hogy leleplezze a kommunista beszivárgást, több nyugatnémet minisztériumban és biztonsági ügynökségnél is kémhálózatot épített ki, illetve mélyen keletnémet területen is volt néhány megbízható embere.

Albert a Tűzijáték művelet által rájuk mért csapás után a Pullachban és a külső szervezetekben folyó nyomozás élére került: megpróbálták lefülelni a szovjet és keletnémet téglákat. Bár maga Gehlen rendelte el ezt a belső vizsgálatot, Albert kevés segítséget kapott az ügynökség vezetőjétől, illetve a külső részlegek igazgatóitól. Különösen feszültté vált a viszonya Gehlen irodájával, miután időről időre felhívta a figyelmet arra, hogy a probléma túlmutat a sejteken, és a gyökerei magába a központba nyúlnak. A gyanúja Heinz Felfére terelődött, aki a felszámolt GV-L-ből felkapaszkodott Pullachba. Megállapította, hogy a keletnémetek által nyilvánosságra hozott információk nem származhattak pusztán Höhertől, hiszen egy részüket csupán a GV-L magasabb rangú tisztjei ismerték. Rámutatott, hogy „kifüstölték" azokat az eseteket, amelyeken Felfe dolgozott. Hónapokon keresztül „olyan ügyekkel foglalkozott, amelyekhez semmi köze sem volt", és „titokzatos módon nyoma veszett" annak a dossziénak, amelyik a régi keleti kapcsolatairól szóló információkat tartalmazta.

Jóllehet maga Albert egy nemzetiszocialista, népirtó szervezet, a GFP veteránja volt, nem tévedett, amikor azt feltételezte, hogy a szovjetek könnyebben beszervezhetik a szennyes múltú

* 1918 és 1968 között működő német párt. Nyugat-Németországban a kisebb pártok közé tartozott.

SD-seket. Gehlen azonban a füle botját sem mozgatta a Felfe elleni vádakra, sőt a biztonsági protokollon sem volt hajlandó szigorítani, és azt sem akarta, hogy a központ szigorúbban ellenőrizze a külső részlegeket. „Egy titkosszolgálatban másként kell megszervezni a munkát, mint a hadseregben", vágott vissza a tanácsadóival együtt. Az elkeseredett Albert az amerikai CIC-nek is jelentette, hogy gyanúsnak találja Felfét. Bár az Egyesült Államok hadseregének elhárítótisztjei megbízhatónak tartották Albertet, mégsem vették a fáradságot, hogy értesítsék a vádról a Gehlen-szervezet támogatóit a CIA-nál.

Albert gyanakvását más források is igazolták. Egy szovjet disszidens, akit Pjotr S. Derjabinnak hívtak és kémelhárítási szakértő volt a szovjet hírszerzés bécsi állomásán, 1954-ben elárulta a CIA-nak, hogy a szovjetek beépítettek két kémet a Gehlen-szervezetbe, akiknek a fedőneve „Peter" és „Paul" volt. A CIA most már tudta Clemens és Felfe álnevét, de az igazit még nem.

A ravasz Felfe nagyon hamar észrevette, hogy Albert nyomoz utána. A szovjetek, akik megérezték a fenyegető veszélyt, bizonyára rájöttek, hogy ideje megszabadulni a kotnyeles Alberttől és a szimatolgatásától. Ennek érdekében megtévesztő műveletet indítottak, Lili Marleen néven. Megkérték egyik ügynöküket, hogy helyezzen el egy titkos dokumentumot egy rejtett postaládában, Ludwigsburg nyugatnémet városkában, egy lámpaoszlop alatt. Aztán egy másik ügynök bejelentette a rendőrségnél, hogy gyanús tevékenységet észlelt a titkos átadóhely környékén. Utána odaküldtek egy harmadik ügynököt kiüríteni a ládát, de őt a rendőrség letartóztatta. A bűnüldöző szervek a rejtekhelyen egy jelentést találtak részletes információkkal a GV-L felépítéséről,

irányításáról és akcióiról. Most már világos volt, hogy magas beosztásban dolgozó, szovjet kém serénykedik a külső részlegben. Mikor Gehlen és a tanácsadói megvizsgálták a dokumentumot, megállapították, hogy csak Bentzinger, illetve a helyettese, Ludwig Albert tud ilyen részletes és teljes képet festeni az MGB-nek. Többé már nem gyanúsították Felfét, hiszen már a Tűzijáték művelet okozta katasztrófa előtt elhagyta a GV-L-t és átkerült a központba. Ráadásul a keletnémetek – hogy biztosan megvédjék – nyilvánosan leleplezték Felfét, mint Gehlen egyik ügynökét és korábbi SD-tisztet.

A szovjet kémszervezet, amelyet időközben átkereszteltek KGB-re, 1955. június 30-án végső csapást mért Albertre. Nyugat-Németországban letartóztattak egy Stasi-futárt: olyan vétségekkel vádolták, melyeknek semmi köze sem volt a hírszerzéshez. Erre az illető felajánlotta, hogy a mentelmi jogért cserébe mindent elmond, amit csak tud. Több jelentéktelen Stasi-ügynököt és egy nagykutyát is leleplezett – Ludwig Albertet. Pontos leírást adott róla, a házáról, autójáról, és azt vallotta, hogy szemtanúja volt, mikor Albert az erdőben pénzt adott át egy Stasi műveleti tisztnek. Később a küldöncöt többször is hazugságon kapták, többek között akkor, amikor bizonyos embereket be akart mártani. Szinte biztosan a KGB küldte – mint azt az amerikaiak sejtették is.

Albert értesült a közelgő rendőrségi razziáról, de nem gondolta, hogy gyanúsított lehet, és meg sem próbált menekülni. Meglepetésére tényleg letartóztatták. A rendőrség ezután átkutatta fényűzően berendezett otthonát: telis-tele volt perzsaszőnyegekkel, melyek túl drágák voltak a nyugatnémet hírszerző tisztek

fizetéséhez képest. Számtalan titkos dokumentumot is találtak, három külön kupacba rendezve; információkéréseket, ezeket amerikai írógépen írták; egy mikrofilmolvasó készüléket, amelyet Kelet-Németországban gyártottak, és 9000 márkát készpénzben. A rendőrség megállapította, hogy Albert a bizonyítékok alapján bűnös: a CIC-nek és a Stasinak is kémkedett. A felesége baljóslatú megjegyzést tett a detektíveknek, amikor kijelentette: ha a férje nem tud megfelelő magyarázattal előállni, akkor felakaszthatja magát.

Albert minden vádat visszautasított és továbbra is erősködött, hogy az igazi áruló szabadon garázdálkodik Pullachban. A főnöke, Bentzinger egy ideig védeni próbálta (ő maga is együttműködött a CIC-vel, s talán attól félt, hogy Albert elkotyogja ezt). De hiába: Kohler, az elhárítási csoport főnöke, megsúgta Bentzingernek, hogy jobb lenne, ha kivenne egy kis szabadságot. Miközben Albert börtönben sínylődött, az amerikai hadsereg hírszerző szolgálatának parancsnoka, Arthur G. Trudeau tábornok még egy utolsó, kétségbeesett kísérletet tett arra, hogy felhívja a figyelmet a halálra ítélt CIC-ügynök helyzetjelentésére. Konrad Adenauer kancellár washingtoni látogatása alatt megszólította a nyugatnémet vezetőt és figyelmeztette, hogy a Gehlen-szervezet tele van szovjet kémekkel. Adenauer nem nagyon foglalkozott ezzel az értesüléssel, mindössze annyit tett, hogy tájékoztatta róla a CIA-t. Allen W. Dulles, a központi hírszerzés igazgatója úgy érezte, megalázó, hogy ilyen zsenánt módon beleavatkoznak az ügyeikbe, és Trudeau leváltását követelte. Ezzel véget is ért a Campus művelet. A CIC attól a pillanattól kezdve mosta a kezeit, nem törődtek többé a Gehlen-szervezettel.

Ludwig Albert börtönőrei egy hónap múlva, július 13-án azt jelentették, hogy a fogoly lassan megtörik és vallomást fog tenni. Éppen ezért azt javasolták, hogy még szigorúbban őrizzék a celláját és magát a rabot is. De Albert másnap reggel nyolc órakor – kihasználva azt a pillanatot, amikor nem figyelték – felakasztotta magát a pizsamazsinórjával. Hátrahagyott egy búcsúlevelet, amelyben bevallotta, hogy elsikkasztotta az iroda pénzét, azt viszont tagadta, hogy kapcsolatban állt volna a Stasival. Gehlen később azt állította: bizonyítékaik vannak arra, hogy Albert bűnös volt, de még a CIA-val sem volt hajlandó megosztani az iratokat. A rendőrség – hangoztatta – megtiltotta neki, hogy nyilvánosságra hozza ezeket a kényes információkat.

A hidegháborús kémkedés történetének egyik megoldatlan rejtélye az a kérdés, hogy Ludwig Albert *valóban* kommunista spicli volt-e. Ha csakugyan kémkedett a keletieknek, akkor a szovjetek feláldozták egyik ügynöküket azért, hogy megerősítsék két sokkal fontosabb spionjuk, Felfe és Clemens pozícióját. Mivel Albert azzal vádolta Felfét, hogy a KGB-nek dolgozik, a bukása miatt mindenki más is hiteltelenné válik, aki esetleg hasonló gyanút fogalmaz meg a jövőben. James Critchfield, ahogy később sok más történész is, pontosan ezen verzió mellett teszi le a voksát. De még így is rengeteg kérdés marad megválaszolatlanul. Kivéve, ha szovjet kapcsolattartó tisztjei felfedték Albert előtt egész tervüket, ami kockázatos, amatőr és valószínűtlen megoldás lett volna: miért próbálta olyan aktívan és kétségbeesetten lebuktatni Felfét? Ráadásul Albert értesült arról, hogy hamarosan letartóztatják a kommunista spicliket, mégsem

próbált elmenekülni. Valószínűleg nem tartotta magát gyanúsítottnak.

Egyébiránt, mikor közelebbről megvizsgáljuk az Albert árulását alátámasztó bizonyítékokat, kiderül, hogy azok egyáltalán nem bombabiztosak. Albert kétséget kizáróan hazudott az anyagi helyzetével kapcsolatban és illegálisan gyűjtött titkos dokumentumokat, mindez azonban még nem bizonyítja egyértelműen, hogy kémkedett a Stasinak vagy a KGB-nek. Előfordulhat, hogy fényűző életmódját az iroda büdzséjének megcsapolásával finanszírozta, mint azt be is vallotta az öngyilkossága előtt; és az is megeshet, hogy az iratokat a CIC számára lopta el – de csak nekik. A rendőrség az otthonában amerikai, nem pedig szovjet vagy keletnémet információkéréseket talált.

A rendőrség szerint két további dolog bizonyítja, hogy Albert a kommunistáknak kémkedett: az, hogy az ellopott iratokat három halomba rendezte (feltehetően egyet a Gehlen-szervezetnek, egyet a CIC-nek, egyet pedig a KGB-nek szánt); valamint az, hogy olyan mikrofilmolvasó készülék volt a tulajdonában, amelyet Kelet-Németországban gyártottak. Bár mindez gyanúsnak tűnik, csak azok kezelhetik döntő bizonyítékként, akik egy előre kialakított kép szerint vizsgálják meg a bizonyítékokat. Egy hírszerző tiszt számtalan okból kifolyólag több kupacba rakhatja az anyagát, és a berlini fal megépítése előtt a keletnémet termékeket rendszeresen árusították nyugaton. Talán azért volt Albertnél ilyen készülék, hogy a Gehlen-szervezet megbízásából keletnémet iratokat olvasson és elemezzen. Alfred, a szovjet műveleti tiszt szintén arról tájékoztatta az ügynökét, Hans Clemenst,

hogy Ludwig Albert nem dolgozott sem a Stasinak, sem a KGB-nek, bár önmagában erre a kijelentésre nem hagyatkozhatunk.*

Albert halála után senki sem maradt, aki leállította volna Felfét, a téglát, aki egyre magasabbra és magasabbra kapaszkodott a ranglétrán és egyre nagyobb hatalomra tett szert. Időnként ügyes kémelhárítási műveleteket indított: mindegyiket a szovjet tartótisztjei által biztosított adatokra alapozta. Például a Léna-akcióban beszervezett egy keletnémet újságírót, aki információkat adott át a Gehlen-szervezetnek a KGB-ről. „Léna" állítólag zseniális memóriával megáldott, briliáns, igyekvő újonc volt. Pontos adatokkal látta el a Gehlen-szervezetet: telefonszámokat adott át, címeket és szószátyár KGB-tisztek rendszámát, a kelet-berlini, karlhorsti KGB-központ részletes térképét és a Nyugat-Németországban működő, jelentéktelenebb keletnémet és szovjet ügynökök valódi személyazonosságát. Ez elfogadható áldozat volt cserébe azért, hogy megerősítsék Felfe pozícióját a kémelhárítási csoportnál.

Amikor Felfe hozzá akart férni a Külügyminisztériumban, a BfV-nél, a bűnügyi rendőrségen vagy a kancellár irodájában lévő iratokhoz, a KGB egyszerűen megkérte „Lénát": tegyen jelentést arról, hogy a KGB valószínűleg beszervezett néhány embert ezeken a helyeken. Emiatt Felfének „háttérellenőrzést" kellett végeznie, hogy kizárja az ellenséges beszivárgás lehetőségét. Elképesztő mennyiségű arrogáns pimaszsággal még arra is felhasználta a Léna-akciót, hogy legális csatornákon keresztül juttasson el információkat a KGB-hez. Léna időnként azt jelentette, hogy a Gehlen-szervezet bizonyos titkait már kiszivárogtatták a szovjeteknek. Felfe ezután rábeszélte az igazságügy-minisztert Bonnban, hogy oldja fel ezeknek az adatoknak a titkosítását, hiszen az ellenség már úgyis ismeri őket. Utána Léna közvetítésével eljuttatta ezeket a hasznos értesüléseket a szovjetekhez, állítólag azért, hogy „jó hírnevet szerezzen" ügynökének. Reinhard Gehlen teljesen el volt ragadtatva a „Léna-anyagoktól", és arra használta fel őket, hogy népszerűsítse magát a bonni döntéshozók körében. Természetesen Felfe lett az egyik kedvenc ügynöke.

Bár a Gehlen-szervezetben sokan utálták Felfét, mivel arrogánsnak, „pofátlanul kíváncsinak" és gyanúsan lelkesnek találták, ez nem akadályozta meg abban, hogy egyre feljebb kapaszkodjon. Délutánonként fényképfelvételeket készített olyan dokumentumokról, amelyeket a ruhája alatt csempészett ki. A negatívokat a nyaralójában hívta elő, egy eldugott helyen, az osztrák–német határon. Azon hosszú idő alatt, amíg a keleti blokknak szolgált, több mint 15 000 titkos iratot és húsz mini-, orsós magnószalagot adott át a tartótisztjeinek, és legalább 100 CIA-ügynököt buktatott le a vasfüggöny mögött. Emellett operatív műveleteket kurtított meg és manipulált, illetve részletes információkkal látta el szovjet főnökeit a Gehlen-szervezet, a BfV és a németországi CIA-állomások felépítéséről és titkos módszereiről, így neveket, ügynökök címét, műveletekről szóló jelentéseket és az elhárítás havi összefoglalóit is továbbította. Különösen hasznosnak bizonyultak a Bundeswehr hadászati eszközeivel kapcsolatos tanácsai. Ráadásul rendszeresen figyelmeztette a szovjet ügynö-

* Bodo Hechelhammer, Felfe életrajzírója, szintén úgy véli, hogy Albertet meghurcolták, és igazából nem kémkedett a keletieknek. Megjegyzi, hogy a KGB más esetekben is befeketített olyan Gehlen-ügynököket, akik veszélyeztették Felfét.

köket a közelgő letartóztatásokról, így még időben keletre tudtak szökni. És hogy még tovább fokozzák az élvezetet, ő, Clemens és Tiebel lenyúlták a Gehlen-szervezet pénzét. A CIA elemzői később azt írták, hogy mindennek köszönhetően Gehlen elhárítása „egyszer sem ért el említésre méltó sikereket". Ennek összetett okai voltak: a dilettantizmus, a gestapósok tévképzetei – nem létező kommunista ügynököket üldöztek, miközben a valódiakat nem vették észre –, illetve az, hogy a náci biztonsági szervezetek veteránjai fogékonyak voltak a szovjet „megkeresésekre".

A CIA 1956 áprilisában, kilenc hónappal Ludwig Albert halála után átadta a Gehlen-szervezet gyeplőjét a Német Szövetségi Köztársaság kormányának, amely teljes szuverenitást és függetlenséget kapott, mivel véget ért a megszállás. A Gehlen-szervezet szövetségi ügynökség lett, Nyugat-Németország egyetlen belbiztonsági szolgálata. A csillagos-sávos lobogót szép csendben leeresztették és eltávolították a pullachi zászlórúdról, Critchfield különösebb felhajtás nélkül elhagyta irodáját, és most már csak a fekete-piros-arany német zászló lengedezett Camp Nikolaus zöld pázsitja felett. Hiába, Gehlen és a tanácsadói semmit sem tettek azért, hogy megreformálják visszás műveleti és kommunikációs módszereiket, amelyeket részben azért vezettek be, hogy megőrizzék autonómiájukat és elkerüljék az amerikai ellenőrzést. Ezeket a stratégiákat ekkorra már a Stasi és a KGB is jól ismerte, amit ügyesen ki is használtak.

Heinz Felfe Pullachban maradt és magas pozícióba került a kémelhárítási csoportban. Jóllehet a CIA-ban egyesek továbbra is árulónak tartották, Critchfield személyesen közölte vele, hogy a CIA nem gyanakszik rá, és ezzel az Albert-féle nyomozásnak teljesen befellegzett. Felfe egy hivatalos delegációval az Egyesült Államokba látogatott és a CIC (mely továbbra is gyanakodott, mégis hallgatott) minden ellenvetés nélkül kijelentette róla, hogy „tiszta". Talán az Albert- és Trudeau-féle fiaskó forrasztotta torkukra a szót, de a lebukástól is félhettek, ugyanis a nyugatnémet kormányon belül titkos kémtevékenységet folytattak. Mikor a Gehlen-szervezetet 1956 tavaszán hivatalosan átkeresztelték Szövetségi Hírszerző Szolgálattá (Bundesnachrichtendienst, BND), nagyon kevesen figyeltek fel a dátumban rejlő iróniára: éppen április elseje volt, bolondok napja.

• II. RÉSZ •

OK ÉS OKOZAT

Gehlen 1956-ra végre megvalósította az álmait. Egy évtized leforgása alatt, amerikai kémmesterek és különféle nyugatnémet politikusok támogatását kihasználva, rongyos hadifogolyból egy független nyugatnémet hírszerző szolgálat vitathatatlan vezetőjévé küzdötte fel magát.

Alig hat évvel később, 1962-re viszont már megtört ember lett: mind szakmailag, mind magánemberként megbukott. Bár hivatalosan megtartotta pozícióját, ő és maga a BND is hiteltelenné vált Nyugat-Németország szövetségesei, a nyugatnémet kormány és a német nép szemében. Sorozatos kudarcai miatt végül elfordult tőle a patrónusa, Konrad Adenauer és annak kabinetfőnöke, Hans Globke is. Gehlen végül hat év múlva, 1968-ban a kormány nyomására kénytelen-kelletlen nyugdíjba vonult.

Hogyan fajulhatott idáig a helyzet? Felfét 1961 novemberében leleplezték mint szovjet kettős ügynököt, ami egyből Gehlen bukásához és a BND kibelezéséhez vezetett – az utóbbi teljesen tehetetlenné vált Kelet-Németországgal és a Szovjetunióval szemben. Felfe leleplezése nem járt volna ilyen súlyos következményekkel, ha Gehlen BND-je nem halászott volna egyfolytában a zavarosban külföldön és belföldön egyaránt, túlságosan gyakran használva náci bérenceket horgászbot gyanánt.

Az efféle taktika miatti lebukás veszélye kezelhető lett volna, ha ezekben a vizekben nem garázdálkodtak volna

a Német Szövetségi Köztársaság középszerű erőinél sokkal nagyobb és kellemetlenebb halak; és ha a Szövetségi Köztársaság nem függött volna annyira az Egyesült Államok, Franciaország, sőt még a kis Izrael jóindulatától is, hogy meg tudja őrizni nemzetközi pozícióját és függetlenségét a szovjet buldózerrel szemben. Gehlen bukását végül is az okozta, hogy - akarva-akaratlan - az antikommunizmus mellett más toxikus elemeket is megtartott Hitler szemétdombjáról: a hübriszt, vagyis önhittséget és a szándékos önámítást.

Az arrogancia őt és a BND-t is arra sarkallta, hogy szégyentelen módon befolyásoló tényezőként használják fel a Közel-Keleten és azon túl is a náci zsoldosok „diaszpóráját". A szándékos önámítás pedig arra késztette Gehlent, hogy ne törődjön vele, milyen kockázata van annak, ha kiderül, hogy az „új Németország" még mindig kötődik a Harmadik Birodalom véres szellemeihez - és az a rizikó se érdekelje, hogy a szovjetek könnyen kihasználhatják és manipulálhatják ezeket az elvileg szabad, exnáci zsoldosokat. Nyugat-Németország globális hatalmi szerepének illúziója pedig arra ösztönözte a BND-t, hogy egy náci fegyverkereskedő hálózaton keresztül beleártsa magát az algériai függetlenségi háborúba, ezzel veszélybe sodorva a francia-német közeledést. A náci háborús bűnösök is hozzátartoztak a Harmadik Birodalom utódainak örökségéhez, ám az ebből adódó kötelezettségeket a BND és Bonn is makacsul elhárította, így kitették magukat az Eichmann-per és a Moszad nácivadász tevékenységével járó, kellemetlen következményeknek. Ez végül még a zsidó-német megbékélést és a nyugatnémetek becsületének nemzetközi helyreállítását is veszélyeztette.

A Felfe lebukása körüli nyilvános botrányról, a BND és a náci bérencek szoros kapcsolatáról, az algériai háborúról és az Eichmann-perről szóló hírek csaknem egyszerre robbantak be a köztudatba, szinte tökéletes vihart kavarva - nem kis mértékben a szovjetek mesterkedésének köszönhetően. Gehlen és más nyugatnémet vezetők pánikszerű reagálása csak súlyosbította a helyzetet.

Bár ennek a hübriszről, önámításról és a nyugatnémet hírszerzés csaknem teljes tönkretételéről szóló történetnek a középpontjában maga Gehlen áll, mégis az aljas Alois Brunnernél futnak össze a szálak: az ő odisszeája köti össze a náci fegyverkereskedő hálózatokat a Moszad nácivadászaival és a BND rejtett náci titkaival. Ez a roppant kegyetlen ember roppant kegyetlen halált halt a szíriai Aszad-rezsim börtönében. De Szíriába menekülése és kínzókamrabeli halála között az összes sauerkrautos hordóra* rátette véráztatta kezét, ami szintén hozzájárult Gehlen későbbi kálváriájához és végső bukásához.

* *Sauerkraut:* savanyú káposzta (német). Utalás arra, hogy Brunner savanyú káposztát készített, ugyanakkor ügyes nyelvi játék is, mert benne van a németek egyik gúnyneve: „Kraut". (Vö. a franciák a „csigazabálók".) Vagyis Brunner minden német vonatkozású ügybe beleártotta magát. – A ford.

• 7 •

Zavarosban halászva

*„Érdemes megemlíteni, hogy noha minden jelenlévő főként azért utálta a többieket, mert azok is a családhoz tartoztak, Tigg urat valamennyien azért gyűlölték, külön-külön és együttesen, mert ő nem tartozik a családhoz."**

CHARLES DICKENS: *MARTIN CHUZZLEWIT ÉLETE ÉS KALANDJAI*

NYUGAT-NÉMETORSZÁGNAK közvetlenül a háborút követő időszakban látszólag nem állt érdekében, hogy titkos hírszerző műveleteket hajtson végre a tengerentúlon. Az ország még nem nyerte el teljes függetlenségét; a keletnémet kommunista, rivális kormány puszta léte pedig felvetette a kérdést, hogy a nyugatnémet kabinet képviseli-e a német népet. Csak úgy védhették meg magukat a szovjet terjeszkedési törekvésekkel szemben, ha az amerikaiakra, britekre, franciákra és más európai nemzetekre támaszkodtak, pedig ezek többsége a Harmadik Birodalom korábbi ellensége és áldozata volt. Ebben a kényes helyzetben sok rizikót rejtett magában – ellenben csekély nyereséggel kecsegtetett – az, ha olyan zavaros vizekben halásznak, ahol szovjet ellenségeik és a Nyugat-

* Ottlik Géza fordítása.

Németország létét garantáló erők alapvető érdekei ütköznek egymással. Akármennyire kockázatos volt is, a gazdasági érdekeltségek, a még mindig élő vágy, hogy ott legyenek a világszínpadon, valamint a Gehlen-szervezet ügynökeinek magánbirodalom-építési törekvései arra sarkallták a nyugatnémeteket, hogy a Közel-Kelet újonnan alapított államaiban beavatkozzanak az események folyásába.

A német befolyás érvényesítésében döntő szerepet játszottak a náci zsoldosok, mivel a CIA- és Gehlen-szervezetbeli védenceik is azt hitték, hogy ezek a nácik állítólagos antikommunizmusuk miatt hasznos eszközök lesznek a Kelet és Nyugat között folyó ideológiai harcban. Ez a feltételezés Európában katasztrofális tévedésnek bizonyult (ott volt Heinz Felfe, a kommunista tégla, illetve más hajdanvolt nácik esete is, akik bárkinek dolgoztak, ha fizetett). Ugyanilyen elhibázott stratégiának bizonyul majd a volt nácik alkalmazása a Közel-Keleten is, ahol a náci információárusok túlságosan gyakran szerepeltek első számú opcióként Bonn kaotikus hírszerzési próbálkozásaiban.

A gyerekcipőben járó, nyugatnémet hírszerző ügynökségek arra irányuló erőfeszítései, hogy az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején megvessék lábukat a Közel-Keleten, nem a semmiből bukkantak elő. Az arab világ, Törökország és Irán nagy stratégiai fontosságú területekkel rendelkezett, bővelkedtek olajban és más természeti kincsekben, melyek már az első világháború előtt is felhívták magukra a német politikusok figyelmét. A második világháború alatt sok arab szimpatizált a náci Németországgal, brit és francia gyarmatosító uraik ellenségével, bár ezek az érzések messze nem voltak egyetemlegesek. Irakban például a tengelyhatalmakkal szimpatizáló lázadás tört ki, amely az Egyiptom nyugati sivatagában zajló brit–német küzdelem idején lekötötte a brit erőket. Egyiptomi tisztek – köztük a jövendőbeli egyiptomi elnök, Anvar Szadat – német és olasz segítséget próbáltak szerezni a britek ellen. A fasiszta Fiatal Egyiptom Párt zöldingesei az utcán nyíltan összetűztek a többségi nemzeti liberális Vafd (Delegáció) Párt támogatóival és Nagy-Britannia más egyiptomi szövetségeseivel. A britek egyszer még védencük, Fárúk egyiptomi király palotáját is ostrom alá vették, azért, hogy rákényszerítsék németpárti támogatóinak száműzésére, illetve egy London-barát kormány összeállítására. Szíria és Libanon erőteljes náci és fasiszta mozgalmakat látott, amelyek meglehetősen népszerűek voltak, legalábbis addig, amíg Németország nem kezdett vereségeket szenvedni keleten azután, hogy az angolok és a franciák 1941 júliusában megszállták Szíriát. Nagy-Britannia és a Szovjetunió is közös erővel foglalta el Iránt, miután a perzsa sah nem volt hajlandó megválni német tanácsadóitól és ragaszkodott ahhoz, hogy az ország megőrizze semlegességét. Törökország barátsági szerződést írt alá a náci Németországgal, és a vezető körökön belüli frakciók, amelyeket náci ügynökök befolyásoltak és támogattak, azt szorgalmazták, hogy csatlakozzon Németország szovjetellenes keresztes hadjáratához.

1939 és 1945 között jó néhány arab, iráni és török dolgozott együtt náci hírszerző ügynökségekkel, így viszonylag egyszerűnek tűnt újra működésbe hozni ezeket a hálózatokat az újonnan alakult nyugatnémet állam érdekében. A német hírszerzés vezetői abban is reménykedtek, hogy jól jövedelmező fegyvereladási üzleteket tudnak nyélbe ütni német cégek számára, beszivároghat-

nak az arab hírszerző szolgálatokba és ki tudják szorítani a szovjet és keletnémet befolyást ebből a stratégiailag fontos régióból. Mivel akkoriban még nem lehetett eldönteni, hogy Egyiptom és Szíria a kapitalista vagy a kommunista oldalhoz csatlakozik-e a hidegháborúban, Nyugat-Németország amerikai támogatói lényegében nem ellenezték a korábbi német kémhálózatok újjáélesztését, ahogy azt sem, hogy a németek náci ügynököket használjanak a Kairó és Damaszkusz fölötti befolyásuk növelésére.

A Gehlen-szervezet Németországban egy rivális hírszerző ügynökséggel, a Friedrich-Wilhelm-Heinz-Diensttel (FWHD) harcolt a közel-keleti befolyásért. Ez az ügynökség az új, ekkor még nem hivatalos Honvédelmi Minisztérium égisze alatt működött. A Gehlen-szervezettel ellentétben nem függött az amerikaiaktól, ezért a nyugatnémet kormány először sokkal vonzóbbnak találta. A vezetője, Friedrich Wilhelm Heinz, színes egyéniség volt. A weimari köztársaság idején jobboldali terroristaként politikai merényletekben vett részt. Később a náci rezsim ellen fordult és a náciellenes földalatti mozgalommal együtt terveket szőtt Hitler meggyilkolására. Heinz és Gehlen igyekezett minél nagyobb befolyásra szert tenni az újonnan született nyugatnémet kormányban, mivel mindketten arra törekedtek, hogy az új ország egyedüli hírszerző vezetőjévé váljanak. Egy közel-keleti hídfőállás fontos presztízs- és hatalomforrássá válhatott az odahaza, Nyugat-Németországban folyó küzdelemben. Ezekben a hatalmi harcokban mindkét hírszerző szolgálat habozás nélkül bevetett egykori náci hírszerző tiszteket, köztük szökött háborús bűnösöket is.

Nyugat-Németország rivalizáló kémmesterei azonban tudták, hogy óvatosan kell manőverezniük. Németország 1955-ig hivatalosan megszállt ország volt, hírszerző ügynökségei a szövetséges erők pártfogása alatt működtek. Franciaország, Nagy-Britannia és egyre növekvő mértékben az Egyesült Államok, valamint a Szovjetunió is a közel-keleti befolyásért harcolt, márpedig ezek az országok könnyen meghiúsíthatták ebben a régióban a német törekvéseket. Ezért Gehlen és fő ellensége, Heinz, úgy gondolta, az a legjobb, ha különféle információárusoknak – többnyire exnáciknak és arab munkatársaiknak – adják át az irányítást, illetve olyan német tiszteket szerveznek be, akik Egyiptomban és Szíriában katonai tanácsadóként dolgoznak. Mindketten úgy taktikáztak, hogy ezeknek a kívülállóknak a bevonásával nyugodtan mondhatják, hogy ők mossák kezeiket, ha a szövetségesek később kérdőre vonják őket.

Gehlen 1948. május 14-én Teheránba küldte helyettesét és hajdanvolt ellenlábasát, Hermann Baunt, mint az úgynevezett „Tigris-csoport" főnökét. Baun egy másik rivális titkosszolgálat vezetőjeként kezdte háború utáni karrierjét. Ő azonban – Heinz ügynökségével ellentétben – amerikai gyámkodás mellett működött, ami lehetővé tette a Gehlen-szervezet számára, hogy a CIA-ra gyakorolt befolyását kihasználva bekebelezze Baun kémügynökségét. A zseniális, de labilis Baun olyan kémhálózatról álmodozott, amely világszerte mélyen beépül különféle szakszervezetekbe, kommunista pártokba, kormányokba és egyéb csoportokba. Abban reménykedett, hogy a Közel-Keleten felhasználhatja azokat az arabokat, akik a második világháború során Németországot támogatták. Szíriában összeköttetésben állt olyan cserkeszekkel, akik még Moszkvával is kapcsolatban voltak; sőt még marokkói nacionalistákkal és száműzött paleszti-

nokkal is összejátszott. Azt állította, hogy a jeruzsálemi főmufti magántitkára segíthet neki beépülni a Szovjetunió muszlim köztársaságaiba. Ugyanakkor azzal is dicsekedett, hogy még az izraeli kormányban és zsidó nemzetközi szervezetekben is vannak kapcsolatai. Állítólag ismert egy zsidó kémet, aki már az első világháború alatt Németországnak dolgozott és most is kész folytatni velük a munkát. Gehlen megparancsolta Baunnak, hogy összpontosítson Szíriára és szervezzen be annyi német tanácsadót – akár wehrmachtost, akár SS-veteránt –, amennyit csak lehet. Az elképzelés szerint ezeket a tanácsadókat befolyásoló ügynökként, illetve kommunistaellenes beépülésre használnák Damaszkuszban.

Szíria fővárosában a Gehlen-szervezet egyik informátora Walter Rauff volt: szökött háborús bűnös, aki a nyugati „körözöttek" listáját vezette. Egyáltalán nem egy átlagos SS-tiszt volt, hiszen félelmetes hírnévre tett szert, mint a holokauszt rémségeinek egyik első számú elkövetője. Egyéb innovációk mellett feltalálta a halálkocsiként ismert, mozgó kivégzőeszközöket, melyekben 700 000 férfit, nőt és gyereket gázosítottak el. Őt és a beosztottját, Wilhelm Beisnert 1942-ben azzal bízták meg, hogy hozzák létre az Einsatzgruppe Ägyptent, amely azt a feladatot kapta, hogy kiirtsa Palesztina zsidó népességét. A tervük, hogy Levantéra is kiterjesztik a holokausztot, azonban tárgytalanná vált, miután Rommel a második el-alameini csatában kikapott. Beisner és Rauff 1943-ig – amíg végleg ki nem űzték a Wehrmachtot Észak-Afrikából – előbb Tunéziában, aztán Görögországban és Olaszországban állomásozott, ahol üldözték és megkínozták a helybéli zsidókat és az ellenállás harcosait.

Rauff a háború után nem került bíróság elé, így nem is büntették meg. Folyton menekült. Szíriában csatlakozott a német tanácsadók kis csoportjához és különösen közel került Huszni ez-Zaím katonai diktátorhoz. „Gestapós elvek mentén" segített kiképezni Zaím titkosszolgálatát. Újabb trükkös szerkezetek mellett a szíriai zsidók vallatásához és terrorizálásához szükséges kínzóeszközöket is tervezett. Az is előfordulhat, hogy titokban még a brit MI6-nek is jelentett.

Miután 1949 nyarán megbuktatták Zaímot, Rauff kegyvesztetté vált. Talán a Zaímmal való kapcsolata tette gyanússá az új elnök, Számi al-Hinnávi tábornok szemében. Letartóztatták, és terrorizmussal, a kommunisták támogatásával, a Szovjetunióval való kémkedéssel és zsidók megkínzásával gyanúsították. Vádlói szerint szakmailag felelőtlen magatartást tanúsított és többnyire részegen dolgozott. Rauff sok más német tanácsadóval együtt kénytelen volt elhagyni Szíriát. Dél-Amerikába menekült. Mint később látni fogjuk, ezután új munkát talált, és bármennyire meglepő, az izraeli titkosszolgálatok bérelték fel. Zaím bukásával Baun Szíriával kapcsolatos tervei is tárgytalanná váltak. Gehlen hamarosan visszahívta Németországba, ahol befejezte a pályafutását. Röviddel ezután elhunyt.

Gehlen pozíciójának gyengülése Szíriában megnyitotta az utat a rivális titkosszolgálat, a Friedrich Wilhelm Heinz vezette FWHD előtt. Heinz és a jobbkeze, Gerhard Schacht, a Közel-Keleten átruházta az információgyűjtést egy félig független hálózatra, amelyet dr. Wilhelm Höttl irányított, egy hajdani SD-tiszt, aki részt vett a magyar zsidóság kiirtásában. Höttl, a hírhedt információkereskedő, együtt dolgozott Heinrich Masttal, más né-

ven „Heinrich von Mast báróval". Mast régi hírszerző ügynök volt, aki már az első világháborúban is szolgált, később pedig a Baltikumban harcolt a „Freikorps" néven ismert, jobboldali, német milíciában. Úgy tűnik, onnan hamis nemesi címmel tért vissza Németországba és ettől fogva már bárónak nevezte magát. Az 1930-as években Ausztriában kémkedett a törvényen kívüli náci pártnak, aztán az Abwehrben szolgált. Meggyőződéses náci volt – jóllehet időnként az ellenkezőjét próbálta elhitetni magáról –, az ellenállás összes harcosát árulónak tartotta és egész életében szélsőjobboldali körökkel szimpatizált. 1945 után információkufárként csinált karriert. Kétes értékű adatokat adott el az amerikaiaknak és a Gehlen-szervezetnek is. Végül Höttl szerződtette, mint személyzeti főnököt.

Annak ellenére, hogy antiszemiták voltak, Höttl és Mast még azt sem bánta, ha zsidókkal kellett együtt dolgozniuk. Például mindketten adtak el a nácivadász Simon Wiesenthalnak információkat szökött háborús bűnösökről. Bár ezek többsége hamis értesülés volt, azért akadtak köztük teljesen helytálló adatok is. Mast 1953-ban, egy beszélgetés során antinációként mutatkozott be Wiesenthalnak, és ő szolgáltatott először tippet Adolf Eichmann argentínai búvóhelyéről, akit becsmérlően így nevezett: „az a mocskos disznó, aki a zsidókkal foglalkozott". Egyes jelek arra utalnak, hogy Mast és Höttl azért súgott, mert meg akarták nyerni maguknak az izraeli hírszerző szolgálatokat, amelyekkel Wiesenthal szoros kapcsolatot ápolt. Wiesenthal kissé megkésve, de a bécsi izraeli konzulátusnak és a Zsidó Világkongresszusnak is jelentette (az utóbbi a CIA-t is értesítette), hol bujkál Eichmann, de sajnálatos módon nem foglalkoztak ezzel a fontos értesüléssel. A Moszad csak hat évvel később, egészen más bejelentések alapján fogta el Eichmannt.

Höttl és Mast hálózata – a kódnevük L606, illetve XG volt – Ausztriából és Olaszországból irányította a munkát. A Nibelungen Verlag nevű könyvkiadó volt a fedőszervük. Szovjet katonák után kémkedtek és feltételezett kommunistákat figyeltek meg különféle politikai pártokban, cégeknél, szakszervezeteknél és más intézményeknél. Csinos nőket is felbéreltek, akik szovjet tisztekkel flörtöltek, hogy titkos információkat szedjenek ki belőlük. Höttlnek kiváló kapcsolatai voltak az olasz titkosszolgálattal és a Vatikánnal, az L606/XG ezt kihasználva olyan földalatti hálózatokkal működött együtt, amelyek szökött háborús bűnösöket, fegyvereket és csempészárut juttattak be titokban Olaszországba, a Közel-Keletre, Észak-Afrikába és Dél-Amerikába.

A hálózat olaszországi központtal működő B5 Ügyosztálya felügyelte a közel-keleti országokban – például Szíriában, Libanonban, Egyiptomban, Szaúd-Arábiában és Tunéziában – folyó kémtevékenységet. Heinz, Schacht és osztrák ügynökeik aktívan keresték az egykori náci hírszerző ügynököket, tiszteket és szakértőket. Abban reménykedtek, hogy Szíriában be tudnak szervezni néhány német tanácsadót a kémhálózatukba, melynek tevékenységét antikommunista keresztes hadjáratként jellemezték. Bíztak benne, hogy ezeknek a tanácsadóknak a segítségével támogatókat szerezhetnek az új szíriai kormányban, csökkenteni tudják a kommunista befolyást és – Schacht tanúvallomása szerint – megakadályozhatják az újabb háborút Izrael és az arabok között. Hosszú távon meg akarták teremteni a Szovjetunión belüli kémtevékenység alapját, főleg a kaukázusi és közép-ázsiai

muszlim köztársaságokban. Schacht ragaszkodott hozzá, hogy a beszervezett német tanácsadók ne viseljenek szíriai egyenruhát, ne hordjanak fegyvert és ne vegyenek részt Izrael elleni harcokban. Schacht ráadásul az Egyesült Államok hűséges szövetségesének szerepében is tetszelgett. Ügynökei – fogadkozott – mindent el fognak követni annak érdekében, hogy egy újabb világháború esetén biztosítsák a szíriai reptereket és leszállóhelyeket az amerikai légierő számára.

Igazság szerint a Mast és Höttl által szolgáltatott információk nagy része hasznavehetetlen, sőt egyenesen hamis volt, és „ügynökeik" közül néhányan csupán dús fantáziájuk szüleményei voltak. Ami még ennél is rosszabb: a hálózatukba beépültek a szovjetek. Egyik magasabb beosztású alkalmazottjuk, az Alois Edder nevű SS-tiszt, biztosan kettős ügynök volt. Talán ugyanezt mondhatjuk el magáról Höttlről is, aki a megfelelő összegért bárkinek bármit eladott. Heinz és Schacht 1952 novemberében kitette Höttlt. Utóbbi már régebben is átverte az amerikaiakat, akik – a franciákkal és a britekkel egyetemben – most egyértelműen közölték Heinzcel azt, amit 1949-ben már a Gehlen-szervezetnek is megmondtak: Höttl sarlatán és feltételezhetően kettős ügynök. A kirúgott információkereskedő Heinzet és az ellenállás egyéb harcosait – „a hazaárulókat" – hibáztatta balszerencséjéért. Heinrich Mastot még egy évig foglalkoztatták: az volt a feladata, hogy fokozatosan felszámolja az akciót. Már a teljes anyagi csőd szélén állt, amikor végül munkát talált és a francia titkosszolgálat spiclije lett.

• • •

Höttl és Mast kudarcot vallott hálózata sok hasonló, jövőbeli csoport prototípusa lett. Gehlen és Heinz még Höttlék bukása után is használt régi nácikból álló bandákat arra, hogy kiterjesszék a Közel-Keleten és Észak-Afrikában lévő hídfőállásukat. Akárcsak Damaszkuszban, Kairóban is akadtak német tanácsadók, köztük információárusok is, így a város a rivalizáló német ügynökségek további játszótereként funkcionált. Az egyiptomi vezetők rögtön azután, hogy az ország vereséget szenvedett az 1948-as izraeli–arab háborúban, műszaki szakembereket kezdtek toborozni az egykori Reichből. Mivel a britek tetemes mennyiségű, elkobzott német fegyvert hagytak hátra Egyiptomban, Kairónak német technikusokra és oktatókra volt szüksége ahhoz, hogy rendesen használni tudják ezt az arzenált. Egyiptom az Izrael elleni háborúban szenvedett vereség után a sebeit nyalogatta és bosszúra szomjazott, a hadseregnek pedig külföldi szakértőkre volt szüksége ahhoz, hogy újra bevethető legyen. Az egyiptomi elit tagjai közül sokan, főleg a hadseregben, nagyra tartották a náci Németországot és annak katonai vezetőit, a gyűlölt brit megszállók ellenségeit.

A németek részéről pedig egyre nagyobb érdeklődés mutatkozott az egyiptomi munkahelyek iránt. A korábbi náci birodalom romjai tele voltak olyan alakokkal, akik ki akartak kerülni onnan. A feltételezett háborús bűnösök el akartak menekülni a német igazságszolgáltatás elől, akármilyen lassú és erőtlen volt is. Odahaza kutyának sem kellett a katonai szakértők, technikusok és tudósok szaktudása. Mindennek köszönhetően a németek szíves örömest emigráltak a piramisok országába. A tanácsadók először csak lassanként kezdtek odaszállingózni az 1940-es évek vége felé,

még az egyiptomi királyság idején, aztán az 1952-es forradalom után már nagyobb számban települtek be, hogy a Szabad Tisztek Mozgalmának újonnan létrehozott rezsimjében szolgáljanak. Egy katonai csoport, amelyet Wilhelm Fahrmbacher tábornok vezetett, tanácsokkal látta el az egyiptomi hadsereget és elkészítette a védelmi terveket. Az ejtőernyős Gerhard Mertins képezte ki az egyiptomi gerillákat a brit megszálló katonák elleni harcra a Szuezi-csatorna övezetében. A gazdasági tanácsadók, akiket Göring egykori segédje, dr. Wilhelm Voss vezetett, a helyi iparra koncentrálták erejüket. Bár sok szenzációhajhász beszámoló túlzásokba esett, az Egyiptomban foglalkoztatott német tanácsadók száma valójában elég alacsony volt – aligha lehetett száznál több.

A német szakértők közösségének perifériáján SS-tisztek, szökött háborús bűnösök és száműzetésben élő neonácik is akadtak: többek között a Gestapo- és Einsatzgruppe-tiszt, Joachim Deumling, egy kettős ügynök, aki az egyiptomi belbiztonsági szolgálatok tanácsadójaként és BND-kémként tevékenykedett; egy harapós, antiszemita propagandista, Johann von Leers; és Otto Remer, Fritz Dorls, valamint Ernst-Wilhelm Springer, a Sozialistische Reichspartei Deutschlands (Németország Szocialista Birodalmi Pártja), egy Nyugat-Németországban betiltott, neonáci szervezet vezetői. Wilhelm Beisner volt a kairói nácik között az egyik legkétesebb hírű alak: ő kulcsszerepet fog játszani a történetünkben. Rauff talpnyalója volt az Einsatzgruppe Ägyptenben; véreskezű gyilkos, aki a Balkánon és Észak-Afrikában számtalan pogromban és zsidóüldözésben vett részt. Az SS Külföldi Hírszerző Szolgálata Arab Ügyosztályának fejeként a Közel-Keleten szoros kapcsolatot tartott fenn arab nacionalistákkal (köztük Háddzs Ámín al-Huszeínivel, Jeruzsálem főmuftijával és a náci Németország rendíthetetlen szövetségesével). Ezek az összeköttetések jó szolgálatot tettek Beisnernek a háború utáni pályafutása során.

Beisner – óriás termetű, félelmetes haramia – 1951-ben költözött Egyiptomba a Terramar Hamburg, egy fegyvergyártó cég képviselőjeként, amely összejátszott a Gehlen-szervezettel. Rövid idő alatt a helyi német közösség egyik legmegosztóbb személyisége lett. Amellett, hogy a Terramar alkalmazottja volt, fegyverkereskedőként is dolgozott az Egyptian Continental Tradingként (Egyiptomi Kontinentális Kereskedőtársaság) ismert cégnek, amelyet még a nyugatnémet nagykövetség is elkerült. Egy CIA-forrás szerint: „rengeteg pénze van, látszólag sosem végez munkát, és számtalan kétes személlyel áll kapcsolatban Egyiptomban". Egy másik forrás így jellemezte: „primitív, goromba és faragatlan". Ráadásul veszélyes is volt: miután összeveszett korábbi üzlettársával, Joachim Hertslet fegyverkereskedővel, terhelő bizonyítékokat adott át a nyugatnémet hatóságoknak arra vonatkozóan, hogy az utóbbi külföldieknek kémkedett. Beisner felesége, akit a fegyverkereskedők maguk között csak „szőke Alice"-ként emlegettek, Németországban maradt. Továbbra is részt vett férje vállalkozásában, de elég feszült volt köztük a viszony. Beisner az 1950-es években egyre agresszívabb lett és gyakran megverte egyetlen gyermeküket.

Az egyiptomiak is felfogadták Beisnert. Hivatalosan Abbász Hálím, az eltávolított Fárúk király sógorának titkára volt. A Szabad Tisztek-féle forradalom után felbérelték: az egyiptomi hírszerzés szabotázsoktatója lett, illetve „személyes és szervezeti

ügyek területén" tanácsokkal látta el Kairó titkosszolgálatait. Az 1950-es évek elején buzgón kínálgatta a fegyvereket az egyiptomi kormánynak, többnyire olyan géppuskákat, amelyeket az Alfa, egy madridi cég exportált. Ennek Hitler leghíresebb kommandós parancsnoka, Otto Skorzeny volt a tulajdonosa, akiből ekkorra már a náci zsoldosközösség ünnepelt híressége lett. Az üzlet azonban meghiúsult, és visszautasították Skorzenynek az egyiptomi kommandósok kiképzésére vonatkozó ajánlatát, sőt azt a javaslatát is, hogy a meglévő német tanácsadó szakembereket sokkal harciasabb szakértőkre cseréljék le. Skorzeny követelései „csillagászatiak" és elfogadhatatlanok voltak az egyiptomi kormány számára. De Beisnerből lassanként mégis jól ismert nemzetközi fegyverkereskedő lett. Különféle német cégeket is képviselt, amelyek meg akarták szerezni a maguk részét a közelkeleti fegyverkereskedés sokat ígérő tortájából.

Miután Kairóban letelepedett, Beisner információkkal kereskedett. Bár a Gehlen-szervezet egyik fedőszervének segítségével jutott Egyiptomba, először a Kortárs Kutatások Intézete (Institute for Contemporary Research) foglalkoztatta, amely a Heinz-féle FWHD, vagyis Gehlen riválisainak fedőintézménye volt. Beisner háborúbeli szerepe nem riasztotta el Heinzet, a hajdani antináci ellenállót attól, hogy együtt dolgozzon vele, de ez az együttműködés csak rövid ideig tartott. Gehlen 1953-ban végre rá tudta venni a nyugatnémet kormányt arra, hogy oszlassa fel Heinz kezdetleges ügynökségét, így a Német Szövetségi Köztársaságban Gehlen lett a külföldi hírszerzés egyetlen és egyedüli vezetője.

Beisner gyorsan átállt a másik oldalra. Gehlennek és a BND-nek kezdett dolgozni, először nem hivatalosan, aztán 1957-ben hivatalos ügynökként is, „Bertram" álnéven. Gehlen arra igyekezett felhasználni Beisnert – illetve a Kairóban és Damaszkuszban élő, német zsoldosok közül többeket is –, hogy hídfőállást hozzon létre a Közel-Keleten, a szovjet befolyás ellen harcoljon az arab világban, és tájékoztassa Pullachot a helyi ügyekről. Lassanként alakot öltött a náci információárusokra alapuló, nyugatnémet hírszerző hálózat – az amerikaiak tudtával és beleegyezésével, akik abban bíztak, hogy így híreket kaphatnak a Közel-Kelet befolyásoló tényezőiről és könnyebben hozzájuk férkőzhetnek. Miközben a BND szorgalmasan beleszövögette kémhálózatába a náci száműzötteket, más szökevények – némelyikük még ahhoz is túl romlott volt, hogy a BND felfogadja őket – már javában azon munkálkodtak, hogy megerősítsék pozíciójukat és kiépítsék saját sötét hálózataikat.

• 8 •

Ház a Rue Haddádon

*„Damaszkusz egyszerűen oázis, semmi egyéb... Amíg vizei megmaradnak itt az üvöltő sivatag közepén, addig élni fog Damaszkusz is, hogy gyönyörködtesse a fáradt, szomjas utazók szemét."**

MARK TWAIN: *JÁMBOR LELKEK KÜLFÖLDÖN*

A szovjetek állítólag 1946 májusában kivégezték a szökevények leghíresebbikét, miután a Bécsi Népbíróság bűnösnek nyilvánította. A vádlott, akit az újságok „a bécsi zsidók hóhérának" neveztek, egy Anton Brunner nevű férfi volt, egykori Gestapo-alkalmazott. Azzal vádolták, hogy 49 000 zsidót küldött a halálba. Egymást váltották a szemtanúk a tanúk padján, s mindnyájan beszámoltak róla, hogy Brunner milyen durván bánt Bécsben a zsidó foglyokkal, ócsárolta és fizikailag is bántalmazta őket. A vádlott valóban bűnös volt, elkövette ezeket a vétségeket, legalábbis részben. Az Adolf Eichmann vezetése alatt álló Zsidó Kivándorlás Központi Hivatalának (Zentralstelle für jüdische Auswanderung) hajdani alkalmazottjaként ő is a fajirtó gépezet része

* Benedek Marcell fordítása.

volt. A tárgyalás alatt azonban mindvégig hangoztatta, hogy ő csak kishal. Erősködött, hogy a főnöke, Alois Brunner, Eichmann helyettese az igazi főkolompos. Néhány szemtanú megerősítette, hogy csakugyan létezett egy Anton Brunnernél kegyetlenebb bűnöző, akinek ugyanez volt a vezetékneve. A Gestapóban csak így ismerték őket: „Brunner I" és „Brunner II".

A bírók azonban nem hittek a vádlottnak. Úgy gondolták, hogy elkapták az igazi bűnöst. Anton Brunnert 1946. május 24-én kivégezték, így Alois megkapta élete legnagyobb lehetőségét. Az Anton és Alois neve közti hasonlóság még évekig összezavarta Ausztriában és más országokban is a bíróságokat és a rendőri szerveket. A CIA egyes elemzői is egészen 1961-ig abban a hitben éltek, hogy Alois Brunnert már korábban kivégezték.*

Alois Brunner időközben észrevétlen maradt. Eichmann asszisztenseként részt vett a fajirtásban, számtalan bűntett száradt a lelkén. Eichmann ügyosztályán az ő feladata volt a deportálások zökkenőmentes lebonyolítása, az embervadászat és fosztogatások szervezett gépezetének működtetése, illetve a zsidók elszállíttatása a keleti haláltáborokba. Brunner rendszerét úgy tervezték meg, hogy az áldozatok elősegítsék saját pusztulásukat. Egyes zsidók feladták felebarátaikat, hogy mentsék a saját bőrüket, de röviddel utána mégis meggyilkolták őket. A zsidók vagyonából finanszírozták a deportálógépezetet, sőt ebből jutalmazták meg

* Az Állami Igazságszolgáltatás Nemzetiszocialista Bűncselekményeket Kivizsgáló Központi Hivatala Ludwigsburgban még 1967-ben sem tudta biztosan, hogy Brunner él-e vagy már meghalt.

a nem zsidó besúgókat és vadászokat is. Alois Brunner nem csupán „az íróasztalnál ülő hóhér" volt, hiszen beosztottjaival együtt részt vett az ütlegelésekben és kínzásokban is. Az ügy igaz híve volt.

A háború után sok más náci szökevényhez hasonlóan álnevet vett fel (Alois Schmaldienst lett), és többször is rövidebb ideig raboskodott különböző hadifogolytáborokban. Különféle egyszerű munkákat végzett, többek között volt kávéházi pincér és sofőr is egy amerikai bázison. Volt még egy fontos dolog, ami a szökevény előnyére vált. Az SS legtöbb tagjával ellentétben nem volt ott a felkarja belső felén a hírhedt, vércsoportot mutató tetoválás – Káin bélyege, amelynek láttán a megszálló hatóságok rendszerint automatikusan letartóztatták a delikvenst. Alois Brunner mégsem tudott nyugodtan aludni. A neve túl sok listán szerepelt a körözött háborús bűnösök között.

Az amerikaiak, szovjetek és más szövetséges hatalmak hajlandóak voltak kivételt tenni a hasznos nácikkal, főleg a tudósokkal és hírszerzési szakértőkkel, de Brunnernek senki sem vehette hasznát. Sőt még a régi nácik körében sem volt népszerű. Otto Skorzeny, a híres kommandós, aki Spanyolországban élt, és köztiszteletben állt a háború utáni neonáci közösségben, állítólag így nyilatkozott róla: „a kisujjamat sem mozdítanám egy disznóért". És szorított az idő. 1953-ban Nyugat-Németországban is elkezdődtek a náci háborús bűnösök perei.

Igaz, lassan, vontatottan haladtak – mondhatni, szántszándékkal. A bonni vezetők közül csak kevesen akartak belebonyolódni a nácivadászatba, illetve nem nagyon akarták lerántani

a leplet Németország sötét múltjáról. A vezető elit legtöbb tagja – még a szeplőtlen antináci háborús múlttal rendelkezők is, mint Konrad Adenauer kancellár – kellemetlen helyzetbe kerülhetett a kevésbé tiszta előéletű személyekkel való kapcsolatai miatt (ilyen volt például Adenauer jobbkeze, Hans Globke). Olybá tűnt, mintha a nyugatnémet igazságszolgáltatás jogi normáit úgy találták volna ki, hogy a holokauszt rémtetteinek elkövetői közül csak a legkiemelkedőbbeket helyezhessék vád alá – és azok, akiket bíróság elé állítottak, lehetőséget kapjanak arra, hogy elillanjanak, mielőtt a helyzet igazán komollyá válik, néha a Külügyminisztériumon, vagy a bírói testületen, vagy a Gehlen-szervezeten belüli elemek aktív közreműködésével. Ha valaki már túljutott Nyugat-Németország határain, erőtlen kísérleteket tettek csak arra, hogy a kiadatását követeljék. Ez így ment egészen 1956-ig, amikor Hessen szövetségi tartomány államügyészeként felbukkant dr. Fritz Bauer, akinek nagy hatalmú patrónusa volt: a tartomány SPD-s (Németország Szociáldemokrata Pártja) miniszterelnöke, George-August Zinn. Két évvel később pedig Ludwigsburgban létrehozták a Nemzetiszocialista Bűncselekményeket Kivizsgáló Központi Hivatalt.

Mindenesetre Brunner eléggé kiemelkedett a holokauszt iszonyatának elkövetői közül, így okkal főhetett a feje amiatt, hogy végül majd nem ússza meg a letartóztatást. Sok ellensége volt, bármelyikük besúghatta a nyugatnémeteknek, az amerikaiaknak, vagy a franciáknak. Az utóbbi lehetőség különösen aggasztó volt, mivel Brunner gaztetteinek nagy részét Franciaország földjén követte el. 1953 decemberében feltehetőleg tájékoztatták arról, hogy a marseille-i hadbíróság a távollétében halálra ítélte.

Bonn, ahol rejtőzködött, túl közel volt Franciaországhoz. Habozás nélkül lépnie kellett.

Később hihetetlen történetet mesélt a szökéséről. Elmondása szerint 1954 júniusában összefogott dr. Georg Fischerrel, egy magasabb rangú SS-tiszttel, aki összekötőként dolgozott a Külügyminisztériumban. A bonni éves karnevál alatt bementek együtt egy borbélyüzletbe. Ők ketten eléggé hasonlítottak egymásra. Azt mondták a borbélynak, hogy meg akarják tréfálni a feleségüket, ezért külsőt szeretnének cserélni. Furcsa tréfa volt, de a bonni karneváli hangulatban még a legbohókásabb viccet sem tartották lehetetlennek. A borbély befestette Brunner haját és leborotválta a szakállát, hogy a lehető legjobban emlékeztessen a barátjára, Fischerre, akinek a fizimiskáját szintén átalakították. Alois Brunner ezután nemcsak Fischer külsejét, hanem az útlevelét is átvette. Fischer később letagadta az egészet, és elpanaszolta, hogy Brunner ellopta az útlevelét. Egyszer-kétszer előfordult, hogy Brunner négyszemközti beszélgetések során hasonló vallomást tett. „Vigyorogva mondta, hogy az útlevelet dr. Fischer ajtaja előtt találta – mesélte Hermann Schaefer, az első újságírók egyike, aki leleplezte Brunnert – ...és kicserélte [Fischer] fényképét a sajátjára."

Akár igaz volt a személycsere, akár nem, Brunner felszállt az Amszterdamba induló vonatra, aztán Rómába repült, hamis útlevéllel felszerelkezve, Georg Fischer néven. Rudolf Vogeltől kapott pénzt az útra, egy antiszemita propagandistától, aki a háború alatt Görögországban dolgozott. Vogel 1945 után új életet kezdett: tiszteletre méltó, konzervatív politikus lett Nyugat-Németország uralkodó pártjában, a Kereszténydemokrata Unióban

(CDU). Az is előfordulhat, hogy Brunner, aki túl sokat tudott Vogel múltjáról, megzsarolta.* Brunner Rómából Egyiptomba utazott. 1954 májusában, nem sokkal azután, hogy a Közel-Keletre szökött, a párizsi Fegyveres Erők Katonai Bírósága jóváhagyta a halálbüntetését.

Brunner turistavízummal lépett be Egyiptomba és Héliopoliszban talált szállást, egy kis lakásban, az egyiptomi főváros egyik gazdag negyedében. Ironikus módon, a főbérlői egyiptomi zsidók voltak, akik „egész kedves" emberekként maradtak meg az exnáci emlékezetében. A Kairóban letelepedett szökött hóhér ezután rátalált a német tanácsadók, ügynökök, információárusok és a kémkedés és fegyverkereskedelem sötét ügyleteibe belekeveredett népség kusza szövevényére. A sors akaratából a későbbiekben fontos szerepet fog játszani az egymással küzdő német, nyugati, kommunista, izraeli és arab hírszerző ügynökségek véres harcaiban.

Alois Brunnert nem fogadták tárt karokkal az egyiptomi fővárosban, annak ellenére, hogy akkor már temérdek náci veterán volt Kairóban. Már éppen elég német, katonai, tudományos és műszaki szakértő nyüzsgött ott, és az egyiptomi rezsimnek nem volt szüksége népirtásban járatos specialistákra. Sokat rontott a helyzeten az, hogy Brunner összetűzésbe keveredett az egyiptomi titkosszolgálattal, így kénytelen volt elhagyni az országot. Háddzs Ámín al-Huszeíni, az előző jeruzsálemi főmufti és a nácik egyik legfontosabb közel-keleti szövetségesének segítségével repülőre szállt és újabb célállomás, a szíriai főváros, Damaszkusz felé indult.

* Vogel egy BfV-kihallgatás során elismerte, hogy a háború alatt megismerkedett Brunnerrel, azt viszont tagadta, hogy utána is találkozott volna vele vagy segített volna neki. A tanúvallomása azonban hiteltelenné válik, ha valaki alaposan elolvassa Brunner Vogelnek írt leveleit.

Mint már láthattuk, az 1950-es évek Damaszkuszában az öreg nácik egyáltalán nem számítottak ritkaságnak. A wehrmachtos és az SS-tanácsadók – köztük a hírhedt tömeggyilkos, Walter Rauff – 1949-ben már létrehoztak a szír fővárosban egy katonai missziót. A németek nem hivatalosan tanácsadóként szolgáltak, nem hordtak egyenruhát és nem parancsolhattak katonáknak. A holokauszt szörnyűségeinek egyéb elkövetői hivatalos állással nem rendelkező menekültként éltek ott: példának okáért Franz Stangl, az egyik megsemmisítő tábor, Treblinka hajdani parancsnoka. Stangl, akárcsak Brunner, Jeruzsálem főmuftijától, a közel-keleti náci menekültek őrangyalától kapott segítséget.

Mikor Brunner Damaszkuszba érkezett, a német kolónia már túl volt a fénykorán. Szíriát az 1940-es évek vége felé és az 1950-es években több alkalommal is puccsok rázták meg, és a politikai helyzet gyakran kaotikus volt. Mikor az egyik erős ember helyébe másik lépett, az új vezetők többnyire görbe szemmel néztek elődjük külföldi tanácsadóira. Ráadásul sok tanácsadó egyértelműen szélhámos vagy pancser volt, illetve nem volt meg a munka elvégzéséhez szükséges végzettségük. Például egykori Luftwaffe-pilóták, illetve olyan tiszthelyettesek, akik kiképzésben egyáltalán nem részesültek, szír pilóták oktatási programjának felügyeletére, sőt gyalogsági alakulatok felkészítésére vállalkoztak. A Nyugatnémet Külügyminisztérium abban reménykedett, hogy a tanácsadók segítségével ellensúlyozhatják a szovjetek befolyását Szíriában, ám ezeket a számításokat keresztülhúzta az, hogy

Bonn 1952-ben kártérítési egyezményt írt alá Izraellel. Ennek eredményeképpen Szíria közeledni kezdett a Szovjetunió felé, és Nyugat-Németországgal egyre feszültebbé váltak a kapcsolatai.

Így hát évről évre csökkent a német szakemberek száma Damaszkuszban. 1954-ben, mikor Brunner megérkezett, még mindig akadt néhány német katonai tanácsadó a szír fővárosban, de többségük egy-két éven belül el is távozott. Az ottmaradó németek jobbára diplomaták, üzletemberek vagy szökésben lévő háborús bűnösök voltak. Ezek az emberek természetesen erősen összetartottak, és összejártak a németül beszélő szírekkel is, akik a Harmadik Birodalom idején náci hírszerző akciókban vettek részt, illetve muszlim önkéntesekből álló SS-egységekben szolgáltak.

Brunnert először Karl-Heinz Späth karolta fel, egy testes üzletember, aki Szíriában több vállalatot is vezetett, köztük egy Thameco nevű gyógyszeripari céget, és a Qatar Office-t, vagyis Katari Irodát, egy import-export vállalkozást és ingatlanügynökséget. Közel-keleti náci körökben csak így emlegették: „a dagadt". Damaszkuszban azt mondta a barátainak, hogy gestapós múltja miatt menekült el Nyugat-Németországból, illetve a másik változat szerint azért, mert kompromittáló anyagok voltak a birtokában vezető bonni politikusokról. Igazából közönséges bűnöző volt. „A dagadt" vállalkozásai fedőszervek voltak, valójában fegyverekkel kereskedtek. Späth amerikai fegyvereket és stratégiai árukat szállított a szír kormánynak és más arab országoknak, valamint a Szovjetuniónak és a keleti blokknak is. A Thameco, amelynek Liechtensteinben, Vaduzban volt a központja, kulcsfontosságú szerepet töltött be: a nyugatnémet hatóságoktól beszerzett, hamis engedélyek segítségével törvényes portékának álcázták a fegyvereket, stratégiai termékeket és kettős felhasználású árukat. Emiatt az amerikaiak megtiltották Späthnek, hogy beutazzon az Egyesült Államokba, és hogy bármelyik NATO-tagországban üzleti tevékenységet folytasson. Späth ekkor kezdett kémkedni a BND-nek és a szíriai titkosszolgálatnak is, az egyiknek Szíriáról, a másiknak pedig Németországról szolgáltatott információkat. Természetesen a damaszkuszi német diplomaták nem nagyon szívelték. „Középszerű szélhámos – jelentette a nyugatnémet konzul –, aki előszeretettel fecseg piszkos ügyletekről, csak azért, hogy önnön fontosságát bizonyítsa." Späth 1955-ben felbérelte Brunnert, és cégeinek ügyvezető igazgatójává tette.*

A mindig elegánsan öltözött, rövid szakállú, kis bajuszú Brunner dr. Georg Fischer néven élt, jóllehet sosem kapott egyetemi diplomát. Späth pártfogoltjaként hamar nevet szerzett magának, német textilvállalatok képviselőjeként, ingatlanügynökként és luxuscikkek importőreként ismerték. Belopta magát a helyi német közösség tagjainak szívébe, mivel első osztályú sört importált és házilag készített Sauerkrautot, vagyis savanyú káposztát. Barna kenyeret is sütött, és olykor-olykor felajánlott a házi nyulai közül egyet az éhes barátainak. De mindig óvatos volt, így megtartotta a szükséges távolságot azoktól a németektől, akik nem voltak meggyőződéses nácik, és főleg a Szövetségi Köztársaság konzulátusától. Egy német lutheránus pap, aki a közelben lakott, később

* Miután végül Németországban letartóztatták, Späth természetesen kitartott amellett, hogy a Thameco egy ártalmatlan, gyógyszeripari cég, sőt Brunner damaszkuszi vállalkozásai is teljesen törvényesen működnek.

kellemetlen, arrogáns, fennhéjázó alakként jellemezte. Brunner az utcán rendszeresen sötét szemüveget viselt, és szinte sosem engedte, hogy lefényképezzék.

1957-ben beköltözött egy kis, kétszobás lakásba, a Rue George Haddád 22. szám alatt, amely Damaszkusz gazdag, Abu Rummáneh kerületében volt. Egy brit újságíró, aki évtizedekkel később járt ott, így írta le a helyet: „az a fajta csendes, fákkal szegélyezett utca, ahol a nyugdíjasok szívesen töltik el utolsó napjaikat". A közelben volt a lengyel nagykövetség, valamint a békés Sibki (Zenobia) kertjei, ahol Brunner reggelente sétálgatott. A lakás valójában a kormány tulajdonában volt, hivatalos vendégeknek és a kormány magasabb rangú alkalmazottainak adták ki. Brunner nem az első náci volt, aki ott lakott. Régebben a német menekültek sorának adott otthont, köztük Franz Stanglnak, a treblinkai megsemmisítő tábor parancsnokának.

Brunner, aki akkoriban nem állt a szír kormány alkalmazásában, egy karót nyelt, monoklis német tiszt albérlőjeként került a lakásba. Ez a hajdanvolt lovassági kapitány, Curt Witzke, 1945 után emigrált Szíriába és katonai tanácsadóként dolgozott ott. Sok más tanácsadóval együtt az 1950-es évek közepén visszavonult a szír seregből, de továbbra is Szíriában vállalt munkát, immár németnyelv-tanárként. Emellett, mint sokan mások, egyszerre volt export-import kereskedő (többnyire gabonában utazott) és a franciaellenes észak-afrikai lázadók fegyverszállítója is, bár az utóbbi üzletágban meglehetősen sikertelennek bizonyult. Később azt állította, hogy semmit sem tudott arról, igazából ki az albérlője. Kettejük kapcsolata már az elejétől fogva elég viharos volt, mivel Brunner rendszeresen fogadott prostituáltakat a lakásában, Witzke nagy bosszúságára.

Mikor éppen nem prostituáltakkal hetyegett, Brunner a náci bajtársaival találkozott Späth lakásán és elhúzódó bridzspartikkal szórakoztatták magukat. Gyakori vendég volt az asztalnál Franz Rademacher, a külügyminisztérium zsidó osztályának egykori igazgatója, maga is körözött háborús bűnös. Álnéven élt Damaszkuszban, mint Bartolomeo (Tome) Rossello, és egy cég export-import részlegét vezette, amelynek igazgatója a szír elnök unokaöccse volt. Az ekkor már nem működő neonáci párt, a Szocialista Birodalmi Párt (SRP) vezetői, Otto Remer és Ernst-Wilhelm Springer szintén beugrottak néha, mikor éppen Damaszkuszban jártak.

Brunner akkoriban sosem volt pénzszűkében. Späthtel együtt korlátozás alá eső árukat csempészett be, elsősorban fegyvereket az Egyesült Államokból a keleti blokkba, és a keleti blokkból (főleg Csehszlovákiából) a neonáci fegyverkereskedőkhöz Németországba, onnan pedig tovább a Közel-Keletre. Brunner, a Közel-Keleten tényked6 többi nácihoz hasonlóan, mindkét hidegháborús hatalommal üzletelt és mindkettőt megvetette. Egyszer megszidta egyik szír szomszédjának a gyerekét azért, mert „Los Angeles" feliratú pólót viselt. „A Szovjetunió rossz – mondta neki –, de az USA még rosszabb."

Brunner – a többi közel-keleti nácival ellentétben – sosem tért át az iszlám vallásra, sőt arabul sem tanult meg rendesen. Törte a nyelvet, és a szókincse jobbára csak szitokszavakból állt (kedvence a „humar", azaz „szamár" volt). Egyszer azt írta egyik barát-

jának, egy osztrák neonácinak, hogy az Újtestamentum, a Korán és a Talmud egyformán csalárd. Mégis csodálta az arab államokat azért, mert annyira gyűlölik Izraelt és a zsidókat. Brunner, akinek ugyanolyan választási lehetőségei voltak, mint a többi közel-keleti nácinak, úgy döntött, hogy élete végéig elkötelezi magát az arab ügy mellett. Egyes bajtársaival ellentétben sosem árulta el új szövetségeseit az izraeliek pénzéért cserébe. Inkább csatlakozott Wilhelm Beisnerhez és a kairói hálózatához egy piszkos, de jól jövedelmező üzletben. Egy OTRACO (Orient Trading Company; Keleti Kereskedelmi Társaság) nevű fedőcégen keresztül mindketten fegyvereket csempésztek arab forradalmároknak a Közel-Keletre, de közben kényszerből fenntartották Gehlennel és a nyugatnémet hírszerzésbeli kollégáival a kapcsolatot.

• 9 •

Keleti Kereskedelmi Társaság – neonáci tervek és a harmadik világ

„Bármivel kereskedem, még lószarral is, ha akarjátok. Csak hozzon pénzt."

HARTMANN LAUTERBACHER,
EGYKORI HITLERJUGEND-VEZETŐ ÉS KÉSŐBBI FEGYVERCSEMPÉSZ

ERNST-WILHELM SPRINGER, a Bad Segebergből származó, neonáci vezető irodája egészen másként nézett ki, mint amit az ember Adolf Hitler követőjétől várna. Az az oknyomozó újságíró, aki az 1960-as évek elején felkereste, meglepve látta, hogy az iroda belseje leginkább egy keleti kincseskamrához hasonlít. Az asztalon cigarettatárca, hamutartó és gyufatartó hevert, mindegyikbe arab betűs feliratot vésték. Springer íróasztala előtt „valódi keleti imaszőnyeg terült el. Egy vaskos, ezüst dombornyomásos, damaszkuszi tőr levélnyitóként funkcionált, és a könyvespolcokon öt teve nyújtogatta fából faragott, dölyfös nyakát." Az újságíró a tevék mögött észrevette Hitler *Mein Kampf*-ját és több katonai kézikönyvet is.

Springer és Otto Ernst Remer (hajdani Wehrmacht-tiszt, aki letörte a Hitler elleni, 1944. júliusi katonai puccsot) a betiltott Szocialista Birodalmi Párt (SRP) vezetői voltak. Miután ennek a pártnak a feloszlatásával gyorsan véget ért a politikai karrierje, Springer belevetette magát a közel-keleti konfliktusokba. Azok közé a neonácik közé tartozott, akik őszintén hitték, hogy Németországnak össze kell kötnie a sorsát a harmadik világgal és a csodálatos arab néppel. Később, mikor bíróság elé állították, mert fegyvereket csempészett a Közel-Keletre és Észak-Afrikába, azt hozta fel saját védelmére, hogy „az arabok politikai álláspontja – nevezetesen zsidógyűlöletük – és a nyomorúságuk késztetett arra, hogy tegyek valamit az észak-afrikai szabadságmozgalom érdekében". 1955-ben már ide-oda szaladgált Németország, Egyiptom és Szíria között, hogy fegyvercsempész-hálózatokat hozzon létre.

Fritz Peter Krüger (más néven Gerhard Krüger), egy másik SRP-aktivista és Springer üzlettársa a fegyverkereskedelmi bizniszben, szintén csatlakozni akart „a zsidók elleni közös harchoz". Otto Remer hasonlóan arabbarát érzületű volt, és ő is gyűlölte Izraelt. Ráadásul abban reménykedett, hogy a fegyvercsempészésből származó nyereségből újra felépíthetik Németországban a náci mozgalmat és puccsot szervezhetnek Adenauer demokrata kormánya ellen. Springer, Krüger és Remer csak a jéghegy csúcsa volt: az ő kezükben volt az egész Európára, Észak-Afrikára és a Közel-Keletre is kiterjedő fegyvercsempész-szervezet német része.

Springer 1957 augusztusában, Damaszkuszban Remerrel, Beisnerrel, Rademacherrel, Späthtel és egy szír partnerrel, Huszein

al-Huszeínivel megalapította az Orient Trading Company (OTRACO), vagyis Keleti Kereskedelmi Társaság nevű céget, amelyhez Brunner is csatlakozott. A részvények Springer (40 százalék), Rademacher (25 százalék) és Huszeíni (35 százalék) közös tulajdonába kerültek.

A cég hamar hatalmas hálózattá duzzadt, amely Egyiptomra, Szíriára és Nyugat-Németországra is kiterjedt. Az OTRACO elsősorban a Közel-Keletre csempészett fegyvereket, aztán később Ázsia, Afrika, Dél-Amerika és a Karib-térség nem arab kormányainak, köztük Castro Kubájába is. Springer, Remer és Krüger Nyugat-Németországban a Brock & Schnars cégen keresztül intézte a szerződéseket. Spanyolországból, Luxemburgból, Kelet-Németországból, Magyarországról, Bulgáriából, Lengyelországból, Jugoszláviából és Csehszlovákiából szereztek be fegyvereket és katonai felszereléseket.* Már a hagyományos náci kommunistagyűlölet sem számított különösebben. Az OTRACO vezetői a hidegháborúban a Szovjetuniót tartották a kisebbik rossznak. Mikor a fegyverszállítmányok az arab parthoz értek, a közel-keleti nácik átvették a stafétabotot európai kollégáiktól. Kairóban Wilhelm Beisner volt a főnök, aki szorosan együttműködött damaszkuszi kollégáival. A szír fővárosban volt az OTRACO egyik fontos leányvállalata, amelyet Späth és Brunner közösen vezetett, Franz Rademacher közreműködésével.

Az OTRACO Damaszkuszban összedolgozott az arabok egyik csoportjával, akik folyékonyan beszéltek németül, hiszen a má-

* Egy BND-jelentés szerint az Omnipol, az a cseh vállalat, amellyel üzleteltek, valójában a cseh kormány fedőcége volt.

sodik világháború alatt a náci rezsimet szolgálták. Most busás haszonra tettek szert a neonáci fegyverkereskedelmi bizniszből. A náci zsoldosok Damaszkusz sznob Arab Klubjában pertut ittak a hasonló beállítottságú szír előkelőségekkel. A klub, amelyet 1918-ban pánarab társaságként alapítottak, találkozóhelyet és kultúrotthont biztosított azon damaszkusziak számára, akik meg akartak szabadulni a francia uralomtól és létre akarták hozni a „Nagy Szíriát", amely magában foglalná Szíriát, Libanont és Palesztinát. Az Arab Klub az 1930-as években egyre inkább fasiszta és náci eszméket hangoztatott. Az elnöke, Szaíd Fatah Imám fogorvos a háború alatt Berlinben dolgozott SS-es hírszerző ügynökként és az arab ügyek szakértőjeként. Mindenki tudta róla, hogy fanatikusan és feltétel nélkül rajong a náci Németországért. Imám 1945 után szorgalmasan toborzott német katonai tanácsadókat a hadifogolytáborokban a szárnyait bontogató Szíriai Köztársaság számára, ami a britek és a franciák előtt sem volt titok.

Imám mögött, valahol az árnyékban, ott ólálkodott Mamdúh al-Midáni ezredes, egy újabb náci kollaboráns, aki ekkor éppen a Politikai Ügyek Főosztályának feje volt a szíriai Belügyminisztériumban. Régebben, még a Waffen-SS hadnagyaként a jeruzsálemi főmufti, Háddzs Ámín al-Huszeíni bizalmas barátja volt. A franciák a háború után halálra ítélték Midánit, aki egy ideig katonai tanácsadóként Szaúd-Arábiában dolgozott, aztán az 1950-es években visszatért Szíriába, ahol előbb rendőrparancsnok, utána magas rangú hírszerző tiszt és a német ügyek szakértője lett. Imám, Midáni és a többi, németül beszélő arab üzleti kapcsolatai természetesen nem korlátozódtak az OTRACO-ra.

Más neonáci csoportokkal – mint például Otto Skorzeny madridi társaságával – is kapcsolatban álltak.* Az OTRACO Európaszerte létrehozta a fedőcégek láncolatát, hogy ezzel álcázzák valódi tevékenységüket. Ezen vállalatok egyike, a „Luxemburg Holdings", Midáni, Remer, Springer és Marokkó bonni nagykövetének közös tulajdonában volt.

• • •

Algéria 1954 novemberében lángba borult. Ez az észak-afrikai ország, amelyet a francia *patrie* szerves részének tekintettek, már több mint egy évszázada Párizs ellenőrzése alatt állt. Azonban egyre jobban forrtak az indulatok, lázadás készült, mivel a nyomasztó szegénység, gazdasági kizsákmányolás és könyörtelen elnyomás miatt a franciabarát algériaiak marginalizálódtak és megnőtt a szeparatista Front de Libération Nationale (FLN, Nemzeti Felszabadítási Front) támogatottsága. Mivel felbátorította őket az, hogy kiűzték a franciákat Vietnámból, és ezzel párhuzamosan Marokkóban és Tunéziában is felkelések törtek ki a gyarmatosítók ellen, az algériai lázadók nyolc évig tartó, véres harcot indítottak a nemzeti függetlenség megszerzéséért. Az algériaiak a zendülés első éveiben nem értettek a fegyverekhez és rosszul felszereltek voltak. A beszerzőik lázasan keresték a nemzetközi fegyverpiacon a lőfegyvereket, rádiókészülékeket és más, katonai célokra felhasználható termékeket.

* Midáni a háború alatt olyan feltűnően összejátszott a németekkel, hogy 1945-ben még a szír kormány és a britek közötti levelezésben is megemlítik.

Az FLN eredeti készlete jobbára a második világháborúból megmaradt, kevésbé hatékony fegyverekből állt, melyeknek számtalan műszaki hiányossága volt. Ezek a könnyűfegyverek különféle típusúak voltak, és speciális lőszert és pótalkatrészeket igényeltek, ami az FLN harcosai és beszerzői számára logisztikai rémálmot jelentett. Éppen ezért az FLN ügynökei jobb minőségű hadieszközöket próbáltak felhajtani, főleg könnyűfegyvereket bárhol, ahol csak lehetett – az volt a lényeg, hogy jó részük ugyanattól a gyártótól származzon. 1956 után az újonnan független Marokkó és Tunézia az FLN fegyverraktáraként szolgált, de a franciák áthatolhatatlan kerítésrendszert alakítottak ki Algéria határain, amelyet sűrű szárazföldi, légi és vízi járőrözés egészített ki. A Marokkóval szomszédos, nyugati tartományok Vilája 5-ként emlegetett lázadóinak különösen nagy szükségük volt utánpótlásra. A külföldön tényked ő, algériai beszerzőknek olyan csempészeket kellett keresniük, akik elég megbízhatóak és egyben merészek voltak ahhoz, hogy átlopózzanak a francia blokádon.

Nasszer kairói rezsimje megesküdött, hogy segít az FLN-nek, de az egyiptomiak először csak korlátozott kapacitással rendelkeztek ahhoz, hogy ellássák „algériai testvéreiket". Mivel Nasszer nem tudta teljesíteni ígéretét, Európa, és főleg Nyugat-Németország lett a fegyvercsempészet fontos csatornája. Igaz, a nyugatnémet hatóságok szigorúan korlátozták a „háborús fegyverek" exportját az olyan konfliktuszónákba, mint Algéria, ám a valóságban a könnyűfegyverekkel (*leichte Waffen*) folyó kereskedelem egyszerűen ki tudta játszani ezt az embargót, mivel az efféle fegyvereket vadászatra és más, nem katonai célokra is használhatták.

Ennek köszönhetően elég volt, ha a kereskedők csak a helyi hatóságoktól kértek engedélyt. Ezek a hivatalok azonban gyakran szemet hunytak, így nagyon könnyen ki lehetett kerülni őket; kihasználták hát a jogi kiskapukat és a nehézfegyvereket könnyűnek álcázták.

Ezeknek a megtévesztő hadműveleteknek az egyik legnagyobb szakértője Otto Schlüter volt, egy vadászpuskabolt tulajdonosa Hamburg kikötővárosban. Jól ismerte a bonyolult német törvényeket és előírásokat, s tudta, hogyan álcázhatja a katonai lőfegyvereket sportpuskaként, néha apróbb műszaki módosítások segítségével. Schlüter az algériaiak kulcsfontosságú üzlettársa volt, de túlságosan óvatos az ő ízlésüknek. A hamburgi kereskedő hajlandó volt kijátszani a nyugatnémet törvényeket, de egy az egyben nem akarta megszegni őket, és határozottan visszautasította azt, hogy komolyabb hadieszközökkel foglalkozzon, például TNT-vel. Az algériai földalatti mozgalomnak, főleg a nehéz helyzetben lévő Vilája 5-nek, merészebb kalmárokra és csempészekre volt szüksége, olyanokra, akik jogi szempontból sokkal gátlástalanabbak, mint Schlüter. Ezért a BND-hez, illetve Beisner, Springer, Remer és közel-keleti náci bajtársaik hálózatához fordultak.

• • •

Gehlen és a BND több szálat is mozgatott az algériai felkelésben, annak már viszonylag korai szakaszától kezdve, hogy kiszorítsák az észak-afrikai érdekszférából a szovjeteket és a keletnémeteket. Részben közvetlen segítséget nyújtottak. A BND egyik ügynöke,

akit Richard Christmann-nak hívtak, Tuniszban szoros kapcsolatot tartott az FLN ideiglenes kormányával és „halált nem okozó" katonai felszereléseket szerzett be nekik, például rohamsisakokat, egyenruhákat és orvosi ellátmányt.

Christmann a Bonn-nak szánt jelentéseiben különbséget tett a „jó" Nyugat-barát és a „gonosz" kommunista algériaiak között. Fő szövetségese az akkoriban éppen Franciaországban raboskodó Ahmed Ben Bella frakciója volt. Ben Bella riválisai a „kommunisták" voltak, például Huári Bumedín, az FLN egyik feltörekvő vezetője, és a Vilája 5-höz tartozó csatlósai a marokkói határ környékén. A BND vezetése szokása szerint két lóra tett, és megpróbált befolyást gyakorolni ezekre a „kommunistákra" is, Wilhelm Beisner és az OTRACO közreműködésével, akik a marokkói határon keresztül rendszeresen csempésztek be fegyvereket Algériába. A lázadók marokkói színházában az OTRACO játszotta a főszerepet.

Az algériai háború kérdése Németországban és világszerte is sok vitát kavart a neonáci mozgalmon belül. A legyőzött náciknak – az 1940-es évek végének Kelet-Nyugat vitáival párhuzamosan – olyan küzdelemben kellett állást foglalniuk, amely nem a sajátjuk volt. Közülük sokan, akik automatikusan visszaváltottak a hagyományos, Európa-központú rasszizmusra, természetesen a „fehér" Franciaországot támogatták a rakoncátlankodó őslakosokkal szemben. Ebben a kérdésben a Nyugat-barát német konzervatívok nagyobb táborához csatlakoztak. De nem pusztán elméleti síkon pártfogolták az ügyet: a Wehrmacht és a Waffen-SS húszezer veteránja önként beállt a Francia Idegenlégióba, hogy

pénzt keressen, izgalmas kalandokban vegyen részt és Algériában harcoljon „a fehér faj háborújában".

Más nácik viszont egészen más színben látták az algériai háborút: küzdelem az öntudatára ébredő arab világ és a korrupt Nyugat meg a „világjudaizmus" között, amelyet Izrael állam irányít és képvisel. Springer, Krüger, Remer és az OTRACO egyéb vezetői szemében a hagyományos rasszizmus, amely éles választóvonalat húz „fehér" és „színes bőrű" között, eltűnt vagy háttérbe szorult; míg az Egyesült Államok és az antiszemitizmus elleni gyűlölet előtérbe került.

1955-ben az algériai lázadók – főleg a Vilája 5 – sürgető szükségletei, a beszerzési nehézségek és a konzervatív kereskedők – mint például Schlüter – habozó hozzáállása olyan űrt teremtett, amelyet Springer és barátai igyekeztek mihamarabb betölteni. Springer május 20-án így írt Imámnak: „közös tangeri barátaink sürgősen vásárolni szeretnének 10 000 tétel [Astra pisztolyt Spanyolországból]... kérlek, kedves dr. Imámom, hogy haladéktalanul értesíts, ha közvetíteni tudsz az ügyben. Azaz, ha készen állsz arra, hogy ellátsz bennünket a kért importáruval és a végfelhasználási tanúsítvánnyal... ebben az esetben tételenként körülbelül 2 dollár profitot adunk."

A levél németül íródott, olyan nyelven, amelyen Imám folyékonyan beszélt. A kérdéses tételek pedig hosszú távú megoldást jelentettek a Vilája 5 problémáira. Brunner, Späth és Springer arra készült, hogy az OTRACO kiterjedt kapcsolatait felhasználva fegyvereket csempésszen az algériai lázadóknak. Wilhelm Beisner pedig – aki ekkor már rutinos fegyverkereskedő volt – Kairóból veti majd be a kapcsolatait és a tapasztalatát. Imámnak

az volt a szerepe, hogy biztosítsa a szíriaiak együttműködését, és főleg a „végfelhasználási tanúsítványokat". Ezekkel a hamis okmányokkal akarták kijátszani a nemzetközi embargót, amely megtiltotta, hogy fegyvereket szállítsanak a konfliktusterületekre, így például Algériába. Ha a vámosok megállítják a nemzetközi kikötőkben a fegyverszállítmányt, a dokumentumok bizonyítani fogják, hogy a célállomás Szíria – vagyis egy legitim, nemzetközileg is elismert ország. Imám, arab nacionalista lévén, feltehetően boldogan segített algériai hittestvéreinek. Hajdani náci kollaboránsként pedig egészen természetes volt számára, hogy együtt dolgozik Springerrel és a barátaival. És korrupt szíriai tiszt lévén már alig várta, hogy megkapja a minimum 20 000 dolláros, óriási jutalékot.

Az OTRACO vezetői jól tudták, hogy cégük nincs egyedül a piacon. Az FLN számtalan ügynököt, beszerzőt és csempészútvonalat használt, amelyek Németországon, Svájcon és más országokon keresztül vezettek. Springer azonban megpróbálta megszerezni a lehető legnagyobb piaci részesedést, s még attól sem riadt vissza, hogy maffiamódszerekkel fenyegetőzzön. „Ha átversz – mondta a másik kereskedőnek –, nem perellek be. Egyszerűen kinyírlak."

A BND és az OTRACO azonban nem légüres térben működött. A francia hírszerző szolgálatok mindenképpen meg akarták állítani az Algériába áramló fegyveráradatot, főleg azokban az esetekben, amikor a beszállítók német nácik voltak, Franciaország korábbi megszállói és kínzói. A francia hírszerzés – akárcsak Springer – nem pazarolta az idejét arra, hogy keresetet nyújtson be a bíróságon. Az általuk szervezett merényletek nemcsak a megmaradt, megalomániás nácik életét fogják veszélybe sodorni, hanem a BND hírnevét is tönkreteszik.

Kissé ironikus volt a helyzet. Wilhelm Beisner, az OTRACO egyik fontos tagja egyben Gehlen ügynöke is volt; vagyis a nyugatnémet adófizetők pénzét kapta, tehát a nyugatnémet érdekeket kellett volna képviselnie. Beisner jelentéktelen bábu volt a korai hidegháború nagyszabású sakkjátszmájában, egyszerű résztvevő az arab támogatásért folyó, nyugati–szovjet küzdelemben. Gehlen BND-jében azt a feladatot kapta, hogy ellensúlyozza a szovjet befolyást a Közel-Keleten azzal, hogy az egyiptomiaknak és az algériaiaknak is segít a fegyverbeszerzésben.* Könnyen előfordulhat, hogy ez volt Beisner eredeti szándéka. A szovjeteknek azonban eleinte a Franciaországgal való jó kapcsolatok mindennél fontosabbak voltak. Moszkva nem akarta feláldozni Párizs barátságát. Az OTRACO felhasználása az egyik módja volt annak, hogy titokban segítsenek az algériaiaknak anélkül, hogy diplomáciai bonyodalmakba keverednének. Ez természetesen előkészítette az utat az algériaiak és a szovjetek későbbi, nyílt együttműködéséhez. Más szóval: ahelyett, hogy megerősítették volna az arabokban a Nyugat-barát érzéseket, Beisner és az OTRACO tevékenysége hozzájárult ahhoz, hogy az arabok szovjet érdekszférába kerüljenek.

* Ludwig Erhard, az NSZK pénzügyminisztere és jövendőbeli kancellárja, Gehlenhez hasonlóan abban reménykedett, hogy ki tudják szorítani a szovjeteket a Közel-Keletről, ha szemet hunynak a fegyverkereskedelem fölött. Arra is számított, hogy „fellendíthetik a külkereskedelmet, Nyugat-Németország virágzó gazdaságának éltető erejét".

De nem a Beisner-féle OTRACO volt az egyetlen náci szervezet, amelyet a kommunista blokk irányított. Hans Sommer (egy másik SD-s háborús bűnös, aki a BND-ben dolgozott, mígnem 1953-ban kirúgták kétes keleti kapcsolatai miatt) olaszországi székhelyű cége valójában Stasi-csapda volt. A Stasi arra számított, hogy Sommeren keresztül növelheti a befolyását Algériában és több információt szedhet össze a BND-ről, illetve a náci fegyverkereskedő hálózatokról.

Ami még rosszabb, azzal, hogy az OTRACO-n keresztül machinált Algériában és az arab világban, Gehlen és a BND tulajdonképpen hazájuk legfőbb érdekét veszélyeztette: a Franciaországgal való kibékülést. A BND felelőtlen döntése, hogy támogatják az OTRACO-t, és az ezt követően ellenük indított francia terrorkampány pont azt az egységes, európai közösséget veszélyeztette, amely képes lett volna megállítani a szovjet buldózert.

• 10 •

A köztársaság visszavág

„Tudja, a fegyverkereskedők a forradalom nélkülözhetetlen elemei. A maguk módján az emberiség haladását szolgálják."

SI ABD-EL-HAFÍD BUSSZUF, A VILÁJA 5 FLN-PARANCSNOKA EGY NÉMET ÚJSÁGÍRÓNAK

MIVEL PÁRIZST BOSSZANTOTTÁK az Algériába beömlő fegyverszállítmányok, elhatározták, hogy terrorhadjáratot indítanak a német fegyverkereskedők ellen. Marcel-André Mercier ezredes, az SDECE nyugat-németországi képviselője kulcsfigura volt ebben az akcióban. Mercier korábban a francia ellenállásban harcolt, bebörtönözték és német koncentrációs táborokban kínozták. A háború után kiváló, „szinte baráti" kapcsolatot tartott Reinhard Gehlennel és a BND-vel. Heinz Denko-Herre, Gehlen legközelebbi tanácsadója el volt ragadtatva Mercier ravaszságától és politikai éleslátásától („az az érzésem, hogy egy ravasz lókötő"), de annak már kevésbé örült, amikor a szórakoztató francia „roppant illetlen módon" akart táncolni a feleségével.

Pierre Boursicot, az SDECE parancsnoka már 1956 januárjában külön ügyosztályt hozott létre a szolgálaton belül, ennek feladata az FLN beszerzőinek, közvetítőinek, finanszírozóinak

és szállítóinak azonosítása és tevékenységük megakadályozása, valamint az illegális fegyverkereskedelem útvonalainak feltérképezése volt. Boursicot és utódja, Paul Grossin tábornok ezután megkapta a kormány engedélyét arra, hogy titokban végezzenek a német fegyverkereskedőkkel. A küldetés végrehajtásával Nyugat-Németországban tartózkodó, speciális osztagokat bíztak meg. Ezeket Mercier ezredes segítette, akinek az volt a feladata, hogy közvetítsen Gehlen felé és biztosítsa a csendes támogatását. A Szolgáltatási Akciócsoport, az SDECE titkos műveleti csoportja és a szervezet elhárító osztálya fiktív terrorszervezetek romantikus nevét használva (például: „Vörös kéz" vagy „Catena", azaz „Lánc"), egyenként szedte le a fegyvercsempészeket. Azután iktatták ki az áldozatokat, miután engedélyt kaptak Párizsból, a miniszterelnöktől, illetve az úgynevezett „agytröszttől", az SDECE központjában tanácskozó főparancsnokoktól. Ennek a hadjáratnak, amelyet Morlanne ezredes, a Szolgáltatási Akciócsoport parancsnoka irányított, az volt a célja, hogy „megsemmisítse a[z FLN] főkolomposait... felszámolja titkos kommunikációs eszközeiket[... és] megakadályozza az észak-afrikai lázadás elősegítésére szolgáló fegyverek és más hadieszközök beszállítását, közvetítését és utánpótlását". Az efféle titkos francia akciók nehéz helyzetbe hozták a BND-t. Egyrészt Gehlen – Bonn francia–német együttműködést ösztönző politikájával összhangban – szorosan együtt dolgozott Mercier-vel és feltehetőleg információkat adott át neki egyes fegyverkereskedőkről. Franciaország és Nyugat-Németország 1957 januárjában aláírt egy fontos szerződést a fegyverkezéssel és a katonai tervezéssel kapcsolatban, ezután következett a nukleáris együttműködésre vonatkozó megegyezés. Mint azt Adenauer kancellár is felismerte, őrültség lett volna ezeket a sikereket azzal veszélyeztetni, hogy fegyvereket csempésznek Tunéziába és Marokkóba, főleg az FLN-nek. Másrészt viszont Gehlen saját ügynökei is mélyen belekeveredtek a fegyvercsempészet-bizniszbe. Ez olyan ellentmondás volt, amelyet a BND elnöke sosem tudott megoldani.

Az SDECE első célpontja a viszonylag törvénytisztelőnek mondható Otto Schlüter volt. Mivel az a bomba, amely 1956 vége felé detonált az irodájában, nem rettentette meg, durvább eszközökhöz folyamodtak. Francia ügynökök 1957. június 3-án pokolgépet helyeztek el az autója alatt. Mikor Schlüter éles kanyart tett a parkolóban, a szerkezet felrobbant, s megölte a fegyverkereskedő idős édesanyját és a lányát is megsebesítette. Kegyetlen eszköz volt, hússzaggató, kis fémgolyókkal. Maga Schlüter sértetlenül megúszta. A német szövetségi rendőrség nyomozói szinte egyből levonták a következtetést, hogy a merénylet elkövetői profik voltak. Schlüter még az anyja halála után sem hagyott fel az üzérkedéssel, de ezután nem magánzóként, hanem az OTRACO-n keresztül operált. Az OTRACO vezetői, akik nem voltak olyan óvatosak, mint Schlüter, éppen életük legnagyobb üzletét akarták nyélbe ütni. A sors azonban úgy hozta, hogy az egyik leglátványosabb fiaskójuk véget vetett az algériai függetlenségi háborúban való részvételüknek, Bonnra pedig nemzetközi botrány várt.

Fritz Peter Krüger 1957-ben, nem sokkal az OTRACO megalapítása után Prágába utazott és ígéretesnek tűnő egyezséget kötött a csehszlovák kormánnyal. A Vilája 5 akkoriban fegyvereket halmozott fel egy tervezett offenzívához a marokkói–algé-

riai fronton, ezért leadtak egy hatalmas megrendelést. Springer, Krüger, Beisner és a közel-keleti náci bajtársaik megígérték, hogy leszállítanak kétszáz ládát telis-tele második világháborús, wehrmachtos fegyverekkel, kétmillió lövedékkel, ötven géppuskával és húsz orosz páncélököllel. Ráadásként hozzátettek még tizenöt légvédelmi gépágyút, amelyekre az algériai lázadóknak nagy szüksége volt. Az áru értéke körülbelül 1,6 millió dollár lehetett. Krüger azért utazott Prágába, hogy személyesen ellenőrizze a fegyvereket. Így táviratozott vissza Springernek: nincs miért aggódni, az áru első osztályú. Krüger felügyelte a fegyverek berakodását, amelyeket „mezőgazdasági gépek"-nek álcáztak. Aztán Springerrel együtt felszállt egy vonatra: a leplombázott tehervagonok mögött utazva Peroj jugoszláv kikötő felé tartottak.

Perojban rosszra fordultak a dolgok. Valaki súgott a helyi hatóságoknak és a jugoszláv rendőrség lecsapott a tehervonatra. Rövid idő alatt kiderítették, valójában mit takar a „mezőgazdasági gépek" címke, és annak rendje s módja szerint lefoglalták a fegyvereket. Springert és Krügert letartóztatták és Belgrádban börtönbe csukták őket.

Miközben az OTRACO két balszerencsés társtulajdonosa a tömlöcben sínylődött, Krüger németországi alkalmazottai kétségbeesetten táviratoztak Damaszkuszba. Imám a szíriai fővárosból minden szálat megmozgatott, ami csak rendelkezésére állt. Szíria külügyminisztere, Szaláh al-Bittár pár nap múlva személyesen járt közben Tito elnöknél, hogy kieszközölje: a két fogoly és a rakomány folytathassa útját. A „mezőgazdasági gépeket" felrakták egy hajóra, aztán megkapták az engedélyt a kikötő elhagyására. Springer táviratot küldött Beisnernek Kairóba

és megkérte, hogy repüljön Damaszkuszba egy utolsó találkozóra; a vevők már várják. Aztán mielőtt vitorlát bontottak volna a fegyverekkel, Springer táviratilag elküldte a végső jelszót: „remek időzítés". Imám, Beisner és az algériaiak most már tudták, hogy a ládák úton vannak.

Pár hét múlva az egész OTRACO-banda Damaszkuszban találkozott. Springert és Krügert meghívták egy fogadásra a fényűző Új Omajjád Hotelbe, Imámmal, Beisnerrel, Brunnerrel és Rademacherrel együtt. Miután három whiskysüveg is kiürült, Imám készpénzben megkapta a 20 000 dolláros jutalékát. Miközben leszállt az éj Damaszkuszra, a buli annyira elvadult, hogy a lerészegedett vendégek törni-zúzni kezdtek, poharakat, sőt bútorokat is összetörtek. A szálloda igazgatója kihívta a rendőrséget, de nem lett belőle nagyobb galiba. A reggeli napfényt másnapos németek csoportja üdvözölte: duzzadt, vörös szemükben dollárjegyek villogtak.

Krüger rögtön a parti után elhagyta Damaszkuszt. Springer elutazott Latakia kikötőjébe, az algériai, egyiptomi és szíriai megbízottakkal együtt, hogy személyesen megvizsgálják a fegyvereket. A kikötőben a szíriaiak hatalmas tömegével találkoztak, akik zászlót lobogtatva fogadták egy szovjet hajóraj ünnepélyes bevonulását. A fegyverüzérek a nagy forgatag közepette észrevették a dokkban álló, saját teherhajójukat, odamentek hát megnézni a portékát. Mikor kinyitották a ládákat, a jelenlévőknek még a lélegzete is elállt. Az első osztályú, 1,6 millió dollárt érő fegyverrakomány, amelyért olyan keményen dolgoztak, csupa értéktelen, ócska kacat volt. Az ütőszegek hiányoztak, az irányzékokat és zárakat erőszakkal eltávolították, a fémrészek összetörtek.

Gyakorlatilag semmit sem lehetett használni, kivéve az orosz páncélöklöket, amelyek tökéletes állapotban maradtak meg.

Mindenki a másikat okolta. A csehek dokumentumokat nyújtottak be, állítólag azt bizonyítandó, hogy náluk még tökéletesen épek voltak a fegyverek. Az OTRACO egyes vetélytársai így írtak Imámnak: „a hamburgi úriemberek [Springer és a barátai] kétségtelenül átverték Önt. De egy teljes évbe telt, mire [ön] erre rájött". Ez a vádaskodás azonban nevetséges volt. Ha Springer be akarta volna csapni arab ügyfeleit, nagy ostobaság lett volna részéről Damaszkuszba látogatni, az oroszlán barlangjába, és ott várni a fegyverek érkezésére. Szinte biztos, hogy szabotázs történt. Francia ügynökök tették tönkre a fegyvereket, míg a rakomány karanténban volt Jugoszláviában. „Ez életem legnagyobb fiaskója volt", mondta később Springer.

A szíriaiaknak azonban bűnbakra volt szükségük, és a szerencsétlen Springer ott volt, önként lépett a bitófa alá. Az Egyesült Arab Köztársaság* „Második Irodájának" (katonai hírszerzés) ügynökei nyomban letartóztatták, aztán kiszivárogtatták az ügyet a sajtónak, hogy kiváltsák a közvélemény haragját. A bukott, nincstelen, neonáci vezér ahelyett, hogy újonnan szerzett vagyonát élvezte volna Németországban, a helyi önkormányzat vendégszeretetét élvezte egy damaszkuszi börtönben. Pár nap múlva kiengedték. Úgy tűnik, Springer meg tudta győzni arab partnereit arról, hogy Krüger az igazi tettes. A fegyvereket szétszerelték, újból összerakták, aztán – silány minőségű hadieszközökként – odaadták a libanoni hegyek között bujkáló, Szíria-párti gerilláknak.

* Egyiptom és Szíria föderációja. – A ford.

Ezután a málőr után, amelyet azóta „latakiai affér" néven emlegetnek, az OTRACO nácijai egy időre hiteltelenné váltak az algériaiak szemében. Az FLN-nek azonban szüksége volt valakire, akire európai meghatalmazottjukként rábízhatták a fegyverbeszerzést. A fegyvercsempész-miliő egyik legszínesebb figurájára esett a választásuk.

• • •

A balti német származású Georg Puchert régebben tisztként szolgált a Harmadik Birodalom haditengerészetében. Kalandvágyó, robusztus ember volt. Hitler veresége után otthagyta a rommá lett Németországot és Marokkóba, Tangerbe ment. Tanger nemzetközi kikötő volt, csempészek és különféle kalandorok közismert fellegvára. De mivel Puchert korábban német tengerész volt, nem kapta meg a francia rendőrségtől a tartózkodási engedélyt. Ezért évekig a hajóján élt és halászatból, illetve cigarettacsempészetből tartotta fenn magát. Egyszer, mikor vállalkozni támadt kedve, hajózási engedélyt vásárolt a Costa Rica-i konzultól és összeállított egy gyors csempészhajókból álló flottát ennek a közép-amerikai köztársaságnak a zászlaja alatt.

A kedvenc cigarettamárkájáról „Morris kapitány"-nak keresztelt Puchert mélyen azonosult az észak-afrikai függetlenségi harc célkitűzéseivel. A hajóin fegyvereket csempészett a marokkói, tunéziai, aztán az algériai lázadóknak. 1958 júliusában rábólintott arra, hogy az FLN megbízott beszerzője lesz Németországban,

három feltétellel: bőséges anyagi juttatást és algériai állampolgárságot kap, illetve garanciát arra, hogy halála esetén támogatni fogják imádott lányát, Marinát. (Ugyanakkor abban is reménykedett, hogy később ő lesz a születőben lévő algériai hajóhad parancsnoka.) Frankfurtban aztán együtt dolgozott Helmuth Müllerrel, egy kétes hírű nácival, aki az OTRACO-hálózattól függetlenül tevékenykedett. Az iszákos Müller híres volt arról, hogy tartani tudja a száját, ami az alkoholisták között ritka erény. Politikai aktivista is volt, és szoros kapcsolatban állt a német szélsőjobboldallal; régebben „zsidó viccekkel" szórakoztatta a vendégeit. A képmutató és ravasz Müller mindig az arabok elkötelezett támogatójának állította be magát. Lenézte algériai ügyfeleit, ahogy a franciákat is, és egyszerre több hírszerző ügynökségnek is kémkedett. Nagy vagyonra tett szert az üzleti tevékenységével, és 1962-re egy Mercedes és négy lakás büszke tulajdonosa lett, s mindegyikben másik szeretője lakott.

Puchert és Müller üzletelt az OTRACO-val, de csak a sok beszállító egyikeként kezelték. Algériai oldalról az Abdulkáder Nuszájriként ismert Abdelkáder Jáiszivel (Yaïci) dolgoztak együtt, az FLN egyik fontos beszerzőjével Németországban. A szállítmányokat sokszor kisebb adagokra osztották, hogy el tudják rejteni a kíváncsi francia tekintetek elől. A csempészek életének megvoltak a tündöklő pillanatai. Müller és Puchert vad orgiákba hívták algériai társaikat, alkohollal és prostituáltakkal kényeztették őket. Frankfurtban gyanús bolgár üzletemberekkel is összejártak, akiken keresztül hozzáférhettek a keleti blokk fegyverekkel teli bőségszarujához.

Puchert, akármilyen szertelen volt is, azon ritka üzérek közé tartozott, akik valóban szem előtt tartották ügyfeleik érdekeit. Az OTRACO-val ellentétben, amely elsősorban a keleti blokkra támaszkodott, azt volt a módszere, hogy a német és más európai kereskedőket kijátszotta egymás ellen, így le tudta törni az árakat, közben pedig alternatív ellátási útvonalakat keresett. Paradox módon pont a pedantériája okozta a vesztét. Mivel folyton újabb beszállítókat keresett, aláírt egy szerződést egy bizonyos Hans-Joachim Seidenschnurral, egy kapzsi ínyenccel és a drága borok szakértőjével, aki sokkal jobban élt, mint azt megengedhette volna magának, éppen ezért gyorsan és könnyen akart pénzt keresni. Ez a megátalkodott szélhámos nagy mesemondó volt. Miután a britek elfogták, mint Wehrmacht-közlegényt, előléptette magát hadnaggyá, és közölte elfogóival, hogy az 1944. július 20-i, Hitler elleni merénylet egyik főszereplője volt. Ezután hamis tudományos titulusokat vett fel, és a háború utáni Németországban magasabb pozíciókba küzdötte fel magát, többek között rövid ideig egy denácifikációs bizottság elnöke is volt. Aztán leleplezték, bíróság elé állították és 1949-ben elítélték, majd három évet börtönben töltött. 1952-ben szabadon bocsátották, de szinte folyamatosan összeütközésbe került a törvénnyel, többször is elítélték és újabb, rövidebb börtönbüntetéseket is kapott.

Miután pár évig kicsiben svindlizett és piti bűntényeket követett el, Seidenschnur fegyverkufárként kezdett új életet. Az igazat megvallva feltehetően egyetlen fegyvert sem adott el, csupán közvetített a többi kereskedő között. Megpróbálta lármásan elhitetni magáról, hogy nagymenő fegyvercsempész, mert megbízá-

sokat és útiköltséget akart bezsebelni. Mindig a legdrágább szállodákban lakott. 1957 tavaszán aláírt egy szerződést, miszerint belga lőszergyárak németországi képviselője lesz. Amikor azonban a partnerei rájöttek, milyen kétes múltja és ügyletei vannak, minden kapcsolatot megszakítottak vele, így Seidenschnur kénytelen-kelletlen új pénzforrás után nézett.

Puchertre esett a választása. Rögtön a belgáktól való kényszerű válás után Seidenschnur és csinos felesége, a divattervező Els megígérték Puchertnek, hogy összehozzák olyan norvég kereskedőkkel, akik potom áron el tudják látni puskákkal és TNT-vel. Azonban Puchert szerencsétlenségére a személyes vágyai összekeveredtek a szakmai kötelezettségeivel. „Morris kapitány", aki egyedülálló férfi volt egy kalandor markáns vonzerejével, belehabarodott Seidenschnur feleségébe, és ők ketten viharos szerelmi viszonyba kezdtek. Puchert ráadásul gyorsan rájött, hogy semmi sincs Seidenschnur hencegése mögött, elhatározta hát, hogy félreállítja, és közvetlenül a norvég eladókkal tárgyal. Puchert, aki sosem volt szelíd ember, megdöbbentette fegyverkereskedő társát, Otto Schlütert, mikor közölte vele tíz perccel azután, hogy először betette hozzá a lábát, hogy le akarja lövetni Seidenschnurt, aztán bedobatja a Rajnába. De Seidenschnur, akit feleségétől és megbízásától is megfosztottak, egyáltalán nem maradt tétlen. Feldobta Puchertet a német hatóságoknál és valószínűleg a francia hírszerzésnél is.

Akárhogy is történt, a franciák gyorsan kiszúrták a felélesztett hálózatot, és Georg Puchert az újabb merénylet első számú célpontja lett. Ő azonban fütyült az intő jelekre. Az SDECE egyik bérgyilkosa egy éjjel megfenyegette, de még ezzel sem tudott rá-

ijeszteni. Aztán francia utászok 1958 októberében felrobbantották Puchert hajóját, az *Atlas*-t. Még ez a katasztrófa sem vette rá Puchertet arra, hogy irányt váltson. Pedig egyre több oka volt az aggodalomra, hiszen a franciák gyors egymásutánban követtek el merényleteket az Algériába fegyvereket csempészők ellen, nemcsak Németországban, hanem más európai országokban, sőt Észak-Afrikában is. Aït Ahcène ügyvédre, az FLN vezető diplomatájára 1958 novemberében rálőttek Németországban, Bonnban, a Tunéziai Nagykövetség lépcsőjén, de csak a rá következő tavaszon halt bele a sérüléseibe.

„Nagyon ideges vagyok, mert követnek – írta Puchert egyik algériai barátjának 1959 februárjában – sürgősen beszélnem kell veled." A franciák ugyanabban a hónapban Algériában nagyobb szabású offenzívába kezdtek az FLN ellen, így még sürgősebbé vált, hogy felszámolják a lázadók európai beszerzési hálózatait. Puchert, aki ekkor már mindig fegyvert hordott magánál, írásbeli engedélyt adott a kislányának, Marinának, hogy kezelhesse apja bankszámláit, „ha bármi történne". Puchert 1959. március 3-án rosszul érezte magát, ezért a bezárt garázsa előtt parkolt le. Másnap reggel, mikor beindította a motort, működésbe lépett az a robbanószerkezet, amelyet a Mercedes alá raktak. „Morris kapitányt" holtan találták a vezetőülésben, csupa vér volt, szája tátva. A testébe hasonló srapnelszilánkok ütöttek lyukakat, mint amilyenek Schlüter anyjával végeztek. A szövetségi rendőrség ismét arra a megállapításra jutott, hogy a bombákat profik készítették, és feltehetőleg velük kapcsolatban álló elkövetők helyezték el őket. Aztán Springer és az OTRACO más kereskedői is halálos fenyegetéseket kaptak. Mamdúh al-Midáni, akihez

Springer segítségért fordult, olyan információkat osztott meg a német rendőrség hírszerzésével, amelyeket a szíriai titkosszolgálat gyűjtött össze, így több minden kiderült Puchert gyilkosairól. Midáni mindezt vonakodva tette meg, viszont meg volt győződve róla, hogy csak a hivatalos német beavatkozás védheti meg az OTRACO fegyverkereskedőit. De a németek sosem merték nyilvánosan megvádolni a franciákat.*

A franciák azonban rendíthetetlenül folytatták terrorhadjáratukat. Az egyik SDECE-fedőszerv, a Catena (Lánc) valamelyik tagja névtelen üzenetet küldött a német hatóságoknak, hogy vállalják a felelősséget. Puchert fegyvereket biztosított ahhoz, hogy a Nyugatot védő európai fiatalokat megöljék Algériában, hangzott a vád. Mivel a francia és német hatóságok semmit sem tettek, a Catena aktivistái saját kezűleg osztottak igazságot. „Többé már nincsenek erkölcsi aggályaink – terrorra terrorral fogunk válaszolni. Puchert aláírta saját halálos ítéletét azzal, hogy fegyverekkel látta el a lázadást." Seidenschnur (talán azért, hogy leplezze, milyen szerepet játszott Puchert halálában) értesítette a német rendőrséget, hogy „Morris kapitányt" saját algériai bajtársai ölték meg. Ráadásul, mivel folyton könnyű pénzszerzési lehetőséget keresett, és teljesen gátlástalan volt, még bírósági keresetet is indított: ki nem fizetett szállítmányokért követelt pénzt, hogy minél többet megkaparintson Puchert vagyonából.

Ezek után német fegyverkereskedők és algériai partnereik kerültek az egész Európára kiterjedő merényletsorozatok célkeresztjébe. Abdelkáder Jáiszi (Yaïci) – más néven Nuszájri – 1960-ban, az év első napján Helmuth Müllert várta a pazar Frankfurt Hotelben. Úgy volt, hogy ők ketten pénzt vesznek ki a bankból, azután Casablancába repülnek. Müller késett a találkozóról. Állítása szerint „elaludt". Egyszer csak odalépett Nuszájrihoz a szálloda egyik alkalmazottja és közölte: csomagot kapott. Mikor az algériai kinyitotta a borítékot és kihúzta a tartalmát, az egész az arcába robbant. A súlyosan sérült Nuszájri ezután visszatért Észak-Afrikába. Helmuth Müller pedig két titokzatos autóbalesetet élt túl 1960 augusztusában és szeptemberében. Miközben nagy sebességgel száguldott, hirtelen kidurrantak az autó kerekei. Egy svájci fegyverkereskedőt, aki fegyverügyletekben közvetített az FLN-nek, szintén megöltek Genfben egy hosszú fúvócsőből kilőtt nyíllal.

A franciák hadjárata miatt az FLN-nek nem maradt más választása: kénytelenek voltak a legvakmerőbb és legkegyetlenebb kalandorokat felbérelni, akiket csak találtak. A francia kémmesterek gyorsan rájöttek, hogy a német fegyverkereskedők ellen indított háborújuk hasonlít a „Whack a Mole" nevű játékra, ahol a játékosnak sorra le kell ütnie a vakondokat, mikor előbukkannak a földből. Minden megölt német helyébe másik lépett, és az idealista Puchert utat nyitott az újjáéledő náci fegyvercsempészek előtt. 1959-re, alig két évvel a latakiai fiaskó után az OTRACO visszatért, mint az FLN fő németországi szállítója.* Az algériaiak

* Egy másik változat szerint, amely egy BND-forrástól származik, Puchertet az egyik üzleti riválisa ölte meg, akit elraboltatott és Madridban bántalmazott.

* Egy jelentés szerint az OTRACO egyik beszállítója, Otto Schlüter, az OAS-szal, az Algériában működő, francia, szélsőséges félkatonai szervezettel is üzletelt különféle közvetítőkön keresztül.

azonban nem felejtették el Springer, Remer és Krüger amatőr üzletszervezését. Ezt orvosolandó, a közel-keleti nácik leváltották vezetésüket. Ekkor már az egykori SS-kém és Alois Brunner aktuális üzlettársa, Wilhelm Beisner irányított.

• 11 •

Beisner mennybe száll

„mind tudjuk, ahogy illik,
mint minden iskolás,
hol gonosz a vetés,
*gonosz az aratás."**

W. H. AUDEN: *1939. SZEPTEMBER 1.*

1960 ÁPRILISÁBAN arról értesítették Wilhelm Beisnert, hogy az FLN az európai beszerzőkampánya vezetőjéül választotta, és Springer lesz a helyettese. Valójában már januárban nem hivatalosan munkába állt. Egyiptom és Európa között ingázva próbált rendet teremteni a kaotikus hálózatban. Roppant szorgalmas volt, folyton egyik országból a másikba utazott, fegyverügyleteket intézett, ellenőrizte a beszerzőit.

Beisner elborzadva tapasztalta, milyen amatőr módszerekkel operált Springer és Remer. Felelőtlenül óvatlanok voltak, megbízhatatlan beszállítókkal dolgoztak, és úgy adták át a fegyve-

* Orbán Ottó fordítása.

reket a hamburgi parkolókban, akár a gengszterek vagy a piti drogkereskedők. Kétségtelen, hogy 1960-ra erősen megkopott a hírnevük. Ott volt három évvel korábban a latakiai affér, de azóta újabb peches esemény is történt. 1959 októberében megpróbáltak a brüsszeli reptéren süteményesdobozokban fegyvereket becsempészni, de nem zárták le rendesen a dobozokat és egyáltalán nem álcázták az árut. Mikor a reptéren az egyik alkalmazott véletlenül leejtett egy dobozt, annak tartalma szétgurult a padlón. Egy felügyelő, aki régebben katona volt, rögtön felismerte az alkatrészeket és kihívta a rendőrséget. Magától értetődik, hogy az egész szállítmányt elkobozták. Ez a szerencsétlen eset „sütidobozos incidens" néven íródott be a történelembe. Mindennek tetejébe, az algériai titkosszolgálat most már erősen gyanakodott, hogy a latakiai affér nem pusztán balszerencse volt, hanem Springer és a franciák titkos együttműködésének folyománya.

Hogy az efféle baklövéseknek elejét vegye, Beisner elhatározta, hogy minden erőt és hatalmat a saját kezében összpontosít. Springer és Remer nagy bosszúságára korlátozta a hozzáférésüket az FLN-bankszámlákhoz, minden további ügyletből kizárta őket, és Európában saját magát tette meg az algériai földalatti mozgalom egyedüli, meghatalmazott ügynökévé. Ebből kifolyólag Remer és Springer az FLN-hez fordult, hátha tisztára tudják mosni a nevüket (elsősorban Midáni ezredes és a Nyugat-Németországban tartózkodó, marokkói nagykövet segítségével), de az algériaiak ekkor visszautasították őket. 1960 őszén Rabatba

repültek, ahol egy titokzatos, hajdanán magas rangú náci tiszttel találkoztak, aki áttért a muszlim vallásra és összeszűrte a levet az FLN-nel. Ennek a férfinak – aki feltehetőleg igazi szélhámos volt – csak az álnevét ismerjük: „Ciceró". Izgalmas történetekkel szórakoztatta Remert és Springert: ezek a Nyugat-Németországban működő, földalatti náci hálózatról szóltak, amelyet SD- és SS-veteránok alkottak, akik vezető pozícióba küzdötték fel magukat, hogy adódó alkalommal átvegyék a kormányzást. Remert természetesen kiszemelték maguknak: ő lesz ennek a forradalmi mozgalomnak az egyik vezetője. Addig is Ciceró megparancsolta Remernek és Springernek, hogy gyűjtsenek információkat, és leadott nekik egy több ezer puskáról (lőszerrel együtt) és tíz-húsz tonna TNT-ről szóló rendelést.

Az OTRACO ekkorra már szétesett, többé nem volt összetartó vállalatok együttese. Springer és Remer, akik most azt hitték, hogy Beisner tudta nélkül megint üzletelni kezdhetnek az FLN-nel, kihagyhatatlan lehetőséget láttak a fent leírt bizniszben, nemcsak saját maguk, hanem a neonáci mozgalom számára is. Remer egy ideig azon gondolkodott, hogy Marokkóba, Rabatba költözik, és Ciceró segítségével létrehozza a „német emigránskormányt". De az is felmerült bennük, hogy a közel-keleti hálózat segítségével kiszöktethetik Nyugat-Németországból a háborús bűnösöket és a holokauszt rémtetteinek elkövetőit az arab világbeli, biztonságos menedékhelyekre. A fáma szerint még maga Adolf Eichmann is Damaszkuszba utazott, hogy Brunnerrel és a hálózat más tagjaival találkozzon, és Springer megpróbált

munkát keresni neki Kuvaitban.* Persze ezek csak álhírek voltak, mégis talán megmagyarázzák, hogy Simon Wiesenthal és mások miért hitték (legalábbis egy ideig) azt, hogy a holokauszt kitervelője Szíriában, Kuvaitban vagy valamelyik másik közel-keleti országban bujkál. De egy éven belül, látványos és váratlan módon, az egész világ előtt lelepleződött Eichmann valódi holléte. Ezzel egyidejűleg veszélybe került a Közel-Keleten gondtalan száműzetésben élő náci közösségek békés élete, pedig eddig nem kellett félniük sem a nyilvános számonkéréstől, sem a hivatalos vizsgálattól. Ugyanis felhívták magukra az SDECE figyelmét azzal, hogy ott matattak Franciaország hátsó kertjében, s mint hamarosan rájönnek majd, a franciák az autóbombáknál és robbanó leveleknél sokkal finomabb eszközöket is be tudnak vetni azok ellen, akik túl messzire merészkednek.

Bizony, a franciák ekkorra már beszivárogtak Remer, Springer és Beisner hálózataiba. Az OTRACO egyik korrupt bolgár cinkostársa, akit feldühített az, hogy félreállították, 1960 januárjában német csempészekről készült fényképeket kínált fel bárkinek, aki hajlandó volt fizetni, így feltehetőleg a franciáknak is. Az SDECE valószínűleg már jó ideje Beisner nyomában volt, és a spiclijeik

* Heinrich Kleine vallomása szerint Remer és Springer azt indítványozta, hogy hozzon létre egy fedőcéget a marokkói fegyverügyleteiknek. Kleine sokszor ellentmondásba keveredik ennek a marokkói vállalatnak a jellegével kapcsolatban, és bizonytalanul válaszol arra a kérdésre, hogy a cégnek volt-e valami köze a fegyverekhez vagy sem. Springer azonban egy ponton bevallotta neki, hogy a fegyverszállítmányok lebonyolításának megkönnyítésére akarja használni ezt a vállalatot. Kleine szerint a tárgyalások 1961-ben zajlottak. Más tanúk megerősítették, hogy Kleine cinkostárs volt, ő is csempészett fegyvereket az FLN-nek.

ott voltak az egyiptomi és szíriai német fegyvercsempész-közösségen belül is. Hogy levadásszák ezeket a nácikat, Bejrútba küldtek egy Holm (más néven Szaíd Haddád) nevű ügynököt, egy elzászit, aki a háború alatt SS-tisztként szolgált. Mikor egy francia bíróság a távollétében halálra ítélte háborús bűnök miatt, áttért az iszlám hitre, és katonai tanácsadóként a szír hadsereghez szegődött. Az ellene hozott ítélet nem riasztotta el az SDECE-t attól, hogy ügynökként beszervezzék. Holm ebben a minőségében az 1950-es évek elején segített német katonai tanácsadókat toborozni Szíriába. Most szimatolni kezdett a náci közösség körül, hogy több információt szedjen össze az OTRACO-ról.

Holm legsikeresebb ügynöke egy Hermann Schaefer nevű, német újságíró volt, feltehetőleg az *Afro-Asia* című „újság a fejlődő országok számára" kiadója. A sok urat szolgáló, sokarcú Schaefernek sokszínű múltja volt, ami lehetővé tette számára, hogy különböző körökben forgolódjon és különféle megbízóknak jelentsen. Miután egykor rövid ideig a Hitlerjugend tagja volt, 1935-ben belépett a náci pártba. Két évvel később beállt az Abwehrbe, a német hadsereg hírszerző ügynökségébe, de gyorsan leleplezték, mint kettős ügynököt, aki az SD-nek és nagy valószínűséggel a szovjet titkosszolgálatnak is dolgozik. Ezután az SD-től is elküldték, majd két évre koncentrációs táborba zárták. 1945-ben hamis dokumentumok segítségével „a hitleri rezsim áldozataként" sikeresen átjutott a denácifikációs eljáráson. 1946-ban felcsapott újságírónak. „Neutralistaként" támadta Adenauer újrafegyverkezési politikáját és a Nyugattal kötött szövetségét, és felszólította a Szovjetunióval való szorosabb kapcsolattartásra.

Ugyanakkor megvédte a náci rezsim örökségét, és szorgalmazta, hogy segítsenek az exnáciknak gyorsabban beilleszkedni a nyugatnémet társadalomba. Nemzetközi neonáci szervezetekkel is kapcsolatban állt. A Gehlen-szervezet aktái szerint 1953 októberében Madridban találkozott Otto Skorzenyvel.

A BND, a BfV és a bajor rendőrség, illetve számos másik, nyugatnémet ügynökség gyanította, hogy Schaefert igazából Kelet-Németország pénzeli, mint befolyásoló ügynököt. 1955-ben bírálni kezdte a náci rezsimet, és korábbi, semlegességpárti álláspontja egyre inkább a kommunizmus felé billent. Egy keletnémet rádióállomásnak adott interjúban síkra szállt a Kelettel való „megbékélés" mellett és Adenauer Nyugat-barát politikájával szembeni ellenállásra szólított föl, s kijelentette, hogy Nyugat-Németország olyan állam, amelyet egykori nácik vezetnek. Ezzel egyidejűleg könyveket és cikkeket adott ki, gyakran álnéven: ezekben neonáci, illetve kommunistabarát nézeteket fogalmazott meg és csöppet sem törekedett ideológiai következetességre. A szerkesztőségét végül bezárták, mikor elapadt a pénzforrás (akár keletről, akár máshonnan származott a támogatás), és Schaefer eltűnt a nyilvánosság szeme elől. Komolyan felmerült a gyanú, hogy hazaárulást követett el, de az ellene folyó eljárásoknak nem lett komolyabb következménye, sosem emeltek vádat ellene. A tönkrement, koldusbotra jutott Schaefer 1958-ban pár hónapig a BfV-nek dolgozott: olyan neonáci, illetve kommunista szervezetekről jelentett, amelyekkel kapcsolatban állt. Szerencsétlenségére még abban az évben decemberben ejtették, mert megbízhatatlannak tartották.

Schaefer 1959-ben új pénzszerzési lehetőséget talált. Azon a tavaszon elhagyta Németországot, keletre indult különféle német cégek vélelmezett ügynökeként, illetve egy új, közel-keleti ügyekkel foglalkozó újság szerkesztőjeként, „zsidóellenes, gyarmatosítás-ellenes és kommunista-ellenes" szerkesztőségi irányvonallal. Schaefer tevékenysége azonban elsősorban arra irányult, hogy információkat gyűjtsön a damaszkuszi és a kairói náci közösségről, főleg Beisnerről, az OTRACO-ról és a fegyverkereskedelmi ügyletekről. Ezzel borotvaélen táncolt, hiszen a BND a franciák előtt el akarta titkolni, hogy ők maguk is kapcsolatban állnak Beisner hálózatával.

Mint később látni fogjuk, Schaefer – aki sokkal több volt, mint független újságíró és alkalmi információkufár – nemcsak az OTRACO-ra, hanem annál sokkal nagyobb célpontokra is vadászott. Az OTRACO elleni machinációi azonban sorsdöntő fordulatot hoztak. Schaefer több német napilapnak is nyíltan eladott híreket – akár helytálló értesüléseket, akár eltúlzottakat, sőt egyenesen hamisakat –, így reflektorfénybe került az OTRACO és az ügyletei is. Jürgen Willbrand újságíró más források mellett Schaefer értesüléseire alapozva szenzációhajhász cikksorozatot adott ki a *Kristall* című bulvárlapban. Többnyire bizarr, korrupt, megvetendő hazaárulóknak és bűnözőknek állította be a nácikat, akik nem különbek, mint a keletnémet kommunisták. Willbrand ezen cikkek egyikében azt fejtegette, hogy a német jobboldali szélsőségesek – köztük Remer és Springer – közeli kapcsolatban állnak a damaszkuszi náci kémek közösségével és a fegyvercsempészekkel. A nagy lendületben még Alois

Brunnert is „leleplezte". Otto Remer, hangoztatta Willbrand, a szíriai fővárosban találkozott a tömeggyilkossal.* Schaefer titokban információkat szivárogtatott ki arról, hogy Beisner illegális kereskedelmi tevékenységet folytat Algéria és a Hoesch, vagyis a német acélmű között, amelyet Beisner a Közel-Keleten képviselt. Erre Beisner ügyfelei, akik nem akartak összeütközésbe kerülni a törvénnyel, megszakítottak vele minden kapcsolatot; ezzel fontos bevételi forrástól esett el. Mindennek tetejébe Schaefer még Beisner címét is megszerezte és átadta az SDECE-nek. Beisnernek sejtelme sem volt arról, hogy az SDECE elfogja a felesége, Alice leveleit. Végül 1960 őszén a franciák készen álltak arra, hogy lecsapjanak.

Beisner 1960. október 14-én Tuniszból visszatért Németországba. A rá következő nap új kocsit vett az egyik helybéli autókereskedőtől. Az előkelő müncheni külvárosban, Schwabingban szinte senki sem vette észre, hogy a hajdani SS-tiszt távozik a lakásáról. Az utcák már sötétségbe burkolództak. A szomszédok közül sokan hazatértek már és a vacsoraasztalnál ültek. Beisner olyan gyakran utazott a Közel-Keletre és Észak-Afrikába az üzleti ügyei miatt, hogy szinte egyáltalán nem ismerték a szomszédok. Az egykori SS-kém a Mercedes ablakából még láthatta, hogy a felesége, Alice, a két kutyával elhagyja az épületet. Beisner egy pillanatra rá beindította a motort, mire az autó felrobbant.

* A *Kristall* szerkesztője, Horst Mahnke maga is náci háborús bűnös volt, az Einsatzgruppe veteránja, aki Oroszországban több tucat zsidót ölt meg. Azonban bonyolult politikai okok miatt a *Der Spiegel* riporteréként írt sztorijaiban és a *Kristall* szerkesztőjeként folytatott tevékenységében is arra összpontosított, hogy leleplezzen bizonyos régi nácikat és neonácikat a nyugatnémet és osztrák politikai életben.

A környéken betörtek az ablakok. „Üvegszilánkok hullottak a vacsoraasztalunkra", panaszolta egy döbbent háziasszony. Nem sokkal később pletykálni kezdték, hogy titokzatos külföldi ügynökök robbantották fel a járművet. Az egész esetet titkolózás övezte, és a helyi rendőrségnek alig akadt tennivalója. A merénylet áldozata túl súlyos állapotban volt ahhoz, hogy tanúvallomást tegyen. A felesége, Alice pedig nem volt hajlandó szóba állni a rendőrséggel. Azt mondta, hogy túlságosan megrázta az eset.

Beisnert a rendőrségi szirénák vijjogó hangja mellett beszállították a kórházba. Le kellett vágni a fél lábát és kis híján elvesztette a szeme világát. A *Süddeutsche Zeitung* című napilap mindjárt a robbanás után felvetette, hogy a francia „Vörös kéz" állhat a gyilkossági kísérlet mögött. A bajor bűnügyi rendőrség megállapította, hogy a módszer nagyon hasonlít az FLN németországi fegyverkereskedői ellen korábban elkövetett francia merényletekéhez.

A müncheni bűnügyi rendőrség egyből nyomozni kezdett, de nem hétköznapi módon. A BND is bekapcsolódott: az emberei rögtön a robbanás után lecsaptak bajba jutott ügynökük lakására, hogy eltávolítsák a kompromittáló iratokat, a kihallgatást pedig államtitoknak minősítették.* A BND-nek jó oka volt a pánikra, mivel a Beisner elleni merénylet rávilágított saját politiká-

* Úgy tűnik, hogy annyira titkolózva nyomoztak, hogy még a Bajor Bűnügyi Rendőrség tisztviselői sem tudták biztosan, hol tartják a vizsgálat dokumentumait és a szemtanúk kihallgatása során készült hangfelvételeket. Az „államtitok" besorolást csak 1961 júniusában oldották fel. Nem ez volt az első eset, hogy a BND (1956 előtt: Gehlen-szervezet) átvett vagy tetszés szerint leállított egy rendőrségi nyomozást.

juk ellentmondásosságára. Beisner azzal, hogy szovjet fegyverekkel kereskedett, elősegítette a kommunisták beszivárgását az arab érdekszférába. Ami még rosszabb, a bonni kormány az 1950-es évek vége felé egyre inkább franciabarát irányvonalat kezdett követni. Míg Adenauer kancellár Párizst támogatta, a fizetett BND-ügynökök a Közel-Keleten aláaknázták ezt a politikát azzal, hogy felfegyverezték az algériai felkelőket.

Beisner és a felesége féltek, hogy az algériaiakkal és a BND-vel is meggyűlhet a bajuk, ezért nem mertek szóba állni a rendőrséggel. Egy nyomozó, akinek a szavait a *Der Spiegel*-ben idézték, ezt mondta: „Beisner, akit többször is meg kellett műteni, és a felesége, aki idegösszeroppanást kapott, nagyon vigyázott, hogy ne adjon ki semmiféle információt... az a Beisner, akinek jár a szája, halott Beisner, ha egyszer kikerül a kórházból."

Miközben Beisner lábadozott, úgy tűnt, hogy az észak-afrikai vállalkozása is bajba került. Algériai partnerei megtudták, hogy a BND-nek dolgozik, és gyanakodni kezdtek, hogy nem csak az ő érdekeiket tartja szem előtt. Mahmúd Seríf (Chérif), az algériai emigránskormány fegyverkezési minisztere egy Tuniszból küldött levelében arról ír, hogy számított Beisner érkezésére, de mivel ez nem történt meg, „kényelmetlen helyzetben" találta magát és úgy döntött, hogy Beisner visszatéréséig elhalaszt minden megbeszélést. „Kedves Willi barátom – írta –, mondd meg nekem őszintén, hogy megőrizzem-e a barátságot jövendőbeli ügyleteink számára, vagy egyszerű kapcsolatnak tekinthetem azokat. Gondolom, megérted, hogy a sok módosított terv és félbeszakadt tárgyalás után nem tudom őket [cenzúrázott szó] anélkül, hogy ne érezném magam kellemetlenül." Beisner üzletét

végül Springer és Remer vette át, akik továbbra is pisztolyokat és TNT-t szállítottak az FLN-nek.

A BND és a rendőrség a Beisner elleni merényletkísérlet ügyében indított nyomozást csak 1961. június 13-án zárta le. A német hatóságok gyanították, hogy a francia hírszerzés áll az *összes* – nem csak a Beisner elleni – merénylet mögött, de ezt nem merték nyilvánosan kijelenteni. Azok az államügyészek, akik ragaszkodtak a vizsgálat folytatásához, hamar rájöttek, hogy nem kapnak támogatást a kormánytól, és az általuk folytatott nyomozás zsákutcába vezet. Adenauer szempontjából nézve a Franciaországgal való szövetség túl fontos volt ahhoz, hogy könnyeket hullassanak néhány fegyvercsempész halála miatt, még akkor is, ha a gyilkosaik megsértették Németország szuverenitását.

• • •

A francia merényletsorozat és megfélemlítési hadjárat befolyásolta ugyan a történelem menetét, de nem úgy, ahogy azt a merénylők elképzelték. A német fegyvercsempészek elleni terrortámadások egyáltalán nem fagyasztották be az FLN fegyverutánpótlását, sőt még gyorsabban a kommunista blokk karjaiba lökték az algériaiakat. A francia katonai hírszerzés 1960 decemberében, nem sokkal a Beisner elleni, meghiúsult merénylet után ekként lamentált:

> „Állami szervek vették át a fegyvercsempészek helyét... az anyagot olyan keleti blokkbeli teherhajókon szállítják, amelyek állami tulajdonban lévő cégekhez tartoznak; a vasfüg-

göny mögötti kikötőkből indul a rakomány... [bár] egyelőre a szállítást nem szovjet vízi járművek, hanem a szatellit államok hajói intézik."

Hamarosan maga Moszkva is ringbe szállt. A Szovjetunió és a vörös Kína pénzügyi segítséget és ingyenes szállítást ajánlott fel az FLN-nek – náci közreműködés nélkül. Az *ő* hajóikat nem robbanthatták föl a franciák anélkül, hogy ne kockáztatták volna meg a háborút; információt sem gyűjthettek és a fegyvereket sem tehették tönkre úgy, ahogy azt az OTRACO esetében tették. Tehát hiába akarták a franciák mindenáron – akár tisztességesen, akár tisztességtelenül – megnyerni az algériai háborút, ezzel csak tovább növelték a Közel-Keleten és Észak-Afrikában a szovjetek hatalmát. Ugyanakkor kiváltották a nemzetközi közvélemény felháborodását, így Franciaország eltávolodott legfontosabb amerikai és európai szövetségeseitől. Számtalan nemzetközi megfigyelő bírálta a franciák szakadatlan küzdelmét: bűnös, kétségbeesett, kudarcra ítélt pfőbálkozásnak tartották. Ez különösen igaz volt Nyugat-Németország esetében. Mint azt a bonni francia nagykövet is elismerte, a merényletsorozat kétes hírű náci fegyverüzéreket tett népszerű figurákká: „egyfajta kalandvágyó német [típus]... összességében szimpatikus, aki minden tehetségét és bátorságát jó ügy szolgálatába állította, jelen esetben az algériai felkelők szabadságharca mellé állt".

Szociáldemokrata politikusok, diákcsoportok, sőt rangos napilapok támadták az Adenauer-kormányt azért, mert támogatja Franciaországot, azzal vádolva a kancellárt, hogy nem tudja megőrizni Németország szuverenitását. A Német Szövetségi Köztársaság, hangoztatta a *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, „nem lehet a külföldi titkosszolgálatok játszótere". Mint Mathilde von Bülow írja: „a Vörös Kéz miatti közfelháborodás [már 1959 decemberében] súlyos feszültségeket okozott a Párizs és Bonn közötti kapcsolatokban, s mindez egy különösen kényes időszakban, a berlini válság idején történt". Ugyanis a szovjetek, akik mindig is igyekeztek kihasználni ellenfeleik gyengeségeit, megpróbálták újabb blokád alá helyezni Nyugat-Berlint, ezért Bonnnak minden korábbinál jobban szüksége volt Párizs és Washington támogatására.

Ha Gehlen segített volna a franciáknak elfogni, illetve megakadályozni a fegyverszállítmányokat anélkül, hogy megölték volna a kereskedőket – ahogy azt Grossin tábornoknak újra meg újra megígérte –, az SDECE talán nem folyamodott volna végzetes, gyilkos eszközökhöz. A BND vezetője azonban nem teljesítette az ígéretét, mivel túlságosan csábítónak találta az OTRACO-val való együttműködést, ahogy a szovjetek Algériából való kiszorítását célzó, hiábavaló próbálkozást is. Az, hogy kitartóan ragaszkodtak a náci fegyverüzérekhez, végül Nyugat-Németország és Franciaország számára is rendkívül károsnak bizonyult.

• 12 •

Ellenségem ellensége – Alois Brunner szövögeti a szálakat

„Az ilyen gonosz népségről nehéz megállapítani,
*hogy épp kinek a szövetségese, vagy kit csal meg."**

J. R. R. TOLKIEN: *A GYŰRŰK URA*

ALOIS BRUNNER a messzi Damaszkuszban szintén nagy bajban volt. A többi náci menekülthöz hasonlóan eddig a pontig ő is élvezte az aktív nyugatnémet közömbösség előnyeit. De 1956-ban, mikor Fritz Bauer Hessen szövetségi tartomány államügyészeként megjelent a porondon, megváltoztak a játékszabályok. A német–zsidó származású Bauer, aki megkapta George-August Zinn, Hessen SPD-s miniszterelnökének erőteljes és szinte feltétel nélküli támogatását, elhatározta, hogy mindenképpen letépi a közöny álarcát, amely Nyugat-Németországban és világszerte megvédi a náci háborús bűnösöket. Már 1957-ben elárulta az izraeli Moszadnak Adolf Eichmann rejtekhelyét, amelyet Nyu-

* Göncz Árpád fordítása.

gat-Németország vezető köreiben már régóta ismertek. Moszad-ügynökök 1960 májusában elrabolták Adolf Eichmannt, Brunner régi felettesét argentínai búvóhelyéről és Izraelbe vitték, hogy bíróság elé állítsák. A szökevény nácik a világ minden táján – köztük Brunner is – attól féltek, hogy ők is sorra kerülhetnek. Ráadásul ezután Nyugat-Németországban és világszerte is nagy közfelháborodás és médiacirkusz kerekedett, amiből Bauer politikai fegyvert tudott kovácsolni: ennek segítségével rá tudta szorítani a nyugatnémet igazságszolgáltatási rendszert arra, hogy kérjék a szökött nácik kiadatását és szigorúan fellépjenek azok ellen, akik a kezükbe kerültek.

Brunnert egyre jobban bekerítették az ellenségei, mivel Bauer és a BfV is külön-külön nyomozni kezdett, hogy kiderítsék, hol rejtőzködik. Bauer természetesen le akarta tartóztatni Brunnert, a BfV-t viszont elsősorban a németországi kapcsolatai érdekelték, illetve az, hogyan jutott a Georg Fischer álnévhez. Az izraeli Moszad szintén tudott Brunnerről, és épp akkoriban vadásztak a legnagyobb vehemenciával a nácikra. Az pedig már csak hab a tortán, hogy Brunner csúnyán összerúgta a port a helyi biztonsági szervekkel, ami roppant veszélyes dolog egy olyan országban, mint Szíria.

Maga az ország jelentős változásokon ment keresztül. Szíria 1958-ban egyesült Egyiptommal, és összeolvadtak az Egyesült Arab Köztársaságba. Ez a konföderáció már a kezdetektől fogva halva született ötlet volt. Jóllehet Nasszer elnök népszerű volt Szíriában, sok helybéli rossz szemmel nézte az egyiptomi tisztek, rendőrök és bürokraták beáramlását, illetve nehezményezték

a kairói rezsim szocialista lépéseit, ezek ugyanis sok szír kereskedő számára kifejezetten előnytelenek voltak.

Damaszkuszban egy különösen könyörtelen „erős ember" igyekezett a saját javára fordítani a helyzetet. Abd-el-Hamíd esz-Szarrádzs ezredes, egy harminchárom éves fiatalember volt a Második Iroda, a katonai hírszerző szolgálat vezetője, amely az ország titkosrendőrségeként is működött. A szovjetbarát Szarrádzs nagy népszerűségre tett szert, mint az amerikai imperializmus esküdt ellensége, aki már számtalan amerikai összeesküvést és államcsínyt meghiúsított. Egy szír történész szerint: „bátor és körmönfont ember hírében állt, akit semmi sem tántoríthat vissza attól, hogy elérje a célját". Nasszer lelkes támogatója volt, és politikai befolyását megerősítette az Egyiptommal való egyesülés. Mostanra befészkelte magát a nagy hatalommal bíró Belügyminisztériumba. A talpnyalóit a hadseregből hozta be az újonnan létrehozott titkosrendőrségbe, amely nem tartozott a fegyveres erőkhöz.

Mamdúh al-Midáni, a jól ismert „arab náci", akivel az OTRACO szövetségeseként már korábban is találkoztunk, az Általános Vizsgálati Igazgatóságnak nevezett szervezet (angolul: General Investigations Directorate, GID; arabul: *Mabáhesz*) egyik rangos parancsnoka volt. A több mint ötezer ügynökkel rendelkező GID uralta a szíriai életet, és még soha korábban nem tapasztalt módon rettegésben tartotta a lakosságot. George Chatila, egy jól értesült libanoni újságíró szerint Damaszkusz szinte összes lakosának volt GID-aktája. Az ügynökök többsége napszámos, piaci hordár, cipőtisztító fiú, illetve palesztin mene-

kült volt; mindegyik koldusszegény, a rezsimtől függtek és egy kis aprópénzért képesek voltak bárkit besúgni.

Burhan Adham ezredes és a Laham századosként ismert, sötét alak vezette a másik titkos szervezetet, a „Különleges Iroda"-ként is emlegetett Általános Hírszerző Ügynökséget (angolul: General Intelligence Agency; GIA). Hivatalosan közvetlenül Kairóból irányították, de valójában Szarrádzs felügyelete alatt állt.*

Damaszkuszban, adta hírül Hermann Schaefer, „nyilvánosan senki sem mert egyetlen, politikával kapcsolatos szót sem kiejteni... mindenkit letartóztattak, aki fényképet készített". Chatila arról számolt be, hogy gazdag embereket raboltak el váltságdíjért cserébe, miközben a politikai foglyokat megkínozták, meggyilkolták és eltemették a sivatagban, és a testüket gyakran savval csúfították el.

Akkoriban, idézte fel később Brunner, a szír rendfenntartó szervek drogkereskedőket kerestek.** „Georg Fischer" korábban a vején keresztül rendszeresen juttatott pénzt a feleségének, Annának, és a lányuknak, és a gyakori pénzátutalások feltűntek

* Amerikai és nyugatnémet források szerint Szarrádzs csapatát még a legelején „Különleges Irodá"-nak nevezték és csak később, 1959 telén osztották szét GID-re és GIA-ra. A „Különleges Iroda" elnevezést nem hivatalosan továbbra is használták a GIA-ra. A *L'Orient*-nek dolgozó George Chatila szerint azonban a GIA neve „a szíriaiak szemében az állami terror szinonimája volt". Laham és Adham GIA-ja elvileg közvetlenül Kairó alá tartozott, de a gyakorlatban Szarrádzs ellenőrzése alatt állt.

** Az említett időszakból származó, amerikai diplomáciai iratokból az is kiderül, hogy a szíriaiak lelkesen foglalkoztak drogkereskedelemmel is. Az Egyesült Államok konzulátusának informátorai azt is gyanították, hogy a rendőrség és a hírszerző ügynökségek fejesei, köztük maga Szarrádzs is, aktív szerepet játszik a csempészésben. Ebben az esetben az is előfordulhat, hogy Brunner letartóztatásával megpróbáltak megszabadulni az egyik riválisuktól.

a GIA-nak. Laham százados 1959 vége felé letartóztattatta Brunnert és személyesen hallgatta ki. Nem győzték meg Brunner magyarázatai. „Maga a vizsgálat végéig őrizetben marad!", harsogta. A kétségbeesett Brunner válaszként kijátszotta utolsó kártyáját. „Be kell vallanom – kezdte –, hogy valójában Alois Brunnernek hívnak, és Eichmann közeli munkatársa voltam. Vadásznak rám mint a zsidók ellenségére." „Ekkor – emlékezett vissza Brunner – gyökeresen megváltozott a helyzetem. Laham felállt, megrázta a kezemet és így szólt hozzám: – Üdvözlöm Szíriában. Ellenségeink ellenségei a barátaink."

Miután szabadon bocsátották, Brunner dolgozni kezdett Szíria hírszerző szolgálatainak – a GID-nek és a GIA-nak is. Hétszáz szír fontnyi havi fizetést kapott. Ezzel párhuzamosan továbbra is kapcsolatban állt az OTRACO-val: fegyverekkel látták el az FLN-t. Brunner és Rademacher a GID német irodájában tanácsadóként, oktatóként és ügynökként szolgált. Együtt dolgoztak Midánival és Lahammal, de Szaíd Fatah Imám volt a közvetlen felettesük. Brunner és Rademacher németek, osztrákok és más német ajkú külföldiek után kémkedett Damaszkuszban. Néha azt javasolták, hogy tartóztassanak le, toloncoljanak ki, sőt kínozzanak meg olyan német nemzetiségű személyeket, akiket nem kedveltek. A feladataik közé tartozott a német ajkúak körében, illetve a német nyelvű országokban folytatott propaganda, sőt talán még a kémtevékenység felügyelete is. Hogy még több belső információhoz jussanak, felbérelték a nyugatnémet konzulátus szír tolmácsát, Adnán Zejnt, aki régebben náci kollaboráns volt: ő lett a spiclijük a német diplomata testületben. Egyes SRP-vezetők és OTRACO-partnerek szintén súgtak nekik.

Brunner ténykedését időnként ellenőrizte a CIA, amelynek volt forrása (ügynöke) a damaszkuszi náci közösségben. Hermann Schaefer is sok információval szolgált, bár hajlamos volt rá, hogy eltúlozza Brunner és Rademacher szerepét.

Schaefer elmondása szerint Brunner szinte naponta eljárt Midáni irodájába, a Belügyminisztériumba. Felkapaszkodott a kérvényezőktől zsúfolt lépcsőkön, s miközben felfelé tartott, gond nélkül elhaladt az állig felfegyverzett őrök mellett. Ott, az irodában ő, Midáni és Rademacher megbeszélték a német ügyekkel kapcsolatos ügynöki jelentéseket. Midáni egyik alkalommal Nyugat-Németországból származó kiadatási kérelmeket olvasott fel két vendégének, és érdeklődött, hogy Brunner és Rademacher hivatalosan tartózkodik-e Szíriában. Ezután megfogalmazták Midáni formális válaszát a németeknek: „Damaszkuszban senki sem ismeri Brunnert, sem Rademachert."

• • •

Brunner és náci bajtársai, valamint a szíriai belbiztonsági szolgálatok vezetői is nagyon jól tudták, hogy Hermann Schaefer áll azok mögött a kompromittáló cikkek mögött, amelyek annyira feldühítették a helyi náci közösséget. Brunner, aki megszállottan hitt a zsidó hatalommal kapcsolatos összeesküvés-elméletekben, biztos volt benne, hogy Schaefer 32 000 márkát kapott a Német Zsidók Központi Bizottságától, hogy Damaszkuszban nácikra vadásszon. Holtan akarta látni az árulót. Rademacher, aki Schaefer egyik fő informátora volt, most szintén besúgta őt a GID-nek. Midáni sürgetésére a szír hírszerző szolgálat először

Damaszkuszba akarta csalogatni Schaefert, hogy letartóztassák. Mikor nem jártak sikerrel, Midáni kétszer is megpróbálta elraboltatni Schaefert Bejrútból, de a terv egyszer sem vált valóra, mivel egyik cinkostársuk, egy német asszony elárulta őket Schaefernek.

Alois Brunner a bajtársának, Beisnernek is megígérte, hogy segít neki. Az utóbbi, aki Németországban nem érezte magát biztonságban, utánanézett, milyen lehetőségek várnak rá Szíriában. Brunner azt írta neki, hogy mindig szívesen látják Damaszkuszban, és a „barátai" – vélhetőleg a nagykutyák a szír hírszerzésnél – szívesen beszélnének vele „szemtől szemben". Amiatt viszont mentegetőzött, hogy nem szállásolhatja el Beisnert a lakásán, mert „az az alak" (Witzke) még mindig ott lakik.

Brunnert régi felettese, Adolf Eichmann sorsa sem hagyta hidegen. „Nagyon kedveltem", emlékezett vissza később. Először felvette a kapcsolatot Robert Servatiusszal, Eichmann védőügyvédjével, és felajánlotta, hogy találkozik vele Athénban vagy Bejrútban, és tanúvallomást tesz. Ehhez azonban meg kellett hosszabbíttatnia német útlevelét, megkérte hát Rademachert, hogy nézze meg a státuszát a damaszkuszi nyugatnémet konzulátuson. Brunner egészen addig a napig kínosan ügyelt arra, hogy ne kerüljön kapcsolatba a konzulátussal. Jól tette, mert Bonn damaszkuszi diplomatái gyanakodtak rá és azt tervezték, hogy átvilágítják a múltját. A konzulátuson nagyon jól tudták, hogy „Fischer" igazából Alois Brunner, de senki sem láthatta előre, milyen messzire vezethet a hivatalos vizsgálat. Brunner megpróbált útlevelet szerezni Rudolf Vogel, vagyis annak a politikusnak a közreműködésével, aki 1954-ben segített neki elmenekülni

Németországból, de nem járt sikerrel. Minden érintett rájött, hogy talán jobb, ha nem ébresztik föl az alvó oroszlánt. François Genoud, egy svájci neonáci irodalmi ügynök csakugyan járt Damaszkuszban, hogy Servatius nevében tárgyaljon Brunnerrel. Ők ketten a felkapott Omajjád Szállóban találkoztak, amely nem volt messze Brunner otthonától. A megbeszélés eredménytelenül zárult. Genoud, későbbi tanúvallomása szerint, „unszimpatikusnak találta" Brunnert.

Brunner ekkor úgy döntött, hogy inkább propaganda-hadjáratot indít, illetve félrevezető információkat fog terjeszteni. 1960 augusztusában Kairóba utazott, talán szír útlevéllel, hogy részt vegyen valami haditanácsfélén. A náci kollégáival folytatott kupaktanács során – ott volt a hírhedt Johann von Leers, valamint két egyiptomi tisztviselő a katonai hírszerzéstől és a Hírközlési Minisztériumból – előrukkolt azon „gazdag zsidók" névsorával, akik „a végső megoldás" során összedolgoztak az SS-szel. Meg lehetne zsarolni őket, hogy finanszírozzák a nácik közel-keleti tevékenységét. Leersnek tetszett az ötlet és azt javasolta, hogy ha a kérdéses személyek visszautasítják őket, akkor a propaganda kedvéért hozzák nyilvánosságra a nevüket. De ebből is csak füstbe ment terv lett.

Brunner azzal is próbálkozott, hogy rávegye szír hírszerzésbeli barátait, hogy lépjenek közbe. Egyszer, amikor a GIA-nál dolgozó Lahammal beszélgetett, merész kommandósakciót javasolt. Egy csapat szír haditengerészeti kommandós a tengerről megtámadná Izraelt és kiszabadítaná Eichmannt a Haifa melletti, atliti börtönből. Brunner szerint Laham rábólintott, és nekilátott az akció előkészítésének. Már egy csapat harcost is összeszedett. De

mindez talán csak puszta vágyálom volt. Az Egyesült Arab Köztársaságban az efféle politikailag kényes hadműveletet csak Kairó beleegyezésével lehetett elindítani – akkor is, ha Szarrádzs hajlamos volt az önálló kezdeményezésekre. Még ha Nasszer elnök engedélyezte volna is – amire nem sok esély volt –, a szír fegyveres erőknek nem volt kapacitásuk arra, hogy ilyen bonyolult katonai akciót indítsanak Izrael területén belül, és arról sem volt információjuk, hogy pontosan hol van Eichmann zárkája. Ezért a biztonsági szervek megtalálták az udvarias módját annak, hogy elvessék az ötletet, de ne sértsék meg Brunnert, sem Lahamot. Ghazal tábornok, egy magasabb rangú hírszerző tiszt, bejelentette nekik, hogy az izraeliek átvitték Eichmannt egy vasbetonból épült, bevehetetlen börtönbe.

Brunner mégsem adta föl. Még merészebb tervet talált ki. Ha ő és a barátai el tudnának rabolni egy vezetőt, aki „elég fontos a judaizmus számára", talán kicserélhetnék Eichmannra. Brunner kiszemelte dr. Náhum Goldmannt, a Zsidó Világkongresszus elnökét. Nem sokat tudott a zsidókról, csak a megölésükhöz értett, s valamiért azt hitte, hogy Goldmann – egy népszerűtlen, csekély hatalommal bíró politikus – elrablása majd ráveszi Izraelt Eichmann szabadon bocsátására.

Adományokat gyűjtött az ügy érdekében és „arab köröktől" össze tudott szedni 300 000 német márkát. Talán azért, hogy a Moszad Eichmann-akcióját utánozza, megfelelő helyet keresett Goldmann elrablásához, onnan gyorsan felvitték volna egy tunéziai vagy marokkói repülőgépre és az FLN által ellenőrzött, algériai területre hurcolták volna. A másik változat szerint Bécsben, egy bombatámadás során ölték volna meg. Brunner egyik

libanoni barátját bízták meg az ötlet megvalósításával. Az illetőt Rajísznak hívták és az FLN megbízásából Genfben tevékenykedett. Régi nácikból és arab kalandorokból álló szedett-vedett bandát toborzott össze, és tervet készített Goldmann bonni elrablásához. Goldmann 1960 novemberében csakugyan el akart látogatni a nyugatnémet fővárosba, hogy találkozzon Adenauer kancellárral.

Brunner veje, Rudolf Schneeweiss osztrák iparos összehozta Rajíszt két veteránnal a brandenburgi hadosztályból, a náci Németország katonai hírszerzésének elit kommandósegységéből. De már csaknem az elejétől fogva félresikerültek a dolgok. Először is, a libanoni kalandor találkozói a két náci veteránnal elég rosszul sültek el. Egyikük sem volt hajlandó az együttműködésre és azt tanácsolták Rajísznak, hogy hagyjon fel a tervével, amelyet kivitelezhetetlennek tartottak. Így Rajísz kénytelen volt feladni, mivel német közreműködők nélkül nem tudta végrehajtani a merényletet. Ráadásul váratlan fejlemények miatt csaknem katasztrófába fordult a felfüggesztett akció. Az egyik brandenburgi veterán, akit csak „dr. Z."-ként ismerünk, azt hitte, hogy Brunner régebben átverte valamiféle üzleti ügyben, és úgy érezte: itt a remek alkalom, hogy bosszút álljon. Kiszivárogtatta Brunner tervét néhány újságírónak, a nácivadász Simon Wiesenthalnak, sőt talán az osztrák titkosszolgálatnak is. Ha letartóztatták volna az ügynököket, Brunner az Eichmann-per kellős közepén feleslegesen hívta volna fel magára a figyelmet.

Brunner szerencséjére sem Wiesenthal, sem az osztrák titkosszolgálat nem törődött az üggyel. Sőt, a nácivadász még arra is rávette az újságírót, aki beszélt „dr. Z." -vel, hogy csak Eichmann

kivégzése után hozzák le a sztorit, nehogy világszerte ötleteket adjanak a nácik majmolóinak. Mindenesetre rendkívül feszült volt a hangulat. Dávid Ben-Gúrión, az izraeli miniszterelnök azt írta a naplójában, hogy a régi nácik bandái szervezkedni kezdtek, hogy megzavarják az Eichmann-per menetét. Iszer Harel, a Moszad feje, 1960 decemberében figyelmeztette a kormányt, hogy Eichmann ügyvédje, Robert Servatius kapcsolatban áll neonácikkal és Eichmann barátaival, „a nácik... és sorozatgyilkosok igen veszélyes és megvetendő bandájával... olyanok vannak köztük, akiket keresünk". Ez igaz volt. Mint láttuk, Brunner és Genoud valóban érintkezésbe lépett Servatiusszal, miközben a Moszad Brunnerre vadászott.

Eichmann kiszabadításának felfüggesztett terve azonban csak kis semmiségnek bizonyult. Brunner pozíciója Szíriában – Schaefer feltételezésével ellentétben – egyáltalán nem volt olyan biztos. Attól eltekintve, hogy a németek és arabok szerencséjének csillaga hol felemelkedett, hol pedig lehanyatlott a damaszkuszi trónok harcában, Brunner teljesen a belügyminisztériumbeli támogatóitól függött, főleg a teljhatalmú Mamdúh al-Midánitól. Brunner egyik szomszédja évtizedekkel később visszaemlékezett arra, hogy Midáni ausztriai látogatásai során „megpaskolgatta" Brunner lányát, Irenét. Mikor az édesanyja tiltakozott, az arab eszébe juttatta, hogy férjének sorsa nagyon gyorsan megváltozhat Damaszkuszban. „Azt tehetjük vele – figyelmeztette Midáni –, amit a zsidókkal."

Brunner 1961 tavaszán aprócska győzelemmel vigasztalódhatott: végre megszabadult kellemetlen lakótársától, Curt Witzkétől, akit csak így emlegetett: „az az alak". Újonnan szerzett szíriai

hatalmát kihasználva mindenkinek azt mondta, hogy Witzke „zsidó kém", és megpróbálta elriasztani a szír tanulókat, akik magánnyelvórákra jártak a házhoz. Végül feljelentette Witzkét a hatóságoknál.

Brunner GIA-beli patrónusának, Laham századosnak az emberei 1961. március 28-án, az éjszaka kellős közepén letartóztatták Witzkét. Az ügynökök üdvözlésképpen kétszer orrba vágták, majd fájdalmasan szoros, fekete szemüveggel eltakarták a szemét. Ezután pizsamában betuszkolták egy rendőrautóba és Damaszkusz külvárosába vitték, a GIA egyik kínzóhelyére, egy elhagyatott katonai fegyverraktárba. Laham és a Talal Abdel-Vahháb Rifái nevű tolmács, akit Witzke korábban Brunner cimborájaként ismert, hat héten keresztül vallatta az áldozatot. Meztelenre vetkőztették, egy székhez kötözték és azzal vádolták, hogy „a zsidóknak kémkedik" és információkat szolgáltat Schaefernek, aki aztán továbbítja a Moszadnak (ami történetesen igaz volt). Ezután azzal gyanúsították meg, hogy tisztességtelen módon kereskedett fegyverekkel: ő meg Schaefer állítólag átverték a szíriai algériai követet és a marokkói konzult is. A konzul, Rasíd el-Khatábi, Szarrádzs barátja és Witzke társa volt a fegyverüzérkedésben. Miközben Laham és az emberei whiskyt vedeltek, alkoholtól és szadista élvezettől mámorosan ütlegelték és kínozták foglyukat. Az SDECE bejrúti ügynökével, Holmmal való kapcsolatáról is faggatták, és megfenyegették, hogy átadják az algériaiaknak, hogy azok kínozzák tovább.

Hat hét múlva elengedték Witzkét, mivel a német konzul kitartóan kilincselt az érdekében Szarrádzs ezredesnél. Witzke zokogva, reszketve, sírva számolt be a konzulnak a hányattatásairól és könyörgött: engedjék biztonságban eljutni Nyugat-Németországba. Bírósági ítélet nélkül kitoloncolták, miután minden vagyonát a szír kormányra, a lakást pedig Brunnerre hagyta. Eichmann jobbkeze attól kezdve annyi prostituáltat fogadhatott, amennyit csak akart. Szerencsétlenségére a lakását hamarosan olyan vendég kezdte látogatni, akinek egészen másféle, kifejezetten gyilkos szándékai voltak.

• 13 •

„Büntető hadművelet" – a Moszad is beszáll a játszmába

„Miként a te kardod asszonyokat tett gyermektelenekké,
úgy legyen gyermektelenné minden asszonyok felett a te anyád!"

1SÁM 15,33. EZT ÍRTA RÁ JICHÁK BEN CVI IZRAELI ÁLLAMFŐ EICHMANN FELLEBBEZÉSI KÉRELMÉRE

MIKÖZBEN ALOIS BRUNNER titokban terveket szövögetett, hogy elrabolja a Zsidó Világkongresszus elnökét, nem vette észre, hogy az árnyak közül lesnek rá. Hajdani áldozatai, korábbi parancsnokának, Eichmann-nak a fogvatartói és az őt befogadó ország esküdt ellenségei őt is felvették az elvégzendő feladatok listájára. Ez talán nem is volt annyira egyértelmű, mint amennyire annak tűnik. Az izraeli titkosszolgálatot és teljhatalmú vezetőjét, Iszer Harelt az 1950-es években viszonylag hidegen hagyta a nácivadászat. Bár a Moszadot érdekelték azok az SS-tisztek, akik 1952-ben Egyiptomban és Szíriában dolgoztak, a kíváncsiságuk gyorsan megkopott. Az izraeli hírszerző szolgálatok akkoriban sokkal sürgősebb feladatokra összpontosítottak.

Ám 1959-ben, a zsidó intézmények elleni antiszemita támadások világszerte végigsöprő hulláma ismét előtérbe hozta a nácikérdést, és a Moszad vezetője, Iszer Harel meggondolta magát. Noha a Moszadnak továbbra is elsősorban az aktuális ellenségekre kellett koncentrálnia, egyre fontosabbnak tartották a nácik levadászását. Harel 1959-ben csak Adolf Eichmann és Josef Mengele, a hírhedten szadista auschwitzi orvos felhajtását parancsolta meg az embereinek. Az erőfeszítéseik 1960-ban Eichmann látványos elrablásával meghozták gyümölcsüket, de Mengelét sosem kapták el. Harel elrendelte egy új Moszad-egység létrehozását, amelyet Amalnak neveztek el (az Amálék népe, illetve amálékiek rövid változata, akik a zsidó nép bibliai ősellenségei voltak). Arra szánták, hogy beépüljön a neonáci mozgalmakba, harcoljon az antiszemitizmus ellen, információkat gyűjtsön a náci háborús bűnösökről és levadássza őket. A vezetője Slomó Cohen-Abarbanel volt, egy kém, nem mellesleg entellektüel és kiváló művész: ő tervezte meg a Moszad emblémáját. Az Eichmann-perrel a holokauszt régóta elfojtott emléke ismét felszínre tört, s az izraeli közvélemény és a Moszad izgatottan várta az újabb sikereket. Miközben egyes Moszad-ügynökök Németországot, Svájcot és Dél-Amerikát fürkészték Mengele nyomai után kutatva, az ügynökség tel-avivi központja úgy döntött, hogy Brunnert felveszik a kiemelt fontosságú célpontok listájára.

Miután Hermann Schaefer leleplezte Brunnert a német sajtóban, a szökött náci nevét egy csapásra megismerte egész Németország. Schaefer már régóta adott le jelentéseket a BfV-nek – akkor is, ha nem kapott érte pénzt – a közel-keleti nácikról és az arab hírszerző ügynökségek németországi tevékenységéről,

mivel abban reménykedett, hogy később felveszik ügynöknek és megszüntetik az ellene elindított jogi eljárásokat. Ráadásul Fritz Bauernek is jelentett, aki az így szerzett információkat felhasználva nyomozást indított és elfogatási parancsot adott ki Brunner ellen. Sőt még azt is elérte, hogy a libanoni ügyészség együttműködjön vele (a libanoni rezsim ekkoriban ellenséges viszonyban állt Szíriával az 1958-as, meghiúsult Szíria-párti államcsíny után). Ha Brunner betenné a lábát Libanonba, a bejrúti hatóságok ígéretük szerint letartóztatnák. A frankfurti államügyész azonban Brunner más ellenségeivel is kapcsolatban állt, köztük az izraeliekkel is, akik közel sem voltak olyan törvénytisztelőek, mint a nyugatnémet kormány hivatalnokai.

Bauer kapcsolata az izraeli Moszaddal nem volt új keletű. Az államügyésznek elege volt abból, hogy a német bürokraták – sokuk exnáci volt – egyfolytában hátráltatják. Azt feltételezte, hogy a Moszad sokkal hatékonyabban megbüntetné a háborús bűnösöket. 1957-ben titokban elárulta a Moszad vezetőjének, Iszer Harelnek, hogy Adolf Eichmann Buenos Airesben él, így elsőként szolgált hasznos információkkal a híres emberrablási akcióhoz. Hallgatólagosan még azt is megengedte az egyik Moszad-ügynöknek, hogy egy szigorúan titkos nyomozás iratait lefénymásolja az irodájában. Aztán Bauer 1960 nyarán ismét kapcsolatba lépett a Moszaddal és szólt az izraelieknek, hogy Alois Brunner, „Eichmann legjobb embere" Damaszkuszban rejtőzik, „Georg Fischer" álnéven.

A Moszad nem sokkal ezután újabb fülest kapott: ezúttal Peter Kubainsky, a kétes hírű neonáci információkufár súgott nekik. Kubainsky – amellett, hogy a Moszadnak dolgozott – szintén

a mindenütt felbukkanó Hermann Schaefer egyik bűntársa volt (valójában „Merhavia" álnéven maga Schaefer is közvetlenül kommunikált a Moszaddal). Az eredetileg német származású, de az iszlámra áttért Kubainsky különféle neonáci szervezetek tagja volt. Azért költözött Egyiptomba, hogy kapcsolatot teremtsen az európai nácik és az arab régió között. Az iszákos, züllött szélhámos a CIA besúgója is volt. 1960-ban felajánlotta szolgálatait a Moszadnak, hátha így elkerülheti az izraeliek várható bosszúját. Végül megbízhatatlannak ítélték, ezért ejtették, de az információk, melyeket Brunnerről szolgáltatott, meglepően helytállóak voltak. A Moszad Kubainskytől és Bauertől is értesült arról, hogy Brunner az Abu Rummáneh kerületben él, a Rue Haddád 22. számú lakótömbben, a második emeleten. Tudomást szereztek a „Katari Irodá"-ról, Brunner egyik cégéről is.

Kubainsky szólt a tartótisztjeinek, hogy Brunner 1960 októberében Európába szeretne látogatni, hogy találkozzon néhány háborús bajtársával. Az Amalnál egyből úgy döntöttek, hogy most a tettek mezejére lépnek. Az egység igazgatója, Slomó Cohen-Abarbanel azt az utasítást kapta, hogy kizárólag a „Csomópont" meglévő eszközeire hagyatkozhat (ez a Moszad-egység intézte Európában az ügynökök beszervezését). Cohen-Abarbanel október 14-én írt Haimnak, a „Csomópont" európai igazgatójának, és tájékoztatta, hogy Brunner nemsokára Münchenbe látogat. Ezzel a baljóslatú mondattal zárta levelét: „jó vadászatot!" Nem világos, hogy Cohen-Abarbanelnek mi volt az elképzelése: emberrablás, mint az Eichmann-akcióban, vagy pedig gyilkosság. A Moszad ügynökei az elkövetkező hónapokban – Kubainsky segítségével – körülszimatoltak Münchenben, de eredménytelenül.

Mint azt Joszi Chen, a Moszad saját történésze egy belső tanulmányban írta: aligha lehetett arra számítani, hogy Brunner saját testi épségét veszélyeztetve elhagyja szír menedékhelyét, pont akkor, amikor Eichmann elrablását követően a szökött nácik világszerte rendkívül óvatosak lettek. Mint láttuk, Brunner nem tudta meghosszabbítani lejárt német útlevelét. A damaszkuszi nyugatnémet konzulátussal való kommunikáció túl veszélyes volt számára, főleg azok után, hogy a frankfurti államügyész irodája elfogatási parancsot adott ki ellene.

A Moszad szempontjából nézve Brunnert úgy lehetett legméltóbban megbüntetni, ha végeznek vele, illetve szír területen elrabolják. Ám az efféle művelethez a Kubainskytől kapott információk elégtelennek bizonyultak. A Moszad kiegészítette Brunner aktáját azoknak a holokauszttúlélőknek a beszámolóival is, akik balszerencséjükre kapcsolatba kerültek vele. Az Amal Hermann Schaefertől is kapott információkat, aki athéni és isztambuli útjai során találkozott Moszad-ügynökökkel. Ezeket az értesüléseket összehasonlították két további besúgó friss jelentéseivel. Egyikük, akinek a kódneve „Folklór" volt, szinte biztosan Kubainsky lehetett. A másik, titokzatos, damaszkuszi forrás, aki 1960 novemberében adatokat szolgáltatott Brunnerről, „Fecske" (*Snunit*) néven jelenik meg az iratokban. Egyes szerzők szerint ez az informátor Eli Cohen volt, a Moszad szíriai mesterkéme, aki álnéven lépett be az országba szír–argentin üzletemberként. Ez azonban kronológiai szempontból nézve kér-

déses, mivel a Fecske 1960 novemberében adta le a jelentéseit, Cohen viszont több mint egy évvel később, 1962 februárjában költözött Szíriába.

Az Amal munkatársai 1961 januárjában úgy gondolták, hogy elegendő információt szedtek össze Brunnerről. A címén kívül még egy friss fényképfelvételük is volt, amelyet Hermann Schaefer készített a *Kristall* folyóiratnak. A Moszad vezetőinek eszébe sem jutott, hogy emberrablási műveletet indítsanak, mert ez rendkívül nehéz vállalkozás lett volna egy ellenséges országban, főleg egy afféle rendőrállamban, mint Szíria. Inkább úgy döntöttek, hogy megölik Brunnert, illetve a Moszad megfogalmazásában: „büntető hadműveletet" indítanak. Az akciót a *Mifrác* (Öböl) kódnevű egység kapta meg, amely az arab országokban zajló titkos műveleteket szervezte.

A *Mifrác* parancsnoka Jichák Sámír volt, egy szélsőséges földalatti szervezet veteránja, aki még Izrael megalapítása előtt könyörtelen buzgósággal harcolt az arabok és britek ellen. Ennek a már nem működő, földalatti mozgalomnak a veteránjai mélységes elkeseredéssel figyelték, hogyan rendezkedik be az izraeli állam. 1948 után lefegyverezték és üldözték őket, nem nagyon jutottak kormánypozíciókhoz. Mégis, Iszer Harel, aki úgy vélte, hogy ezeknek az embereknek a rejtett képességei még hasznosak lehetnek, 1955-ben úgy döntött, hogy beszervezi Sámírt és több társát is a Moszadba. Ott kiélhetik magukat és harcolhatnak Izrael ellenségei ellen, de közben szigorú felügyelet alatt állnak. Sámír, Izrael leendő miniszterelnöke, harcedzett ember és vérmes cionista volt. Számára teljesen természetesnek tűnt, hogy célzott merényleteket hajtanak végre a nemzet ellenségei ellen.

Most már csak a megfelelő ügynököt kellett kiválasztani az akcióhoz. Sámír egyik korábbi bajtársát szemelte ki, aki folyékonyan beszélt arabul és csak az utónevét ismerjük: Ner. Ez a férfi tapasztalt titkos ügynök volt, régebben már többször is részt vett arab országokban zajló műveletekben.

Ner 1961. május 21-én ért Bejrútba, hamis útlevéllel, és taxival azonnal Damaszkuszba indult. Épp időben érkezett az Íd al-Adhára, az Áldozati ünnepre, a muszlim naptár egyik legvidámabb eseményére. A nyüzsgő szír fővárosban, az Abdín Hotelben talált szobát, gyorsan lezuhanyozott, aztán egyből a Rue Haddád 22. számú házhoz ment. Már a lakótömb közelében járt, amikor éles szeme észrevett egy európainak tűnő férfit, aki épp akkor lépett be az épületbe. De biztosra kellett mennie, bement hát a vízvezeték-szerelő műhelybe, amely ugyanannak az épületnek a földszintjén volt. Brunner jól ismert álnevét használva dr. Georg Fischerről faggatta a vízvezeték-szerelőt. Tőle tudta meg, hogy csakugyan Fischer az egyetlen európai, aki a lakótömbben él. A vízvezeték-szerelő azt is hozzátette, hogy időnként csomagokat és leveleket vesz át a többi lakó számára, így, ha az idegen üzenetet szeretne hagyni Fischernek, szívesen átadja.

Nernek azonban ki kellett derítenie, pontosan hol van Brunner lakása, hiszen roppant kényes műveletről volt szó. Másnap visszatért az épülethez és felment a lépcsőn a második emeletre, ahol két ajtót látott. Az elsőn arab családi név díszelgett, a másik azonban üresen árválkodott. Ner bekopogott hát a névtelen ajtón, mire egy fürdőköntöst viselő, európai férfi üdvözölte. Az izraeli ügynök rögtön tudta, hogy Brunnerrel áll szemben, azzal a nácival, aki több százezer zsidó meggyilkolásáért felelős.

Szóba sem jöhetett az, hogy ott és akkor megöli a célpontot. Menekülési útvonal nélkül merő őrültség lett volna merényletet elkövetni egy ellenséges fővárosban, egyébként sem szeghette meg a parancsot. Pillanatnyilag csupán annyi dolga volt, hogy információt gyűjtsön. Ezért egy bizonyos „Tabara úr" holléte felől érdeklődött. Brunner természetesen gyanakodott. Megkérdezte Nert, miért éppen az ő lakásán keresi az arabot. Az izraeli ügynök később beszámolt róla, hogy Brunner izgatott volt, és nem beszélt tisztán, talán azért, mert attól félt, hogy bántani akarják. Még elevenen élt benne Eichmann elrablásának emléke. Ner ezután elnézést kért, lement a lépcsőn és egy ideig a környéken barangolt. Tudta, hogy Brunner az ablakból figyeli, úgy tett hát, mintha Tabara urat keresné, majd elkeseredetten legyintett egyet és elballagott.

A műveletet megtervező moszadosok most már az Amal-jelentésben található információk és a Ner által a helyszínen összeszedett értesülések alapján minden kétséget kizáróan megállapították, hol lakik Brunner. Ezután Jichák Sámír felkeresett egy titkos létesítményt, amely az Amanhoz – az Izraeli Védelmi Erők hírszerzéséhez – tartozott, és aláírta az átvételi elismervényt az általa kiválasztott fegyverhez: egy csomagbombához.

Ez akkoriban csúcstechnológiának számított, az Aman a francia titkosszolgálatnál dolgozó kollégáktól kapta. Az algériai háború előmozdította a két ország közötti szoros együttműködést (amit az is megkönnyített, hogy a francia polgári és katonai vezetők mély együttérzéssel figyelték, hogyan küzd Izrael a puszta létéért az arabok ellen). A franciák diplomáciai támogatást nyújtottak Izraelnek, illetve nélkülözhetetlen segítséget az ország legkényesebb projektjében: a Negev-sivatagbeli katonai atomreaktor kivitelezésében. A két ország hírszerző ügynökségei az algériai háború idején is szorosan együttműködtek, és az izraeliek abban a kiváltságban részesültek, hogy értesülhettek a franciák piszkos hadjáratáról, amelyet az FLN és a német fegyverkereskedők ellen folytattak.

A francia kollégák megtanították az izraeli hírszerző szolgálatok alkalmazásában álló tudósok egyikének, Nathan Rotbergnek a legmodernebb csomagbombák készítésének fortélyait: ezek még azt is kibírták, ha ide-oda rakosgatták őket a teherautókban és postahivatalokban. Ugyanis a szerkezet ütésálló volt, és csak akkor robbant fel, amikor kihúzták a csomag tartalmát. Mint korábban láthattuk, a franciák pontosan ezt a fajta bombát használták a Nuszájri (az FLN frankfurti küldötte) elleni merénylet során.

Sámír 1961 kora szeptemberében, Európában találkozott Nerrel és átadta neki a dupla fenekű bőröndbe rejtett bombát. Az ügynök szeptember 8-án felszállt a Bejrútba induló repülőre, aztán akárcsak korábban, taxival Damaszkuszba utazott. Addig várt a Rue Haddád 22. számú ház közelében, míg távozni nem látta Brunnert. Ekkor eszébe jutott a vízvezeték-szerelő, aki csomagokat szokott átadni a lakóknak. Lehet, hogy tudtán kívül orgyilkost csinálhat belőle? Ner később az egyik jelentésében leírta, mi történt ezután:

„Ekkor láttam, hogy a vízvezeték-szerelő boltja zárva van. Ott volt a közelben egy rádiószerelő műhely... a tulajdonosa azt mondta, hogy a vízvezeték-szerelő nincs ott, már

több mint két hete máshol dolgozik, mert itt nincs munka. Megkérdeztem, hogy át tudná-e venni a [Fischernek szánt] levelet. – Nem – válaszolta –, nemsokára hazamegyek, nem vállalhatom el ezt a feladatot. – Köszönetet mondtam, aztán elmentem."

„Ner nagy hibát követett el – emlékezett vissza Joszi Chen. – Más módot kellett volna találnia arra, hogy átadja a csomagot Brunnernek, esetleg lerakhatta volna az ajtó elé." Ehelyett elment a Rue Port Szaídon található főpostára, és feladta a csomagot Georg Fischernek, a 635. számú postafiókba. A pult mögött álló asszony gyanakodni kezdett, mert a küldemény túl nehéz volt. Megkérdezte, mi van benne, mire Ner így válaszolt: „Számlák". Szerencséjére ennyi elég volt. Kifizette a letéti díjat, taxival visszament Bejrútba, aztán repülővel Frankfurtba.

A csomagot másnap kiküldték Brunner címére, de éppen nem volt otthon. A gyanútlan osztrák szeptember 13-án elment a főpostára átvenni a neki szánt küldeményt és az alkalmazottak átadták neki Ner csomagját. Brunner 12.30-kor nem kézzel, hanem egy hosszú bottal nyitotta ki a küldeményt. Talán ez mentette meg az életét. Így is odalett a bal szeme és megsebesült a bal karja, amely ezután már részlegesen béna is maradt. Sámír és a felettesei pár nap múlva azt olvasták a nemzetközi arab sajtóban, hogy Damaszkusz főpostáján egy csomagbomba megsebesített egy „külföldit". Az Aman egyik titkos jelentése még azt is megállapítja, hogy a sebesült külföldi német származású volt. A szír katonai hírszerzés egyik főnöke pedig azt mondta egy

Aman-forrásnak, hogy az áldozat neve Georg Fischer, aki régebben „zsidók elleni tevékenységet folytatott". Sámír és a többiek ebből bizonyára rájöttek, hogy az akció kudarcba fulladt.

Egyik németországi barátja, aki Szíriában meglátogatta a sebesült háborús bűnöst, tanúsította, hogy Brunner kevés híján megvakult és pocsékul van. Egy német orvos, aki kapcsolatban állt a konzulátussal, megoperálta Brunner megmaradt szemét és megmentette a látását, de a beteg sosem nyerte vissza teljesen a szeme világát. Azonkívül a fél szeme attól a naptól fogva üvegből volt. Szír jótevői azonban nem feledkeztek meg róla. Szarrádzs és más magas rangú hírszerző tisztek el-eljártak hozzá, a szigorú őrizet alatt álló kórterembe. Brunnert legalább háromszor átvitték egyik kórházból a másikba, és a rezsim azt a pletykát terjesztette, hogy belehalt a sérüléseibe, illetve másik országba távozott, hogy félrevezessék azokat az orgyilkosokat, akik esetleg még mindig arrafelé ólálkodnak. A hatóságok természetesen a lehető legjobb ellátásban részesítették Brunnert, ami csak elérhető volt Szíriában.

Az egykori nácinak azonban további veszélyekkel kellett szembenéznie Szíriában és külföldön egyaránt. Az ellene kiadott elfogatási parancs még mindig érvényben volt, Fritz Bauer nyomozása is folytatódott Frankfurtban, és a német nagykövetség azt követelte a szír külügyminisztériumtól, hogy toloncolják ki Brunnert az országból „a szír–német kapcsolatok érdekében".

Szíriát lázongások rázták meg. Jóllehet Szarrádzsot Nasszer elnök szeptember vége felé lefokozta, az ezredes terroruralma sok szír szemében rossz fényt vetett az unióra. Kairó népszerűtlen

gazdaságpolitikája és az egyiptomi idegenek elleni egységes és ellenséges közhangulat, amelyet az elhúzódó aszály csak fokozott, előkészítette a talajt a forradalmi változáshoz. Mint azt a Damaszkuszban tartózkodó egyik japán diplomata megállapította: Nasszer és a csatlósai gyarmatként kezelték Szíriát. A szír tisztek és politikusok egyik csoportja szeptember 28-án, egy nappal Szarrádzs bukása után puccsot indított. Damaszkusz polgárai a kora hajnali órákban arra ébredtek, hogy állig felfegyverzett katonák elfoglalják a városközpontot és a stratégiai fontosságú létesítményeket. A rádióban bejelentették, hogy a „Legfelsőbb Arab Forradalmi Parancsnokság" átvette a hatalmat, „hogy megőrizze az ország biztonságát, szabadságát és méltóságát, és eltörölje a zsarnokságot meg a korrupciót". Az új vezetők kihirdették, hogy kilépnek az Egyiptommal létrehozott államszövetségből, szabadon bocsátják a politikai foglyokat és megszüntetik a GID-et, Szarrádzs gyűlölt hírszerző apparátusát. Nasszer, hangoztatták, Szíriát „hatalmas börtönné" változtatta, amely a GID ellenőrzése alatt állt: kémkedtek az állampolgárok után, fivért fivér ellen fordítottak és tönkretették a szír társadalmat. Mikor az Egyiptommal egyesült ország megszűnt létezni, a régi rezsim több nagykutyáját is letartóztatták Damaszkuszban. Az első közülük maga Szarrádzs volt.

Az új rezsim propagandamédiája azzal vádolta Szarrádzsot, hogy „könyörtelen rendőrállamot [hozott létre], amelynek kémei és kínvallatói náci szakértőktől tanulták a szakmát", és megígérték, hogy további részleteket tesznek közzé a hamarosan megjelenő „fekete könyvben". A libanoni *L'Orient* napilap, amely szinte biztosan szír kormányforrásoktól szerezte értesüléseit,

arról tájékoztatta olvasóit, hogy Nasszer és titkosszolgálatának főnöke húsz gestapós szakértőt alkalmazott a propaganda, hírszerzés, nyomozás és kémkedés területén. Ezen náci kínvallatók többségét Egyiptom foglalkoztatta, de Nasszer hármat – köztük Brunnert – „kölcsönadott" új szír provinciájának. Ezek a nácik segítettek a szíreknek a sokkal hatékonyabb titkosszolgálat kiépítésében, és kifinomult, modern és soha korábban nem látott kínzási módszereket vezettek be egy olyan országban, amely „híres volt népének kedvességéről, toleranciájáról és jóindulatáról".

Miután a szír kormány leleplezte Brunnert, egészen Németországig eljutott a pletyka, miszerint bíróság elé állítják Szarráddzsal és a talpnyalóival együtt. Fritz Bauer nagyon reménykedett, hogy az új rezsim kiadja Brunnert, de a nyugatnémet nagykövetség nem volt annyira optimista. A bonni nagykövet megjegyezte, hogy egyetlen szír rezsim sem fog hivatalosan kiadni olyan személyt, akit Izrael ellenségének tartanak.

Sajnos kiderült, hogy igaza van. Brunnernek szinte a haja szála se görbült meg. Már a kórházban kivallatták az új rezsim ügynökei „Szarrádzs bűntetteiről", és Brunner valószínűleg elárulta régi támogatóját. Arra gyanakodott, hogy Midáni közreműködött az ellene elkövetett merényletben, feltehetőleg ezért nem okozott nagy nehézséget neki az, hogy őt és Szarrádzsot is befeketítse. Mindenesetre az új rezsim viszonylag gyorsan szabadon bocsátotta Szarrádzsot és a csatlósait is. Szarrádzsot és Midánit is nyugdíjba küldték, és ezzel lezárult az ügy. A fekete könyvet sem adták ki soha. Nagyon valószínű, hogy a nyilvános tárgyalás túl sok olyan titkot fedett volna fel, amelyeket Szíriában sokan inkább a sötétben elrejtve akartak tartani.

Dr. Szaíd Fatah Imám sietve csatlakozott a puccshoz és az újonnan függetlenné vált Szíriai Arab Köztársaság hadseregének beszerzési vezetője lett. Gyorsan fegyvereket vásárolt náci barátaitól, elsősorban Springertől és Remertől. Laham százados, Brunner barátja és beszervezője csodálatos módon túlélte a Szarrádzs utáni tisztogatást és visszatért a katonai hírszerzéshez (a Második Irodához), ahol tábornokká léptették elő. Brunner vele tartott. Az új rezsim leleplezte ugyan Szarrádzs „náci szakértőit", de ez nyilvánvalóan nem akadályozta meg őket abban, hogy szintén felfogadják ezeket az embereket.

Miután felgyógyult a merényletkísérlet során szerzett sérüléseiből, Brunner 1962-ben saját kirendeltséget kapott Harikában, Damaszkusz üzleti negyedében: az ártatlanul hangzó „behozatali irodát", ahol együtt dolgozott Talal Abdel-Vahháb Rifáival, azzal a tolmáccsal, aki segített neki megkínozni Curt Witzkét. Rifái akkoriban elég nagy befolyással bírt. A német nagykövetség még szír tolmácsokat sem mert felfogadni a kiadatási kérelmekhez, nehogy Brunner értesüljön róla és ellenlépéseket tegyen. Új álnéven, „Ármín Házisz"-ként utazott reggelente a hírszerzés bázisára, Vádi Baradába, Damaszkusz egyik hegyvidéki külvárosába, vagy a majszaluni táborba, amely a várostól tizenkét kilométerre nyugatra feküdt, hogy a rettegett katonai nemzetbiztonsági szolgálat tisztjeit kémelhárítási és vallatási módszerekre tanítsa. Egyes izraeli és német hírszerző ügynökök szerint egy időben még igazgatója is volt annak az iskolának, de ez egyáltalán nem biztos.*

* Brunner Amín al-Háfiz elnöksége alatt, vagyis 1963 és 1966 között legalábbis oktatóként dolgozott abban az iskolában.

A tanítványai között ott vannak a szír történelemkönyvek hírhedt figurái: Ali Hajdár tábornok, a szíriai különleges erők atyja; Ali Duba, a Katonai Kémelhárító Osztály rettegett parancsnoka; sőt még Musztafa Tlász is, az Aszad-rezsim jövendőbeli honvédelmi minisztere.

Brunner németül tanította diákjait „azzal a bűbájos, bécsi akcentusával". A szenzációhajhász libanoni sajtó a titkosrendőrség által gyakorolt terror értelmi szerzőjének kiáltotta ki, ami túlzás volt, de Brunner hatása mindenképpen átkos volt. Minden bizonnyal részt vett komplikált kínzóeszközök kitalálásában, talán még a hírhedt német székében is (*Al-kurszi al-Almani*), melynek nem volt függőleges háttámlája. Az áldozatoknak „addig kellett hátrafelé hajolniuk, amíg úgy nem érezték, hogy mindjárt eltörik a hátuk".* Az egyik beszámoló szerint: „volt egy kerék is, erre rászíjazták a foglyokat, aztán elektromos kábellel csapkodták őket. Egy automata pumpa néhány percenként vizet spriccelt a keréken keresztül, hogy a fogoly sebezhetőbb legyen, aztán újra kezdődött az ütlegelés." Brunner jó fizetést kapott és más juttatásokban is részesült, például sofőr vezette szolgálati kocsija volt. Évekkel később azzal dicsekedett, hogy az 1960-as évek elején gyakran fordultak meg a házában vendégek, köztük német és szír üzletemberek, tisztek, sőt még az izraeli kém, Eli Cohen is.

* A jól értesült, libanoni újságíró, George Chatila a tudósításában (*L'Orient*, 1961. október 30.) több szörnyű kínzási technikát is Brunnernek és más exnáci tanácsadóknak tulajdonított, de a német széket nem.

• 14 •

Tél Szíriában – az OTRACO bukása

„Damaszkuszt furcsa törvények irányítják."

HERMANN SCHAEFER

CSODÁS OPEL AUTÓ állt meg 1962. február 10-én a vámbódénál, a szíriai–libanoni határon, a Bejrútot Damaszkusszal összekötő autópályán. Két férfi szállt ki a járműből, hogy átessenek a vám- és bevándorlási vizsgáláton. A sofőr, egy középkorú szír arisztokrata, akit Mádzsid Sejk al-Ardnak hívtak, bemutatta a helyi parancsnoknak fiatal barátját: Kamel Amín Thábetet, egy elegánsan öltözött, szír származású argentin üzletembert. Miközben az állomás parancsnokával, Sejk al-Ard régi barátjával csevegtek, a határőrök elvégezték a vizsgálatot és bepecsételték Thábet útlevelébe a hat hónapig érvényes szír turistavízumot. Néhány furcsa kütyüt azonban nem vettek észre Thábet poggyászában: a parányi morzejeladót, amely a dupla fenekű cigarettatárcában rejtőzött; a Yardley luxusszappannak álcázott, nagy hatóerejű robbanószereket; a rövidhullámú rádiót és a többi trükkös kém-

felszerelést. Thábet valódi neve Eli Cohen volt. Izraeli kém volt, akit az Izraeli Védelmi Erők hírszerzése, az Aman 188. egysége küldött Szíriába.

Cohen abban reménykedett, hogy Sejk al-Ard segítségével, akivel a Bejrútba tartó hajón barátkozott össze, megvetheti a lábát Szíriában, az arab szülőföldjére visszavágyódó patrióta hamis álarca mögé rejtőzve. „Thábet" Damaszkuszban, barátainak és ismerőseinek egyre jobban bővülő körében importtal és exporttal foglalkozó üzletemberként mutatkozott be, illetve egy európai cég ügynökeként, aki kelendő exportárukat akar felhajtani a szír piacon. Ez a fedőtevékenység nagyon hasonlított ahhoz, amelyet a Levantéban tevékenykedő többi ügynök folytatott (például régi ismerőseink: Wilhelm Beisner, Alois Brunner és Hermann Schaefer).

Tel-Aviv szép reményekkel indította útjára Eli Cohent. Meir Amit vezérőrnagy, az Aman parancsnoka és a Moszad jövendőbeli feje olyan ügynököt akart a terepen látni, aki azonnal jelent neki a szíriai politikai és katonai fejleményekről azok után, hogy Szíria kilépett az Egyesült Arab Köztársaságból. Cohen közvetlen felettesei a 188. egységnél azt tanácsolták neki, hogy a szír vezérkar székhelyére néző lakást béreljen ki. Onnan minden szokatlan jövés-menést észrevehet, ami előre jelezheti az Izrael elleni esetleges szír támadást. Cohen – barátságos természetének, kapcsolatainak és hatalmas összegeknek a bevetésével – összebarátkozott a szíriai elit tagjaival és „kiszedte" belőlük az információkat. Elsődleges feladata mellett – háború esetén idejekorán kiadni a figyelmeztetést – később azzal is megbízták, hogy tájékoztassa Tel-Avivot, ha a szírek megpróbálják elterelni az izraeli vízkészletet biztosító vízfolyásokat és veszélyeztetik a határon zajló izraeli infrastrukturális beruházásokat.

Felettesei arra is megkérték – viszonylag kevésbé fontos megbízatásként –, hogy szolgáltasson információkat a Damaszkuszban élő nácikról. Annak ellenére, hogy a Moszad merényletkísérlete meghiúsult, az izraeliek továbbra is ki akarták deríteni, hol rejtőzködik Brunner, illetve a szökevénytársa, Franz Rademacher, a náci külügyminisztérium egykori „zsidóügyi szakértője", aki maga is tömeggyilkos volt. Ebből a szempontból kifejezetten szerencsésnek mondható az, hogy Cohen véletlenül megismerkedett a németül folyékonyan beszélő Mádzsid Sejk al-Arddal, hiszen az utóbbi a damaszkuszi „arab nácik" köréhez tartozott és jól ismerte az OTRACO-bandát.

A gazdag playboy hírében álló, szószátyár Mádzsid Sejk al-Ard szír földbirtokos családból származott: Damaszkusz környékén hatalmas földterületek voltak a birtokukban. Mádzsid 1940-ben a szíriai, nácibarát, francia hatóságok engedélyével elhagyta hazáját, hogy Berlinben tanuljon. Rögtön megkörnyékezték, hogy kémkedjen a náci Németország számára. A háború után a franciák őrizetbe vették, mint náci kollaboránst, de hamarosan szabadon bocsátották. Mivel természeténél fogva kalandvágyó volt, új karriert kezdett az amerikai titkosszolgálatnál. Részt vett a koreai háborúban, de civilként; a helybéli asszonynéppel hetyegett, aztán az 1950-es évek elején visszatért Szíriába és a CIA-nak kémkedett.

Sejk al-Ard számára az 1950-es évek az izgalmas kalandok, ugyanakkor az egyre nagyobb csalódások időszaka is volt. Két hosszabb damaszkuszi vagy bejrúti tartózkodás között luxus-

autókkal járta Európát, drága szállodákat keresett fel, és a legjobb helyeken lakmározott, mindezt családi vagyonából és a CIA-tól kapott havi apanázsból finanszírozta. Mivel folyékonyan beszélt németül, természetesen megismerkedett a damaszkuszi német közösséggel, köztük a szökött háborús bűnösökkel, mint például Brunnerrel és Rademacherrel, ahogy Wilhelm Beisner fegyverkereskedő hálózatával is. A CIA 1959-ben azonban úgy döntött, hogy „jegeli" és leállították a havi kifizetéseket. Sejk al-Ard, akinek a kiadásai valószínűleg meghaladták a bevételeit, kétségbeesetten igyekezett megújítani az amerikaiakkal kötött szerződését és grátisz továbbított nekik információkat csak azért, hogy elnyerje a kegyeiket. Brunner azt gyanította, hogy Sejk al-Ard Hermann Schaefernek is adott el információkat, s részben ennek köszönhető, hogy a franciák merényletet követtek el Beisner ellen.

Eli Cohen pár héttel a Damaszkuszba való érkezése után kibérelt egy lakást az Abu Rummáneh kerületben. Elsősorban azért esett erre a választása, mert a szír vezérkar épületére nézett, de a rezidencia történetesen Brunner lakhelyéhez is közel feküdt. Brunner évtizedekkel később azzal dicsekedett, hogy Cohen ellátogatott hozzá, és „szuvenírekkel" ajándékozta meg, például egy hamutartóval. Nincs bizonyítékunk rá, hogy valóban lezajlott ez a találkozó, de az biztos, hogy Cohen szimatolt Brunner után. Már 1962 júliusában, alig egy héttel Cohen első, izraeli szabadsága előtt, táviratoztak neki Tel-Avivból és több információt kértek Eichmann segédjéről és más szökött nácikról.

Brunnert azonban nehezen lehetett megtalálni. Az ellene és Beisner ellen megkísérelt merényletek után menthetetlenül szétesett a korábban összetartó náci közösség. A sebesült és csaknem teljesen vak Beisner Tuniszba utazott és távol tartotta magát Szíriától. Brunner elviselhetetlen lett, és mélyen megsértette Rademachert, mivel azzal vádolta, hogy köze volt a Moszad-féle merénylethez, sőt Eichmann 1960-as elrablásához is. Ami azt illeti, az előbbi vád nem volt teljesen alaptalan. Rademacher akaratán kívül információval látta el Schaefert, aki aztán továbbította azt Tel-Avivba.

Sejk al-Ard viszonylag hamar bemutatta Cohent Ernst-Wilhelm Springernek. Ámbár neonáci volt, Springer nem volt háborús bűnös, ezért nem nagyon érdekelte az izraeli nácivadászokat. A fegyverügyletei miatt azonban már sokkal inkább nyugtalankodhatott Tel-Aviv. Mikor Cohen Damaszkusz egyik exkluzív klubjában megismerkedett Springerrel, az utóbbi – Remerrel együtt – éppen segítséget ajánlott fel a szíreknek egy rakétaprogram létrehozásában.

Mint később látni fogjuk, az egyiptomi Nasszer-rezsim akkoriban nagy hatótávolságú rakétákat fejlesztett ki német tudósok közreműködésével. A szíriaiak, akiknek azokban az időkben rendkívül feszült volt a kapcsolatuk Nasszerrel, irigykedtek egyiptomi riválisaikra és saját rakétaprogramot akartak indítani. Remer és Springer felajánlotta, hogy összehozzák őket a német tudósok egyik csoportjával, s üzemeket és kutatóintézeteket létesítenek, illetve kísérleti területeket alakítanak ki Szíriában. Megígérték, hogy olyan távvezérelt rakétákat fejlesztenek ki, amelyek „háromszor hatékonyabbak, mint az Egyesült Államok és a Szovjetunió rakétái". Mivel Springer akkoriban nagy sikereket ért el az FLN, valamint más arab és harmadik világbeli seregek

fegyvercsempészeként – miközben több francia támadást is túlélt – a szíriaiak hajlottak arra, hogy bízzanak benne. Remer és Springer, több más szaktanácsadóval együtt, 1962 novemberében álnéven és Damaszkusz költségén Szíriába utazott. Springer remekül szórakozott, az éjszakákat Mádzsid Sejk al-Ard és más barátainak társaságában töltötte az Új Omajjád Szállóban és az „Orient Club"-ban, és ide-oda utazgatott Szíria és Németország között. Remer hónapokig Damaszkuszban maradt, vígan élte az életét, miközben a szíriaiak fizették a számláit.

Remer akkoriban már lármás, iszákos alak volt, aki csak nehezen tudott különbséget tenni álom és valóság között. 1962-ben többször is megfigyelték német bárokban, ahol bárkinek, aki hajlandó volt végighallgatni, elmesélte, hogy Franz Josef Strauss, a Német Szövetségi Köztársaság honvédelmi minisztere felbérelte, hogy Kelet-Németországban titkos szabotázscsoportot vezessen. Springer szerint Remer elsikkasztotta a pénzt, nem juttatott el szállítmányokat az FLN-hez, Mercedest vett magának, és a cég büdzséjéből rendezte a tartozásait. A szíriaiak valószínűleg nem tudtak arról, hogy Remert csalással gyanúsítják Németországban és hogy az FLN németországi képviselője, dr. Maszud Szerghíni már azzal is megfenyegette, hogy agyonlövi. Springer, aki egyre többet gondolkodott azon, hogy megszabadul Remertől, elsősorban csak az összeköttetései miatt tartotta vele az üzleti kapcsolatot. Ugyanis Remer szír és észak-afrikai katonai körökben töretlenül népszerű volt, dicsfény övezte, hiszen régebben német tábornok és Hitler biztonsági szakértője volt, igazi „zsidófaló", holott valójában nem sok köze volt a holokauszthoz.

Cohen beszámolt Tel-Avivnak a Springerrel folytatott találkozóról és a „rakétaprogramról" is, amelyről azonban hamarosan kiderült, hogy az OTRACO utolsó húzása. A próbakísérletek nem sikerültek, miközben Springer és Remer zsebre vágta a kutatásra szánt pénzt. A damaszkuszi nyugatnémet nagykövetség egyik meg nem erősített jelentése szerint a páros – Brunnerrel együtt – belekeveredett az 1963. márciusi puccsba is, amely megdöntötte Názim el-Kudszi mérsékelten Nyugat-barát kormányát és létrehozott egy szovjetbarát diktatúrát, amelyet a Baasz Párt vezetett. Ha Brunnernek, Remernek és Springernek csakugyan köze volt az államcsínyhez, az utóbbi kettőnek ez sem segített abban, hogy megnyerjék maguknak az új rezsimet. Springer 1963. május elején kénytelen-kelletlen bevallotta a szíreknek, hogy sem ő, sem Remer nem értenek a rakétákhoz. Erre mindkettejükkel közölték, hogy huszonnégy órán belül el kell hagyniuk az országot. Mikor Springer visszatért Németországba, szinte azonnal letartóztatták és bíróság elé állították illegális fegyverkereskedelem miatt. Ez még tovább rombolta a szíriaiak szemében ennek a náci csoportnak a renoméját, mert most már arra is gyanakodtak, hogy Springer is nyugatnémet kém.

Mivel Cohen nem tudott Brunner közelébe férkőzni, Springer pedig hidegen hagyta, csupán egyetlen német menekült maradt, aki még érdekelte: Franz Rademacher, a tömeggyilkos a náci külügyminisztériumból, aki még ekkoriban is közel állt Mádzsid Sejk al-Ardhoz és „Rossello" álnéven Damaszkuszban élt. Mádzsid 1963 tavaszán, valószínűleg március elején, egyik nap vendégül látta Cohent a birtokán, ahol meghallgatták a

Eichmann-perről szóló híreket. Az izraeli kém kihasználta az alkalmat és előhozakodott a Damaszkuszban élő „német menekültek" kérdésével. Külön kiemelte „Eichmann egyik alkalmazottját". Talán Brunnerre célozgatva élcelődött Sejk al-Arddal, és félig tréfásan megkérdezte tőle, hogy még mindig jóban van-e azzal az emberrel. Sejk al-Ard semmit sem mondott Brunnerről, ellenben felhívta Rademachert – az egyetlen OTRACO-s nácit, aki még elérhető volt. Aztán a három férfi megegyezett, hogy összejönnek Rademacher lakásán.

Cohen részéről nagyon rossz ötlet volt, hogy vendégségbe ment Rademacherhez, mivel az utóbbit a szír titkosrendőrség fokozott megfigyelés alatt tartotta. A BND, a nyugatnémet hírszerző szolgálat az előző évben nemzetközi neonáci kapcsolatokon keresztül beszervezte Rademachert. 1962 márciusában betoppant hozzá Hans Rechenberg és François Genoud, két neonáci ügynök, akik óriási összegeket kerestek azzal, hogy megvásárolták szenzációs náci emlékiratok és dokumentumok jogdíját. Rechenberg ugyanakkor az „Arab-afrikai Vállalat" feje is volt: ez a cég volt a BND közel-keleti kémműveleteinek fedőszerve. Rechenberg ezzel egyszerre két vasat akart a tűzben tartani: miközben Nyugat-Németországnak kémkedett, propagálni akarta saját és Genoud neonáci kiadványait. Mindenesetre Rademacher jó fogás volt: régóta Damaszkuszban élt, a szíriai GID alkalmazta, és közel állt az elit körökhöz, így érdemleges információkkal tudott szolgálni Szíriáról.

Szíriában még ekkor is tolerálták, hogy Rademacher információkat árusít, de vajon meddig? Mindenesetre túl sok nyugati kém hemzsegett Damaszkuszban. A Szíria és Nyugat-Németország közötti kapcsolat fokozatosan romlott, és Rademachert bármilyen, hirtelen kitört válságot követően letartóztathatták. Igaz, a szíriai GID-nek dolgozott, ami eddig megvédte, de ez nem jelentett garanciát arra, hogy ez ezután is így lesz. A náci külügyminisztérium egykori tisztviselője tudta, hogy Nyugat-Németországban is szorul a nyaka körül a hurok. Még mindig nem szüntették meg az ellene folyó eljárásokat, és Fritz Bauer az 1960-as években kérte a kiadatását. Rademacher nehéz választás előtt állt: vagy a számára egyre barátságtalanabbá és veszélyesebbé váló Damaszkuszban marad, vagy pedig hazatér és bíróság elé áll, mert háborús bűnök elkövetésével vádolják. Egyre inkább az utóbbi felé hajlott. Elvégre az, amit a nyugatnémetek művelnének vele, nem vetekedhet a szíriai börtönök rémségeivel.

Rademacher 1962 vége felé és 1963 elején töprengeni kezdett azon, hogy hazatelepül. Valószínűleg abban reménykedett, hogy a BND-beli, magas rangú barátai segítenek neki és megúszsza a büntetést. De Hans Rechenberg, a neonáci árnyember, egyben Rademacher tartótisztje a BND-nél, nem akarta, hogy a szökött náci visszatérjen Németországba. Reinhard Gehlen is nyugodtabb volt, ha Rademacher Szíria rejtekében marad, mintsem hogy nyilvánosan tárgyalják az ügyét Németországban, mert akkor kompromittáló részletek derülhetnek ki egyes exnácikról, akik magas beosztást töltenek be a nyugatnémet hivatalokban, vagy ami még rosszabb, magában a BND-ben. Mint azt a következő fejezetben látni fogjuk, a BND akkoriban mély politikai pocsolyában dagonyázott és Gehlen féltette a saját bőrét. Heinz Felfe letartóztatása 1961 szeptemberében bebizonyította Adenauer kancellárnak és utódjának, Ludwig Erhardnak, hogy a BND náci

ügynökei biztonsági kockázatot jelentenek, és Gehlen hibázott, amikor beszervezte őket. A szövetségi kormány alapos vizsgálatot indított a titkosszolgálat által foglalkoztatott, hajdani náci hírszerző és biztonsági szervek veteránjai után. Ebben a kényes helyzetben Gehlennek semmi szüksége sem volt arra, hogy egy aljas háborús bűnös hazatelepedjen Szíriából és a nyilvános tárgyalás során kiderüljenek a BND-hez fűződő kapcsolatai.

Rechenberg, aki Szíriában akarta tartani Rademachert, azt javasolta neki: töltse az üres napjait azzal, hogy könyvet ír a zsidók kiirtásáról a saját szemszögéből nézve. Ez természetesen ócska trükk volt: Rechenberg és a társa, Genoud, meg akart gazdagodni a damaszkuszi, siralmas helyzetben lévő BND-ügynök „segítségével".

• • •

Ez volt a helyzet, amikor Mádzsid Sejk al-Ard elvitte Eli Cohent Rademacherhez. Leparkoltak a Szíriai Központi Bank mellett, átvágtak egy kerten, aztán felmentek a lépcsőn a kis, büdös lakásba. Szinte biztos, hogy a szír katonai hírszerzés ügynökei a közelben leskeltek.

Viszonylag rövid ideig beszélgettek Rademacherrel. Szegénysége dacára igyekezett vidám arckifejezéssel fogadni vendégeit. Már korábban is látta Cohent – ők ketten futólag találkoztak már Damaszkuszban, a főposta közelében. Rademacher és Sejk al-Ard nagyjából harminc percig társalogtak, többnyire németül (ezt a nyelvet Cohen nem értette). Rademacher utána elmondta

Cohennek, hogy „a zsidók és a németek mindenhol keresnek. Igaztalanul vádolnak azzal, hogy a háború alatt zsidókat öltem. Szerencsére viszonylagos nyugalomban élek Damaszkuszban és tisztességes munkám van". Az izraeli kém mindjárt másnap tájékoztatta Tel-Avivot arról, hol tartózkodik a náci háborús bűnös, „aki a szír hírszerzésnek dolgozik", a pontos címét és felesége nevét is megadta. A következő elszánt szavakkal fejezte be a táviratot: „Kész vagyok megölni Rademachert."

A Moszadot, amely pont előtte vette át Cohent az Amantól, hidegen hagyta az ötlet. Nyilván nem akarták, hogy legértékesebb damaszkuszi ügynökük kockára tegye az életét egy kétes értékű, vakmerő gyilkosság miatt. Tel-Aviv visszaszólt rádión: „mindenképpen tartózkodnod kell minden olyan lépéstől R.-re [Rademacher] vonatkozóan, amely meghiúsíthatja fő küldetésedet. Tartsd a kapcsolatot R.-rel és küldj több információt róla." Cohen életrajzírója, Samuel Segev szerint az izraeli kém égett a vágytól, hogy végezzen Rademacherrel és az egykori náci felfedezését tartotta az egyik legfontosabb damaszkuszi eredményének. A Moszad lelkesedése Brunnerrel kapcsolatban jelentősen alábbhagyott az 1961. szeptemberi, meghiúsult gyilkossági kísérlet után; mostanában pedig az izraeli kémfőnököknek sokkal sürgetőbb gondjaik voltak, mint a nácivadászat. Így Tel-Aviv egy idő után megparancsolta Cohennek, hogy maradjon távol Rademachertől: „Hagyd békén és koncentrálj a fő feladatodra."

Igazság szerint Cohen tel-avivi kapcsolattartó tisztjei súlyos hibát követtek el, amikor nem mondták *már a legelején* azt az ügynöküknek, hogy tartsa távol magát a náciktól. Cohen fedő-

sztorija rendkívül gyenge volt, és könnyen leleplezhették volna, ha alaposan ellenőrzik a hátterét. Például állítólag tizenöt évet töltött Argentínában, de ott senki sem ismerte olyan hosszú ideje. Spanyolul sem beszélt olyan jól, mint azok, akik Latin-Amerikában nőttek fel. 1962-ben és 1963-ban már gyanakodtak a damaszkuszi szabadúszó nácikra – mindnyájan kémkedéssel és fegyverkereskedelemmel foglalkoznak –, és a szíriai nemzetbiztonsági szolgálatok követték őket. Ha valaki kapcsolatba került velük, akkor mindenképpen további biztonsági átvilágításokra számíthatott. Egy Cohen-féle kém részéről, akinek a fedősztorija több sebből vérzett, merő őrültség volt ezeknek az embereknek a közelébe kerülni (és főleg a meggyilkolásukat tervezgetni).

Cohennek óriási szerencséje volt, hogy nem kapták el már abban a letartóztatási hullámban, amely 1963 júliusában kezdődött. Másfél évvel korábban, amikor először lépte át Szíria határát, a helyi hírszerző szolgálatokban még mindig kaotikus állapotok uralkodtak, lekötötték őket az Egyesült Arab Köztársaság bukását követő, belső harcok. De a szíriai hírszerző szolgálatok lassanként – és főleg a Baasz Párt 1963. március 8-ai puccsa után – újjászerveződtek a Második Iroda égisze alatt, a rettegett Ahmad Szujdáni ezredes vezetésével, aki újjáépíttette az Egyesült Arab Köztársaság idején kegyetlenkedő biztonsági apparátusát. Erről Hermann Schaefer oly találóan így nyilatkozott: „Damaszkuszt furcsa szabályok irányítják... Minden lépést ellenőriznek... Bármelyik pillanatban megkísérelhetnek egy újabb puccsot. Bármikor kiutasíthatnak vagy letartóztathatnak valakit. Itt nincsenek szövetségesek, csak ellenségek." Az efféle légkörben a külföldieket mindig felettébb gyanúsnak találják.

A szíriaiak a Szovjetunió ösztökélésére elkezdték felszámolni Damaszkuszban a nyugati kémhálózatokat, és ezt legelőször Nyugat-Németország ügynökei érezték meg. Ezt a folyamatot felgyorsította az, hogy egyre jobban romlott az arab országok – köztük Szíria és Egyiptom – kapcsolata a Német Szövetségi Köztársasággal. A damaszkuszi nyugatnémet nagykövet már 1963 őszén figyelmeztetett, hogy Izrael hivatalos elismerése a szíriai német diplomácia halálos ítéletét jelentené. Ebben az esetben okvetlenül vége lenne a kapcsolatoknak – magyarázta –, akármilyen bőkezű anyagi támogatást nyújtott is Nyugat-Németország a Szíriai Arab Köztársaságnak, mert a helyi politikát erős érzelmek befolyásolják. A szíriaiak többé nem voltak hajlandóak tolerálni a német információkufárokat (az olyanokat, mint Rademacher), akik Gehlennek és más főnököknek jelentettek. Szír belbiztonsági tisztek 1963 júliusában – nem sokkal azután, hogy Cohennel találkozott –, letartóztatták Rademachert. Hét hónapon át zárkában sínylődött, megalázták és megkínozták. Aztán elborzadva hallotta, hogy kémkedés miatt vádat emelnek ellene. Jól tudta, hogy Szíriában ezért a bűnért kötél általi halál jár.

Az arab világ és Nyugat-Németország viszonya 1964 őszén tovább romlott, mivel kiderült, hogy Bonn titokban fegyverkereskedelmet folytat Izraellel. Nyugat-Németország végül 1965 tavaszán elismerte Izraelt, mire Szíria azonnal megszakította a diplomáciai kapcsolatokat. Ám Bonn-nak még ezután is maradt ideiglenes ügyvivője a Francia Nagykövetségen, és igyekeztek tartani Rademacherrel a kapcsolatot. De a szíriaiak nem engedték meg a német diplomatának, hogy felkeresse a foglyot,

és a német kiadatási kérelmeknek sem tettek eleget. „Rossello", jelentette ki a Szíriai Külügyminisztérium, nem német útlevéllel lépett be Szíriába, tehát a szír kormánynak nem volt oka azt feltételezni, hogy nyugatnémet állampolgár. Ergo, a németek ne foglalkozzanak azzal, hol tartózkodik. Rademachert másfél évvel később végül átadták Nyugat-Németországnak, de akkor már beteg, megtört ember volt. Bíróság elé állították háborús bűnök miatt, és bár enyhe büntetést kapott, mégis fellebbezett ellene. Mielőtt azonban újratárgyalták volna az ügyét, meghalt a börtönben.

A szír nemzetbiztonsági szolgálatok, a szovjetek nógatására, egyre kevésbé tolerálták azokat a helyieket és disszidenseket, akik kémkedtek az Egyesült Államoknak. Ezért Cohen barátjának, Mádzsid Sejk al-Ardnak a helyzete is egyre bizonytalanabbá vált. Az egykori CIA-kém túl közel állt az Amerikai Nagykövetséghez olyan időkben, amikor egyre feszültebb lett a Szíria és Amerika közötti viszony. A szovjetek természetesen rögtön olajat öntöttek a tűzre. Egy megtévesztő művelet során, amely a Pulja (lövedék) kódnevet kapta, a szíriai KGB-központ felhívta a helyi belbiztonsági szolgálatok figyelmét egy közös CIA–BND kémakcióra. A szovjet katonai attasé felkereste Amín al-Háfez elnököt, és megmutatott neki egy hamis BND-iratot, melyet nem volt hajlandó átadni, hogy „megvédje a forrásokat". Azt viszont megengedte Háfiznak, hogy lejegyezze a dokumentumban szereplő, vélelmezett CIA- és BND-kémek nevét. Ezután a KGB-sek névtelen bejelentést tettek a szíriai hírszerzésnél és hasonló információkat adtak meg, majd csőbe húztak egy Amerika-barát szír tisztet, aki

egy lehallgatott beszélgetés során elárulta, hogy titokban kapcsolatban áll az Egyesült Államokkal.*

1964 decemberében kémkedés vádjával letartóztattak két szíriait – egy civilt és egy katonatisztet –, illetve egy amerikai diplomatát kitoloncoltak az országból. Ez az eset „amerikai kémkör" néven híresült el. A már rég kegyvesztetté vált Mamdúh al-Midáni, akit kihallgattak – mivel azt gyanították róla, hogy Németországnak kémkedik –, feltehetőleg feldobta Rademachert, Springert és még egy kémet: Adnán Zejnt, a szír tolmácsot, aki régebben Brunner és Rademacher informátoraként tevékenykedett a nyugatnémet konzulátuson.

Végül 1965 januárjában Eli Cohen is sorra került. A Második Iroda ügynökei egyik reggel betörtek a lakásába, mikor Cohen éppen az ágyban ült és a rádiót hallgatta. Egy ügynök rávetette magát a gyanútlan izraeli kémre, nehogy az megsemmisítse az iratait vagy kárt tegyen magában, közben a többiek alaposan átkutatták a lakást. Rövid idő alatt megtalálták Cohen morzetávíróját, kódkönyvét, elrejtett robbanószereit és a többi

* Lásd Christopher Andrew: *The World Was Going our Way,* 2005. Andrew olyan KGB-dokumentumokra támaszkodott, amelyek a Mitrohin-archívumból származnak és amelyekhez – jelenleg – információbiztonsági okokból más tudósok nem férhetnek hozzá. A Mitrohin-archívum mindenki számára nyitott részein azonban találhatunk szinte ugyanilyen, félrevezető műveletekről szóló leírásokat: ezeket a KGB az 1970-es években kezdeményezte, Szíriában és más közel-keleti és afrikai országokban is. Ezek az akciók – akárcsak a Pulja – a BND ellen irányultak: többek között hamisított, kompromittáló iratokat küldtek a helybéli elhárításnak. Ezeknek a műveleteknek az egyik fontos célkitűzése volt, hogy összemossák a BND-t és a CIA-t az arab és az afrikai Amerika-ellenes rezsimek szemében.

titkos kémfelszerelést. Cohen először azt hangoztatta, hogy arab, de későbbi vallatás során hamarosan megtört. A kínzás hatására részletes információkat szolgáltatott az ismerőseiről, köztük Mádzsid Sejk al-Ardról, akit nem sokkal ezután letartóztattak.

Nem világos, hogy a szír hatóságok hogyan jöttek rá, kicsoda valójában „Kamel Amín Thábet", mivel a damaszkuszi levéltárak még nem nyíltak meg a kutatók előtt. Dzáli ezredes, Cohen perének bírája, azt írta az emlékirataiban, hogy az izraeli kém rádiója ugyanazt a frekvenciát használta, mint az Indiai Nagykövetség, és a követség dolgozói emiatt panaszt tettek a belbiztonsági szolgálatnál. A Moszad Izraelben azt feltételezte, hogy a szíriaiak csúcstechnológiájú szovjet felszerelésekkel be tudták mérni Cohen rádióadásainak helyét. Amín al-Háfez később elismerte, hogy a szíriai hírszerzés Cohen rádióüzeneteinek százait hallgatta le, de kudarcot vallottak a megfejtésükkel. Ezért inkább a szovjetek segítségével bemérték a rádió helyzetét. Más tanúvallomások szerint az izraeli kém már legalább két hónappal a letartóztatása előtt megfigyelés alatt állt. Sok évvel Cohen halála után egyik szír barátja a kém családjának írt, névtelen levelében azt állította, hogy „Thábetet" egyik túlbuzgó szomszédja jelentette fel.

A Második Iroda parancsnoka, Ahmad Szujdáni ezredes és a talpnyalói egy libanoni napilapnak adott interjúban azt állították, hogy Cohent „pár hónapig" megfigyelés alatt tartották, mivel barátságban állt egy olyan „illetővel, akinek köztudottan kétes kapcsolatai voltak" – ez valószínűleg Mádzsid Sejk al-Ard volt. Egy szerző amellett érvelt, hogy a Rademacherrel való találkozója vezetett a lebukásához, hiszen a német szökevényt már egyébként is figyelték, és bárki, aki gyanús személlyel találkozik,

maga is gyanúsított lesz. Rademachert azonban 1963 júliusában tartóztatták le, és ha már akkor gyanakodtak Cohenre, nehéz megérteni, hogy a szír hatóságok miért nem fogták el azonnal, sőt mi több, miért hagyták többször is külföldre utazni, mielőtt 1965-ben végül őrizetbe vették. Több dolog viszont egyértelmű: Damaszkuszban hemzsegtek a nyugati kémek és ügynökök, és 1963-ra a szíriaiak és a szovjetek is összehangolt akciókat hajtottak végre, hogy megszabaduljanak tőlük, ami azért is vált sürgőssé, mert Szíria és Izrael, valamint Nyugat-Németország, az Egyesült Államok és sok arab ország között egyre feszültebb lett a viszony. Ebből a szempontból nézve Cohen lebukása logikus folytatása volt az OTRACO kudarcának és Rademacher letartóztatásának.

Szaláh ad-Dín Dzáli ezredes, annak a katonai bíróságnak a vezetője, amely Cohen, Sejk al-Ard és egyéb gyanúsítottak ügyét tárgyalta, buzgón igyekezett Cohent kapcsolatba hozni más nyugati kémekkel, hogy egy egységes, rosszakaratú, Szíria-ellenes összeesküvés látszatát keltse. Főleg Sejk al-Ardot bombázta keresztkérdésekkel, újra meg újra arról faggatta, milyen kapcsolatok fűzik a náci ügynökökhöz, például Springerhez és Rademacherhez. Sejk al-Ard, hangzott a bíró vádja, azért akarta bemutatni Cohent Springernek és Rademachernek, hogy összekösse az ország valamennyi kémhálózatának a szálait.

Sejk al-Ard talán éppen ezért határozottan tagadta, hogy valaha is elvitte volna Cohent Rademacherhez. Mikor beismerte könyörtelen bírájának, hogy 1959-ben vagy 1960-ban találkozott először Springerrel és tudta, hogy a volt náci is szállít fegyvereket az algériai forradalomnak, Dzáli ezredes nyomban lecsapott és

őt hibáztatta a náci fegyvercsempészek elleni francia bérgyilkosságokért is. Sejk al-Ard – állította a bíró –, már akkor is izraeli kém volt: információkat szivárogtatott ki az izraelieknek a fegyverszállítmányokról, és a zsidók gyorsan megosztották értesüléseiket a franciákkal. Sejk al-Ard ezt hevesen tagadta, de senki sem hitt neki.

Mindez katasztrofális következményekkel járt a nyugatnémet hírszerzés számára. Reinhard Gehlen a Rademacher letartóztatása és Cohen pere közötti időben döbbenten tapasztalta, hogy Szíriában teljesen összeomlik az ügynökhálózata. Még az sem könnyítette meg a közel-keleti helyzetét, hogy szoros kapcsolatban állt az izraeli Moszaddal. Felfe letartóztatása és a vasfüggöny mögötti hálózatainak becsődölése után a BND a hírszerzés terén sokszor a Moszaddal kiépített kapcsolataira hagyatkozott, ugyanis az izraelieknek a kommunista országokban is voltak embereik. Így hát Gehlen kötelességének érezte, hogy fizetségképpen támogassa az izraeliek saját hírszerző akcióit a Közel-Keleten.

1965 februárjában, nem sokkal Eli Cohen lebukása után, Egyiptomban letartóztattak egy Wolfgang Lotz nevű izraeli–német kémet (akiről később bővebben lesz szó). Lotz neve már 1956-ban felbukkant egy beszélgetés során, amely izraeli és BND-tisztek között folyt; és az iratok azt bizonyítják, hogy a BND támogatta a kém egyiptomi tevékenységét azzal, hogy ők finanszírozták a Kairó melletti lovasfarmját, és szinte biztos, hogy segítettek neki a megfelelő iratok beszerzésében is. Ezt inkább azon okból tették, hogy megnyerjék maguknak az izraelieket, mintsem azért, mert a hírszerzés számára bármi előnnyel járt. Mindenesetre – a Moszad fejének személyes kérésére – Gehlen

megmentette Lotz életét, mivel BND-ügynöknek nyilvánította. Minden tőle telhetőt elkövetett annak érdekében, hogy letiltassa az elfogott ügynök izraeli állampolgárságáról szóló, leleplező tudósításokat; német védőügyvédet küldött Kairóba és politikai kapcsolatait felhasználva igyekezett segíteni Lotznak, amiben csak tudott. A BND vezetője sokat szenvedett az izraeliekkel való szoros együttműködés miatt, ami a Felfe-féle fiaskó újabb folyománya volt.* Kairó szégyenletes módon kiutasította Gerhard Bauchot, Gehlen Kairóban élő emberét, és elkezdte meghiúsítani a nyugatnémet műveleteket a Nílus országában. 1965-re nem maradt más Gehlen számára Szíriában és Egyiptomban, csak hamu és meghiúsult álmok.

Az öreg kémmester azonban Nyugat-Németországban még ennél is kellemetlenebb helyzetbe került. 1961 óta belebonyolódott az eszkalálódó krízishelyzetek sorozatába. Többségük összefüggésben volt a BND-nek a hajdani nácikhoz fűződő, bonyolult kapcsolataival. Ráadásul a szovjetek közben ügyesen keverték a kártyát, hogy aláássák Gehlen pozícióját. A Harmadik Birodalom titkai, melyeket Gehlen saját mesterműve, a BND alapjaiba temetett, lassanként újra a felszínre kerültek, s minden ocsmányságukat a nyilvánosság elé tárva néztek szembe a helyi és nemzetközi közvélemény haragjával.

A Harmadik Birodalom rémtetteinek szelleme kísérteni kezdett.

* Gehlen érdeklődéssel kísérte Lotz és a felesége sorsának alakulását, egészen az 1970-es évek végéig, már nyugdíjasként is.

• 15 •

Lelepleződnek a nácik titkai – Gehlen legsötétebb órája

„Az öreg katona sosem hal meg. Csak eltávozik."

DOUGLAS MACARTHUR TÁBORNOK, EGY NÉPSZERŰ KATONABALLADA ALAPJÁN

EZ AZ EGÉSZ A NÁCI-SZOVJET TÉGLA, az 1950-es évek elején a BND-be beépült Heinz Felfe lebukásával kezdődött. A folyamat, amely végül a leleplezéséhez vezetett, 1959 márciusában indult el, amikor Michał Goleniewski, egy lengyel ügynök, aki az 1940-es évek vége felé a szovjeteknek, az 1950-es évek vége felé pedig az amerikaiaknak dolgozott, arról tájékoztatta Washingtont, hogy a szovjeteknek legalább két beépített ügynökük van a BND-ben. A jelentése szerint mindkét személy ott volt az egyik delegációban, amelyet a BND az Egyesült Államokba küldött. Heinz Felfe 1956-ban egy BND-küldöttség tagjaként csakugyan ellátogatott az Egyesült Államokba, s most megint gyanakodni kezdtek rá. Extravagáns életmódja, szokatlan munkaritmusa és a többi BND-osztályon folyó munka iránti, szűnni nem akaró kíváncsisága már 1952-ben is rosszallást váltott ki német és ameri-

kai kollégáiból is. Bár a CIA és a CIC is érdeklődött Felfe ügye iránt, egyik sem osztotta meg a másikkal a vizsgálat eredményét. Ugyanakkor Gehlen és legközelebbi tanácsadói félresöpörték azokat a BND-tiszteket, akik hangot adtak Felfe lojalitásával kapcsolatos kételyeiknek. Egyiküket, Ludwig Albertet a szovjetek hamis bizonyítékai alapján kémkedéssel vádolták, és így öngyilkosságba kergették.

Felfe a BND-ben hosszú évekig gyanú felett állt. Gehlen még egy szigorúan titkos küldetésben is bevetette, amikor be kellett jutnia a kelet-berlini KGB-létesítménybe. 1959 decemberében még arra is engedélyt adott Felfének, hogy Nyugat-Berlinbe, a veszélyes határövezetbe utazzon. Felfe természetesen arra használta az alkalmat, hogy találkozzon KGB-s tartótisztjeivel. Már javában folyt a CIA-nyomozás, amikor Gehlen a saját embereitől megtudta a szörnyű igazságot. A BND elhárításának magas rangú tisztje, Karl-Eberhard Henke 1960 októberében részletes jelentést küldött a BND elnökének és felvetette, hogy Felfe szovjet spicli lehet. Gehlen ezúttal komolyan vette a vádakat.

Az amerikaiak nem sokkal ezután megosztották vele saját értesüléseiket. A CIA frankfurti állomásának főnöke 1960. december 31-én figyelmeztette Gehlent, hogy a BND-be szovjet spionok épültek be, akik közül kettő 1956-ban ott volt az Egyesült Államokba küldött delegációban. Még a gyanúsítottak listáját is átadta. A CIA vizsgálódásának eredményei megerősítették Henke októberi jelentését. Gehlen – egy szemtanú szerint – elolvasta a névsort és egyből kijelentette, hogy Felfe az áruló. Ezután létrehozott egy kisebb nyomozócsoportot, amely a „Mexikó" kódnevet kapta, és amely közvetlenül Gehlen irányítása alatt állt. Nyilvánvaló volt, hogy mindjárt Felfe leleplezése után óriási politikai botrány fog kitörni.

A szovjetek pontosan egy efféle skandalumra vártak. Szándékosan feláldozták Felfét, illetve semmit sem tettek azért, hogy megvédjék. A CIA elemzői egy később készült tanulmányban arra a megállapításra jutottak, hogy a KGB már 1960 nyarán (ha nem korábban) tudott Goleniewski hűtlenségéről, mégis megengedték neki, hogy Nyugatra szökjön a Felfére vonatkozó információkkal. Felfe tartótisztje, Vitalij Korotkov (azaz Alfred) 1993-ban, egy interjú során beismerte, hogy a KGB 1961-re „jegelni akarta a műveletet", mert túl veszélyesnek tartották Felfe számára, de a Politbüro (Politikai Hivatal) megvétózta a döntést, mivel továbbra is ki akarták használni Felfét. „A politika nyert – emlékezett vissza Korotkov –, és Felfét feláldozták." Maga Felfe azt állította, hogy Korotkov egyszer sem figyelmeztette Goleniewski szökése miatt, jóllehet nagyon is tisztában volt az ezzel járó veszélyekkel.

Felfe életrajzírója, Bodo Hechelhammer megjegyzi, hogy a spion már mindent elárult a szovjeteknek a BND kémelhárítási módszereiről, számtalan műveletet meghiúsított és több ezer iratot átadott. Teljes mértékben kiaknázták a tehetségét. Most eljött az idő, hogy feláldozzák a sakkbábut, nyilvános botrányt keltsenek, és amennyire csak lehet, kompromittálják a BND-t. Gehlen természetesen félt ezektől a következményektől. 1961. november 6-án, kevéssel Felfe letartóztatás előtt, tájékoztatta Hans Globke államtitkárt a kellemetlen ügyről és könyörgött neki, hogy próbálja meg visszafogni a negatív felhangú sajtóbeszámolókat, főleg Felfe SD-s múltjáról. Gehlennek és Felfének sok rejtegetnivalója

volt. A BND több tucat náci bűnözőt alkalmazott, köztük hajdani Gestapo-ügynököket is. Ez a gyakorlat a nyilvánosság szemében mostantól már nemcsak az erkölcsi rothadással, hanem a szovjet kémtevékenységgel is összekapcsolható lesz. Gehlen – még egyszer hangsúlyozom – bízott Felfében, és magasra, fontos pozíciókba emelte. Éppen ezért számíthatott rá, hogy Adenauer kancellár dühös lesz és válaszlépéseket tesz, hiszen már 1958-ban is óva intette: vigyázzon, ne vegyen fel régi SS- és SD-tiszteket.*

A BND és a volt nácik kapcsolata egy másik incidens kapcsán is kellemetlennek bizonyulhatott: ez pedig a Wilhelm Beisner elleni, francia gyilkossági kísérlet, mely még 1960. október 14-én történt. A botrány annál az esetnél nemcsak a BND hírnevét veszélyeztette, hanem a Nyugat-Németország és Franciaország közötti törékeny viszonyt is.

Gehlennek, akit minden oldalról a lebukás réme fenyegetett, a szövetségi kormány legfelsőbb szintjén volt szüksége támogatókra. Elsősorban Hans Globkével kellett megerősítenie a szövetséget. Sokat elárul az, hogy egészen 1961. november 6-áig nem tájékoztatta az államtitkárt Felfe árulásáról, vagyis közvetlenül a spicli letartóztatása előtt szólt csak. Alig pár hónapja volt csak arra, hogy megnyerje Globke jóindulatát, mielőtt a Felfével kapcsolatos kínos leleplezés részletei eljutnak a kormányig és a sajtóig.

• • •

* Lásd Nowak: *Sicherheitsrisiko.* Nowak szerint a közvélemény az 1958-as Ulm Einsatzgrun-per és az 1961-es Eichmann-per után sokkal problémásabbnak tartotta a hajdani SS- és SD-tisztek alkalmazását.

Globkének minden korábbinál nagyobb szüksége volt Gehlenre. Náci múltja 1960-ban többfelől is kísérteni kezdte az államtitkárt, aki erre szinte pánikszerű félelembe esett. Ugyanis az izraeli miniszterelnök, Dávid Ben-Gúrión 1960. május 23-án bejelentette, hogy a Moszad elrabolta Adolf Eichmannt, akit Izraelben bíróság elé akarnak állítani. Globke, aki a Reich Belügyminisztériumában szolgált és részt vett az antiszemita nürnbergi törvények becikkelyezésében, attól félt, hogy Eichmann és az ügyész kínos részleteket fedhet fel arról, hogy a Harmadik Birodalom idején milyen szerepet játszott a zsidók üldözésében. Adenauer viszont pótolhatatlan jobbkezének tartotta Globkét, éppen ezért kész volt mindent megtenni annak érdekében, hogy megvédje.

Bonn – Globke érdekében – finoman megfenyegette Jeruzsálemet: ha a pert „helytelenül" folytatják le, akkor Nyugat-Németország kölcsönöket vonhat vissza, fegyverszállítmányokat törölhet, és ami a legfontosabb: visszamondhatja az izraeli atomprogramnak nyújtandó, létfontosságú támogatást. Nyugatnémet tisztviselők azt hangsúlyozták az izraeliekkel folytatott beszélgetések során, hogy a Német Szövetségi Köztársaság léte forog kockán. Hangot adtak túlzó félelmeiknek: hogyha a Szovjetunió támadást indítana, senki sem sietne egy Eichmann-nal kapcsolatba hozható, „náci ország" segítségére. Jeruzsálembe küldték a félig zsidó Rolf Vogelt, hogy ellenőrizze a pert és nyomást gyakoroljon Ben-Gúrión kormányára (Vogel BND-ügynök és újságíró volt, Izrael hűséges támogatójának tartották, még fegyverügyletekben is közvetített). A nyugatnémetek erőfeszítéseinek meglett a gyümölcse, legalábbis részben. Bár az izraeli államügyész, Gideón Hausner nem volt hajlandó megígérni Ben-Gúriónnak, hogy Globke

neve tabu lesz, valójában mégsem említette meg az államtitkárt a tárgyalás során. Eichmann védőügyvédje, Robert Servatius engedett az ügyész kérésének, hogy „mindkét oldal érdekében" ne idézzék be Globkét tanúnak. A német államtitkár ennek ellenére állandó félelemben élt, hátha valahogy mégis előrángatják a nevét az eljárás során.

Hiába hallgattatták el az izraeli ügyészséget, nem tudták semlegesíteni Hermann Schaefert, a mindenütt jelenlévő információkufárt, aki még mindig szabadlábon garázdálkodott. A *Kristall* cikkei – amellett, hogy felbőszítették a náci disszidenseket, titkos fegyverüzleteket hiúsítottak meg és reflektorfénybe állították az OTRACO-t – sok bonni nagykutyának is alaposan befűtöttek, köztük Gehlennek, a patrónusának, Globkénak, és magának Adenauernek is. Mindegyiküknek voltak a nácikkal kapcsolatos rejtegetnivalóik: vagy saját háborús múltjuk miatt; vagy azért, mert megtűrtek, illetve felbéreltek szennyes náci múlttal rendelkező beosztottakat és ügynököket; vagy pedig, mert leplezni próbálták ezeket a titkokat. Ráadásul azok a BND-ügynökök, akik Schaefert a levantei tartózkodása alatt árnyékként követték, egyre világosabban látták, hogy kifejezetten Globkét kompromittáló információkat kapar elő. Aztán újabb veszély bukkant fel. 1959. november 15-én a görögök szabadlábra helyezték Max Mertent – aki régebben hivatalos személy volt a nácik által megszállt Szalonikiben –, azután kitoloncolták Németországba. Merten a Szövetségi Köztársaság kormányát hibáztatta görögországi letartóztatásáért. Bosszút akart állni. Ő aztán mindenképpen rá akarta sütni Globkéra a holokauszt bélyegét.

Max Merten tíz nappal azután, hogy Ben-Gúrión bejelentette Eichmann letartóztatását, nyilvános támadást indított Globke ellen. 1960. június 3-án, Frankfurtban nem hivatalos beszélgetésre összeült Fritz Bauerrel, Hessen tartomány államügyészével. Merten saját állítása szerint megpróbált 20 000 görög zsidót Palesztinába evakuálni és megmenteni a haláltól, és már Eichmannt is sikerült meggyőznie arról, hogy adjon zöld utat az akciónak; Globke azonban megvétózta a tervét. Merten július 19-én, egy berlini bíróság előtt is megismételte ezt a kitalált történetet. A sztori két hónappal később, szeptember 17-én megjelent a *Hamburger Echo* című napilapban egy cikksorozat részeként, amely Merten szaloniki hivatali idejének eseményeit taglalta. Merten 1961-ben – miután Globke már rágalmazási pert indított ellene – az Eichmann-perben tett tanúvallomása során ismét célozgatott erre az esetre. Fritz Bauer nagyon komolyan vette ezeket a vádakat. 1961. február 15-én benyújtotta a Globke elleni nyomozásának eredményeit a főügyész bonni irodájának.

Rossz pénz nem vész el, és mindig ott bukkan föl, ahol a legnagyobb a baj: Hermann Schaefer 1960 júniusában visszatért Németországba. Bejrútban és Damaszkuszban is sokan gyanúsnak találták roppant nagy információéhségét, főleg azért, mert elfelejtette kifizetni a besúgóit, sőt a partnereit is. A szíriai titkosrendőrség 1959 decemberében arról tájékoztatta a damaszkuszi német főkonzulátust, hogy Schaefert busásan megfizetik „keleti" (értsd: kommunista) megbízói. Mikor egy hivatalos nyugatnémet delegációt az Új Omajjád Hotelben helyeztek el, ahol akkoriban éppen Schaefer is megszállt, a német konzulátus szólt

a szír kollégáknak, hogy távolítsák el onnan a német újságírót, és a szíriaiak boldogan eleget tettek a kérésnek. Nem sokkal ezután a damaszkuszi nemzetbiztonsági szolgálatok egy az egyben kiutasították az országból: szír detektívek március 16-án letartóztatták a népszerű német bárban, a Bei Freddyben, ahol éppen whiskyt kortyolgatott két barátjával, és bevitték a legközelebbi rendőrőrsre. Ott rögtön közölték vele: két órája van arra, hogy elhagyja Szíriát. Taxiba rakták, és a belbiztonsági szolgálat járműveinek kíséretében a libanoni határra vitték. Mikor átlépte a libanoni határt, tulajdonképpen megkönnyebbült. Egészen addig a pillanatig attól félt, hogy az őrei valahol a szíriai sivatagban meg akarják gyilkolni.

Ha így tettek volna, akkor a BND és Globke megkönnyebbülhetett volna, mivel akkorra már komolyan felmerült a gyanú, hogy Schaefer nem pusztán botránykavaró, szabadúszó újságíró és információárus, hanem igazából a szovjet blokk ügynöke. Kétségtelen, ezt inkább közvetett, mintsem közvetlen bizonyítékok támasztották alá. Mivel a Schaefer által újonnan alapított újság jelentős összegeket emésztett fel, a BND azt feltételezte, hogy az egész vállalkozást a Stasi finanszírozza. A damaszkuszi német konzul szintén megállapította, hogy Schaefer újságcikkeinek kifogástalan stílusa nagyon eltér kevésbé igényesen megfogalmazott magánleveleitől, ami alátámasztotta a gyanút, hogy ezek az írások titokban profi újságíró tollából születnek meg. Továbbá Schaefer szerzett Szaíd Fatah Imámnak egy ajánlólevelet a keletnémet hatóságoktól, aminek köszönhetően a szíriait szívélyes fogadtatásban részesítették Kelet-Berlinben. Így aztán, amikor a szír belbiztonsági szolgálatok 1959 decemberében jelentették

német kollégáiknak, hogy Schaefert „keleti" (azaz kommunista) forrásokból fizetik, aligha érte őket meglepetés. A BfV azonban rámutatott, hogy ezek a gyanúk sohasem igazolódtak be teljes mértékben.

Mikor Schaefer visszatért Németországba, rögtön letartóztatták, aztán a BND kihallgatta. Vallomása szerint útjának egyedüli célja az volt, hogy enyhítő tanúvallomásokat szedjen össze Max Merten részére. Való igaz, elfoglaltságokkal telezsúfolt szíriai útja során Schaefer megpróbálta rávenni Brunnert és Rademachert, hogy tanúskodjanak Merten mellett, de sikertelenül. Ez a furcsa próbálkozás, amely egyáltalán nem illett Schaefer állítólagos náciellenes programjába, azonnal felhívta magára Bonn figyelmét, főleg azért, mert Merten csaknem ezzel egy időben megvádolta Globkét. A BND – legalábbis Gehlen így számolt be Globkénak erről az ügyről – egyértelműen levonta a következtetést, miszerint ez a szovjet karmesterek által vezényelt, kortárs Vörös Zenekar cselszövése: Schaefer segítséget ajánlott fel Mertennek, aki cserébe befeketíti Nyugat-Németország egyik legerősebb emberét, és ezzel közvetve magának a Német Szövetségi Köztársaságnak a létjogosultságát veszélyezteti. Mindvégig Globke volt a célpont.* A nyugatnémet államtitkár múltja természetesen a kommunista propaganda kedvenc csemegéje volt, főleg Kelet-Németországban. Erich Mielke, a keletnémet állambiztonsági miniszter 1961-ben megállás nélkül vadászott a Globke elleni bizonyítékokra: bár-

* Nincs más magyarázat arra, hogy Schaefer miért próbált segíteni Mertennek, és Merten miért pont akkor döntött úgy, hogy beleköt Nyugat-Németország egyik legerősebb emberébe.

mire, ami kapcsolatba hozhatná Eichmann-nal vagy a zsidók kiirtásával.

Így hát nem meglepő, hogy Globke még a saját árnyékától is megijedt. Ahogy az sem, hogy Gehlen készségesen kiszolgálta az államtitkár félelmei által diktált igényeket – hiszen őt is kísértette a saját múltja, és tudta, hogy szüksége lesz Globke támogatására, ha túl akarja élni a küszöbönálló válságot. Az időzített bomba – vagyis Felfe – végül felrobbant, ráadásul a legrosszabb pillanatban. Bár Gehlen már 1960 októberében kénytelen-kelletlen elismerte, hogy Felfe elárulta, még a feletteseinek is be kellett volna számolnia erről, és nyilvánosan is le kellett volna rántania a leplet a tégláról. Ehelyett kétségbeesetten igyekezett elodázni a leleplezést, amíg csak lehetett, hogy csökkentse a káros mellékhatásokat és megerősítse a nyugatnémet politikai intézményrendszeren belüli pozícióját, és így túlélje az elkerülhetetlenül bekövetkező botrányt.

Az tűnt a legjobb stratégiának, ha beférkőzik Hans Globke államtitkár kegyeibe, aki Konrad Adenauer kancellár kabinetfőnöke és a Szövetségi Köztársaság egyik legbefolyásosabb embere volt, mert így megvédheti magát a kellemetlen következményektől. Globke – Nyugat-Németország hírszerző szervezeteiért felelős közhivatalnokként – az 1950-es évek során Gehlen legfontosabb szövetségese lett; szinte az összes, a nyugatnémet rivális intézmények elleni küzdelemben támogatta a Gehlen-szervezetet és a BND-t. Gehlen cserébe közbenjárt Globke érdekében az amerikaiaknál, és segített leállítani a patrónusa ellen indított jogi eljárást. Most minden korábbinál nagyobb szüksége volt Globke támogatására – és azért, hogy ezt megszerezze, kész volt olyan

kockázatokat vállalni, amelyek mindkettejüket még jobban hozzáláncolták a holokauszt rémtetteinek hírhedt elkövetőihez.

Gehlen semlegesíteni akarta Mertent, ezért rafináltan táplálta Globkében a félelmeket az ellene zajló kommunista „propagandakampányra" vonatkozóan, és felajánlotta, hogy leleplezi a vádlóit, elsősorban Max Mertent. Megígérte, hogy kompromittáló információkat szivárogtat ki „Mertenről, akit Kelet-Németország irányít" a sajtónak és a Nemzetiszocialista Bűncselekményeket Kivizsgáló Központi Hivatalnak is, amely Ludwigsburgban székel. 1960 júniusában, egy hónappal Eichmann letartóztatása után még néhány operatív ügynököt is megbízott azzal, hogy fenyegessék meg a szemtanúkat, akik a háború alatt Görögországban szolgáltak, nehogy Merten verzióját erősítsék meg a bíróságon.

Gehlen arra utasította Hans Rechenberg BND-ügynököt – akivel korábban már Rademacher tartótisztjeként találkoztunk –, hogy juttasson pénzt Eichmann tanácsadójának, hogy befolyásolni tudják a védekezési stratégiáját; azaz gondoskodjanak róla, hogy Eichmann ne említse meg Globkét a tárgyalás során. Ezt a kezdeményezést a külügyminisztérium lefújta, miután a sajtó leközölte a hírt. Rechenberg azonban tovább gyűjtötte Eichmann-nak a pénzt. Amellett, hogy a BND-nél szolgált, összedolgozott a svájci François Genoud-val is, egy neonáci hálózat vezetőjével. Genoud és Rechenberg megállapodtak abban, hogy finanszírozzák Eichmann védelmét, cserébe viszont megkapják kiadatlan emlékiratainak terjesztési jogát. Mint várható volt, Gehlen esetlen lépése visszafelé sült el. Globke attól félt, hogy esetleg neki tulajdonítják Rechenberg próbálkozásait, elvégre a kancellári irodában az ő hatáskörébe tartozott a BND.

Már csak az hiányzott neki, hogy kapcsolatba hozzák Eichmann védelmével! Gehlen egyik asszisztense, Kurt Weiss (más néven Winterstein) azt mondta Globkénak, hogy nincs miért aggódnia, mivel Rechenberg „csak minimális mértékben" dolgozik a BND-nek. Ez hazugság volt, ami Gehlent és Globkét is roppant kellemetlen helyzetbe hozhatta volna, ha kiderül.

Mivel Merten, Schaefer és az Eichmann-per is fekete felhőként tornyosult Globke feje felett, Gehlen újabb kockázatos tervvel állt elő. Rá akarta venni Alois Brunnert, Eichmann segédjét, aki Damaszkuszban talált menedéket, hogy tanúskodjon Globke mellett. Nem tisztázott, hogy Gehlen és a BND már 1960 előtt is kapcsolatban állt-e Brunnerrel. Sok szerző érvelt már amellett, hogy Brunner valójában BND-ügynök volt, aki a Gehlen-szervezet megbízásából telepedett le Damaszkuszban. Ez lehetetlen volt: a damaszkuszi német konzulátus iratai azt bizonyítják, hogy Brunner félt odamenni, ez pedig nem jellemző a BND beépített ügynökeire.

Egyes bizonyítékok mégis arra utalnak, hogy Brunner kapcsolatba hozható a BND-vel. Tudjuk, hogy ő és Rademacher 1960-ban és 1961-ben a szíriai hírszerző szervezetek német irodájában dolgozott, Szíriában és Libanonban németek után kémkedett, sőt talán még németországi ügynökökkel is együttműködött. A BfV egyik besúgója 1984-ben azt jelentette, hogy Brunner a szíriai titkosszolgálatnál végzett munkája részeként kapcsolatban állt „fiatalabb" BND-s és BfV-s ügynökökkel is, akiknek „nincs wehrmachtos tapasztalata".

Más akták azt mutatják, hogy az 1960-as évek vége felé a BND Karl-Heinz Späthen keresztül tárgyalt Brunnerrel. Späth

– mások kérésére, vagy saját indíttatásból – azzal az ötlettel állt elő, hogy elhozza Brunnert Szíriából, tanúskodni Globke mellett. Elvégre Brunner kiemelkedő szerepet játszott a görögországi zsidók elhurcolásában. Ha meg tudná cáfolni Merten vádjait és tanúsítaná, hogy Globkénak semmi köze sem volt ezekhez a deportálásokhoz, akkor feltehetőleg könnyíteni tudna az államtitkár helyzetén. Späth felesége 1960. november 26-án Németországba ment és találkozott a 381. kódnevű, magasabb beosztású BND-tiszttel; ugyanazzal, akit Schaefer felügyeletével is megbíztak, az ezerarcú emberrel. Az ügy kényes volta miatt a 381. megkérte az asszonyt, hogy ne álljon szóba újságírókkal, sem a német hatóságokkal. Ez a bizonyos 381. (és Gehlen) legjobban attól félt, hogy Hermann Schaefer megneszeli a műveletet és cikkezni kezd a titkos kapcsolatról Globke és Brunner, vagyis „a zsidók mészárosa", illetve Schaefer szavaival élve: „Alois, a gázember" között.

Röviddel ezután maga Späth is hazatelepült Németországba egy levéllel felvértezve, amely felhatalmazta arra, hogy Brunner nevében tárgyaljon Gehlennel. De szinte azonnal komplikációk adódtak. Späthet rögtön az érkezésekor letartóztatták, még 1953-ra és 1954-re visszanyúló csalások miatt. Erre bizony megijedtek – és nem ok nélkül –, hogy Späth esetleg fecseg a rendőrségnek, interjúkat ad a médiának, illetve kiszivárogtatja Brunner levelét Schaefernek, netán más, ellenséges érzületű újságíróknak. Ezért a 381. felkereste a börtönben: el akarta érni, hogy mindenképpen titokban maradjon az ügy. És valóban, Späth a rendőrségi kihallgatás során egy kukkot sem szólt a Brunnerrel való egyezségről. De azt senki sem tudta, vajon meddig fog hallgatni.

Brunner aztán december 15-én visszavonta a levelét és Späthen keresztül értesítette Gehlent arról, hogy mégsem utazik Németországba. Az Eichmann-per fejleményei miatt a Német Szövetségi Köztársaság túl veszélyessé vált számára, nem akarta megkockáztatni a látogatást. Attól félt, hogy letartóztatják, vagy ami még rosszabb, az izraeliek elrabolják. A legkevésbé sem akarta, hogy az örökké éber Fritz Bauer eljárást indítson ellene, vagy beültessék Eichmann mellé a vádlottak padjára. Beigazolódott a félelme. Fritz Bauer már kiadta az elfogatóparancsot, a Moszad pedig azt tervezte, hogy elrabolja vagy megöli Brunnert, amint megérkezik Európába.

Gehlen és a 381. még nem volt hajlandó feladni. Visszautasították Späth ajánlatát, hogy majd ő tanúskodik Globke mellett „Brunner nevében", hiszen ez jogilag lehetetlen lett volna. Inkább azt javasolták, hogy Brunner Damaszkuszban tegyen tanúvallomást. Egy bíró majd kihallgatja a nyugatnémet konzulátuson. Brunner azonban ismét nemet mondott. Addig egyetlen egyszer vette fel a kapcsolatot a főkonzullal, amikor levelet írt neki, amelyben feljelentette a helyi német közösségbeli riválisait. De ha odamenne, és az igazi nevén tanúvallomást tenne, akkor formálisan is megerősítené azt, hogy Damaszkuszban él. Ez túl veszélyes volt, mivel szíriai tartózkodásának hivatalos elismerése alapot szolgáltathatna arra, hogy később Fritz Bauer vagy más nyugatnémet ügyészek a kiadatását kérjék.

Gehlen terve roppant kockázatos volt. Ha Brunner beleegyezett volna abba, hogy a Szövetségi Köztársaságba utazik tanúvallomást tenni, a sajtó nagy örömére őrizetbe vették volna. Ha

tanúskodott volna Globke mellett – akár Németországban, akár Szíriában –, bűnök mocskolta nevét együtt emlegették volna az államtitkáréval. Vajon Globke értesült-e arról, hogy Gehlen tanúvallomásra akarja bírni Brunnert? Azt tudjuk, hogy 1961. november 6-án, amikor a BND beszámolt Globkénak Heinz Felfe közeljövőbeli letartóztatásáról, az államtitkár idegesen arra is rákérdezett, milyen kapcsolatai vannak a szervezetnek Brunnerrel. Pár hónap múlva, 1962. január 19-én, Weiss átadott Globkénak egy Alois Brunnerrel kapcsolatos, 1961. január 14-ére keltezett levelet, de nem tudjuk biztosan, hogy ez tartalmazott-e információkat azokról az egyeztetésekről, amelyek 1960 vége felé és 1961 elején zajlottak.

Végül Gehlen minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult. Mikor Felfét végül 1961. november 6-án letartóztatták, Globke nem tudott segíteni a kémfőnöknek, sőt a botrányt sem tudta csillapítani. A Gehlen elleni kritika hangját mind a sajtóban, mind a kormánykörökben felerősítette az, hogy maga Gehlen 1960 előtt annyira igyekezett megvédeni és előléptetni Felfét.

Adenauer kancellár, az összes nagyobb párt parlamenti vezetője és sok napilap is most már nemcsak azért támadta a BND bevett gyakorlatát, hogy exnácikat alkalmaznak, mert erkölcsileg kifogásolható, hanem azért is, mert nemzetbiztonsági kockázatot jelent. Elmúltak már azok az idők, amikor az egykori náci belbiztonsági tiszteket igazi antikommunistának tartották. Adenauer kancellár dühös volt, főleg azért, mert már 1958-ban figyelmeztette Gehlent, hogy ne foglalkoztasson régi SS- és SD-alkalmazottakat. Heinrich von Brentano, a CDU/CSU parlamenti

frakcióvezetője és Adenauer korábbi külügyminisztere, elpanaszolta a kancellárnak, hogy „a BND-be felvettek három valódi nemzetiszocialistát... a Birodalmi Biztonsági Főhivatalból, több mint tíz éven keresztül szervezett hazaárulást követtek el... Én, személy szerint, a Felfe-ügy miatt többé már nem tudok bízni a BND-ben". Az FDP- (Szabad Demokrata Párt) és az SPD-frakciók vezetői, Erich Mende és Erich Ollenhauer, szinte szó szerint ugyanezt írták. Most már a CIA is gyanakodott a BND-re, és vonakodtak bizalmas adatokat megosztani az ügynökeikkel. Gehlen hitelességének drasztikus zuhanása egy ponton találkozott azzal a tendenciával, hogy a német és amerikai államférfiak egyre kevésbé voltak hajlandóak bízni a hírszerzési értékeléseiben.

Gehlen természetesen igyekezett úgy alakítani a történetet, hogy jobb színben tűnjön fel. Fennen hangoztatta, hogy Felfe leleplezése tulajdonképpen az ő érdeme volt, és annak is kellene tekinteni, de csak kevéseket tudott meggyőzni. A sajtó lankadatlanul támadta a BND-t, és – ahogy Gehlen tartott is tőle – a leleplezett spiclik hazaárulását egyből összekapcsolták náci múltjukkal. Adenauer parancsára egy belső bizottság (a „85. egység") átvilágította az összes BND-alkalmazott náci hátterét, és több tucat olyan tisztet söpört ki onnan, akik régebben az SD-ben, a Gestapóban, illetve más, nemzetiszocialista biztonsági szervezetekben szolgáltak. Globke 1963. július 14-én megígérte egy sajtóinterjúban, hogy többé nem fordul elő Felfe esete, de ezt ki hitte el neki? Senki sem tudta, hány észrevétlen tégla rejtőzködik még a szervezetben. Hogy Bodo Hechelhammer történészt idézzük: „A BND-t megrázta a nyilvános bírálat, és megkérdőjeleződött a létjogosultsága." A kritika az egész szervezetet demo-

ralizálta. Heinz Denko-Herre, az ügynökség egyik alapítóatyja és Gehlen közeli bizalmasa lemondott. Ezt a lépést sokan a BND elnöke elleni, bizalmatlansági szavazatként értékelték. És ami még rosszabb, a Gehlen és Globke közötti szövetséget, a BND szervezeti hatalmának alapját látványosan hatástalanították, hiszen Globke hiába próbálta megvédeni a kémfőnököt, Adenauer visszautasította. Az államtitkár többé már nem szolgálhatta Gehlent a kancellárhoz vezető összekötőként.

Gyanús, hogy 1994-ben megsemmisítették a BND archívumában Brunner személyi aktáját. A szervezet később azt állította, hogy mindez „tévedés" következtében történt, de ezt nehéz elhinni. Ezt a döntést feltehetőleg a szervezet Információbiztonsági Szakosztályának egyik tisztviselője hozta, aki megírta a feletteseinek, hogy „a BND-nek meg kellene válnia ezektől a dokumentumoktól". Ha a BND szándékosan semmisítette meg az aktát, valószínűleg nem azt akarták eltussolni, hogy Gehlen felbérelte Brunnert, mint azt néhányan korábban feltételezték. A BND kapcsolata Brunnerrel – az a kevés – meglehetősen szórványosnak tűnik, és a szíriai hírszerzés közvetítésével zajlott. Továbbá, az 1980-as években már köztudott volt, hogy a BND más náci háborús bűnösöket is foglalkoztatott. Egy 1988-ból származó BND-feljegyzés, amelynek feloldották a titkosítását, tagadja, hogy az 581 oldalas akta, akár közvetett, akár közvetlen bizonyítékokat tartalmazott volna Brunner BND-beli alkalmazásáról. Azt viszont megemlíti a jegyzet, hogy az aktában részletes információk voltak Brunner 1957 és 1964 közötti üzletügyeiről, kapcsolatairól, illetve szíriai és egyiptomi munkatársairól.

Mindebből azt a következtetést vonom le, hogy a szervezet azt akarta kétségbeesetten eltitkolni, hogy Gehlen megpróbálta felsorakoztatni Brunnert Globke oldalán. *Ez* valóban túl kínos lenne, ha napvilágra kerülne.

• • •

Reinhard Gehlen egyáltalán nem húzta meg magát, miután megbukott a Hans Globke „megsegítését" célzó kísérlete, sőt fokozott hebehurgyasággal reagált a Felfe-féle skandalumra. A BND elnöke éveken át szoros kapcsolatot tartott a *Der Spiegel* hírmagazinnal, a Nyugat-Németországba beszivárgó kommunistákról szóló, horrorisztikus történetekkel etette őket. De mivel Franz Josef Strauss-szal, a honvédelmi miniszterrel is szoros kapcsolatot alakított ki – így próbálva bebiztosítani magát –, belekeveredett a miniszter és az újság közötti, szennyes és egyre nagyobb károkat okozó konfliktusba.

1962. október 10-én, alig pár nappal a kubai rakétaválság kirobbanása előtt, a *Der Spiegel* megjelentetett egy kritikus hangvételű cikket Straussról és a német védelmi politikáról a legutóbbi NATO-manőverekre összpontosítva. A hirtelen haragú Strauss azzal vádolta a *Der Spiegel*-t, hogy államtitkokat hozott nyilvánosságra, és Gehlen két tűz közé került. Strauss 17-én értesítette arról, hogy hamarosan rendőrségi vizsgálat indul az újság ellen, és ígéretet kapott rá, hogy a BND mindenben a segítségére lesz. A BND hamburgi képviselője – aki a *Der Spiegel*-hez az összekötő szerepét töltötte be – azonban figyelmeztette a szerkesztőket, így a BND bűntárs lett egy bűntényben. Később kiderült, hogy a BND már jóval október 10-e előtt tudott a kérdéses cikkről, mégsem tájékoztatták Strausst. Gehlent berendelték Adenauer irodájába egy hivatalos kihallgatásra, ahol kínos hazugságokba bonyolódott. A kancellár kis híján ott helyben letartóztattatta. Adenauer – félresöpörve Globke érveit, amelyeket Gehlen védelmére hozott fel – kijelentette: „az a személy, aki ilyen pozícióban van, mégsem mondja el az igazságot, alkalmatlan a munkájára". Végül mégsem vették őrizetbe Gehlent, sőt nem is rúgták ki, viszont elveszítette politikai befolyását. A kabinet 1963. október 2-án úgy döntött, hogy a kormány ezután még szigorúbban felügyeli a BND-t, mivel még szorosabban a kancellári irodához kapcsolják. Hans Felfe nyilvános pere a közvélemény szemében végképp rányomta a szégyenbélyeget Gehlenre. Ennek következtében a kormánykörök politikai számkivetettje lett, feleslegessé vált kísértet, aki 1968-ig, nyugdíjba vonulásáig már csak hasznavehetetlenül kallódott Pullachban.

• III. RÉSZ •

UTÓRENGÉSEK ÉS ÁRNYAK

Az OTRACO bukásával a Közel-Keleten többé már egyetlen szervezett náci bűnszövetkezet sem maradt, akármilyen kétbalkezes legyen is. Ugyanakkor a Globke- és Gehlen-ügy kirobbanása a Német Szövetségi Köztársaságban, Fritz Bauer erőfeszítései és mindenekelőtt a Harmadik Birodalom egykori csatlósainak természetes öregedése, illetve a fiatalabb német generáció nagykorúvá válása miatt egyre inkább megvalósulni látszott Konrad Adenauer állítólagos „Új Németországa". Hiába, mert az Eichmann-per, az OTRACO-féle szerencsétlenkedés, a Bonnt felemésztő botrány és az izraeliek új generációja, mely a továbbiakban nem volt hajlandó mélyen hallgatni a holokausztról, kitette Izraelt és az egész világot annak, hogy tovább kísértsék őket a náci múlt árnyai.

Ennek a politikai légkörnek köszönhető, hogy a Nasszer Egyiptomában élő, német atomtudósok esetlen próbálkozásai az izraeli hírszerző szolgálatok, a média és úgy általában a közvélemény felfogásában egyfajta egzisztenciális fenyegetéssé növekedtek: attól féltek, hogy a „végső megoldás" értelmi szerzői megint összefogtak, hogy egy második népirtást kövessenek el a zsidó nép ellen. Franciaországhoz hasonlóan Izrael sem riadt vissza semmitől, hogy elhárítsa ezt a veszélyt. Viszont Franciaországgal ellentétben Izraelnek nem volt hatalma, sem nemzetközi tekintélye, sem kellő mozgástere ahhoz, hogy büntetlenül nyers erőszakot

alkalmazzon nyugatnémet állampolgárok ellen; s miközben Izrael a náci múlt árnyait kergette, rájött, hogy ezzel veszélybe sodorja a nemzet biztonságának jelenkori tartóoszlopait. Végül olyan megoldást választott, amely sokkal kevésbé stílusos és kielégítő lesz, mint a Nasszer tervezett népirtását állítólag lehetővé tévő németek kegyetlen lemészárlása lett volna - ugyanakkor sokkal hatékonyabbnak fog bizonyulni.

• 16 •

A Damoklész művelet – a Moszad árnyékra vetődik

„Ha nem veszted fejed, mikor zavar van,
s fejvesztve téged gáncsol vak, süket,
ha kétkednek benned, s bízol magadban,
*de érted az ő kétkedésüket,"**

RUDYARD KIPLING: HA

IZRAEL LAKOSAI ÉS KORMÁNYA 1962. július 23-án, az egyiptomi forradalom ünnepén a reggeli hírekre koncentrált. Gamal Abden-Nasszer elnök, legádázabb ellenségük a Káhir (a Győzedelmes) és a Záfir (Győztes) félelmetes neveket viselő új, nagy hatótávolságú rakétákkal parádézott az éljenző tömeg előtt. Miután sikeresen befejeződött a Vádi Natrúnban, a Kairó–Alexandria út melletti sivatagos övezetben folyó kísérlet, az egyiptomi elnök azzal fenyegetőzött, hogy az ellenségeskedések elkerülhetetlenül bekövetkező, újabb fordulójában halált és pusztítást zúdít az iz-

* Kosztolányi Dezső fordítása.

raeli városokra („minden pontra Bejrúttól délre"). A Kairóban élő német zsoldosok új generációja fejlesztette ki ezeket a félelmetes fegyvereket. Brunnerrel, Beisnerrel és a hozzájuk hasonló alakokkal ellentétben ezek már nem kétes hírű fegyvercsempészek voltak, hanem becsvágyó tudósok, akik értékes tapasztalatokat szereztek a náci Németország saját rakétaprogramjában.

Jeruzsálemben erre mindenki elveszítette a fejét. Az izraeli kormány eddig egyáltalán nem foglalkozott az OTRACO-val – attól eltekintve, hogy megpróbálták megöletni Brunnert –, most viszont a tudósok jelenlétét náci cselszövésként értelmezték, amely a zsidó állam elpusztítására tör. Nem teljesen alaptalanul féltek attól, hogy Nasszer meg akarja és meg is tudja semmisíteni Izrael nagyobb településeit, mint azt majd látni fogjuk az 1963 júniusában kirobbant jemeni háborúban, amikor Nasszer széles körben kémiai fegyvereket vetett be a polgári lakosság ellen. Noha az egyiptomi rakétaprogram még hosszú évekig nem érte el azt a szintet, hogy képesek legyenek hagyományos – nemhogy vegyi! – robbanófejekkel teleszórni Izrael városait, ez akkoriban még nem volt nyilvánvaló az izraeli döntéshozók számára. Az álmatlan éjszakáktól meggyötört Dávid Ben-Gúrión miniszterelnök már azon kezdett morfondírozni, vajon a cionista mozgalma csak azért hozta-e Palesztinába a zsidókat, hogy a második holokausztba vezesse őket? Vajon a zsidók csak azért menekültek meg a náciktól, hogy lemészárolja őket az egyiptomi hadsereg, melynek immár birtokában van a német szakértelem és a modern rakéták is? „Olyan volt, mintha ránk szakadt volna az ég", mondta Ásér Ben Nátán, a Honvédelmi Minisztérium főigazgatója. Iszer Harel és a Moszad belső alkalmazottai, akiket teljesen váratlanul

ért ez a helyzet, szintén pánikba estek. Ilyen fontos fejlemény, és a Moszadban senki sem látta előre!

Arra a téves feltételezésre alapozva, hogy holmi gonosz náci összeesküvés ellen harcol, a Moszad főnöke, Iszer Harel megparancsolta, hogy indítsanak szigorúan titkos, elrettentő merényletkampányt az Egyiptomban élő német tudósok ellen. Az akció a Damoklész művelet (illetve C-vitamin) kódnevet kapta. Újra bevetették azt a módszert, amellyel nem tudták megölni Brunnert. Ennek katasztrofális következményei lesznek, és hozzájárul majd Iszer Harel és politikai főnöke, Dávid Ben-Gúrión bukásához. Az *igazi* exnácik tevékenysége a hidegháború során irracionális politikai döntésekre késztetett államokat – Reinhard Gehlen gestapós álmaival szovjet kettős ügynökök beszervezése is együtt járt, az SDECE pedig olyan merényletsorozatra vállalkozott, amely meggyengítette a pozícióját Nyugat-Németországban és a szovjeteket még jobban belerángatta az algériai játszmába. Mint azt az izraeli esetből látni fogjuk, még a náci szervezkedés *tévképzete* is kétségbeesésbe kergethet államokat és hírszerző ügynökségeket, aminek meglepő és zavarba ejtő következményei lehetnek.

• • •

Három évvel korábban, 1959-ben Wolfgang Pilz, német rakétatudós komor hangulatban volt. A Peenemündében zajló náci rakétaprogram eme veteránja éppen pályafutásának mélypontján volt. „A rakétameghajtás volt a szakterülete; mélykék szeme volt; hullámos, ezüstös haja akár a karmestereké; profilja pedig olyan,

mint a filmsztároké." Az igazat megvallva, sosem becsülték meg igazán a munkáját. Wernher von Braun, a peenemündei program híres tudományos igazgatója gunyorosan csapatának egyik „halványabb fénye"-ként jellemezte. Akárcsak sok más, a hírszerzés és hadtudomány területén járatos német szakértő, a második világháború után annak dolgozott, aki hajlandó volt munkát adni neki: először Angliában, aztán Franciaországban gürcölt a rakétaprogramokban. Két tudóstársával, a sokkal tehetségesebb Eugen Sängerrel, a sugárhajtás szakértőjével, és a navigációs rendszerek elektronikájára szakosodott Paul Goerckével az 1950-es évek elejét Franciaországban, Vernon városában töltötte, és egy „Véronique" kódnevű rakétán dolgozott. A franciaországi politikai instabilitás azonban bizonytalanná tette a német tudósok jövőjét. A párizsi kormány úgy döntött, hogy a jövőbeni nukleáris programjuk inkább a pilótával rendelkező bombázógépekre fog fókuszálni, nem pedig a rakétákra. Pilz egyébként is ki akart szállni. A normandiai esők, mondta később, „búskomorrá" tették.

Nem mintha Nyugat-Németországban sokkal többre vitte volna. Miután a francia program csak vergődött, Pilz Sängerrel együtt Stuttgartba költözött, és a Sugárhajtás Fizikájának Intézetében dolgoztak, amelyet a szövetségi kormány és több cég együttesen alapított. Ebben a harmadosztályú intézményben azonban nem jelentett nagy örömöt a munka, főleg azért, mert a nyugati szövetségesek többféle korlátozással is sújtották a nyugatnémet légiközlekedési ipart. Éppen ezért Pilzet kellemes meglepetés érte, amikor Sänger csábító ajánlattal fordult hozzá. Szeretne-e csatlakozni néhány kollégához és részt venni egy izgalmas, új projektben, amelyet az Egyesült Arab Köztársaság kormánya kezdeményezett? Az egyiptomi vezető, Gamal Abden-Nasszer modernizálni akarja rakétaprogramját, miután az 1950-es években több kezdeti próbálkozásuk is félresikerült. (Ezekben a kísérletekben Paul Goercke is részt vett.) Nasszernek ballisztikus rakétákra és új vadászrepülőgépekre volt szüksége, hogy ellensúlyozza Izrael szárazföldi és légi fölényét. Azt hitte, hogy csak ilyen repülőgépek és rakéták tehetik lehetővé számára, hogy háború esetén veszélyeztesse Izrael belterületét. De nagy szüksége volt rakétákra azért is, hogy növelje megfogyatkozott tekintélyét Egyiptomban és úgy általában az arab világban. Kairó elképzelései szerint a német szakértelem nélkülözhetetlen volt ezeknek a céloknak az eléréséhez.

Hasszán Szájíd Kamel, egy svájci-egyiptomi üzletember és Isszám ad-Dín Mahmúd Halíl ezredes, egy régi hírszerző Svájcban létrehozott egy fedőszervekből álló cégláncot, és álláshirdetéseket adtak fel nyugatnémet és osztrák napilapokban. Halíl „kopaszodó, göndör hajú, rozmárbajuszos, magas, pocakos férfi [volt]; mosolya olyan elbűvölő, mint Nasszeré". Ő tartotta a kapcsolatot ezen európai cégek és a kairói kormány között. Ő és Kamel repülőgépmérnököket, illetve a repülőgépvázakhoz, irányítórendszerekhez és a gyártáshoz értő szakembereket szedett össze, köztük Sängert, Pilzet és Goerckét is. Heinz Krug, egy expilóta, aki szintén Sänger intézetének alkalmazottja volt, létrehozott Münchenben egy Intra nevű fedőcéget, melynek az volt a feladata, hogy beszerezze a vállalkozáshoz szükséges alapanyagokat. Megkönnyítette a dolgokat az, hogy ez a cég közvetlenül a United Arab Airlines (Egyesült Arab Légitársaság) mellett székelt, amely Kairó postai csomópontjaként is szolgált. Hans

Kleinwächter – Paul Goercke egyik barátja – saját laboratóriumából, a nyugatnémet Lörrach városából dolgozott az irányító- és vezérlőrendszereken. Az egyik becslés szerint az egyiptomiak 1961-re már 1000 embert foglalkoztattak, közülük százan külföldi mérnökök és technikusok voltak, többnyire Németországból, de akadtak köztük osztrákok és spanyolok is.*

Az Egyiptomban lakó külföldi szakértők kényelmes életet éltek, egy csipetnyi egzotikummal fűszerezve. A Vörös-tengerben halásztak, neves vidéki klubokban teniszeztek, koktélpartikra jártak, és időnként kilovagoltak a piramisokhoz vagy a Nyugati-sivataghoz. Egy riporter, aki Kairóban felkereste őket, később így nyilatkozott: „légkondicionált luxuslakásaikkal, sportautóikkal, különleges import kolbászaikkal és Hamburgból származó egyéb finomságokkal tulajdonképpen a Fárúk király idejét jellemző bőség örökösei. Ők nem ismerik az Egyiptomra rákényszerített nasszeri szocializmus mértékletességét." A projekt vezetői számára még fényűzőbb körülményeket biztosítottak. Beate és Kaj, Heinz Krug gyermekei úgy emlékeztek vissza az Egyiptomban töltött napokra, mint életük legszebb időszakára. A kormány pompás udvarházat biztosított nekik, amelyet egzotikus kert vett körül. Sokat utazgattak az édesapjukkal – gyakran repülővel, amelyet ő maga vezetett –, felkeresték a piramisokat, a Királyok völgyét, Abu Szimbel templomait és az ország más nevezetességeit.

Szakmai szempontból nézve már nem volt ilyen fényes a helyzet: az egyiptomi rakétaprogram már az elejétől fogva nehézségekkel küzdött. Először is, ezek a tudósok – köztük Pilz és Goercke is – Sänger kivételével csak középszerű szakértők voltak, akik azért költöztek Egyiptomba, mert másutt nem találtak megfelelő munkát. Ráadásul az ország ipari, pénzügyi és műszaki infrastruktúrája nem volt alkalmas egy efféle program hosszú távú menedzselésére és sikeres befejezésére. A Héliopolisz közelében, a sivatagban található 333. számú gyár, ahol a rakétákat tervezték és gyártották, egy valamikori brit szanatórium épületében kapott helyet: hiányoztak onnan a megfelelő laboratóriumok, raktárak és vegyszerkeverő eszközök, arról nem is beszélve, hogy speciális alapanyagokból sem volt elegendő készletük. Goercke és Kleinwächter minden erőfeszítése ellenére a rakétáknak nem volt működőképes irányító- és vezérlőrendszere. Az Egyesült Államok hírszerzése azt feltételezte, hogy kellően nehéz robbanófejeket sem tudnának szállítani. Az igazat megvallva, amikor Nasszer 1962 júliusában az éljenző egyiptomi tömeg előtt parádézott a rakétákkal, azok még messze sem voltak üzemkészek. A CIA – meglehetősen fanyalogva – így jellemezte a műveletet: „egészében véve puszta propagandamutatvány, abból a fajtából, amelyhez Nászir [sic!] kiválóan ért... a rakétafellövések igazából a valós tudományos és katonai eredmények tekintetében nem sokat érnek." Izraelben azonban másként értékelték ezeket a fejleményeket.

• • •

Az izraeliek tudtak az egyiptomi rakétaprogramról, és arról is, hogy német szakértők tartózkodnak a Nílus országában. Sőt, az izraeli hírszerzés mind Egyiptomban, mind Szíriában nyomon

* Egy 1964-ből származó Moszad-dokumentum nyolcvanra becsüli a külföldi szakértők számát.

követte a németek tevékenységét – Iszer Harel 1956-ban még a kormánynak is beszámolt a kérdésről –, de a kabinet nem tett érdemi lépéseket. Attól eltekintve, hogy a Moszad meg akarta büntetni Brunnert és időnként aggódtak amiatt, hogy „náci bandák" esetleg megzavarhatják az Eichmann-pert, a németek puszta jelenléte a Közel-Keleten nemigen zavarta a jeruzsálemi katonai és politikai vezetőket. Még a CERVA fedőnév alatt futó, korai egyiptomi rakétaprogramot sem tartották különösebben veszélyesnek. A Moszad 1958-ban beépült a programba, mivel beszervezték Rolf Engelt, egy SS-tudóst, aki korábban a programot vezette, de azon kívül, hogy pár hónap elteltével ismét jelentett a kormánynak, semmit nem tett. Ezt mondta az izraelieknek: „még évek telnek el, mire az egyiptomiak talán eredményeket tudnak felmutatni, mivel hiányoznak az alapvető személyi és műszaki feltételek". A próféta szólt belőle.

Az izraeli hírszerzést már jobban nyugtalanította az egyiptomi rakétaprogram újjáélesztése Sänger, Pilz és Goercke vezetése alatt, de nem vették nagyon komolyan. Az Aman, az izraeli katonai hírszerző szolgálat megparancsolta legjobb egyiptomi kémjének, Wolfgang Lotznak, hogy számoljon be mindenről, amiről csak tud, a német tudósokkal és a munkájukkal kapcsolatban. Ben-Gúrión viszont 1960 novemberében már elég ideges volt ahhoz, hogy bonni összeköttetéseit felhasználva nyomást gyakoroljon a tudósokra, hogy mondjanak föl. Harel Pullachba utazott, hogy megbeszélje az ügyet Reinhard Gehlennel. A nyugatnémet közlekedési miniszter végül értesítette Eugen Sängert arról, hogy ő és a kollégái a stuttgarti intézetből megszegték a szövetségi kormánnyal kötött szerződésüket, mivel az egyiptomiaknak dolgoznak. A szövetségi kormány attól félt, hogy nyugati katonai titkokat adhatnak át Nasszer rezsimjének, sőt esetleg még a szovjet blokknak is. Sänger emiatt november 7-én otthagyta egyiptomi munkahelyét, viszont a kollégái – Pilz és Goercke – felmondtak a stuttgarti intézetben és Kairóba költöztek, így többé már nem álltak szerződéses viszonyban a szövetségi kormánnyal. Izrael 1961 júniusában elindította a saját „Sávit II" rakétakísérletét, mire Nasszer sürgetni kezdte a német tudósokat, hogy gyorsítsák föl a Káhir és Záfir programokat.

Dávid Ben-Gúrión és a hírszerzés főnökei azonban nem követték olyan figyelmesen az egyiptomi projekt alakulását, és nem értékelték ki a meglévő információikat sem. Talán – mint azt az egyik kutató hangsúlyozza – azt hitték, hogy semmi sem kerekedik ki a programból, hiszen az Egyiptomban tartózkodó német tudósok többsége középszerű volt, és egyikük sem volt „nemzetközileg ismert szakértő". Ezért még a lélegzetük is elállt a Vádi Natrúnban végrehajtott rakétakísérlet és az 1962. júliusi, forradalom napi felvonulás után. Tel-Aviv önteltsége pánikba fordult, hiszen sejtelmük sem volt arról, hogy Nasszer idejekorán parádézott a rakétákkal, mert imponálni akart az egyiptomi és arab tömegeknek. Iszer Harel és Ben-Gúrión is a második holokauszt hírnökének tartotta az egyiptomi rakétaprogramot. A Moszad feje azt hitte, hogy a rakétaprogram az első lépés a „nácizmus [végső] felélesztése felé".

De miért? Ben-Gúrión, Harel és más izraeli vezetők megvetették a „régi nácikat" (sőt, Harel esetében egész Németországot), de 1962-ig úgy gondolták, hogy nincs közük a jelen problémáihoz. Egyáltalán nem voltak érzéketlenek a holokauszthoz kapcsolódó

félelmek és traumák iránt, azonban a zsidó nép kiirtását célzó náci szervezkedés rémképét átvitték arab ellenségeikre, főleg az egyiptomiakra, és még konkrétabban Gamal Abden-Nasszerre, a legerősebb és legkarizmatikusabb arab vezetőre. 1960 májusában, mikor Egyiptom és Szíria még mindig államszövetséget alkotott az Egyesült Arab Köztársaság zászlaja alatt, Ben-Gúrión azt írta egyik magánlevelében, hogy „a nácik tanítványai" Kairóban és Damaszkuszban „el szeretnék pusztítani Izraelt – ez a legnagyobb és legfontosabb veszély, amellyel szembe kell néznünk". Egyiptom, tette hozzá, elhatározta, hogy megöli az izraeli zsidókat, ahogy a nácik kiirtották hatmillió hittársukat. Mivel az „új nácikat" sokkal veszélyesebbnek ítélték, mint a „régi nácikat", Ben-Gúrión kész volt együttműködni Nyugat-Németországgal, annak ellenére, hogy az államapparátusban nyilvánvalóan jelen voltak a régi nácik. Még Harel is, aki gyűlölte a németeket, már az 1950-es években szoros együttműködést alakított ki Gehlennel és a BND-vel, és gyakorlatilag közömbösnek mutatkozott a nácik közel-keleti jelenléte iránt. Az 1962. júliusi parádé azonban azt a hamis benyomást keltette, hogy Egyiptom ballisztikus rakétákkal el tudja pusztítani Izraelt. Aztán Nasszer sötét fenyegetései, a holokauszt emlékei és a rakétatudósok német volta szinte egyik napról a másikra nagyhatalmú démonná olvasztotta össze a „régi" német nácik és az „új" arab nácik képét.

A német specialisták miatti pánik arra késztette Izraelt – és sok szóvivőjét otthon és külföldön egyaránt –, hogy a szökött háborús bűnösök jelenlétét túlhangsúlyozva „náciasítsák" az egyiptomi német tanácsadó testületet. Valóban voltak háborús bűnösök

Egyiptomban, például a korábban koncentrációs táborban dolgozó orvosok, Aribert Heim és Hans Eisele, akik most egészségügyi ellátást nyújtottak a német tudósoknak. Náci propagandisták is voltak ott, példának okáért Johann von Leers (más néven Omar Amín). De a kairói nácik száma és jelentősége az izraeliek fantáziájában óriásira dagadt.

Például a nácivadász Simon Wiesenthal újra meg újra jelentette, hogy 6000-7000 német tanácsadó dolgozik Kairóban, köztük olyan gonosztevők, mint Leopold Gleim, „Lengyelország SS-parancsnoka", Heinrich Sellmann, aki az ulmi Gestapót vezette és Oskar Dirlewanger, a szadista SS-tábornok, aki több tízezer civilt mészároltatott le Varsóban. Hamisak voltak ezek a történetek, melyeket az 1962. júliusi rakétademonstráció után vég nélkül ismételgettek. Ezek közül az emberek közül néhányan – így Gleim és Sellmann – nem is léteztek, legalábbis nem ezen a néven; mások pedig, mint Dirlewanger, nem sokkal a háború után meghaltak, így sosem tették be a lábukat a Közel-Keletre. Wiesenthal fantáziadús sztorijai feltehetőleg Peter Kubainskytől származtak, egy megbízhatatlan neonácitól, aki muszlim lett, és a Moszadnak is jelentett. Míg pontos információkkal szolgált a Moszadnak Alois Brunner hollétéről, többi tippjének jó része a túlzások, koholmányok és égbekiáltó hazugságok elegye volt. Valamelyik másik informátor pedig azt mondta Wiesenthalnak, hogy „Kairóban hemzsegnek a németek... sokkal nagyobb befolyásuk van Egyiptomban, mint az oroszoknak. Még a titkosrendőrség is az ő kezükben van. Még most is ők képzik ki a hadsereget, a tudósaik rakétákat fejlesztenek, és a nyugatnémeteknek komoly kereske-

delmi érdekeltségeik vannak. Temérdek német rendszámtáblájú, német autó nyüzsög Kairóban. Viszont senki sincs elragadtatva, ha bárki nyíltan kérdezősködni mer a németekről."

Számtalan történész és szerző minden kritika nélkül átvette ezeket a kitalált történeteket, megismételték a nem létező nácik nevét, szenzációhajhász újságírók pedig a saját sztorijaikkal egészítették ki az egyveleget. Példaképpen: az egyik francia riporter azt írta, hogy 1962 júliusában, amikor nyilvánosan bemutatták a rakétákat, dr. Reinhold Strobl, a távirányítás szakértője „majd' megőrült a boldogságtól" és ezt kiabálta: „Jó lesz, ha a zsidók ezután meghúzzák magukat!" Persze, az izraeli külügyminisztériumban nagyon jól tudták, hogy a Kairóban lakó nácik névsora pontatlan, de természetesen nem osztották meg kétségeiket a nyilvánossággal.

A Moszad korai hírszerző tevékenysége csak olajat öntött a tűzre. Harel augusztusban „perdöntő bizonyítékot" tárt a kormány elé: Wolfgang Pilz egyik levelét, amelyet egyiptomi alkalmazóinak írt, és amelyet a Moszad elfogott. Pilz ebben a „mestertervként" elhíresült levélben azzal dicsekedett, hogy ijesztően sok, számszerűleg 900 ballisztikus rakétát tudtak gyártani. Ben-Gúrión szkeptikus volt és nagy hangsúlyt fektetett a Nyugat-Németországgal való jó kapcsolatok fenntartására. Golda Meir külügyminiszter asszony ennek ellenére csatlakozott Harelhez és azt követelte, hogy titokban indítsanak háborút a német tudósok ellen, mert ők gonosz nácik, akik be akarják fejezni Hitler munkáját. Ben-Gúrión kitartott amellett, hogy „rasszizmustól bűzlik" az, ha egy az egyben megvádolják Németországot, mégis zöld utat adott a rejtett műveletnek. Mint életrajzírója megjegyezte, a korosodó izraeli vezető súlyos hibát követett el azzal, hogy passzív hozzáállást tanúsított. Ahelyett, hogy ő maga irányította volna a német szakértők elleni hadjáratot, szabad kezet adott vakmerő kémmesterének.

Harel – Ben-Gúrión és Meir engedélyével – megfélemlítő és terrorkampányt indított a német tudósok és családtagjaik ellen. Az akció a „C-vitamin művelet" kódnevet kapta (később „Damoklész művelet" lett belőle, mint azt korábban már említettük). Gondos munkával minden rendelkezésükre álló helyről összeszedték a projektről az információkat. Legfontosabb forrásuk Kairóban a „pezsgős kém"-nek becézett Wolfgang Lotz volt, az a tartótiszt, akit az Aman, az Izraeli Védelmi Erők hírszerzésének 188. egysége indított útjára.

• • •

Már korábban is emlegettük a magas, szőke, kék szemű Lotzot, mint Egyiptomban tevékenykedő izraeli kémet. 1921-ben született, egy német városban, Mannheimben, zsidó édesanyja színházi színésznő volt, édesapja nem volt zsidó. Lotz már egészen fiatalon tehetséges színésznek bizonyult. Mivel nem metélték körül, alkalmas volt arra, hogy eljátssza a nem zsidó német szerepét. A BND, az izraeliek kérésének engedve, segített neki, hogy megfelelő iratokkal lépjen be Egyiptomba. Az ottani fedősztorija szerint Wehrmacht-tiszt volt, aki Észak-Afrikában harcolt, és még arra is célozgatott, hogy SS-beli múltjának létezett sötétebb oldala is. Ügyesen kitalálták a történetet. Lotz a második világháború alatt a brit hadseregben szolgált, hadifoglyokat vallatott

Észak-Afrikában, így nagyon jól ismerte Rommel Afrikakorpsát. 1961 januárjában Egyiptomba költözött, ahol igazi német világfi lett, a társasági emberek és tehetős lótenyésztők mesés életét élte. A BND pénzén bérbe vett egy lófarmot és egy lovasiskolát, melyek kényelmesen közel feküdtek egyes egyiptomi katonai létesítményekhez, köztük a Vádi Natrún-i rakétakísérleti helyszínhez. Lotz rendszeresen lovagolt a létesítményt körülölelő sivatagban, s közben megfigyelte, mikor és milyen gyakran lőnek fel rakétákat.

Mint később bevallotta, az egyiptomi előkelő körökben legalább annyi kém nyüzsgött, mint Damaszkuszban. Lotz a világ minden tájáról származó hírszerző tisztekkel smúzolt a különféle koktélpartikon. „Kairó, sőt még Alexandria is – emlékezett vissza később – akkoriban olyan volt, és még most is olyan, mint a hírszerzők óriási bazárja. Mindenki mindenkit megfigyel – vagy azért, mert megfizetik, vagy azért, mert rákényszerítették. A külföldről idetelepülők – olyanok, mint a német repülőgép-műszerészek és rakétaépítők – egyszer már biztosan együtt vacsoráztak az egyiptomi titkosrendőrséggel, a katonai hírszerzéssel, az izraeli titkosszolgálattal, a brit titkosszolgálattal és sok más hírszerző szervezettel... az összeesküvések és ellen-összeesküvések szövevénye volt ez, olyan világ, amelyet szemek és fülek vettek körül, és ezek elől nem lehetett elrejtőzni."

A hírszerzők birodalmában, Lotz ismerősei között, ott volt Gerhard Bauch is, Gehlen kairói ügynöke, aki 1956 óta kémkedett a BND-nek, látszólag gazdag üzletemberként. Bauch – akit Lotz gúnyosan csak így emlegetett: „kis gazember, nagy svunggal" – alig próbálta leplezni magát. Egy osztrák mérnök, aki az

egyiptomi repülőgépprogramot menedzselte, később elárulta, hogy szinte rögtön rájött, „ki dolgozik Gehlennek", és: „szórakoztatónak találtam, hogy ilyen primitív módon kémkedik utánam". Bauch tulajdonképpen hasonló szerepet töltött be, mint Gehlen sok más közel-keleti ügynöke, köztük az OTRACO nácijai: azon munkálkodtak, hogy Egyiptom Nyugat-barát ország maradjon, mellette a szovjetek mesterkedéseiről is jelentettek, főleg a fegyverkereskedelemről. A BND biztonsági okokból nagyon igyekezett, hogy egyik se tudjon a másik küldetéséről, sem Lotz, sem Bauch.

A karizmatikus és sármos Lotz az elit kliensek széles köréhez fért hozzá, köztük egyiptomi tábornokokhoz is. Luxusfarmja és lovasiskolája ugyanakkor a kairói német közösség kedvelt gyülekezőhelye lett. Lotz többek között sok rakétatudóssal is jóban volt. Az emlékirataiban beszámol egy vad ivópartiról, amikor az antiszemita propagandista, Johann von Leers (azaz Omar Amín) házában voltak, s a rakétaspecialisták közül páran csatlakoztak a házigazdához és együtt énekelték vele a náci dalokat. Lotz természetesen felhasználta ezeket az alkalmakat arra, hogy hasznos információkat szedegessen össze az ittas tudósok és barátaik beszélgetéséből. Érdekes módon még azt is hallotta, hogy a szakértők panaszkodnak a különféle projektjeik siralmas állapota miatt. Waltraud, Lotz temperamentumos és csinos felesége, talán férje szavait visszhangozva kijelentette: sejtése szerint „még ha száz évig Egyiptomban élnének is, Pilz professzor és a társasága minden erőfeszítése ellenére sem tudna bármi értékeset előállítani, csak egy tátongó lyukat az egyiptomi katonai költségvetésben". A Lotz házaspár jelentései, amelyek szinte teljesen megegyeztek

az izraeli honvédelmi minisztérium józanabbul gondolkodó tagjainak véleményével, mégsem tudták enyhíteni a tel-avivi hírszerző közösségben uralkodó pánikot.*

1962 augusztusában, amikor sürgősen Párizsba hívták eligazításra, megparancsolták Lotznak, hogy szedjen össze további információkat a német szakértőkről, többek között derítse ki a nevüket és a címüket is. Szeptemberben visszatért Párizsba a kért listával, amelyet ő és a felesége fáradságos munkával állítottak össze. Aztán ezeket az adatokat összevetették más forrásokból származókkal, köztük olyan Moszad-csoportokéival, amelyek Európában körülszimatolták a rakétaspecialisták lakását, laboratóriumát és irodáját. Harel számára az aktuális ellenség, a német tudósok – „az Izrael elpusztítására összeszedett náci társaság" – utáni vadászat sokkal fontosabb volt, mint a Moszad ezzel párhuzamos kísérletei a holokauszt múltbeli, igazi hóhérainak felkutatására. 1962 júliusában egy Moszad-csoport, amelyet Cvi Aharóni, az Eichmann művelet egyik veteránja vezetett, úgy gondolta, hogy megtalálták az auschwitzi orvost, dr. Josef Mengelét, „A halál angyalát" Brazíliában, São Paulo közelében, egy elszigetelt tanyán. Tévedés történt, mégis, egyes jelek arra utaltak, hogy a szökött bűnöző a közelben rejtőzik. Harel ennek ellenére lelassította, aztán leállította a Mengele utáni hajtóvadászatot (Házi veréb művelet), azért, hogy minden rendelkezésre álló embert a rakétatudósok elleni titkos háborúban vessen be.

* Miután Lotz emlékiratai németül is megjelentek 1974-ben, Leers özvegye beperelte rágalmazásért egy stuttgarti bíróságon. Ő és a lánya – többek között – azt állította, hogy az a parti, amelyet Lotz leír, sosem került megrendezésre.

Tehát előfordulhat, hogy az izraeli titkosszolgálat elszalasztotta az alkalmat arra, hogy megtalálja, elrabolja és bíróság elé állítsa a világ legaljasabb náci bűnelkövetőjét.

• • •

Iszer Harel 1962 őszére elég információt szedett össze ahhoz, hogy elindítsa a Damoklész művelet legveszélyesebb szakaszát. Találkozott Ben-Gúriónnal, és a miniszterelnök „rábólintott" az akcióra. Ben-Gúrión, aki háromszor meggondolta, mit ír le, ritkán engedélyezte a titkos műveleteket írásban, inkább „hangot adott aggodalmának" egy bizonyos üggyel kapcsolatban. Egy magasabb rangú Moszad-tiszt ennek megfelelően ekként utasította az embereit: „bármilyen áron információkhoz szeretnénk jutni onnan. Ha találunk olyan németet, aki tud a dologról, készek vagyunk erőszakkal elfogni és szóra bírni." Az első célpontjuk Wolfgang Pilz volt, aki Sänger leköszönése után a program vezetője lett. Azért, hogy a tervezett európai látogatása során el tudják rabolni, a Moszad több operatív osztagot is kiküldött, ezek a repülőtereken és a kikötőkben cserkeltek, hogy kiszimatolják, milyen útvonalon utazik Pilz Egyiptomból Németországba. A terv szerint valamikor útközben elrabolnák Pilzet és elvinnék egy festői, francia kastélyba, amelyet kertek ölelnek körül, és a Moszad menedékhelyeként funkcionált. Ez az akció, amelyről nem maradtak fenn írott dokumentumok, komédiába torkollott. Mint arról a Moszad történészei később beszámoltak, az ügynökök mindvégig a gyanútlan Pilz nyomában jártak, egész Közép- és Dél-Európán át, de mindig „elszalasztották". Végül te-

hetetlenül végig kellett nézniük, ahogy sértetlenül visszahajózik Egyiptomba.

A dühös Harel ekkor kiszemelte Heinz Krugot, az egyiptomi program adminisztratív igazgatóját és az Intra (a müncheni fedőcég) fejét. Krugot a ráállított Moszad-ügynökök így írták le: „unszimpatikus alak. 1962-ben 42 éves volt, alacsony... széles és zömök, de nem hájas. Asztmás volt. Pufók, sebhelyes arca és vaskos, jellegzetesen porosz bikanyaka volt. Nem vetette meg az alkoholt, sem a finom ételeket, szeretett jól élni, a luxusautóját különösen imádta... a hitleri éra alatt nem kapcsolódott be a zsidóellenes tevékenységekbe, viszont kiállt a tipikus német nacionalista, antiszemita és nácipárti nézetek mellett." A Moszad ügynökei, akik megfigyelték Krugot és kiismerték a gyengéit, azt tervezték, hogy úgy csalják csapdába, ahogy korábban már a titkosszolgálatok számtalan áldozatát kelepcébe ejtették: kihasználják a kapzsiságát.

A testes adminisztratív igazgató szeptember 10-én feleségével és egyik barátjával egy elegáns étterembe indult, hogy egy kellemes estét töltsenek ott. Krug útközben megállt egy szállodánál, hogy néhány szót váltson egy egyiptomi tiszttel, aki „Káhir Szaláh" néven mutatkozott be neki. Amint meglátta Krugot, rögtön előhúzott egy ajánlólevelet, amelyet Szaíd Nadím ezredes, egy egyiptomi hírszerző tiszt írt, akit a német jól ismert. Szaláh mézesmázosan elmondta neki, hogy Nadím fel szeretne ajánlani egy nem hivatalos, viszont rendkívül jól jövedelmező üzleti lehetőséget, de ezt négyszemközt kellene megbeszélniük, az Intra területén kívül. Mikor Krug másnap ismét találkozott Szaláhhal, nem tudta, hogy valójában egy arabul beszélő, sötétebb bőrű,

izraeli operatív tiszttel beszél, akinek hamis egyiptomi útlevele van. Előtte visszautasította asszisztense ajánlkozását, aki rosszat sejtett, ezért el akarta kísérni. „Nem vagyok gyáva", bizonygatta neki. A felesége is közölte vele, hogy „rossz érzései vannak ezzel a veszélyes találkozóval kapcsolatban", a férje mégsem volt hajlandó kísérőt venni maga mellé. Nyilván nem akarta, hogy bárki is tanúja legyen „a magánegyezségnek".

Szaláh, Harel parancsát követve, München egyik gazdag külvárosába vitte Krugot, közben végighallgatta véget nem érő fecsegését az autója előnyeiről. Miután leparkolták a járművet egy csendes, fákkal szegélyezett utcácskában, mindketten bementek egy különálló villába, amely a folyó partján állt. Egy asszony nyitott ajtót nekik. A mellette álló férfi kezet rázott Kruggal, aztán berántotta a házba, ahol a csapat harmadik tagja nyakon ragadta, majd lenyomta a földre. Szaláh, akinek az orra előtt becsapták az ajtót, később elmesélte, hogy a villa belseje „csupa füst volt" és „kísérteties fény uralkodott benne". Soha többé nem látta Heinz Krugot.

Miután az igazgató magához tért, egy németül beszélő Moszad operatív tiszt elé vitték. „Fogoly vagy – förmedt rá a tiszt –, engedelmeskedj, különben kinyírunk!" A rémült adminisztrátort ezután kivitték a villából, aztán betuszkolták egy különleges dobozba, amelyet az autó hátsó ülése alá szereltek be. Miután átmentek Franciaországba, Krug és moszados fogvatartói egy ideig a Zsidó Képviselet egyik üres ifjúsági táborában rejtőztek el, aztán az izraeli légitársaság (El Al) repülőjén Marseille-be utaztak. Ez a francia kikötőváros akkoriban az Észak-Afrikából Izraelbe készülő zsidó emigránsok gyűjtőhelye volt. Elfogói elkábították

Krugot és „beteg bevándorlóként" mutatták be a reptéri alkalmazottaknak, nehogy meggyűljön a bajuk a francia hatóságokkal. Krug aktatáskájában roppant értékes dokumentumokat találtak; köztük egy naplót, benne az egyiptomi rakétaprogrammal kapcsolatban álló személyek és cégek részletes listájával.

Az ijedt, zavarodott németet, akitől elvették az iratait és a pénzét is, Tel-Avivban, mélyen egy Moszad-létesítmény belsejében, egy kényelmes lakásban őrizték, amelyet külön neki tartottak fenn. Pár hónapig egy szakértőkből álló bizottság faggatta, akik kereken megmondták neki, hogy ha beszél, akkor végül szabadon engedik, de egyébként halál vár rá. Némi habozás után Krug lassanként megnyílt. Vallatói később így jellemezték: „kiváló memóriája volt, és jól ismerte a rakétaprogram adminisztratív és szervezési részleteit". Sok mindent elárult a kísérletekről és a rakétagyártás céljairól, illetve arról a bosszantó hibáról, hogy nem sikerült modern irányítórendszert kifejleszteniük. Hosszú hónapokig tartó kihallgatása kulcsfontosságú lesz majd a Damoklész művelet számára, először is „az alapvető információk enciklopédiájaként", aztán pedig néhány apróság miatt, amelyek különösen megütötték az izraeliek fülét. Krug azt állította, hogy az irányítórendszert, amely nélkül a rakéták katonai szempontból hasznavehetetlenek lennének, Paul Goercke és Hans Kleinwächter fejlesztette ki. A zugkereskedelem szigorúan titkos és veszélyes csatornáját is megemlítette, amelyet személyesen Mahmúd Halíl ezredes üzemeltetett, aki – vallotta Krug – egy Otto Joklik nevű osztrák vegyészen keresztül szerzi be az alapanyagokat a nukleáris robbanófejek gyártásához.

A Moszad ezekre az értesülésekre alapozva kijelölte a következő célpontokat: Pilzet, a projekt fejét; az irányítórendszerek szakértőit, Goerckét és Kleinwächtert; és Otto Joklikot, a nukleáris alapanyagok beszerzőjét. Krug, akinek ezután már nem vették hasznát, kegyetlen sorsra jutott. Ronen Bergman izraeli oknyomozó újságíró szerint Iszer Harel azt gondolta, hogy túl veszélyes lenne szabadon engedni az adminisztratív igazgatót, nehogy elkotyogja, hogy akaratán kívül Tel-Avivba hurcolták. Miközben egy Moszad-ügynök, aki kívülről nagyon emlékeztetett Krugra, bejárta Dél-Amerikát, hogy hamis nyomokat hagyjon, az igazi Krugot egy elhagyatott helyre vitték Tel-Aviv közelében, aztán lelőtték.

Míg a Moszad egész Európában nyomozott, hihetetlen fejlemény történt: a nukleáris alapanyagokat beszerző Otto Joklik, a Damoklész művelet egyik első számú célpontja, szabad akaratából odasétált a vadászokhoz.

• 17 •

Szolgálatkész zsákmány és nukleáris rémálmok

„A sikeres vadászathoz ismerned kell a terepet,
a falkádat és a zsákmányodat."

K. J. PARKER: *DEVICES AND DESIRES* (ESZKÖZÖK ÉS VÁGYAK)

„EGY MAGAS, GÜLÜSZEMŰ FÉRFI... elegáns öltönyben, melyet alig tudott begombolni nagy sörhasán", október 23-án bekopogott Kölnben, Nyugat-Németországban, az Izraeli Beszerző Misszió (egyfajta nem hivatalos követség) ajtaján. Így mutatkozott be a döbbent izraeli hivatalnoknak, aki ajtót nyitott neki: „Otto Joklik professzor, az egyiptomi kormány főtanácsadója nukleáris ügyekben". Ezután higgadtan elmagyarázta, hogy csalódott egyiptomi munkahelyében, ezért kapcsolatba szeretne lépni az izraeli kormánnyal. Rejtélyeskedve átadott az alkalmazottnak egy félbeszakított névjegykártyát, a másik felét pedig megtartotta magának a jövőbeli titkos találkozókra.

Joklik felbukkanásáról sietve beszámoltak Tel-Avivnak, mire heves viták kerekedtek a Moszadon és az izraeli hírszerző közösségen belül. Ki ez az alak, aki „csak úgy besétált az utcáról"? Kettős ügynök? Ez valami átverés? Vagy ő a hiányzó puzzle-darab

hogy Izrael meg tudja fejteni az egyiptomi nukleáris program rejtélyét? 1962 októberében és novemberében javában zajlott a kubai rakétaválság, és az emberek a világ minden táján tartottak a nukleáris holokaussztól. Izrael számára rendkívül fontos volt minden arra mutató jel, hogy az arab országok az „atomfegyverek felé mozdulnak el", és a tel-avivi hírszerző közösségben sokan azt hitték, hogy a ballisztikus rakéták nem sokat érnek modern robbanófejek nélkül. Miután legyőzte kétségeit, Iszer Harel végül engedélyt adott az embereinek arra, hogy együtt dolgozzanak Joklikkal.

Akár elhitték, akár nem, Joklik kereken megmondta izraeli partnereinek: elsősorban Krug eltűnése miatt hozta meg azt a döntést, hogy hozzájuk fordul. Úgy tűnik, Mahmúd Halíl felszólította, hogy szerezzen be nukleáris robbanófejeket, konkrétan kobalt-60-nal felfegyverzett rakétákat, amelyek radioaktív sugárzást bocsátanak ki, így tönkretehetik az izraeli étel- és vízkészleteket. Joklik szorosan együtt dolgozott Kruggal és döbbenten látta (legalábbis ezt mondta), hogy az egyiptomiakat menynyire nem érdekli, mi történt vele. „Azt hiszem, Krug a maguk kezében van – közölte a Moszad-tisztekkel. – Senki sem lépett kapcsolatba a feleségével... az ember nem számíthat ezekre az egyiptomiakra." Valójában saját magát féltette. Halíl gyanította, hogy Jokliknak is köze lehetett Krug elrablásához, és megparancsolta az egyik biztonsági tisztnek, hogy indítson nyomozást. Ez lehetett az igazi oka annak, hogy Joklik elhatározta: inkább átáll az izraeliek oldalára.

Ezután – „akárcsak egy házaló" – Joklik kinyitotta aktatáskáját és elővette a tudományos minősítését és a politikai kapcsolatait igazoló iratokat. Először felajánlotta, hogy közvetít Izrael és a nukleáris anyagokkal illegálisan kereskedők között. A Moszadot azonban nem érdekelte ez a kétes ajánlat, mire Joklik előállt egy másik javaslattal: mindent elmond az izraelieknek az egyiptomi atomprogramról. Az egyik izraeli műszaki szakértő, akivel beszélgetett, el volt ragadtatva Joklik tudásától, ugyanakkor figyelmeztetett is, hogy az a típus, akiben nem szabad megbízni:

> „Annak ellenére, hogy eddig már számtalan emberrel volt dolgom, még sosem hozott össze a sors efféle hitvány alakkal. Kétségtelen, hogy az alany [Joklik] nemzetközi fegyverkereskedő, azon típusok egyike, akik pozitív benyomást tudnak kelteni és el tudják hitetni az emberrel, hogy tudósok. Önző, számító módon próbálnak meggazdagodni, lelkiismeret-furdalás nélkül eladnak hadianyagot bárkinek, aki hajlandó fizetni érte... szerintem az alany nemcsak nemzetközi fegyverkereskedő, hanem mérhetetlenül dörzsölt szélhámos is, aki nemzetközi szinten űzi mesterségét."

Az „utcáról besétált" osztrák ügynök röviddel ezután Tel-Avivba utazott, ahol két egyiptomi programról tájékoztatta Iszer Harelt és közvetlen munkatársait: az egyik kódneve „Kleopátra" (hat atombomba készítéséhez szükséges, dúsított uránium beszerzése), a másiké „Íbisz" (ezer radioaktív kobalt-60 lövedék és rakéta-robbanófej gyártása) volt. A Moszad, az Aman és a Honvédelmi Minisztérium műszaki szakértői különféleképpen vélekedtek Joklikról. Mindnyájan egyetértettek abban, hogy nem tudós, inkább megbízhatatlan kalandor, és az egyetemi diplomái is hami-

sak. Egyikük még azt is kijelentette, hogy vissza kellene küldeni az egyiptomiaknak – inkább ők pazarolják rá a pénzüket, mint az izraeliek. Mindezek ellenére vallatóinak többsége akarva-akaratlan el volt ragadtatva tőle. Szigorúan titkos iratokat adott át az izraelieknek az egyiptomi projektből, mellékesen el-elejtette egyik-másik híres atomtudós nevét, akivel kapcsolatban állt, és sok mindent mondott, ami egybevágott azzal, amit a Moszad és az Aman már Krugtól vagy más forrásokból egyébként is tudott. Valóban, a körmönfont Joklik lopta az egyiptomiak pénzét és biztos, hogy nem tudott dúsított uránt beszerezni az Egyesült Államokban, bármennyire hencegett is vele. Az igazat megvallva az Aman arra a következtetésre jutott, hogy az a dúsítási eljárás, amelyet Joklik leírt, tudományos szempontból nézve képtelenség. De, mint azt a Moszad történészei utólag elismerték, a hírszerzésben dolgozók imádják a titkos összeesküvéseket, és az a véleményük, hogy a kellőképpen kidolgozott akciók végül legyőzhetik az objektív technikai akadályokat. Bizony, az egyiptomiak kellő ravaszsággal valahogy mégis elérhetik nukleáris céljaikat.

Bár az Aman elemzői általában sokkal bizakodóbbak voltak az egyiptomi rakétaprogrammal kapcsolatban, a szervezet saját műszaki szakértője, Cvi Reuter ezredes a Moszad vészmadárkodó jóslataival értett egyet: Egyiptom azért fejleszt nukleáris fegyvereket, hogy egyszer és mindenkorra elpusztítsa Izraelt. Óriásira dagadt Izraelben a náciktól való félelem: egyesek már azt képzelték, hogy dr. Hans Eisele – egy orvos, aki a haláltáborokban sokakat megölt, aztán Egyiptomban talált menedéket – éppen

azon szorgoskodik, hogy mikrobákat fejlesszen ki biológiai robbanófejekhez. Eisele valójában betegeskedő, drogfüggő roncs volt, semmiféle katonai programban nem vett részt, nem is volt meg a biológiai fegyverek kifejlesztéséhez szükséges képzettsége.

Joklik az izraeli–egyiptomi konfliktusban érintett mindkét felet becsapta. A svájci rendőrségi dokumentumokból kiderül, hogy szélhámos volt, és olyan információkufár, mint Wilhelm Höttl, Heinrich Mast, Hermann Schaefer és sokan mások, akikről ebben a könyvben sok szó esik. 1939-től 1945-ig a Wehrmachtban szolgált és a háború végére tiszti rangot kapott. A parancsnokai lelkesen így jellemezték: bátor, becsületes és jó náci. A háború után egy ideig aktív szerepet vállalt egy neonáci pártban, de a többi információárushoz hasonlóan attól sem riadt vissza, hogy a szovjeteknek dolgozzon. Éveken keresztül Németország, Ausztria, Olaszország és Svájc között ingázott, a KGB-nek és más titkosszolgálatoknak gyűjtött és adott el információkat; hamis egyetemi diplomákkal igazolta végzettségét, és gyakorlatilag mindenütt átverte az embereket. Többek között professzorként, képzeletbeli cégek igazgatójaként, különféle tudományos intézmények tagjaként, sőt az Interpol bécsi irodájának osztályvezetőjeként mutatkozott be. Az 1950-es években megpróbálkozott az újságírással is, és részt vett a nemzetközi fegyverkereskedelemben.

Joklik olyan tudományos és nukleáris titkokat akart eladni, amelyek vagy hamisak, vagy erősen eltúlzottak voltak. A Moszad később ezt írta róla: „tudományos ezermester" volt, aki elolvasta és remekül megértette a rendelkezésére álló műszaki anyagokat,

aztán mindezt izgalmas titokként adta tovább, s meggyőzően és magabiztosan tudott kiselőadásokat tartani róluk. Akárcsak Springer és Remer, akik egy nem létező rakétaprogramot próbáltak elpasszolni Damaszkusznak, Joklik pénzt fejt ki Mahmúd Halílból azzal, hogy eladta neki a nukleáris hatalom vágyálmát, amelyet Egyiptom műszakilag képtelen volt megvalósítani. „Ha arra gondolok, hogy a bolondját járatta velünk, könnyek szöknek a szemembe – emlékezett vissza egy egyiptomi tiszt. – Csupán egy dologhoz értett: a fantazmagóriák szakértője volt." Joklik Izraelnek is kárt okozott. Azzal, hogy eltúlozta egy szánalmas „nukleáris program" fontosságát, felkorbácsolta Izraelben az egzisztenciális félelmeket. Iszer Harel, akit a „második holokauszt" rémálma kísértett, a diplomáciai és politikai következményekkel mit sem törődve kész volt fokozni a Moszad német tudósok elleni terrorhadjáratát.

Sőt mi több, a Moszad-főnök azt a különös döntést hozta, hogy ne csak informátorként alkalmazzák a svindler Joklikot, hanem a szervezet operatív csapatának tagjaként is. A moszados tartótisztje megvetette Joklikot. Egy későbbi tanúvallomásában így jellemezte: „gyáva és külsőre is undorító figura. A lelke is mocskos, mindenféle szempontból. Mindig magas költségekről kiállított számlákat nyújtott át nekünk. Egyszer, mikor Salzburgban találkoztam vele, nagy harsányan kijelentette: – Ma este meghívlak vacsorára! – Elvitt egy méregdrága étterembe, méregdrága ételeket ettünk, s miután rendeztük a számlát, odaadta nekem, mondván, hogy csapjam a többi költségéhez. Ez aztán egy alak, ez a Joklik!" De Joklik néhanapján megszolgálta a ráköltött pénzt. Egy esetben biztosan, amikor a segítségével az

egyiptomi projektben dolgozók közül beszerveztek egy fontos ügynököt, akin keresztül a Moszad hozzáfért a bemenő és kimenő postához.

• • •

Időközben az Aman és ambiciózus parancsnoka, Meir Amit vezérőrnagy versenybe szállt a Moszaddal az előkelő díszhelyért a jobbára csak képzelt veszély elleni küzdelemben. Jóllehet Amit szkeptikus volt azzal kapcsolatban, mekkora fenyegetést jelent az egyiptomi rakétaprogram, nem hagyhatta, hogy moszados riválisai arassanak le minden dicsőséget. A 188. és a 154. egység, az Aman titkos akciókat végrehajtó különítményei, jó pár év leforgása alatt tökélyre vitték a robbanó levelekkel és csomagokkal elkövetett gyilkosság művészetét. A 154. egység 1956-ban megölt két egyiptomi tisztet – akik Izraelben elkövetett terrortámadásokért voltak felelősek – könyvbe rejtett bombával, amely akkor robbant fel, amikor a könyvet kinyitották. Nathan Rotberg, az Aman bombaszakértője, az 1960-as évek elején francia oktatók segítségével tökéletesítette tudományát. A két ország akkoriban egészen szoros kapcsolatban állt egymással: Izrael fű alatt asszisztált a franciáknak az algériai háborúban, Franciaország pedig diplomáciai támogatást nyújtott Izraelnek, titokban segítettek az atomprogramjukban, és a hírszerzésük is összedolgozott.

A gyilkolás sötét művészete közös hobbijuk volt. A francia kollégák megtanították Rotbergnek azon fogások egy részét, amelyeket az SDECE a német fegyvercsempészek elleni háborúban alkalmazott: a levél- és csomagbombákat biztonságban házhoz

lehetett szállítani a postával, hiszen nem robbantak föl, ha megmozdították vagy megrázták őket; csak akkor, amikor kinyitották a borítékot és kihúzták a tartalmát. Ronen Bergman oknyomozó újságíró szerint a franciák azért segítettek az izraelieknek, mert Lotz információkkal látta el őket az FLN, az algériai földalatti mozgalom egyiptomi tevékenységéről. Alois Brunner az új technológia első áldozatai közé tartozott, és most a német tudósok ellen készültek bevetni ezt a módszert, amely nem váltott ki egyértelmű elismerést. Még Izrael legkérgesebb szívű orgyilkosai közül is többen ellenezték. Egyikük, Ráfi Eitan így tiltakozott: „Minden olyan akciót ellenzek, amelyet nem tudok ellenőrizni. A postás is kinyithatja a borítékot, egy gyerek is kinyithatja a borítékot. Ki művel efféle botorságokat?" Meir Amit azonban hajthatatlan maradt.

Bár Iszer Harel nem szívesen támogatta Amitot, aki fő riválisa volt az izraeli hírszerző közösségben, mégis segítséget nyújtott neki európai operatív és hírszerző tevékenységében. Moszad-ügynökök több kísérlet után ismét betörtek a United Arab Airlines irodáiba és felderítették azt a bonyolult láncot, amelyen keresztül leveleket küldtek a Kairóban élő német tudósoknak. Mikor valaki arrafelé járt, a két betörő úgy tett, mintha csókolózó szerelmespár lennének (az egyik esetben homoszexuális párról volt szó). A 188. egység operatív tisztjei több kalandos esemény – köztük autóbalesetek, éjjeli száguldozások és nagyon szoros ütemezés szerint folyó, fárasztó munka – után be tudtak csempészni Nyugat-Németországba egy robbanó levelet és két csomagbombát, amelyeket tudományos könyvszállítmánynak álcáztak, azután Mahmúd Halíl irodájába postázták őket. Érdekes, hogy a levelet, amely kevesebb robbanószert tartalmazott, így kevésbé veszélyes volt, Pilznek címezték, míg a két csomagot a Kairó közelében fekvő, 333. számú gyárnak.

Mivel tudták, hogy Pilz titkárnője rendszerint kinyitja főnöke leveleit, a 188. egység szakértői kifundálták, hogyan menthetnék meg az ártatlan nő életét. Pilz exfelesége ügyvédjének címéről adták fel a küldeményt. Azt feltételezték, hogy a titkárnő nem nyit ki olyan levelet, amelynek tartalma magánjellegű, de sajnos tévedtek, halálosan tévedtek – így Pilz titkárnője, Hannelore Wende is kevés híján meghalt. Mint kiderült, Pilz szeretője lévén roppantul kíváncsi volt, mi lehet abban a bizonyos levélben. Mikor kinyitotta a borítékot és kihúzta annak tartalmát, működésbe lépett a bomba, így Hannelore élete végéig vak és nyomorék maradt. A rémült Pilz, aki nem sérült meg, rögtön ezután értesült róla, hogy egy csomagbomba több egyiptomi munkást is megölt a gyárban, míg a másikat felfedezték és hatástalanították. Attól fogva mindenhová testőrök kísérték az Egyiptomban élő német tudósokat, és a helyi rendőrség minden érkező postájukat átvilágította. Az egyiptomiak megtiltották nekik, hogy Németországban nyaraljanak, és felbérelték Hermann Valentint – egy testes, sebhelyes SS-őrmestert –, akit megtettek a projekt biztonsági főnökének. Valentin kicseréltette a zárakat, testőröket nevezett ki és szigorúbb biztonsági intézkedéseket vezetett be. Az egyiptomi élet, amely régebben annyira komfortosak tűnt, ijesztő lett. Pilz és a kollégái ennek ellenére rendíthetetlenül folytatták munkájukat.

Hasonlóképpen tett Iszer Harel is. Wolfgang Lotz, aki a 188. egységnek kémkedett Egyiptomban, jelentette Tel-Avivnak,

hogy a merénylet nem sikerült, és a rakétaprogram zavartalanul folyik tovább. Mivel Harel minden korábbinál jobban meg volt győződve arról, hogy csak a Moszad állíthatja meg a német tudósokat és mentheti meg Izraelt a pusztulástól, ekkor célba vette Hans Kleinwächtert, azt az irányító- és vezérlőrendszer-specialistát, aki egy laboratóriumban dolgozott, Lörrachban, egy csendes, német városkában, amely a svájci és francia határ közelében feküdt. A hely nem volt a legjobb terep – sem arra, hogy elraboljanak, sem arra, hogy meggyilkoljanak valakit. „Lörrach – írják a Moszad történészei – csendes városka volt, nem jártak oda turisták. A helybéliek gyanakodva néztek a külföldiekre. Kevés út vezetett oda. Keletre egy országút kanyargott a Fekete-erdő hófedte hegyei között, nyugatra pedig a Rajna hídjai szolgáltak határállomásként." Ráadásul a biztonsági tiszt, Hermann Valentin sok időt töltött Lörrachban, személyesen őrizte Kleinwächtert, sőt még az autóban is rendszeresen vele tartott. Harel az úgynevezett „Madarak"-at választotta ki ehhez az akcióhoz: ez az egység operatív tisztekből állt, a vezetőjük pedig a híres parancsnok, Ráfi Eitan volt.

A Sündisznó művelet, ahogy az emberrablási akciót elnevezték, nem öregbítette a Moszad hírnevét. Tulajdonképpen Harel vezetési stílusának legrosszabb oldalát demonstrálta: lármás, fennhéjázó, értelmetlen, és agresszív lépésekkel teli. A Moszad feje Párizsba utazott, ahonnan személyesen felügyelte az akciót. A Madaraknak elvileg követniük kellett Kleinwächter mozgását: szemmel tartották az otthonában, a laboratóriumban és az utakon. Harel kemény kézzel fogta a Madarakat és minden lépésüket ellenőrizte. Naponta szállodát kellett váltaniuk, mindig más

sik átkelőhelyen lépték át a határt, nehogy gyanút keltsenek, és folyamatosan jelenteniük kellett a főnöknek. A művelet roppantul bonyolult volt, feleslegesen sok résztvevővel. Harel az egyik „beszerzési listában", amelyet a Sündisznó számára állított össze, tizenkét darabka hasist, hamis dollárbankjegyeket, egyiptomi postabélyegeket és a Moszad Egyiptomban „lekapcsolt" egyik ügynökének rejtjelkulcsát rendelte meg. Utólag visszagondolva már arra sem emlékezett, miért kérte ezeket a tételeket.

Arra számítottak, hogy a csapat útközben, egy elhagyatott helyen lecsaphat Kleinwächterre, amikor egyedül van, kísérő nélkül, aztán belökik egy Moszad-autóba. A terv szerint James Bond-filmekbe illő, ám rozoga francia kastélyba vinnék, amely a Moszad tulajdonában van. Korábban Heinz Krug is ebben a hatalmas épületben raboskodott, ahol több tucat szoba és tágas pincehelyiségek voltak, körülötte pedig kiterjedt kertek és erdők terpeszkedtek. A gondnok kialakított egy zugot az egyik nagyszekrény mögött arra a célra, hogy az elrabolt személy zárkájaként funkcionáljon. A Moszad-csapatok gyakorlótér gyanánt használták a kastélyt körülölelő, elhagyatott erdőket.

Már az elejétől fogva félresikerültek a dolgok. A szőke, atletikus, jókötésű Kleinwächter „introvertált, konok, pedáns típus volt" és kerülte az embereket. Kruggal ellentétben, aki gyakran járt étterembe és más szórakozóhelyekre, Kleinwächter mindennap hazament munka után, kivéve egy-két alkalmat, amikor üzleti ügyben elutazott. Mindig volt nála egy egyiptomi katonai pisztoly, és Valentin gyakran elkísérte mint a testőre. A Madaraknak esélyük sem volt arra, hogy elrabolják. Ráadásul lassanként kiderült, mennyire hátrányos, hogy olyan bonyolultan

szervezték meg a műveletet. Az akcióban túl sokan vettek részt, mindnyájan kimerültek, sokan közülük túl gyorsan hajtottak a sötét, havas, keskeny utakon, és egyre többen szenvedtek közülük balesetet. A felderítőket, akik hullafáradtak voltak a végtelen megfigyelő és ellenőrző körutaktól, csaknem teljesen legyűrte a rendkívül hideg európai tél: néha mínusz húsz fok volt.

A rejtekhelyükön is egyre több gond akadt. Egyik nap szétrepedtek a vízvezetékcsövek, a kastély alagsorát elárasztotta a víz, és a falakon hamar kivirágzott a zöld penész. Hiába hoztak Izraelből vízvezeték-szerelőt, nem tudta orvosolni a bajt, így szegény gondnok hónapokon át szörnyű körülmények között élt, s közben várta a tűszt, aki sosem érkezett meg.

Olykor-olykor maga Harel is csatlakozott a megfigyelőcsapatokhoz és álmatlan éjszakákat töltött velük együtt fagyoskodva az autóban. Végül türelme fogytán visszaküldte a Madarakat Izraelbe, és olyan Moszad-ügynököket hozott helyettük, akik régebben részt vettek Eichmann elrablásában, illetve némi erősítést a *Mifrác*-ból (Öböl), abból a Moszad-egységből, amely két évvel korábban megpróbálta megölni Alois Brunnert. Harel ekkor úgy döntött, hogy túl bonyolult lenne elrabolni Kleinwächtert. Inkább meg kell ölniük.

1963. február 20-án végre elérkezett a megfelelő pillanat. Azon a téli napon „Lörrach városát hó és fagy borította. A [merénylők] csapata már a hajnali órák óta várt Kleinwächterre. A háza egy dombon állt, néhány másik villa mellett. Onnan egy út vezetett lefelé, amelyen csupán egyetlen autó fért el. Az út mentén... öblöket alakítottak ki, ahol a felfelé tartó járművek megvárhatták, hogy a lefelé tartók elhaladjanak mellettük. Azt

a helyet szemelték ki a rajtaütéshez, ahol az út keresztezi az ösvényt. Az egyik autó ott vesztegelt. A kocsi, amellyel el akartak menekülni, több tíz méterre onnan, Lörrach felé menet parkolt." Mikor a csapat már éppen indulni készült, miután elfáradtak az órákon át tartó, hiábavaló várakozástól, Kleinwächter végre megjelent. Megállt, mivel a Moszad-autó elzárta az utat. Cvi Aharóni, aki német anyanyelvű volt, kiszállt a kocsiból és megkérdezte Kleinwächtertől, hogy „dr. Schlüter itt lakik-e". A vezérlőrendszer-specialista letekerte az ablakot, mire az Aharóni mögött várakozó bérgyilkos rögtön meghúzta a ravaszt. „A golyó betörte az ablakot és lyukat ütött a vastag gyapjúsálamba – tanúskodott később Kleinwächter. – Megragadtam a fegyvert, félrefordítottam a csövét, és megpróbáltam előhúzni a zsebemből a saját pisztolyomat."

Az Öböl-ügynök másodszor is el akarta sütni a fegyvert, de az csütörtököt mondott. Aharóni erre kiabálni kezdett, hogy mindenki meneküljön, és a bérgyilkosok nekivágtak a havas mezőknek. Kleinwächter rá akart lőni támadóira, de az ő fegyvere is besült. A csapat elmenekült, hamis egyiptomi útleveleket hagytak az autóban, hogy félrevezessék a rendőrséget. Kleinwächter nem sokkal később névtelen telefonhívást kapott. A vonal másik végén valaki ezt mondta neki: „véged van, ha zsidókat pusztítasz el", ezzel letette a kagylót. Az akció megbukott. Kleinwächter nem ijedt meg, ahogy előtte Pilz sem – sőt, interjúkat adott a német és a nemzetközi sajtónak: fel akarta hívni az emberek figyelmét arra, hogy az izraeliek erőszakot követtek el német felségterületen. A helyi rendőrség nyomozást indított az ügyben, keresték a bérgyilkosokat, de azok akkorra már árkon-bokron

túl jártak. Joklik elment Kleinwächterhez az otthonába, később pedig felhívta és arról győzködte, hogy az egyiptomiak állnak a gyilkossági kísérlet mögött, amit a dühös tudós rossz viccnek talált.

Harel, aki már többször is kudarcot vallott, nem volt hajlandó elismerni a vereséget és megpróbált elmozdulni a holtpontról úgy, hogy még rátesz egy lapáttal. 1963 februárjában, mikor a Sündisznó művelet már a végéhez közeledett, megparancsolta az embereinek, hogy félemlítsék meg az Egyiptomban dolgozó német szakértők rokonait, köztük Heidi Goerckét, annak a dr. Paul Goerckének a lányát, aki Kleinwächterrel együtt a rakétairányítás fejlesztésén dolgozott. Harel erre a feladatra nem mást, mint az osztrák szélhámost és kalandort, Otto Joklikot jelölte ki, illetve egy Moszad-ügynököt, aki „Joseph Ben-Gal" álnéven tevékenykedett. Joklik decemberben kiderítette, hol lakik Heidi, egy fiatal ügyvédnő, aki a freiburgi ügyész irodájában dolgozott. A csapat Bázel svájci várost választotta ki műveleti központnak. Mikor Joklik Ben-Gallal együtt belépett Svájc területére, Harelnek rá kellett volna jönnie, hogy mindketten óriási rizikót vállalnak. A svájci hatóságok már 1959-ben megtiltották Jokliknak, hogy beutazzon az országba, mivel korábban csalással, fegyvercsempészettel és külföldi hírszerző szolgálatoknak való kémkedéssel vádolták meg.

Joklik február 19-én találkozott először Heidi Goerckével és a lány nagyanyjával. Elmesélte a fiatal nőnek, hogy régebben együtt dolgozott az édesapjával, de egy izraeli magánszervezet, amely kiapadhatatlan pénzforrásokkal és erős politikai kapcsolatokkal rendelkezik, megfenyegette, így kénytelen volt felmondani. Most pedig Heidi apjára vadásznak, mert biológiai és radiológiai robbanófejek gyártásában segített az egyiptomiaknak. A sok szenvedés fanatizálta ezeket a zsidókat, akik régebben mind koncentrációs táborokban raboskodtak. Eichmannt már korábban elrabolták Argentínából, és most elhatározták, hogy elgáncsolják Nasszer tervét, miszerint másodszor is népirtást indít a zsidók ellen.

Heidi először megértőnek tűnt. Kijelentette: amennyiben garantálják édesapja biztonságát, megpróbálhatja rábeszélni Egyiptom elhagyására. Ők ketten megegyeztek abban, hogy ismét találkozni fognak. Miután Harel megkapta Joklik jelentését, roppant optimista lett, már-már elhitte, hogy magával dr. Goerckével folynak az egyeztetések. Aharóni és a csapata két nappal később kísérletet tett Kleinwächter meggyilkolására, mire a baden-württembergi rendőrségnél fokozott készültséget rendeltek el. Joklik újból felkereste Heidit az otthonában, ezúttal a lány öccsének jelenlétében beszélgetett vele. Azt mondta neki, hogy egy közeli svájci városban, Bázelben megszervezheti a harmadik találkozót Heidi és az „izraeli kormány egyik képviselője" (vagyis Joseph Ben-Gal) között. Joklik és Ben-Gal nem is sejtette, hogy Heidi felültette őket, ugyanis panaszt tett a német rendőrségen, akik aztán értesítették svájci kollégáikat. Ennek köszönhetően a két ügynök azonnal megfigyelés alá került, amint betették a lábukat Bázelbe.

Joklik és Ben-Gal március 2-án, szombaton Bázelben találkozott Heidi Goerckével, illetve a lány nagynénjével és fivérével a fényűző Három Királyok Hotelben (Hotel Drei Könige – Hotel Les Trois Rois). Ez a hely mélyen beivódott az izraeliek em-

lékezetébe, mivel egykoron itt szállt meg Theodor Herzl, azaz Herzl Tivadar, a cionizmus alapítója. A róla készült egyik leghíresebb fényképet a szállodába vezető hídon fotózták. Mikor bemutatták Ben-Galnak, Heidi megállapította, hogy egy másik ügynök is figyeli, aki „tipikusan zsidónak" néz ki. Ben-Gal a beszélgetés során kiselőadást tartott Heidinek a holokauszt rémségeiről és közölte vele, hogy az egyiptomiak, az apja segítségével, ki akarják irtani az Izraelben élő zsidókat. Az izraeli kormány úgy gondolja, hogy Pilzcel és Kleinwächterrel, vagyis azokkal a nácikkal ellentétben, akik számára nincs pardon, Heidi édesapja nem meggyőződéses náci, tehát hajlandóak megengedni neki, hogy békében távozzon Egyiptomból. Ha sürgősen visszatér Németországba, nem esik bántódása. Ben-Gal oktondi módon felelősséget vállalt korábbi politikai gyilkossági kísérletekért és figyelmeztette Heidit, hogy a családja közvetlen veszélyben van. Joklikkal együtt sürgette a lányt, hogy haladéktalanul repüljön Egyiptomba és vegye rá az apját, hogy hagyja el az országot. Még a költségeket is készek kifizetni. Heidi megígérte, hogy egy-két nap múlva ismét összeül Ben-Gallal és Joklikkal, hogy egyeztessék a részleteket.

Öt svájci rendőr pár órával később elfogta Ben-Galt. Joklikot külön tartóztatták le, töltött pisztollyal a zsebében. Mindkettőjük ellen vádat emeltek külországnak való kémkedés és a Goercke család megfenyegetése miatt. Joklik ellen ráadásul másik eljárás is indult, mivel fegyvereket csempészett Egyiptomba, és illegálisan lépett be Svájcba. A nyugatnémet rendőrség gyanúja szerint mindketten részt vettek a Kleinwächter elleni merényletben, ezért a kiadatásukat kérték. Kleinwächter, aki jól ismerte Joklikot, hamisan azt állította, hogy látta, amikor az osztrák kalandorálőtt. A svájci igazságügyi szervek visszautasították a német kérést, azzal érvelve, hogy a Kleinwächter elleni merényletkísérlet és a Ben-Gal, illetve Joklik közötti kapcsolatot nem támasztják alá konkrét bizonyítékok.

A svájci bíróság, amelyet észrevehetően befolyásoltak az egész országban uralkodó Izrael-barát érzelmek, kesztyűs kézzel bánt Joklikkal és Ben-Gallal. A bíró kevéssel a tárgyalás előtt burkoltan célozgatott arra a svájci Igazságügyi Minisztériumnak, hogy nem fog börtönbüntetést kiszabni a vádlottakra. Még az ügyész sem tudta leplezni, hogy szimpatizál Ben-Gallal, akit becsületes hazafinak tartott. Mint várható volt, a két vádlottat elítélték, de csak egy kis ejnye-bejnyét kaptak. Miután letöltötték a büntetésüket, deportálták őket, és többé nem utazhattak be Svájcba.* De a letartóztatásuk elbizonytalanította Iszer Harelt. Meghiúsult gyilkossági kísérlet, fenyegetések, megfélemlítések – hiába, a német tudósokat semmi sem vette rá Egyiptom elhagyására. Ehelyett letartóztatták az ügynökeit, és az egész világ megtudta, milyen módszerekkel dolgozik a Moszad.

Harel gyorsan felkereste Dávid Ben-Gúriónt, aki Tibériászban nyaralt a Galileai-tenger mellett, és utasításokat kért tőle. A korosodó miniszterelnök, aki nagyon is tisztában volt azzal, hogy egyre feszültebb a viszony Izrael és Nyugat-Németország között, megparancsolta Harelnek, hogy maradjon nyugton, „kerülje a rakéták kérdését, viszont magyarázza meg [a sajtónak],

* Joklik később fellebbezett és minden vádpont alól felmentették, kivéve a Svájcba való illegális belépést.

miért tartóztatták le [Joklikot és Ben-Galt]". A Moszad feje szokás szerint burkolt célzásnak vette Ben-Gúrión homályos szavait: neki ez felhívás volt keringőre. Egy napra rá az irodájába kéretett egy csapat izraeli lapszerkesztőt, és bizonyos részleteket elárult nekik az egyiptomi rakétaprogramról, a német tudósok túlzó, szinte ördögi jellemzésével fűszerezve. Bizalmas barátjának, Jákob Karoznak ezt írta: „gondoskodnunk kell róla, hogy a [kérdés] a címlapokon maradjon és a közvélemény továbbra is foglalkozzon vele, egészen addig, amíg el nem érjük a célunkat: mindenütt meghiúsítjuk az ellenség, valamint német ügynökeik és szövetségeseik tervét". Harel egy másik alkalommal így nyilatkozott: „az izraeli sajtó hűséges és megbízható szövetségesünk. Ha bármi megrázhatja Németországot és főleg a kormányát, akkor az az Izraelben kibontakozó botrány, amely szükségszerűen tovább gyűrűzik, még ha fokozatosan is, a világ többi részébe."

Az izraeli sajtó, amely már 1962-ben is erősen túlozva írt az Egyiptomban élő tudósokról, most lázas izgalomba jött. A reggeli sajtó olvasói olyan szalagcímekre ébredtek, amelyek német szakértőkről szóltak, akik nukleáris robbanófejekkel látták el egyiptomi megrendelőiket: ezek a rakéták nagy területeket képesek beteríteni radioaktív sugárzással, ráadásul mérgező gázokkal, biológiai fegyverekkel, sőt „halálsugarakkal" is fel vannak szerelve. A *Hárec* című napilap vezércikke arról számolt be, hogy Nasszer több millió dolláros jutalmakat ajánlott fel a német tudósoknak és hogy az a reaktor, amelyet Egyiptomban építenek, ötször akkora, mint az izraeli. Golda Meir külügyminiszter asszony – anélkül, hogy engedélyt kért volna Ben-Gúriontól –

összefogott Harellel és hangzatos beszédet tartott a Kneszetben. „Ezt a [német tudósokból álló] bűnbandát – harsogta – a kapzsiság motiválja, illetve a nácik azon hajlama, hogy gyűlölik Izraelt és a zsidók kiirtását [kívánják]. Már a Hitler-éra óta közismert, hogy Kairó szoros kapcsolatot ápol a nácikkal, és az sem titok, hogy Kairó manapság a náci vezetők menedékhelyeként szolgál." Ezután a nyugatnémet kormány felelősségét taglalta, hiszen nem tartották vissza a tudósaikat. A vadul németellenes Menáhém Begín, a legnagyobb ellenzéki párt vezetője is hevesen támadta a németeket és Ben-Gúrión Bonn irányába folytatott, békülékeny politikáját.

Erre válaszként Nyugat-Németországban – a sajtóban és a parlamentben egyaránt – egyre élesebben kezdték kritizálni az izraeli retorikát, a modern fegyverprogramokról szóló túlzó és légből kapott állításokat, valamint a Moszad német területen végrehajtott, erőszakos műveleteit. Ben-Gúrión elszörnyedt. Az Izrael és Nyugat-Németország titkos szövetségére alapuló politikáját veszélybe sodorta saját külügyminiszterének radikális szónoklata és Harel sajtókampánya. Hogyan működhetne együtt Izrael Nyugat-Németországgal, amikor az izraeli közvélemény, amelyet feltüzelt a szenzációhajhász sajtó és a titkosszolgálat nyughatatlan főnöke, általában csak „náci Reich"-nek tekinti? A miniszterelnök, aki nem tudta irányítani Izrael politikáját, helyette inkább Harel és Meir tanácsait követte, úgy érezte, hogy külpolitikája az összeomlás szélén áll. Ben-Gúrión egyik legközelebbi tanácsadója, Simón Peresz, a védelmi miniszterhelyettes is dühös volt Harelre. Ugyanakkor egy magasabb rangú nyugatnémet biz-

tonsági tiszt, aki akkoriban látogatott el Izraelbe, figyelmeztette Harelt és Ben-Gúriónt is, hogy veszélybe kerültek a két ország közötti, kényes fegyverügyletek.

Az Egyesült Államok is igyekezett kihasználni a helyzetet, hogy kikezdje az izraelieket. A külügyminisztérium 1963. március 25-én kijelentette: „nincs bizonyíték rá, hogy tömegpusztító fegyvereket gyártanak az Egyesült Arab Köztársaságban, illetve hogy megvannak ott a gyártáshoz szükséges feltételek". Ennek megfelelően az amerikaiak a következő alkut ajánlották: Nasszer lemond a hagyományos rakétákról, cserébe az izraeliek leállítják nukleáris programjukat. Izraelnek több diplomáciai manővert is végre kellett hajtania ahhoz, hogy el tudja kerülni ezt a végzetes megoldást. Hiszen így megfosztották volna atomfegyvereitől, leghatékonyabb stratégiai elrettentő eszközeitől, olyan egyiptomi rakétákért cserébe, amelyek katonai szempontból nem sokat érnek. Izrael szerencséjére Nasszer is visszautasította az amerikai javaslatot, elsősorban nemzeti presztízsük okán. Ez az egész ügy is azt példázza, milyen sok kárt okozott a német tudósok körüli pánik Izrael valódi nemzetbiztonsági érdekeinek, ahogy a Nyugat-Németországgal és Egyesült Államokkal való kapcsolatát is rombolta. A túlzott pszichológiai félelmekért és a hiperreakciókért – akár diplomáciai téren, akár titkos műveletek formájában nyilvánulnak meg – nagy árat fizethetünk a való világban.

Amit vezérőrnagy az Aman központjában vérszagot érzett. Tudta, hogy a kényes politikai helyzetre való tekintettel szembe kell szállnia Harellel és el kell látnia Ben-Gúriónt olyan hírszerzési elemzésekkel, amelyek segíthetnek a Nyugat-Németország és Izrael közötti feszültségek enyhítésében. Amit hirtelen elfelejtette, hogy ő maga is lelkesen részt vett a Damoklész műveletben, és elfogadta az Aman 1962-es, visszafogott, belső helyzetértékeléseit. Elmondta hát Ben-Gúriónnak, hogy az egyiptomi rakétaprogram igazából katonai szempontból nem sokat ér, főleg azért, mert a tervezők nem tudtak hatékony vezérlőrendszert kifejleszteni. Nincs sem nukleáris, sem radiológiai program. Izraelt, hangsúlyozta, félrevezette az a hazug Otto Joklik.

Harel, aki korábban teljhatalmú úr volt az izraeli árnyvilágban, hirtelen egyedül találta magát, akárcsak Reinhard Gehlen Németországban. Március 26-án kilépett a szolgálattól. Ezután jött a halálos döfés: Ben-Gúrión helyette Meir Amitot nevezte ki, ő esküdött fel a Moszad új fejeként. De már késő volt, magának Ben-Gúriónnak is befellegzett. A német rakétaspecialisták körüli közfelháborodás tovább gyűrűzött és politikai krízis lett belőle, mely egyre bizonytalanabbá tette Ben-Gúrión politikai helyzetét. Júniusban összeomlott a kormány. Dávid Ben-Gúrión, Izrael alapítója, olyan politikai vadonban találta magát, ahonnan többé már nem tudott visszatérni. A német tudósok körüli botrány, amelyet a képzelt náci összeesküvések miatti, egzisztenciális félelem táplált, segített lezárni az izraeli politika egyik korszakát.

Az új miniszterelnök, Lévi Eskól és Meir Amit – immár a Moszad fejeként – tovább foglalkozott a német szakértők ügyével, azonban nem a második holokauszt előfutárát látták benne, hanem inkább megoldandó politikai problémának tekintették. Amit éppen ezért rendkívül szokatlan lépésre szánta el magát: titokban szövetkezett Adolf Hitler egyik kedvenc tisztjével.

• 18 •

Fausti alkuk – nácik a zsidó állam szolgálatában

„Ha Hitler elfoglalná a poklot,
akkor beajánlanám az ördögöt az Alsóházban."

WINSTON CHURCHILL

KAZIMIERZ RUSINEK, a lengyel kultuszminiszter 1967-ben, egy rádióadásban megrótta Izraelt a szocialista és kommunista világ elleni „agressziója" miatt, illetve azért, mert szövetkezett az „imperializmussal" és a „fasizmussal". Felszólította a zsidókat, akik „együtt harcoltak velünk a barikádokon", hogy ne engedelmeskedjenek saját kormányuknak. A vádaskodás közepette azt is kijelentette: „nem titok, hogy sok náci bűnöző szolgálja az izraeli államot és él annak területén. Nem tudok pontos számot mondani, de biztos vagyok benne, hogy a náci Wehrmacht több mint [egy]ezer szakértője dolgozik katonai tanácsadóként az izraeli hadseregben."

Rusinek egyértelműen túlzásokba esett, de volt némi igazság abban, amit mondott. Mivel egzisztenciális fenyegetésekkel kel-

lett szembenézniük, az ostrom alatt álló zsidó állam hírszerző szolgálatai nem riadtak vissza attól, hogy régi nácikat béreljenek fel. Walter Rauff – mint korábban láttuk – tömeggyilkos volt, ő fejlesztette ki a mobil gázkamraként funkcionáló furgonokat, mint kivégzőeszközöket. A háború után a szíriai diktátor, Huszni ez-Zaím szolgálatában állt katonai tanácsadóként egészen addig, amíg katonai puccsal megbuktatták Zaímot. Rauffot ezután kitoloncolták Szíriából, amiért bosszút akart állni, új megbízókat keresett hát. Útban Dél-Amerika felé megállt Olaszországban, ahol megpróbált bejutni a CIA-hoz. Végül egészen másfajta ügynökség szervezte be. Olaszország akkoriban a különféle nemzetek kémeinek találkozóhelye volt, köztük izraeli hírszerző tisztek is akadtak. Sok zsidó katona szolgált Olaszországban, a szövetséges hadsereg egységeiben, és az ország egyik fő bázisa volt azoknak a csempészeknek, akik átjuttatták a zsidó menekülteket a britek blokádján a brit fennhatóság alatt álló Palesztinába. Miután 1948 májusában megalapították Izrael államot, az olaszországi hírszerző apparátus átkerült az Izraeli Külügyminisztérium (Mamad) Politikatudományi Osztályához, amely a Moszad közvetlen elődje volt külföldi hírszerző ügynökségként. Az olasz külügyminisztérium egyik alkalmazottja megsúgta a Moszad római állomásának, hogy egy „Ralif" nevű német állampolgár nemrég beutazott az országba Szíriából. Az igazi neve, jelentette a tisztviselő, Walter Rauff, és az illető magas rangú SS-tiszt és menekülésben lévő szökevény.

Dr. Shalhevet Freier, a Mamad római állomásának vezetője, később az izraeli atomprogram egyik alapítóatyjaként vált híressé. Régebben az volt a fő feladata, hogy információkat gyűjtsön

az arab országokról. Nem tisztázott, mennyire ismerte Rauff szörnyű múltját. A Moszad egyik történészével folytatott beszélgetés során azt állította, hogy nem tudott arról, milyen szerepet töltött be Rauff a mobil gázkamraként funkcionáló furgonok kifejlesztésében, csupán arról volt tudomása, hogy műszaki és gazdasági feladatokat látott el a Gestapóban, többek közt hamis pénzt készítettek. „Nem sokat faggattam – emlékezett vissza Freier. – Titokban örültem annak, hogy [hamis] bankjegyek nyomtatásával foglalkozott, ami a zsidók szempontjából nézve érdektelen dolog." A hírszerzésben a tudatlanság néha áldást jelent.

Freier rájött, hogy Rauff szolgálatkész és készségesen együttműködik velük. Noha az SS-tábornok megátalkodott tömeggyilkos volt, és ízig-vérig antiszemita érzületű, azért két lábbal állt a földön. Gyűlölte az új szír diktátort, Számi al-Hinnávit, aki száműzte Damaszkuszból. Mélyen elkeseredett, s készségesen eladott információkat az izraeli zsidóknak. A Moszad-akták szerint Freier többször is találkozott vele, s Tel-Aviv előtt mindvégig titokban tartotta ezeket a hosszas beszélgetéseket. Talán attól félt, hogy a külügyminisztérium megparancsolja, hogy szakítsa meg a kapcsolatot ezzel a gyűlöletes alakkal.

Rauff teljes körű tájékoztatást adott Freiernek a szíriai helyzetről. Később bebizonyosodott, hogy helytálló adatokat közvetített. Egyes esetekben más német tanácsadóknak is írt, és még részletesebb információkat kért tőlük. Freier egy hét elteltével felajánlotta neki a lehetőséget, hogy egyiptomi ügynökként hosszú távon is Izrael szolgálatába állhat. A náci először beleegyezett, aztán meggondolta magát. Inkább Ecuadorba utazott feleségével és két gyermekével. Freier csak ekkor tájékoztatta Tel-Avivot, de

meglepetésére a külügyminisztérium semmi kivetnivalót nem talált Rauff alkalmazásában. „Ralif" még dél-amerikai lakóhelyén is eljátszott a gondolattal, hogy kémként szolgálja Izraelt. 1950-ben megkérdezte egy német emigráns nőtől, akinek jó összeköttetései voltak Egyiptomban, milyen feltételekkel lehet bevándorolni a piramisok országába. Egészen 1951 januárjáig levelezett Freierrel. A BND hét évvel később, 1958-ban hivatalosan is felbérelte Rauffot, egyik SS-bajtársa, Wilhelm Beisner javaslatára, aki akkoriban már Gehlen-ügynök volt. A két háborús bűnös ismét egy fedél alatt húzta meg magát. Abban az önéletrajzban, amelyet beküldött a BND-nek, Rauff nem említette meg az SS-es múltját – az Einsatzgruppe Ägyptenről és a gázkamraként szolgáló furgonokról nem is beszélve. A BND ennek ellenére tudott Rauff bűntetteiről, ha arról nem is, pontosan milyen szerepet töltött be a zsidók megsemmisítésében (az ügynökség egyik tisztjének szavaival élve: „abban a szörnyen gusztustalan dologban"). Úgy tűnik, mind Rauff, mind a megbízói – az izraeliek és a németek is – azt gondolták: jobb, ha fátylat borítanak a múltra.*

• • •

Mikor Meir Amit 1963 márciusában átvette a Moszad vezetését, talán már értesült róla, hogy egyes esetekben együtt dolgoztak aljas nácikkal, például Rauff-fal (és kisebb mértékben Rolf Engellel is). Nyilván úgy döntött: mielőtt további titkos akciókba vágnak bele, sokkal aktuálisabb információkat kell összeszedniük a rakétaprogramról, és pontosan fel kell mérniük, hol tartanak a munkálatokkal. Meir Amit katonai hírszerzést tanult és ragaszkodott a tények és empirikus adatok szenvtelen, tárgyilagos elemzéséhez – Harellel ellentétben, aki érzelmi alapon döntött és az ösztöneire hallgatott. De még az Aman Kairóban élő ügynöke (feltehetőleg Wolfgang Lotz, Izrael ügyesen beépült egyiptomi kéme) „sem tudott újat hozzátenni ahhoz, amit már egyébként is tudtunk". Az egyik Moszad-tiszt később elmondta, hogy 1963-ban „a [német] tudósok rendkívül óvatosak voltak. Egyszerűen féltek. Képtelenek voltunk újabb ügynököket beszervezni. Több forrásunk is jelentett, de csak felületes [információkkal] tudtak szolgálni."

Ahhoz, hogy elég adatot tudjanak összeszedni a pontos hírszerzési értékeléshez, Meir Amitnak új forrást kellett beszerveznie a program belső köreiben. Ez nehéz feladat volt, egyrészt azért, mert a német tudósok féltek, másrészt azért, mert a program biztonsági tisztje, Hermann Valentin SS-őrmester kiváló munkát végzett. „Valentin másfél éven keresztül sok borsot tört az orrunk alá – keseregtek a Moszad belső történetírói. – Nyilvánvaló volt, hogy előbb-utóbb ki kell iktatnunk." Valamilyen úton-módon ki kellett játszaniuk Valentin biztonsági intézkedéseit. Ráfi Eitan, akit Amit kinevezett a „Csomópont" – az európai színtéren az ügynökök beszervezéséért felelős osztály – új fejének, tudta, hogy Valentin kapcsolatban áll a náci szökevények, kalandorok és zsoldosok közösségével. Olyasvalakit keresett hát, aki magas pozí-

* A BND 1962. október 31-én ejtette Rauffot, mivel a szervezet úgy ítélte meg, hogy az általa szolgáltatott információk nem sokat érnek.

ciót tölt be abban a közösségben. (Bizony, közöttük kevés olyan akadt, aki hitványabb lett volna, mint Rauff, a holokauszt egyik főbűnöse, akivel Izrael régebben üzletelt.)

Steinbiechler – egy osztrák mérnök, aki az egyiptomi programban dolgozott, miközben Moszad-forrásként fusizott – megtette az első, előremutató lépést, mivel megoldást javasolt a Valentin-féle problémára. Szólt a tartótisztjeinek, hogy kapcsolatban áll Otto Skorzenyvel, a híres SS-kommandóparancsnokkal, Hitler egyik kedvelt háborús hősével. Valentin felnézett Skorzenyre, aki a háború idején a felettese volt. Mivel roppant fontos volt, hogy valahogy kicselezzék a német rakétatudósok szigorú biztonsági őrizetét, a Moszad kész volt rendhagyó megoldásokhoz folyamodni és még a szalmaszálba is belekapaszkodtak. Mi lenne, ha beszerveznék a híres kommandóparancsnokot azért, hogy hozzáférjenek korábbi beosztottjához?

Otto Skorzeny sötét figura volt. Híressé (illetve hírhedtté) vált, mert a második világháború alatt nevezetes kommandós hadműveleteket vezetett, köztük 1943 szeptemberében egy vakmerő akciót az olasz diktátor, Benito Mussolini kiszabadítására, de sokszor előfordult, hogy eltúlozta saját érdemeit. 1960-ban több bűncselekmény elkövetésével is meggyanúsították: azzal, hogy zsinagógákat gyújtott fel a *Kristallnacht* (kristályéjszaka) alatt, „defetista" német katonákat ölt meg, sőt „méregfegyverrel" kísérletezett foglyokon. Kétségtelen, hogy ezen vádak jó része a keletnémet propaganda terméke volt, ezért nehezen lehetett igazolni őket. Az 1960-as években több bírósági eljárás is indult Skorzeny ellen Ausztriában, de semmi sem kerekedett ki belőlük. Magas, félelmetes ember volt, feltűnő sebhellyel az

arcán. Ráfi Eitan, a Moszad európai kémfőnöke így nyilatkozott róla: „első osztályú katona". Robert B. Bieck, az Egyesült Államok helyettes légügyi attaséja Madridban jól emlékezett rá, hogy Skorzeny „módfelett barátságos és udvarias volt... olyan, mintha óriási medve üdvözölt volna, vagy hatalmas bernáthegyi kutya ölelt volna meg". Skorzeny előszeretettel szopogatott skót whiskyt, imádott jól élni és bőségesen megvendégelte látogatóit. Közvetítőkön keresztül az amerikai közigazgatás és a Republikánus Párt legmagasabb köreivel tartotta a kapcsolatot, köztük valószínűleg az akkori alelnökkel, Richard Nixonnal is.

Skorzeny döbbenetes lajstromához azonban egy sokkal prózaibb igazság is hozzátartozott: a háború után már csak haszonleső üzletember volt, aki puszta unaloműzésből folyton kereste a kalandokat. Amikor az ismerőseivel beszélgetett, rendszeresen előhozakodott a terveivel, miszerint megszervezi a száműzetésben élő németek légióit, akik a Szovjetunióval való háború esetén közbeléphetnek, vagy más megalomániás rögeszmékkel állt elő, amelyek többsége messze meghaladta az erejét és a képességeit is. Az FBI-on keresztül megpróbált hozzáférkőzni az Amerikai Egyesült Államok Hadseregének parancsnokaihoz, hogy népszerűsítse elképzeléseit. Az egyik ismerősének úgy mutatkozott be, mint „Németország jövendőbeli elnöke". Mint a CIA elemzői nagy bosszúságukra felfedezték, az információk jó része, amelyeket a Németországban folyó, szovjet kémtevékenységről szolgáltatott, kitalált vagy eltúlzott volt.

Skorzeny – akárcsak sok más figura, akikkel már korábban találkoztunk – fegyverkereskedelemmel is foglalkozott, s különféle országokkal és lázadó csoportokkal üzletelt. Vállalata e célból

fióktelepeket tartott fenn Kairóban, Damaszkuszban és Bejrútban. Szírián és Egyiptomon keresztül nagy mennyiségben csempészett Mauser puskákat és gépfegyvereket az algériai FLN-hez. Akárcsak az OTRACO, Skorzeny is az Arab Klub és vezetője, Szaíd Fatah Imám közvetítésével rendezte a pénzügyeket, a csatorna onnan Tunézia és az algériai lázadás keleti szektora felé vezetett. Néhány bizonyíték arra utal, hogy Skorzeny – legalábbis áttételesen – kapcsolatban állt az OTRACO-val, Beisneren keresztül, aki közvetített közte és az egyiptomi kormánykörök között, de úgy tűnik, hogy a hajdani ezredes jobbára másoktól függetlenül tevékenykedett.

A BND – a CIA-val ellentétben – nem kért Skorzenyből. Gehlen és legközelebbi tanácsadói, rájuk nem jellemző óvatossággal, elriadtak az ezredes nagyzási hóbortjától és feltűnési viszketegségétől, és általában lenézték, kapitális ökörnek tartották. Wolfgang Langkau, Gehlen egyik bizalmasa, kóklernek nevezte Skorzenyt, aki olyan háborús tetteket vállal magára, amelyeket mások vezényeltek le; sőt azt gyanította róla, hogy valójában szovjet ügynök. Ami Skorzenyt illeti, ő többször is igyekezett hasznossá tenni magát a Gehlen-szervezet számára. Például 1951. szeptember vége felé nagy csinnadrattával jelentést tett egy hajdani SS-tisztekből álló kommunista kémhálózatról, melynek csápjai egészen a nyugatnémet kancellár irodájáig, a Szövetséges Főbizottságig és más hatalmi központokig nyúlnak. Gehlen és Langkau erre azonnal rávágta, hogy nem kérnek Skorzenyből. De a kommandóparancsnok kitalált történeteinek volt némi igazságalapja: a nácik és neonácik világméretű hálózatai nála futottak össze, több országban is voltak cégei, segített német tanácsadókat toborozni Szíriának, és különféle ügyleteket bonyolított le az Egyiptomban élő német szakértőkkel. Iszer Harelnek, a Moszad vezetőjének 1960-ban megfordult a fejében, hogy levadássza Skorzenyt mint náci háborús bűnöst, de aztán rájött, hogy a parancsnok nem követett el bűnöket a zsidók ellen. Meir Amit három évvel később forrásként akarta beszervezni. Csak az volt a kérdés, hogyan.

A Moszad „csali"-ként Skorzeny csinos feleségét, Ilse von Finkenstein grófnőt használta, aki nyitott házasságban élt férjével. A CIA egyik informátora így írta le: „rendkívül vonzó és ritka intelligens nő". Sokan híresen feslett életű nőszemélynek tartották a temperamentumos grófnőt. Igazi kalandornő volt, több hírszerző szolgálattal is kapcsolatban állt, főleg Franciaországban, a turizmusba fektetett be a Bahama-szigeteken és gyakran látott vendégül gazdag férfiakat a lovasfarmján.

A Moszad a nácivadász egység, az Amal előző fejére, Ráfi Meidanra (ne keverjük össze Ráfi Eitannal!) bízta a feladatot, hogy környékezze meg a grófnőt. Meidan „német származású [zsidó] volt, jellegzetesen európai fizimiskával. Jóvágású férfi, akit az érettebb korú nők fölöttébb vonzónak találtak."* Bár csak közvetítő volt, Meidan az Izraeli Honvédelmi Minisztérium alkalmazottjaként mutatkozott be a grófnőnek: szabadságon van, a nemzetközi turizmusba szeretne befektetni és éppen jó lehetőségeket keres. Ez tökéletes stratégia volt: az volt a célja, hogy

* Meidan akkoriban a „Csomópont" vezető-helyetteseként szolgált Európában.

felkeltse Ilse kíváncsiságát és kalandvágyát anélkül, hogy elriasztanák, mert ajtóstól rohannak a házba. Ők ketten Dublinban találkoztak először. Meidan örömére a grófné egyből megkedvelte. Meglehetősen gyorsan szoros barátság (és a szóbeszéd szerint szerelem is) szövődött közöttük. A grófnő és zsidó sógora bárokban és klubokban szórakozott a Moszad-ügynökkel, sokat ittak és jiddisül meg németül vicceket meséltek egymásnak. Végül az izraeli ügynök 1964. október 7-én közölte Ilsével, hogy egyik honfitársa, egy „magasabb rangú tiszt" találkozni szeretne a grófnő férjével: rendkívül fontos államügyről lenne szó, de semmi köze az ezredes náci múltjához. A grófnő, a sok mulatozás után kipirulva megígérte, hogy szól a férjének. Skorzeny, aki roppant kíváncsi lett, azt válaszolta az izraelieknek, hogy akár rögtön kész találkozni velük, ha lehet, még aznap este.

Ráfi Eitan, az Európában működő „Csomópont" fejét, Ábrahám Ahituvot, a másik német-zsidó ügynököt jelölte ki arra a kényes feladatra, hogy tárgyaljon Skorzenyvel. Ahituv, a Sin Bét jövendőbeli főnöke, vallásos zsidó család leszármazottja volt, és mérhetetlenül gyűlölte a nácikat, így Skorzenyt is. Egy madridi luxushotel előcsarnokában találkozott Meidannal és a grófnővel. Alig negyedórája bájcsevegtek, mikor észrevették, hogy Skorzeny behemót teste betölti az ajtónyílást. Meidan és a grófnő visszavonult egy „üzleti megbeszélésre", s otthagyták Ahituvot a híres nácival. A Moszad-ügynök a találkozóról szóló jelentésében így írt: „A szálloda előcsarnokában maradtunk. Egészen 21 óráig beszélgettünk [két óra tizenöt percen keresztül]... Skorzeny óriási, lomha ember volt, feltehetőleg rendkívüli fizikai erővel áldotta

meg az ég. Arca bal oldalán ott éktelenkedett a képekről ismert, híres forradás, amely egészen a füléig ért."

Ahituv érzelmileg megterhelőnek találta a beszélgetést, hiszen gyűlölte azt, amit csinál. Például egyszer odament hozzájuk az étterem tulajdonosa, összecsapta bokáját, és németül szerencsét kívánt Skorzenynek. Az ezredes elmagyarázta izraeli partnerének, hogy [a tulajdonos] az „egyik legfontosabb náci ezen a vidéken". Skorzeny egy másik alkalommal feltette monokliját, mire „tökéletes náci" lett belőle. Ahituv – bár a titkosszolgálatok általában nem így szokták beszervezni az embereket – már a diskurzus legelején kellemetlen témával hozakodott elő: a holokaussztal, de kínosan ügyelt arra, hogy különbséget tegyen a „bűnözők" és a Skorzeny-féle „tisztek" között. Az ezredes azonban nem volt hajlandó bármiért is elnézést kérni. Inkább azt hangsúlyozta (ahogy korábban a felesége is), hogy ő nem vett részt a holokausztban. Ezután Ahituv meglepetésére kijelentette, hogy „egészen eddig a találkozásig, keveset tudott Izraelről", ennek ellenére tetszik neki ez a kis, bátor ország, „amely újdonságot jelent a zsidó emberek számára", és amelynek lakosai „kiválóan alkalmasak a fizikai munkára". Izrael, tette hozzá, megoldást jelent az antiszemitizmusra, nem is érti, miért nem települ oda az összes zsidó. Aztán sokkal gyűlölködőbb hangot megütve leszögezte: mindig is meglepve tapasztalta, hogy „a zsidók irányítják az összes kommunista pártot és kémcsoportot". Ahituv, aki egyáltalán nem sértődött meg, „elmagyarázta ennek a jelenségnek az okát". Amikor Ráfi Meidan visszajött megnézni, hogy boldogul az ügynöktársa, Ahituv meg Skorzeny „éppen élénk eszmecserét folytatott a zsidóproblémáról".

Így utólag visszagondolva igazán meglepő, hogy a kettejük közötti véleménycsere milyen gyorsan és természetesen átalakult állásinterjúvá. Ráfi Eitan később arra tippelt, hogy Skorzeny azért működött együtt az izraeliekkel, mert attól félt, hogy Adolf Eichmann sorsára jut. Csak a Moszad biztosíthatott neki „félelemmentes életet". Sokkal valószínűbb azonban, hogy Skorzeny Ahituv taktikája miatt csatlakozott az izraeliekhez. A Moszad-ügynök ugyanis – bölcsen – nem próbált meg prédikálni az ezredesnek. Amikor felhozta az Egyiptomban dolgozó rakétaszakértők kérdését, nem a szokásos izraeli attitűddel beszélt róluk („német gyilkosok, akik megpróbálnak egy generáción belül másodszor is megölni bennünket"), inkább tanácsot kért Skorzenytől, lévén „profi hírszerző tiszt", vagyis kolléga. Az ezredes, aki hízelgőnek találta ezt a bókot, eldicsekedett vele, hogy jó barátságban van Nasszer elnökkel és az Egyiptomban élő, vezető tudósok némelyikével. Ahituv pontosan erre a pillanatra várt. Megkérdezte Skorzenytől, hogy ismeri-e Hermann Valentint, aki régebben a beosztottja volt, és célozgatott rá, hogy a Moszad be akarja szervezni. Skorzeny nem tartotta tanácsosnak a direkt megkeresést. Azt javasolta, hogy inkább tegyék lóvá a biztonsági tisztet és úgy csináljanak belőle izraeli ügynököt, hogy felfogadják egy „nyugati hírszerző szolgálatba".

Ahituv okosan kihasználta Skorzeny önhittségét és kalandvágyát: hagyta hát, hadd ringassa magát abba a hitbe, hogy a zsidó állam híres hírszerző szolgálatának szövetségese, nem csak egy ügynök, akit felbéreltek. A Moszad belső jelentése szerint Skorzeny ellenszolgáltatásként nem pénzt, hanem csak egy kis szívességet kért. Mivel Ahituvtól hallotta, hogy az emlékiratai hé-

berül is megjelennek, megkérte a Moszadot, hogy népszerűsítsék a kiadványt: ezzel akart visszavágni a könyv nyugat-németországi megjelentetése ellen tiltakozó zsidóknak. Még ez az aprócska kérés is nagy port vert fel. Míg Ahituv és a parancsnoka, Ráfi Eitan úgy érezte, hogy a művelet sikerének érdekében meg kell tenniük ezt a lépést, a központban sokan úgy vélekedtek, hogy ezzel tisztára mosnák egy náci háborús bűnös múltját. Egyes Moszad-tisztekben ismét felvetődött a kérdés: vajon milyen szerepet játszott Skorzeny a *Kristallnacht* eseményeiben? Meir Amit, a Moszad feje, és a miniszterelnök, Lévi Eskól is bekapcsolódott a vitába. Némi tanakodás és mérlegelés után felajánlották Skorzenynek, hogy héber bevezetőt íratnak a lefordított könyvhöz, de Ahituv tapintatosan meggyőzte az ezredest arról, hogy ne éljen a lehetőséggel. Egy efféle kiadványból kiderülhet, hogy kapcsolatban áll az izraeliekkel és akkor hiteltelenné válna a neonáci körökben. Az ezredes vonakodva beleegyezett és megígérte, hogy a jövőben „nem traktálja" izraeli szövetségeseit.

Ráfi Meidan azonban arra is emlékezett, hogy Skorzeny egy másik, nem hivatalos szívességet is kért. Szólna esetleg a Moszad Simon Wiesenthalnak, a bécsi nácivadásznak, hogy törölje őt a keresett náci háborús bűnösök lajstromából? Meidan szerint Wiesenthal kereken visszautasította a kérést. Az ő szemében Skorzeny háborús bűnös volt, aki zsinagógák felgyújtásában vett részt; semmiképpen sem hagyhatta futni, még a Moszad érdekében sem. A Moszad birtokában volt egy lista, amelyet a Jád Vásemtől kaptak: a bécsi pogrom tettesei szerepeltek rajta. Ezen Skorzeny nevét – de csak az övét – X-szel jelölték meg. Az ezredes erre közölte Meidannal: ez is azt bizonyítja, hogy ő nem

vett részt zsinagógák felgyújtásában. De Wiesenthalt nem tudta meggyőzni. Skorzeny csalódott, mivel a nácivadász visszautasította, de ennek ellenére hajlandó volt együttműködni Izraellel.

Ráfi Eitan, aki eddig Ahituvon keresztül kommunikált Skorzenyvel, ezután személyesen is találkozott az ezredessel. Feletébb pozitív véleménye volt róla. Eitan szerint a kommandóparancsnok „első osztályú katona", aki új, jobb Németországot akar építeni, amely nacionalista, viszont nácizmustól mentes. „A diskurzusaink során sosem találkoztam zsidóellenes megnyilvánulásokkal", emlékezett vissza. De most már ideje volt, hogy Skorzeny, Eitan és Ahituv megtárgyalja, hogyan szervezhetik be Hermann Valentint.

Skorzeny október 8-án Madridba hívta Valentint. A biztonsági tiszt, aki elcsodálkozott ugyan, viszont roppant hízelgőnek találta, hogy egykori parancsnoka nem feledkezett meg róla, készségesen elfogadta a meghívást. Skorzeny, miután megvendégelte Valentint, kényes kérdéssel hozakodott elő. A barátai a brit hírszerzésnél, mondta neki, növelni szeretnék Egyiptom erejét, nehogy orosz segítséghez folyamodjon, ugyanakkor nem erősödhet meg túlságosan, nehogy új katonai kalandokba vágjon bele. Éppen ezért pontos információkra van szükségük az egyiptomi fegyverkezésről. Skorzeny hallotta, hogy Valentin Kairónak dolgozik. Hajlandó lenne beszélni a britekkel?

Valentin rosszat sejtett. „Ebben az izraeliek is benne vannak?", szegezte az ezredesnek a kérdést. „Álljon haptákba, ha magához beszélnek! – bömbölte Skorzeny tettetett haraggal. – Hogy mer feleselni a parancsnokával?" Valentin elnézést kért. Beleegyezett,

hogy másnap találkozik az MI6 két ügynökével, igazából Ahituvval és Harry Barakkal, egy angolul beszélő, moszados operatív tiszttel, aki úgy viselkedett, mint a brit arisztokraták. Nehezen értettek szót egymással. Valentin csak makogott angolul. Barak értett németül, de csak angolul és jiddisül tudott, ez utóbbival természetesen most nem próbálkozhatott. A biztonsági tiszt többször is megkérdezte a „brit tiszteket", miért nincs igazolványuk, mennyit fizetnek neki, és milyen kártérítést kapna, ha az egyiptomiak esetleg kirúgnák. Barak Ahituv közvetítésével ezt válaszolta neki: „a világ leghatékonyabb titkosszolgálata nem viselkedik így. Nem arra játszunk, hogy kihasználjunk valakit, aztán a farkasok elé dobjuk. Ha valami változás áll be, akkor élete végéig gondoskodunk magáról." Mégsem tudták teljesen meggyőzni Valentint. Erre Skorzeny megígérte, hogy bevet még egy utolsó trükköt. Meghívta régi beosztottját egy italra, és egészen hajnalig együtt poharazgatott vele.

Valentinnak másnap reggel vissza kellett utaznia Egyiptomba, de indulás előtt még találkozott Barakkal és Ahituvval. Meglepetésükre az SS-őrmester széles vigyorral fogadta őket. Ahituvhoz fordult és németül megkérte: „Kérem, tolmácsolja a szavaimat az őrnagynak [Baraknak]. Tegnap elbeszélgettem az ezredes úrral [Skorzenyvel]. Elmesélt valamit, amiről eddig nem volt tudomásom. Azt is elmondta, hogy magától hallotta a hírt. Állítólag elő akartak léptetni tisztté, az ezredes javasolta [az előléptetésemet] a német vezérkarnak. Engedélyezték is, de a háború utolsó napjaiban uralkodó káosz miatt... [az ezredes] nem kapta kézhez a hivatalos levelet. – Azután a büszkeségtől elvörösödve hozzá-

tette: – Skorzeny hajlandó írásban igazolni, hogy tudomása szerint a vezérkar előléptetett. A maguk embere vagyok!" Az utolsó mondatot többször is megismételte angolul.

Mint arról a Moszad-történetírók titkos tanulmányukban beszámolnak, mindnyájan meglepve tapasztalták, hogy Valentinnek, az egyiptomi rakétaprogram rettegett biztonsági tisztjének is megvan „a maga gyenge pontja". Abban az önéletrajzban, amelyet beadott, szerencsétlen zabigyereknek mutatta be magát, aki úgy nőtt föl, hogy nem ismerte az édesanyját, tizenöt évesen elszökött nevelőszüleitől és belépett a Francia Idegenlégióba, aztán az SS-ben szolgált. Ott sem bántak korrektül vele, kizárták a kockázatos akciókból és csak tiszthelyettes volt, az őrmesterségig vitte (mint láthattuk, Skorzeny ezt a csalódást igyekezett kihasználni). A háború után, mint sokan mások, ő is a Gehlen-szervezet informátora lett, mielőtt felfogadták „az egyiptomi gyárak biztonsági tisztjének". Miután az álbritek beszervezték, úgy viselkedett, mint a kezes bárány, és sokat hangoztatta megbízóinak, hogy egész életében csodálta a briteket és mindennél jobban szeretne az MI6 teljes jogú tagja lenni, mire Barak közölte vele, hogy keményen kell dolgoznia ezért a megtiszteltetésért.

Valentin csakugyan keményen dolgozott. Pár hónap leforgása alatt szinte mindent elmondott az egyiptomi rakétaprogramról a tartótisztjeinek, amit csak akartak. Aktuális, hiteles és néha meglepő adatokkal szolgált. Tájékoztatta Ahituvot és Barakot a Kleinwächterrel és más tudósokkal folytatott beszélgetésekről, a kísérletek eredményeiről, a gyártási célokról és a német szakértők meg az egyiptomiak közötti, állandó nézeteltérésekről, illetve az egymás közti vitákról. Elárulta a Moszadnak, hogy Kleinwächter és a csapata nem tudott működőképes vezérlőrendszert kifejleszteni a rakétákhoz. Az egyiptomiak, mondta, nem mernek pontatlan rakétákat kilőni, nehogy eltalálják az arabok lakta központokat vagy a jeruzsálemi muszlim szent helyeket. Ez fontos és megnyugtató hír volt az izraeliek számára. Valentin arról is beszámolt, hogy az egyiptomiak csalódtak német szakértőikben, és igyekeznek több hatalmat összpontosítani a saját kezükben, ami a küszöbönálló kudarc újabb biztos jele. Végül tájékoztatta a Moszadot arról, hogy Mahmúd Halíl a vezérlőrendszerek specialistáiból álló, újabb csoportot próbál összeszedni, mivel kétségbeesetten igyekszik megmenteni a projektet.

Ekkoriban Halíl pályája is hanyatlóban volt Egyiptomban. Éveken át ígérgette Nasszer elnöknek a ballisztikus rakétákat, de mint azt Waltraud Lotz megjósolta, mást nem tudott felmutatni, csak egy tátongó lyukat az egyiptomi katonai költségvetésben. Mivel képtelen volt szembenézni a kudarccal, inkább megduplázta a tétet, és még több és több német szakértőt vett fel, főleg a rakétairányítás területén, mintha ellensúlyozhatták volna Egyiptom műszaki és infrastrukturális hiányosságait és a szakképzett munkaerő hiányát. Halíl fejvadászai ekkor kiszemelték a németországi Freiburg városkában található, Hellige nevű gyárat: azt tervezték, hogy Egyiptomba csábítanak egy csapat munkanélküli mérnököt, az irányítórendszerek specialistáit, akik értenek a giroszkópok építéséhez is (ezek megnövelhetik az egyiptomi rakéták pontosságát). A Moszad 1964. október 4-én más forrásból – egy izraeli politikustól, akinek jó összeköttete-

sei voltak Németországban – értesült arról, hogy ötven alkalmazott felmondott a Hellige-üzemekben, és aláírták a szerződést az egyiptomiakkal.

Meir Amit és a tanácsadói – immár a Hermann Valentin által bőségesen biztosított információk birtokában – megbeszélték, hogyan oldhatnák meg ezt az újabb dilemmát. Világosan látták: nem hagyhatják, hogy ezek a tudósok Egyiptomba költözzenek. Amit – Harel kapkodó és öntörvényű stratégiájával ellentétben – felismerte, hogy ezek a mérnökök nem jelentenek egzisztenciális kockázatot a hazája számára, bár Izrael ingatag helyzetében még a legkisebb kockázat is túl sok volt. Ráadásul addig, amíg nem oldják meg a német tudósok jelentette dilemmát, Izraelnek komoly belpolitikai és nemzetközi nehézségekkel kell megküzdenie. A Kneszet ellenzéki pártjai elutasították Amit óvatos értékeléseit, Menáhém Begín pedig továbbra is tüntetéseket szervezett és az ellen uszított, hogy Izrael megbékéljen Nyugat-Németországgal. Eskól miniszterelnök és a Moszad feje felismerte, hogy valamilyen úton-módon meg kell oldaniuk ezt a politikai problémát. Hála vakmerő hírszerző akciójuknak Skorzenyvel és Valentinnel, Izrael náci ügynökeivel, több út is megnyílt előttük. Csak az volt a kérdés, hogy a Moszad melyiket választja.

• 19 •

Kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel

„A német tudósok ügye elégedetlenséggel tölt el bennünket. Annyi vesződség, annyi vihar és krízis; bonyolult, veszélyes, vakmerő műveletek, mégsem állíthatjuk biztosan, hogy a Moszad bármit is tett annak érdekében, hogy elhárítsa a veszélyt... ehelyett az magától elmúlt."

A NÉMET TUDÓSOK ÜGYE (A MOSZAD BELSŐ TANULMÁNYA)

AMIKOR EGY TITKOSSZOLGÁLAT MINDENT – még a legkisebb részletet is – tud az emberek egy bizonyos csoportjáról, többféleképpen manipulálhatja őket. Az egyik módszer a megfélemlítés. Meir Amit, aki akkor már egyszerre irányította a Moszadot és az Amant is, a két szervezet operatív egységeit (188. és Öböl) új, titkos operatív osztállyá olvasztotta össze, amely a Cézárea nevet kapta. Joseph „Joske" Jariv, a 188. egység egykori parancsnoka tovább vitte a levél- és csomagbombák iránti vonzalmát az egyesített egységbe, melynek főnöke lett. Ám az új koncepció szerint nem csupán néhány kulcsfontosságú tudóst akartak megölni (mint Pilz vagy Kleinwächter esetében). Ahogy a legutóbbi tapasztalatok mutat-

ták, az efféle akciók drágák, kockázatosak és sokszor kudarccal végződnek. Jariv úgy döntött, hogy az erőszakos eszközöket elérhető politikai célok szolgálatába állítja, ezért azt javasolta, hogy a lehető legtöbb tudósnak küldjenek levélbombát. Az Egyiptomban élők kevesebb robbanóanyagot tartalmazó küldeményeket kapnának, azzal a céllal, hogy inkább sérüléseket okozzanak és ráijesszenek a delikvensre, mintsem megöljék, míg németországi kollégáiknak fenyegető üzeneteket kézbesítene a posta, hogy elvegyék a kedvüket az Egyiptomba való költözéstől. Mivel az elrettentés, nem pedig a kiiktatás volt a céljuk, a mennyiséget (sok levél) előnyben fogják részesíteni az alapossággal (a kulcsfigurák módszeres meggyilkolása) szemben. A Hermann Valentin által szolgáltatott információk kulcsfontosságú szerepet töltöttek be ebben a műveletben: a tudósok magánéletével, jellemével és lakhelyével kapcsolatos, pontos adatokat adott át az izraelieknek, így a Moszad-szakértők személyre szabott fenyegető üzeneteket tudtak összeállítani. A leveleket 1964 őszén adták postára. Íme egy jellegzetes példa:

Kedves Neumann úr!

Talán elcsodálkozik, hogy névtelen levelet kapott, de ha elolvassa, rájön, milyen jól ismerjük Önt. Ön még fiatal, valószínűleg nem is tudja, milyen hosszú távú következményekkel jár az Egyiptomban végzett munkája. Feltételezzük, hogy nem az antiszemitizmus motiválja. Elvégre a második világháború végén Ön még csak kilencéves volt. Mégis felfoghatatlan, vajon egy olyan agilis fiatalember, mint Ön, miért nem látja át a helyzetet. Az egész világ tudja, hogy az egyiptomi propagandával ellentétben Ön és a barátai „nem konvencionális" fegyvereket fejlesztenek ki és gyártanak, amelyeket kizárólag tömegpusztításra szántak.

A levél névtelen írója ekkor megemlítette Neumann barátainak nevét, előző munkahelyeit, illetve magánéletének egyéb részleteit ecsetelte. A tudóst azzal vádolták, hogy „nem törődik a politikai fejleményekkel", illetve „a kalandvágy hajtja", végül pedig felhívták a figyelmét a végzetes következményekre:

Ennek a levélnek az a célja, hogy tisztázza a helyzetet... Mindenesetre mi világosan látunk, és reménykedünk abban, hogy Ön is levonja a megfelelő következtetéseket. Ne felejtse el: akkor is, ha nem vett részt azokban a bűntettekben, amelyeket a német emberek a múltban elkövettek, felelősséget kell vállalnia mostani tetteiért. Saját és fiatal családtagjainak jövője érdekében jobban teszi, ha alaposan átgondolja ennek a levélnek a tartalmát.

Más levelek, amelyeket tudósoknak, a rokonaiknak és számtalan nyugatnémet, svájci, angliai és franciaországi napilapnak küldtek, még ennél is fenyegetőbb hangot ütöttek meg. Megemlítették az Egyiptomban és Németországban dolgozó szakértők feleségének, gyerekeinek és egyéb rokonainak a nevét, azt sugallva, hogy baj érheti őket. Miután Wolfgang Lotz Párizsban találkozott a parancsnokával, Joseph Jarivval, Kairóba vitt három levélbombát, Yardley luxusszappanokba, illetve egy sajtvágó desz-

kába rejtve. Szeptember 20-án, Kairóban postára adta a vezető tudósoknak szánt leveleket, a lebukást kockáztatva. A küldeményekben lévő robbanóanyag-mennyiség nem okozott halálos sérüléseket, és mindenki számára világos volt, hogy az egyiptomi biztonsági szervek úgyis elfogják a legtöbbet, ha nem az összeset. Csakugyan, az egyik levél nem robbant fel, a másik megsebesített egy egyiptomi postást, a harmadik viszont nyomtalanul eltűnt. A cél az elrettentés és a figyelemfelkeltés volt, nem a gyilkosság. Lotz novemberben Kairóban, Moszad-ügynökök pedig Európában feladtak egy újabb adag levelet, ezúttal a Hellige-gyár alkalmazottainak, akik éppen akkor készültek Egyiptomba indulni. Az összeset a „Gedeonok", a zsidó partizánok fiktív gerillaszervezete írta alá, akiket a legendás bibliai bíróról neveztek el.

Az izraeli kormány ezt a megfélemlítő hadjáratot nyilvános lobbikampánnyal ötvözte, amelynek az volt a célja, hogy rávegye a nyugatnémet kormányt az egyiptomi tudósok visszahívására. Tulajdonképpen több mint két éven keresztül próbálkoztak, bár a nyugatnémetek hangoztatták izraeli kollégáiknak: nem sokat tehetnek annak érdekében, hogy rákényszerítsék akaratukat a külföldön dolgozó szakértőikre. Az Alaptörvény, a Német Szövetségi Köztársaság alkotmánya nem hatalmazta fel a kormányt arra, hogy korlátozza állampolgárai mozgásának és alkalmazásának szabadságát. Igaz, az Alaptörvény 26. cikke homályosan tiltja azt, hogy nyugatnémet állampolgárok részt vegyenek a világbékét aláaknázó tevékenységekben, illetve támadó háborúkban, de nehezen lehetett bebizonyítani, hogy ez a kitétel alkalmazható az Egyiptomban dolgozó tudósokra. Harel 1963 márciusában indított sajtókampányának kezdete óta a Bundestagban képviselt három párt (kereszténydemokraták, szociáldemokraták és liberálisok) megtárgyalta, milyen törvényes eszközökkel lehetne korlátozni az Egyiptomban élő tudósok tevékenységét, de ennek a vitának kevés kézzelfogható eredménye lett.

A Bundestag pártjai elvileg egyetértettek abban, hogy meg kellene tiltani a nyugatnémet állampolgároknak, hogy „problémás" külföldi katonai beruházásokban vegyenek részt, de nem tudtak megegyezni a pontos részletekben. Például, hogyan lehetne elkülöníteni egymástól a katonai és a békés tudományos tevékenységet? Az Egyiptomban lakó német tudósok azt állították, hogy polgári projekteken dolgoznak, és ennek ellenkezőjét nehezen lehetne bebizonyítani a bíróságon. A kormány 1963. december 11-én javaslatot tett az útlevélhasználatot szabályozó törvény módosítására, hogy bevonhassák az úti okmányokat azoktól a németektől, akik „katonai programok kidolgozásában vesznek részt". Ezúttal a szociáldemokraták hevesen tiltakoztak. Bár eleddig őszintén Izrael-barátok voltak és támogatták az Egyiptomban dolgozó tudósok elleni törvénykezést, most megijedtek, hogy egy majdani kormány egy efféle törvény alapján erőszakkal visszahívhatja külföldről a politikai ellenfeleit. Végül maga a kabinet is visszautasította a törvénytervezetet, mivel a mozgásszabadság alkotmányellenes korlátozását jelentené.

Az alkotmányos kérdések mellett gyakorlati megfontolások is befolyásolták a nyugatnémet kormány döntését. Először is, az egyeztetések elhúzódásával Bonnban egyre jobban megerősödött az arabpárti lobbi. Diplomáciai és üzleti körök féltették az arab világgal való kapcsolatokat, és egyesek attól tartottak, hogy a német szakértők külföldi alkalmazásának korlátozása esetleg

alááshatja a nem arab országokbeli (például indiai) projekteket. Adenauer kancellár és az utódja, Ludwig Erhard, őszintén aggódott amiatt, hogyha a német tudósok elhagyják Egyiptomot, akkor Nasszer nyomban keletnémet és szovjet szakértőkkel helyettesíti őket. Ez természetesen veszélyeztetné a Német Szövetségi Köztársaság folyamatos küzdelmét az ellen, hogy a keletnémetek teret nyerjenek az arab világban. Ráadásul ezek a tudósok egyiptomi munkájuk során hasznos tapasztalatokat szerezhetnek a német légiközlekedési ipar jövőbeni fejlesztéséhez.

Reinhard Gehlen, aki (az ügynökén, Gerhard Bauchon keresztül) információforrásként használta az Egyiptomban élő német szakértőket, már 1961-ben igyekezett meggyőzni Iszer Harelt arról, hogy a hazatelepítésük Bonn és Jeruzsálem számára is káros következményekkel járna. A tehetségtelen tudósok helyett, akiket kontrollálni lehet, Nyugat-Németország és Izrael egy összetartó, ellenőrizhetetlen szovjet csapattal kerülne szembe, akik valószínűleg sokkal veszélyesebbek lennének. Az amerikaiakat is hasonló gondolatok nyugtalanították, ami szintén fontos volt Bonn-nak. A szovjet veszély nagyon is valós volt. Mint láthattuk, a franciák német fegyvercsempészek ellen indított, titkos akciói hasonló fordulatot hoztak az algériai háborúban. Az események legalábbis részben megerősítették Gehlen helyzetértékelését – egy évtizeddel később szovjet kezelőszemélyzettel ellátott Scud rakétákat vetettek be Izrael ellen a jom kippuri háborúban.

De a német érvek csak kifogásoknak tűntek az izraeliek számára – még a magas rangú tisztviselőknek is, akik érzékenyen reagáltak a nemzetközi diplomácia minden rezdülésére. Noha a németek természetesen jogosan hangoztatták azt, hogy a tudósaik nem vesznek részt sem nukleáris, sem kémiai, sem biológiai fegyverek kifejlesztésében, Izrael ennek még a legkisebb esélyét sem tűrhette meg. Csakugyan eltúlozták a valós veszélyeket – titokban sok jeruzsálemi biztonsági szakértő is ezt állította –, mégsem örültek annak, hogy ezt pont a németek szájából hallják. „Azok az emberek, akiknek a rokonait gázkamrákban ölték meg, másként látják a világot, mint azok, akik akarva-akaratlan segítettek ezeknek a gázkamráknak a megépítésében", jelentette ki egy izraeli diplomata Franciaországban.

Mivel a megfélemlítés önmagában nem működött, ahogy a hivatalos tárgyalások sem, Meir Amit egy harmadik opciót választott: a megfélemlítés és lobbizás bevetésével, titokban, nem hivatalos egyeztetéseket fog kezdeményezni a tudósokkal és a nyugatnémet kormánnyal is. Izrael ekkor bölcsen kihasználta Nyugat-Németország két kulcsfigurájával kialakított, informális kapcsolatait is: Ludwig Bölkow nagyiparos volt az egyik (számtalan, helikoptereket, repülőgépeket és rakétákat gyártó üzem tulajdonosa), a másik pedig Franz Josef Strauss, korábbi honvédelmi miniszter és a nyugatnémet politikai élet egyik legmeghatározóbb személyisége.

A Moszad gondosan ápolta Bölkowval a kapcsolatot. Okosan úgy bántak vele (mint Skorzeny esetében), mintha politikai szövetségesük lenne, nem pedig az ügynökük. Mivel feltűnt nekik, hogy az Egyiptomban élő tudósok közül többen is régebben Bölkow gyáraiban dolgoztak, a Moszad beszervezett néhány forrást a Bölkow-vállalatnál, köztük az ipari kémcsapat egyik tagját, aki átadta az izraelieknek az egyiptomi rakéták naprakész terveit. Azért, hogy magával Bölkowval is megőrizzék a jó viszonyt,

a Moszad – imponáló ügyességgel – egy német származású, izraeli tisztet jelölt ki összekötőnek. „Kellemes modorú, tekintélyes, idősebb úriember volt, szót értett a magasabb társadalmi rétegekbe tartozó németekkel is." Bölkow 1964. november elején a Moszad meghívására Izraelbe látogatott a feleségével, és a legrangosabbaknak járó fogadtatásban részesült. Üzleti lehetőségek nyíltak meg előtte, és Amit drága körutakra vitte a házaspárt, bejárták az egész országot.

„Ami a személyiségét illeti – mondta a kísérőjük –, [Bölkow] kedves, barátságos és közvetlen... imponáló intellektuális és filozófiai hajlamai vannak... jól ismeri a nemzetközi problémákat. Eléggé beszédes, viszont gyakorlatias, és mindenről határozott véleménye van... Hajlandó részleteket elárulni az egyiptomi rakétaprogram fejlesztéséről... és továbbra is együtt fog munkálkodni [velünk] azon, hogy kihozzuk a tudósokat Egyiptomból." Bölkow azonban fenntartását fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy ez a lépés nem feltétlenül szolgálja Izrael legfőbb érdekeit (nyugatnémet ipari körökben sokan vallották ezt a nézetet). Elvégre Egyiptom végül úgyis rakétákat fog gyártani, akár német segítséggel, akár anélkül. Jobb, ha német tudósok végzik a munkát, akikről Izrael információkat gyűjthet, mintha oroszok, franciák és britek tennék, akiket a Moszad nem tud befolyásolni.

A Szövetségi Köztársaság korábbi hadügyminisztere, Franz Josef Strauss volt a Moszad titkos tervének második kulcsfigurája. Kétségtelen, hogy az Izraellel kötendő egyezség furcsa szereplője volt. Mélyen konzervatív érzületű, lármás, patetikus ember, a nyugatnémet politika egyik legellentmondásosabb figurája, akit sokkoló botrányok és korrupciós vádak vettek körül.

Meggyőződéses katolikus volt, és régebben ellenezte az Izraellel kötött jóvátételi egyezményt, így nem tűnt a legalkalmasabb partnernek a zsidó állam számára. Mégis, lassanként Izrael egyik legjobb barátja lett a konzervatív berendezkedésű Nyugat-Németországban. Peresszel együtt, akivel 1957 óta szoros kapcsolatot tartott fenn, több titkos fegyverügyletet ütöttek nyélbe a két ország között. Strauss még azután is, hogy a *Spiegel*-ügy miatt 1962 novemberében lemondott, a háttérből mozgatta a szálakat a honvédelmi minisztériumban és támogatta az Izrael és Nyugat-Németország közötti katonai együttműködést.

Strauss szövetsége Peresszel a reálpolitikán alapult, ugyanakkor az Izrael állam iránti őszinte tiszteleten is. Izraelt a szovjetellenesség és a Nyugat-pártiság közel-keleti bástyájának tartotta, csodálta az izraeliek technikai vívmányait, a mezőgazdaság és energetika terén elért eredményeit, valamint a zsidó állam azon képességét, hogy a több mint hetven országból érkező bevándorlókat egységes nemzetté tudta kovácsolni. Miután 1963 májusában Izraelbe látogatott, – a kormány álláspontjával ellentétben – kiállt amellett, hogy Nyugat-Németország ismerje el Izraelt, még akkor is, ha az arab államok bosszúból elismerik Kelet-Németországot. Strauss nem volt arabellenes, de úgy gondolta, hogy a Német Szövetségi Köztársaság nem hagyhatja, hogy más államok diktálják a külpolitikáját. Adenauer kancellár, mondta, már helyreállította a békét Németország, valamint korábbi európai és amerikai ellenségei között. Most pedig, eddigi munkáját megkoronázandó, meg kell békélnie a zsidó néppel.

Strausst azonban még 1962-ben is hidegen hagyta a német rakétaszakértők jelentette probléma. Augusztusban egyszerűen

eleresztette a füle mellett Peresz kérését, hogy lépjen fel ellenük. Azt válaszolta, hogy csak középszerű szakemberek és nem igazán veszélyeztetik Izraelt. Egyébként is a *Spiegel*-botrány miatti lemondása után már más kérdések kötötték le a figyelmét. Az izraeli németellenes sajtókampány csúcspontján, 1963 márciusában, ellátogatott Simón Pereszhez. Tüntetőkkel a sarkában – akik a „Strauss raus*, és Peresz is!" mondatot skandálták – meghívta vendéglátóját egy újabb, komoly beszélgetésre az Egyiptomban dolgozó tudósok ügyéről. Ezúttal pontos adatokat kért Peresztől az egyiptomi rakéták gyártásáról, főleg arra vonatkozó bizonyítékokat, hogy „nem hagyományos" fegyverek és veszélyt jelentenek a zsidó állam számára. Peresz a Moszadhoz fordult, de nem kapott választ. Iszer Harel annyira belebonyolódott a vészmadárkodó retorikába, hogy nem tudta felhasználni a birtokában lévő információkat az érdemi tárgyalásokhoz.

A német specialisták jelentette probléma, mint korábban megjegyeztük, nem igazán igényelt megoldást. Mint azt a Moszad történészei is elismerték, magától is eltűnt volna „Egyiptom alacsony technikai színvonala, fejletlen ipara és a képzett helyi munkaerő hiánya miatt, s azért is, mert inkompetensek és tapasztalatlanok voltak ahhoz, hogy nagy és bonyolult ipari beruházásokat szervezzenek meg és vezényeljenek le... az egyiptomi ambíció félelmetes szobra ingatag lábakon állt." Egyébiránt Strauss és Peresz 1964 vége felé megegyezett abban, hogy ezt a kérdést le kell venniük a napirendről, hogy Izrael és Nyugat-Németország „különleges kapcsolata" megmaradjon.

* *Raus:* ki, kifelé. (német)

Ilyen háttérrel indult el a Moszad különleges meggyőzési kampánya, amelyet az utókor „Munkaügyi Hivatal művelet" néven ismer. Meir Amit úgy döntött, hogy meglovagolja azt a gyűlölethullámot, amelyet a Gedeonok akciója és az előző terrortámadások korbácsoltak föl, és kihasználja Bölkow és Strauss befolyását, hogy munkát szerezzen a helligei szakembereknek a Bölkow-vállalatnál, mert azzal elejét vehetik annak, hogy Egyiptomba utazzanak. De a tudósok először nem akartak tárgyalni. Némelyiküket annyira fölzaklatták a fenyegető levelek, hogy nem voltak hajlandóak kapcsolatba lépni a „zsidó partizánokkal", sem más izraeliekkel. Egyik képviselőjük még azzal is fenyegetőzött, hogy bosszúhadjáratot indítanak a freiburgi zsidó közösség ellen. Egy másik felhívta a rendőrséget, és Meir Amit már attól tartott, hogy megismétlődik a Heidi Goercke-féle fiaskó. Emiatt a Moszad ideiglenesen több ügynökét is átvezényelte Németországból Belgiumba.

1964 decemberében megtört a jég. A Cézárea parancsnoka, Joseph Jariv utasítására egy Moszad-ügynök felhívta a Helligecsoport képviselőjét és azt javasolta, hogy személyesen tárgyaljanak Brüsszelben. A szakértők csoportja hosszas habozás után beleegyezett abba, hogy találkoznak a „zsidó terroristákkal". Elküldték hát követeiket a belga fővárosba. A helyi hatóságokkal való esetleges konfrontációt elkerülendő, a Moszad tájékoztatta a belga titkosszolgálatot, mely erre kirendelte az embereit a tárgyalás felügyeletére.

December 7-én egy fiatal lány fogadta a repülőtéren a német csapatot és közölte velük, hogy rövidesen találkozni fognak az izraeli kormány hivatalos megbízottaival. A megbeszélés már

a legelejétől kezdve feszült és borús hangulatban zajlott. Az egyik Cézárea-ügynök – testes, félelmetes alak – beült az izraeli küldöttek közé, akik „a zsidó partizánok képviselőjeként" mutatták be. Egy kukkot se szólt az egész tárgyalás alatt, de a németek egyfolytában attól tartottak, hogy mindjárt előrántja a pisztolyát és lepuffantja őket. A Hellige-csapat egyik tagja egy kritikus pillanatban komolyan megijedt, hogy elrabolják. Közben Meir Amit és Joseph Jariv a fölöttük lévő emeletről személyesen felügyelte a tanácskozást. A Hellige-csapat küldöttei busás fájdalomdíjat követeltek, valamint „bizonyítékot" arra, hogy az egyiptomi rakétaprogram valóban katonai jellegű. Megállapodtak abban, hogy december kilencedikén este újra összeülnek egy freiburgi kávézóban.

Simón Peresz aznap reggel Németországba utazott Ráfi Meidannal együtt egy döntő fontosságú találkozóra Franz Josef Strausszal. Meidan az egyiptomi rakétaprogramról szóló dokumentumokat vitt magával: értékes információkat, amelyeket Skorzeny és Valentin szerzett meg. Strauss meghívta vendégeit egy italra, s közben végigböngészte az iratokat. „Hat órán át ültünk ott – emlékezett vissza Peresz. – Istenem, hogy az az ember mennyit vedelt! A világ minden tájáról származó borokat és sört is. Én is tudok inni, de nem ennyit! Hat órán keresztül megállás nélkül döntöttük magunkba a piát."

Ronen Bergman szerint: „azok az információk, amelyeket Peresz Straussnak bemutatott, sokkal részletesebbek, hitelesebbek, helytállóbbak és elkeserítőbbek voltak, mint bármi, amit a németek korábban láttak... [Strauss] bizonyára felfogta, mit jelentene az, ha mindezt kiszivárogtatnák a nemzetközi sajtónak."

Strauss alig két évvel korábban nem ismerte fel, mennyire fontos az egyiptomi rakétaprogram. Nehéz elhinni, hogy az az anyag, amelyet Peresz elébe rakott – jóllehet megtisztították Harel világvégét kiáltó agyszüleményeitől –, meggyőzte az ellenkezőjéről. Akárhogy is, Strauss megértette, milyen súlyos politikai válság kerekedhet ebből. Felhívta Ludwig Bölkowot, aki szintén kapcsolatban állt a Moszaddal, segítséget kért tőle, és megígérte neki, hogy a német kormány évekig fedezni fogja a hazatelepített szakemberek fizetését. A gyáros még aznap este magánrepülővel Freiburgba küldte a vállalat egyik vezérigazgatóját a találkozóra. A tárgyalások következő fordulójában személyesen telefonált és egyeztetett a Hellige-csoport vezetőivel. Közölte velük, hogy a „kormány" (azaz Strauss) rengeteg pénzt ajánlott fel neki, hogy kártalanítsa a tudósokat és végre véget vessen annak az ügynek, amely „veszélyezteti Németország jó hírét".

Meir Amit, a Moszad feje, később elmondta, hogy ez volt a döntő pillanat. A helligei szakértők Bölkow telefonhívása után „olyanok lettek, mint a kezes bárány". A csoport tizenhárom tagja beleegyezett, hogy azonnal felmondja az egyiptomiakkal kötött megállapodást. Mások, akik már korábban Egyiptomba költöztek, hamarosan meggondolták magukat. Egy jóképű Moszad-ügynök elcsábította a vezetőjük, Werner Niemann lányát, aki megígérte, hogy közvetít édesapja és az izraeliek között. Niemann a találkozó során könnybe lábadt szemmel vallotta be, hogy rosszul mennek a dolgok a csoport azon tagjai számára, akik már emigráltak. Wolfgang Pilz zsarnoki módon bánt velük, be voltak zárva a szállodába, és az egyiptomiak nem fizették ki őket. Több további találkozókra is szükség volt, mire Niemann

ráállt, hogy ráveszi a csapat megmaradt tagjait Egyiptom elhagyására. Strauss és Bölkow megígérte, hogy mindenkinek kártérítést fizetnek és munkát is biztosítanak nekik. Az izraeli kormány fájdalomdíjként Uzi géppisztolyokat ajándékozott Bölkownak, hogy fel tudja fegyverezni a gyáraiban dolgozó biztonsági őröket.

Az Izraeli Külügyminisztérium 1964. december 29-én arról tájékoztatta németországi képviselőjét, hogy sikeresek voltak a freiburgi csoporttal folytatott egyeztetések: valamennyien visszamondták az Egyiptommal kötött szerződésüket és Németországban maradnak. Ez azonban nem volt teljesen igaz. A helligei specialisták eredetileg harmincnégy fős csoportjából tizenhárman elfogadták a Bölkow-vállalat állásajánlatát. Tizenketten a Hellige-gyárban folytatták a munkát, kilencen másik állást kerestek, összességében nyolcan maradtak Kairóban. Mindenesetre az egyiptomi projekt halálra volt ítélve. Az egyiptomi nehézségek, illetve Strauss és nyugatnémet nagyiparos barátainak kecsegtető munkaajánlatai hazatelepedésre serkentették a többi tudóst is. Paul Goercke 1965 elején távozott, hogy munkába álljon a Bölkow-vállalatnál, és márciusban harminc kollégája követte példáját. Pilz pár hónappal később hagyta el a piramisok országát. A német kormány ígéretet tett, hogy kártérítést fizet hajdanvolt titkárnőjének és újdonsült feleségének, Hannelore Wendének, akit 1962 őszén megcsonkított egy moszados levélbomba. Hogy megoldják a politikai válságot, Strauss, Bölkow és más nyugatnémet vezetők megígérték, hogy tisztára mossák a Moszad szennyesét. Kifizetődőnek bizonyultak azok a titkos kapcsolatok, amelyeket Meir Amit alakított ki.

Bizony, erre a lépésre már régebben is volt példa – Ben-Gúrión három évvel korábban, 1960 novemberében megbízta Iszer Harelt azzal, hogy vegye rá Bonnt Eugen Sänger hazacsalogatására. Sängernek – aki talán az egyetlen első osztályú német rakétatudós volt Nasszer alkalmazásában – állást kínáltak Nyugat-Németország űrprogramjában, és ő kapva kapott az alkalmon. Elvégre csak az érdekelte – ahogy a többi német specialistát is –, hogy felküldje a rakétákat. Azzal nemigen foglalkoztak, hol érnek aztán földet. Ha Iszer Harel és Ben-Gúrión megfogadta volna édesanyja tanácsát, miszerint „kanál mézzel több legyet foghatni, mint egy hordó ecettel", talán úgy hatástalaníthatták volna a politikai aknamezőt (azaz a német tudósok kérdését), hogy nem folyamodnak emberrabláshoz, elfuserált merényletekhez, megfélemlítéshez, ügynökök letartóztatásához, náci ügynökök beszervezéséhez, végül pedig nem teszik tönkre a saját karrierjüket. Másrészt, az is előfordulhat, hogy Bonn nem lett volna hajlandó Jeruzsálem félelmeivel foglalkozni, ha nem kóstolnak bele a kellemetlenül savanyú ecet első adagjába és nem tartanak attól, hogy többet is kaphatnak belőle.

Mindazonáltal Jeruzsálemnek fel kellett készülnie arra, hogy lenyeli a maga keserű piruláját. Egyik dokumentum sem említi meg, hogy a „náci kérdés" előkerült-e a tárgyalások során, amelyek a tudósokkal kapcsolatos válság megoldásához vezettek. De az összes résztvevő világosan látta, hogy Izrael nem várhat efféle együttműködést Nyugat-Németországtól, ha közben folytatja a múlt kísérleteinek felidézését. Strauss az emlékirataiban hangsúlyozta: „Izrael kezet nyújtott a németeknek, mivel rájött, hogy

nem szabad összehasonlítania a mostani Németországot Hitler birodalmával". Strauss őszintén úgy gondolta, hogy Nyugat-Németország csak akkor lesz igazán független, ha megszabadul a múlt igájától. Sosem szabad elfelejtenie, mit művelt Hitler „a német nép nevében", de azt sem tűrheti, hogy megkössék a kezét azzal kapcsolatban, „mit gondolhatunk, mit mondhatunk ki és mit tehetünk meg". Strauss 1961-ben, az Eichmann-per idején bonni, vezető politikusokat győzött meg arról, hogy Ben-Gúrión és a kormánya megtartotta az ígéretét, nem mossák össze a Német Szövetségi Köztársaságot és a vezetőit (például Hans Globkét) a náci rezsimmel. Éppen ezért – javasolta Strauss – Bonn folytathatja a fegyverszállítást Izraelbe. Azért, hogy biztosítsák Strauss együttműködését – akár a német specialisták ügyében, akár azon túlmenően –, Izraelnek roppant körültekintően kellett eljárnia a fentiekben taglalt kérdésben.

A Nyugat-Németországgal való kapcsolatok mindenesetre kritikus ponthoz értek. Erhard kancellár 1964 novemberében bejelentette Eskól miniszterelnöknek, hogy pénzügyi támogatás lép a titkos német fegyverszállítmányok helyébe, melyek létezéséről a sajtó is értesült. Bonn csapdában vergődött: félt, hogy Egyiptom elismeri Kelet-Németországot, tartott Jeruzsálem haragjától, és meg akart felelni az Egyesült Államok elvárásainak (hiszen 1964-ben Washington arra használta a Német Szövetségi Köztársaságot, hogy közvetett módon felfegyverezze Izraelt, ugyanakkor elvárták, hogy Németország ne szakítsa meg diplomáciai összeköttetéseit Egyiptommal, amely a nyugati hídfő szerepét töltötte be a Közel-Keleten). Izrael csak azután fogadta

el a német javaslatot, miután világossá vált, hogy a továbbiakban Washington biztosítja a fegyvereket, Bonn pedig fizet értük. Mikor 1965 elején Nasszer meghívta Walter Ulbricht keletnémet vezetőt hivatalos látogatásra, Bonn azzal vágott vissza, hogy diplomáciai kapcsolatokat létesített Izraellel. Válaszként Egyiptom, Szíria és az arab államok többsége megszakította diplomáciai kapcsolatait Nyugat-Németországgal. Az immár hivatalos viszony Nyugat-Németországgal még ekkor is kényes kérdés volt az izraeli közvélemény szemében. Ennek a kapcsolatnak semmi sem árthatott volna jobban, mint az, ha az izraeliek továbbra is beleártják magukat a náci ügyekbe. És valóban, ahogy egyre szorosabb lett az együttműködés Bonn-nal, a Moszad fokozatosan elvesztette a nácivadászat iránti érdeklődését.

• • •

Igazság szerint a Moszad már a tudósok körüli válság eszkalálódásakor kételkedni kezdett abban, hogy érdemes-e nácivadász akciókra vállalkozni. Dávid Ben-Gúrión, aki kiábrándítónak találta Harel „nácimániáját", azt mondta Meir Amitnak, hogy ezek a műveletek veszélyeztetik az Izrael és Nyugat-Németország közötti, kényes kapcsolatot. „Ben-Gúrión – emlékezett vissza Amit –, természeténél fogva inkább előre tekintett. Úgy gondolta, hogy [Nyugat-]Németország »egy másik Németország«, és nem vágyott egy újabb Eichmann-perre, vagy [hasonló] nemzetközi botrányra. Éppen ezért valószínű, hogy ennek a perspektívának megfelelően akarta kezelni a náci háborús bűnösök ügyét."

Ben-Gúrión nem felejtette el, hogy Németország felfüggesztette a fegyverszállítmányokat az Eichmann-per alatt, hogy garantálja Izrael „jó viselkedését" a Hans Globke körüli, különféle botrányokban. Azzal is tisztában volt, milyen károkat okozott a Damoklész művelet Izrael Nyugat-Németországgal és az Egyesült Államokkal való kapcsolatában.

Meir Amit is hasonlóan gondolkodott. Bár nem tartotta teljesen lényegtelennek a nácivadász akciókat, úgy gondolta, hogy elvonják a Moszad figyelmét az aktuális ellenségekkel szembeni harcról. „Elleneztem a terrort, az emberrablásokat, a nemzetközi botrányokat és a második Eichmann-pert", jelentette ki. Látva, hogy Lévi Eskól, Ben-Gúrión utódja a miniszterelnöki székben egyetért vele ebben a sarkalatos kérdésben, Amit fokozatosan félretette az Amalt, a nácivadászatért felelős osztályt, és inkább más, fontosabb egységeket részesített előnyben.

Kétségtelen, hogy a kérdés nem került le teljesen a napirendről. Amit 1964. január 23-án összehívta az izraeli hírszerző közösség összes vezetőjét, hogy egységes döntést hozzanak a nácivadászatról. A megbeszélést finoman szólva tétovázás és habozás jellemezte. Valamennyien tudták, hogy Izrael a bonni hatóságokkal való titkos tárgyalások kedvéért szép lassan felhagyott az erőszakos módszerek alkalmazásával, inkább apránként kivonta a német szakértőket Egyiptomból. Ben-Gúrión és Eskól óhajaival összhangban senki sem akart újabb nemzetközi botrányt, főleg nem egy második Eichmann-pert, hiszen emiatt Izrael valószínűleg összeütközésbe kerülne Nyugat-Németországgal és más országokkal is. Jehúdit Nasijáhú csodálkozására, aki az Amalt

képviselte a megbeszélésen, az izraeli rendőrség főkapitánya még a merényleteket is ellenezte, nehogy „gyilkolásra tanítsák a fiataljainkat". Jákob Karoz, a Moszad vezetőjének helyettese szembeszállt vele, azzal érvelve, hogy a politikai gyilkosságok elrettenthetik a jövendőbeli antiszemita bűnözőket: „Jobb, ha kétszer meggondolják, mielőtt kezet emelnek vagy fegyvert fognak egy zsidóra."

A résztvevők többsége azonban egyetértett abban, hogyha el akarják kerülni á nemzetközi botrányokat, akkor jobban teszik, ha inkább gondoskodnak a náci háborús bűnösök kiadatásáról Nyugat-Németországnak, illetve az érintett országoknak. De nem zárták ki a „csendes politikai gyilkosságok" lehetőségét. Ezután Jehúdit Nasijáhú felolvasta az Amal listájáról az ismert háborús bűnösök nevét. Martin Bormannt, a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt pártkancelláriájának vezetőjét, és Heinrich Müllert, a Gestapo fejét 1945 óta nem találták meg. Senki sem tudta, hogy egyáltalán életben vannak-e még (valójában mindketten rég meghaltak). Mindnyájan egyetértettek abban, hogy a Moszadnak tovább kell keresnie „a Halál angyalát", Josef Mengelét, Auschwitz szadista orvosát, valamint az asszisztensét, Horst Schumannt, akit a Moszad Ghánában már meg is talált. Alois Brunner nevét közönnyel fogadták. Mivel ez a vállalkozás nem élvezett prioritást, kizárt dolog volt, hogy újabb rizikós akciót indítsanak Damaszkuszban.

De amikor Nasijáhú felolvasta „a rigai mészáros"-ként elhíresült Herbert Cukurs nevét, izgatott moraj futott végig a termen. Az Aman feje, Aharón Jariv vezérőrnagy hirtelen felzokogott.

Rigából származott és az egész családját lelőtték Cukurs pribékjei. Ezután Meir Amit a rá jellemző óvatossággal összefoglalta a gyűlés végkövetkeztetéseit: „E célból nem köthetjük le önkényesen kapacitásunk aránytalanul nagy részét. Fő feladatunk az információgyűjtés, hogy ezzel biztosítsuk létjogosultságunkat, nem pedig a bosszúállás a múltbéli bűnökért... Szóba sem jöhet, hogy bárkit elraboljunk és Izraelbe hozzunk. Jobban szolgálja a céljainkat az, ha a háborús bűnösök kiadatását kérjük. Csak akkor gondolkodhatunk terrortámadáson, ha a kiadatás nem lehetséges, és még akkor is minden egyes esetet jelentőségének megfelelően kell mérlegelnünk." Amit nem igazán hitte, hogy ezeket a háborús bűnösöket Németországban, illetve más országokban kellőképpen megbüntetnék, de a kiadatást kényelmes megoldásnak tartotta, mivel Izrael ezzel más kormányokra háríthatja a felelősséget. Miután Eskól miniszterelnök és Meir külügyminiszter asszony is elfogadta ezt a határozatot, a Moszad Cukurs és Schumann meggyilkolása mellett döntött, és abban is megegyeztek, hogy folytatják a kutatást Mengele után. Az első két művelet diplomáciai szempontból nem volt kockázatos. Cukurs lett nemzetiségű náci volt, nem valószínű, hogy az esete nagyobb port verne fel Nyugat-Németországban, Schumann pedig egy eldugott városban élt, a ghánai dzsungelben, távol a nemzetközi sajtó reflektorfényétől. Mengelét viszont túl fontosnak tartották ahhoz, hogy futni hagyják.

Ezután végrehajtották ezeket a döntéseket. Egy Moszad-csapat 1965. február 23-án, Uruguayban, Montevideóban meggyilkolta Cukursot. Akárcsak abban a műveletben, amikor Heinz Krugot

elrabolták, csábító üzleti ajánlattal egy magányos villába csalták, viszont nem vitték Tel-Avivba. A Moszad egyik bérgyilkosa ádáz küzdelem után agyonverte egy kalapáccsal. A Moszad ugyanakkor feladta Schumann megölésének tervét a kivitelezési nehézségek miatt. Izrael inkább azért lobbizott, hogy elérje a kiadatását. Ghána valóban átadta Schumannt Nyugat-Németországnak, ahol súlyos betegsége miatt „tárgyalásra alkalmatlannak" nyilvánították. 1983-ban szabad emberként hunyt el. A Mengele utáni vadászat – ezúttal nem azért folyt, hogy elrabolják vagy megöljék, hanem azért, hogy kérjék a kiadatását Nyugat-Németországnak – eredménytelenül haladt tovább. A Moszad a régóta halott Heinrich Müllert is kereste, de hiába. 1967 novemberében letartóztattak Németországban két izraeli operatív ügynököt, mivel betörtek Müller özvegyének házába. Az efféle műveletek azonban ritkák voltak, mint a fehér holló. Hiába próbálkozott az a néhány megszállott nácivadász – mint például Cvi Aharóni és Ráfi Meidan –, a „náci" szó most már inkább ásítozást, mintsem lelkesedést váltott ki a Moszad folyosóin.

Amit utódja, Cvi Zamir, a Moszad új igazgatója 1968 decemberében találkozott Lévi Eskól miniszterelnökkel, hogy újból megtárgyalják a nácivadászat ügyét. Ha lehet, akkor Zamir még Amitnál is jobban ellenezte az efféle akciókat. Közölte a miniszterelnökkel, hogy a nácik felhajtásához nagyszabású beruházásokra van szükség, amit az egyébként is szűkös forrásokból finanszíroznak, és azt javasolta, hogy egy az egyben állítsák le ezeket az akciókat. Eskól helyeselt. „Épp elég volt nekünk az Eichmann-per – jelentette ki. – Szimbolikus üzenete volt." Meg-

parancsolta hát a Moszadnak, hogy gyűjtsék össze és elemezzék a nácikra vonatkozó információkat, de szüntessenek be mindenféle vadászatot, és adják meg az illetékes kormányoknak a szökött háborús bűnösök tartózkodási helyét. Mindez egyedül (az ekkor már halott) Bormannra és Mengelére nem vonatkozott. Igazából még a Mengele felkutatása iránti érdeklődés is lassanként kihunyt. A Moszad jegelte a nácikérdést, és ez az elkövetkező évtizedben így is maradt.

• 20 •

Elmúlás

*„Előbb-utóbb mindenki megleli a maga helyét a világon, csak ő nem."**

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ: *A PÁTRIÁRKA ALKONYA*

OTTO SKORZENY sosem reklámozta, hogy összeköttetésben áll a Moszaddal. Nyíltan dicsekedett a Gamal Abden-Nasszerhez fűződő barátságával, szoros kapcsolatot tartott fenn a jeruzsálemi főmuftival és arabbarát, illetve Izrael-ellenes nézeteket hangoztatott. Például a hatnapos háború után egy rokonszenvező riporternek azt mondta, hogy legközelebb az arabok váratlanul le fognak csapni Izraelre és elpusztítják. Nasszer nem ismétli meg a múlt hibáit. „Mire az izraeliek olvasnak róla a napilapjaikban, talán már vége is lesz az egésznek."

A Moszad levéltárából nyilvánosságra került dokumentumokból viszont kiderül, hogy az SS-ezredes élete végéig szorosan együttműködött az izraeli titkosszolgálattal. Példának okául, 1965. december vége felé találkozott a tartótisztjével, valószínű-

* Dely István fordítása.

leg Ábrahám Ahituvval, egy hosszú, éjszakába nyúló beszélgetés erejéig. Skorzeny irodájában kezdték, aztán elmentek egy étterembe meg egy bárba, de ezután is folytatták a csevegést az utcán sétálgatva. Ahogy az Skorzenyvel lenni szokott, megtárgyalták a világban történő eseményeket a vietnámi háborútól kezdve a dél-afrikai apartheidig. A vita időnként egészen viharossá vált, főleg, amikor Skorzeny hangoztatni kezdte szégyentelenül rasszista nézeteit. Az SS-ezredes segített a Moszadnak információt gyűjteni az Egyiptomban élő német szakértők egyre jobban fogyatkozó közösségéről, később pedig titokban összeköttetést szerzett spanyol és más országokbeli politikusokhoz, köztük arab diplomatákhoz is. De hiába próbálkoztak vele, nem tudtak rajta keresztül újabb forrásokhoz jutni, és az információk, amelyeket a Közel-Keletről szolgáltatott, nem sokat értek, többnyire „a *Times Magazine* lapjairól származtak".

Hermann Valentin is tovább dolgozott a Moszadnak. „Brit" tartótisztjei 1967-ben felajánlották, hogy „átadják az izraelieknek", és ő készségesen rábólintott. A biztonsági tiszt a pénz rabja lett, és az izraeliek, immár hivatalos főnökei, busás fizetéssel kényeztették, fedezték a költségeit, sőt még kölcsönt is adtak neki, hogy új kocsit tudjon venni. Akárcsak Joklik, ő is drága éttermekbe vitte tartótisztjeit a feleségével együtt, aztán átadta a számlát, mint megtérítendő költséget. 1965 júliusában összeveszett Kleinwächterrel, mire kirúgták az egyiptomi programból. Neonáci barátai egy évre rá gyanút fogtak, hogy az izraeli hírszerzésnek jelent, ezért kiközösítették. Ez nem rettentette el Valentint. Továbbra is a Moszadnak dolgozott „magándetektívként", arab fegyverkereskedőkről és terroristákról gyűjtött információkat.

Alois Brunner az 1960-as évek vége felé még mindig a kétszobás lakásban élt a Rue George Haddádon, a szír hadsereg őrnagyának járó nyugdíjból. Nem sok öröme telt a szíriai munkájában, így hát megkeseredett és elcsüggedt. Az a banda, amely a Goldmann elleni összeesküvést kitervelte, lassanként feloszlott. Rajísz eltűnt, Darwish egy kis szállodában élt és majdnem teljesen megsüketült, Windisch pedig, Brunner másik régi cimborája a fegyverbizniszben, elhagyta a Közel-Keletet és Münchenbe utazott, mert – Brunner állítása szerint – „teljesen leégett".

Maga Brunner magányosan tengette napjait a szíriai számkivetésben. Már csak ő maradt meg a náci szökevények régi hálózatából. Németországban már egy ideje megfeledkeztek róla és megszűntek az ellene indított eljárások. Brunner mégsem akarta, hogy teljesen elfelejtsék. Az egyik exnáci kommandósal, Arthur Maichanitsch-csal folytatott levelezésében felajánlott egy üres szobát azoknak a „bajtársaknak", akik a régi hazából érkeztek. Maichanitsch korábban nem volt hajlandó részt venni a Goldmann elleni összeesküvésben. Ekkoriban a fiatal neonácik egyik csoportját vezette, akik gyakran összejöttek és katonai gyakorlatokat tartottak, s Brunner még ekkor is reménykedett abban, hogy Németországban és Ausztriában végül mégis újjáéled a nácizmus, és „bemossa a csatornába" a „zsidó Kreisky" (Ausztriában) és a „félig zsidó Brandt" (Nyugat-Németországban) korrupt, demokrata kormányát. Maichanitsch – figyelmeztetett Brunner – jobban teszi, ha a társadalom minden rétegébe

beülteti pártfogoltjait, főleg a politikai pártokba, hogy előkészítse a talajt a jövő vezető erőinek.

Brunner általában az önsajnálat és az izzó gyűlölet között ingadozott. Egyik napról a másikra élt és folyton panaszkodott. Senki sem küldött neki pénzt. Még mindig savanyú káposztát készített diákok segítségével, aztán eladta a helyi élelmiszer-áruháznak. „Néha elgondolkodom, miért élek, és az ember nem lesz fiatalabb", írta. Félt, hogy a zsidók bekebelezik Németországot és Ausztriát. Mikor Golda Meir Bécsbe látogatott, Brunner az egyik legfurcsább levelében azon siránkozott, hogy az osztrákoknak sárga csillagot kellett viselniük, és hogy nemsokára a héber lesz az ország hivatalos nyelve. Időközben Damaszkuszban egyre jobban szorult körülötte a hurok: az izraeliek a sarkában voltak. Brunner egyszer megkérte Maichanitschot, hogy nyomozza le egy odalátogató náci veterán hátterét, akit Moszad-kémnek tartott. „A zsidók – írta megvetően – most már régi nácikat is felbérelnek a piszkos húzásaikhoz", bár az efféle alakok sosem lehettek igazi nemzetiszocialisták. Brunner gyanúi tulajdonképpen beigazolódtak. Simon Wiesenthalnak volt egy informátora Maichanitsch köreiben, feltehetőleg ugyanaz a dr. Z., aki információkkal látta el a nácivadászt a Goldmann elleni összeesküvésről. A veterán nácivadász még ekkor is figyelte Brunnert: csak arra várt, hogy akár a legapróbb hibát vétse.

Miután hosszú évekig egyáltalán nem foglalkoztak vele, az izraeliek figyelme ekkor megint Brunner felé kezdett fordulni. 1977-ben az Izraeli Munkáspárt helyét végül átvette a Menáhém Begín vezetése alatt álló, új, jobboldali kormány. Az újdonsült miniszterelnök kicsivel a német megszállás előtt szökött el Lengyelországból, de az egész családja odaveszett a holokausztban, így mindig is holokauszttúlélőnek tartotta magát. Az 1950-es években, a kormány ellen bujtogató politikusként, agresszív tömegek élén, tiltakozó demonstrációkat vezetett a Nyugat-Németországgal kötött jóvátételi egyezmény ellen. A német tudósok miatt kialakult krízishelyzetben kirohant Ben-Gúrión, majd Eskól kormánya ellen németbarát politikájuk miatt, és olajat öntött Iszer Harel uszító sajtókampányának tüzére (ez a sajtóhadjárat a küszöbönálló, állítólagos „második holokauszt" rémével fenyegetett, amelyet a német szakértők terveltek ki a bonni kormány teljes egyetértésével).

A holokauszt emléke áthatotta Begín miniszterelnöki politikáját. Úgy gondolta, hogy Izrael köteles folytatni a nácivadászatot. Már az első találkozóján Jichák (Haka) Hofival, a Moszad fejével, azt követelte, hogy a nácik felkutatása ismét kerüljön a kémügynökség palettájára. Hofi – akárcsak az elődei – nem nagyon akarta a múlt háborúira fordítani szűkös erőforrásait, miközben a Moszadot teljesen lekötötték a különféle problémák, például a Palesztin Felszabadítási Szervezet (PFSZ) ellen titokban folyó háború és az arab országokban zajló kémműveletek. Begín azonban tántoríthatatlan volt, ők ketten megegyeztek hát, hogy a még életben lévő, legkegyetlenebb bűnözőkre korlátozzák az új hadjáratot. 1977. szeptember 23-án a Biztonsági Ügyek Kormánybizottsága úgy döntött, hogy „megparancsolja a Moszadnak a náci háborús bűnösök felkutatásának újraindítását, főleg Josef Mengele előkerítését, hogy Izraelben bíróság elé állítsák őket. Amennyiben ez lehetetlennek bizonyul – akkor végezzenek velük."

Az Amal alkalmazottai, akiket unalmas aktatologatásból hívtak vissza, frissítették a még élő, náci háborús bűnösök 1964-es lajstromát: kihúzták azoknak a nevét, akik meghaltak és hozzátettek egy maroknyi, új „jelöltet". Elhatározták, hogy mindegyiket kivégzik egy „zsidó partizánszervezet" nevében, Josef Mengelét kivéve, akit Izraelbe visznek és perbe fogják (a Moszad ekkor még nem tudta, hogy Mengele 1979 februárjában, Brazíliában meghalt). Egy Moszad-csapat hónapokig tartó, hosszas előkészületek után, 1980 márciusában megpróbálta megölni Chilében Walter Rauffot. Igaz, régebben együttműködött Izraellel, de ez eltörpült a súlyos bűnei mellett. Sajnos a Nirosta művelet nem járt sikerrel. Rauff chilei felesége észrevette a Moszad-csapatot és kiabálni kezdett. A csoport tagjai az utasítások szerint nem végezhettek az asszonnyal, ezért kénytelenek voltak visszavonulni, mielőtt a szomszédok kihívnák a rendőrséget. Rauff egy évre rá tüdőrákban meghalt.

Alois Brunner is szerepelt a halállistán. Mivel Szíriában élt, az elrablása szóba sem jöhetett. Senki sem gondolta, hogy a szír kormány kiadná, főleg az izraeliek kérésére. A Moszad – az újabb merényletet előkészítendő – Damaszkuszba küldött egy muszlim bosnyák ügynököt, hogy információkat gyűjtsön Brunnerről. Ez a fenomenális ember, akinek csak az álnevét ismerjük: „Cövek" (*nukshe*), náciellenes jugoszláv partizán volt. Bosszút akart állni a németeken, mivel több rokonát is megölték a háborúban. Kapcsolatba lépett Darwishsal, Brunner bosnyák barátjával, felkereste Damaszkuszban és eljátszotta a nácibarát muszlimot. Darwish közreműködésével 1978-ban meglátogatta Brunnert. Pár nappal később elképesztő mennyiségű anyagot küldött a Moszadnak

a szökött náciról, többek között a lakás és a környék részletes alaprajzát is. Azt is jelentette az izraelieknek, hogy sem az épületben, sem a körül nem lehet biztonsági őröket látni.

A Moszad nem akarta a terepen kockára tenni ügynökei életét, ezért úgy döntöttek, hogy megint levélbombát használva intézik el Brunnert. „Cövek" arról is beszámolt, hogy Brunner egy osztrák természetgyógyász magazin lelkes olvasója lett, amelyet „A gyógyfüvek barátai" nevű szervezet adott ki. Az Ausztriában állomásozó Moszad-csapat hamisított levelet küldött Brunnernek a társaság nevében: arról tájékoztatták, hogy folyóiratuk következő száma valószínűleg könyv formájában jelenik meg, nem a szokásos, lefűzhető formátumban. A következő kiadvány 1980. július 1-jén meg is érkezett. Mikor Brunner kinyitotta a csomagot és kihúzta a tartalmát, működésbe hozta a robbanószerkezetet. A bomba felrobbant. Brunner életben maradt, de csúnyán megégett és elveszítette néhány ujját. A vére annyira átitatta a szoba padlóját, hogy maradandó foltot hagyott. A merénylők azon döntése, hogy inkább levélbombát küldenek, nem csomagot, korlátozta a robbanóanyag mennyiségét és megmentette Brunner életét. Hathetes kórházi ápolás után hazaengedték a Rue Haddádra. Attól a naptól fogva nem készített és nem árusított többé savanyú káposztát. A Moszad ezzel a csekélyke eredménnyel a tarsolyában lezárta a Brunner elleni merényletek sorát.

A Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal (BfV), Nyugat-Németország belföldi hírszerző szolgálatának nemrégiben nyilvánosságra hozott irataiból kiderül, hogy Brunner még az ellene elkövetett merénylet után sem vonult vissza. Szoros kapcsola-

tot ápolt egy maroknyi náci aktivistával, köztük Remerrel és Genoud-val. Sőt, még arra is figyelmeztette Remert, hogy kerülje el azt az izraeli ügynököt, aki beépült a svájci neonáci körökbe. Brunner többek között még azt is megpróbálta elintézni, hogy Klaus Barbie, „a lyoni mészáros" (aki ellen éppen akkoriban Franciaországban eljárás indult), Szíriában menekültjogot kapjon egy erőltetett „mentőakció" részeként, amelyet néhány öreg náci kezdeményezett. Brunner helyzete azonban ingatag volt. Otto Ernst Remer, aki élvezte a bizalmát, valójában a BfV spiclije volt. A Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal ekkoriban már adatokat gyűjtött Brunnerről, de Remer nem szívesen szolgált pontos információkkal, és csak Georgként emlegette Brunnert – ez az utóbbi jól ismert álnevének (Georg Fischer) egyik fele volt. A BfV azonban gyorsan rájött, hogy Georg valójában Brunnerrel azonos, és ezt az izraeliekkel is megosztották. Brunner szerencsére a német titkosszolgálat elsősorban az európai neonáci kapcsolataira volt kíváncsi, a kiadatása kevésbé érdekelte őket. Az izraeliek pedig ekkorra már teljesen passzívak lettek.

Mások viszont sokkal serényebben igyekeztek napvilágra hozni az igazságot. Az 1980-as évek elején több újságíró és nyomozó is elérte, hogy Brunner rivaldafénybe kerüljön. Serge Klarsfeld, a híres francia nácivadász vízum nélkül Damaszkuszba utazott, ezért gyorsan kitoloncolták, de ez a provokáció felkeltette a nemzetközi sajtó érdeklődését. Mások beléptek az országba és megkeresték Brunner lakását a Rue Haddádon. A *The Times Magazine* egyik újságírója, Robert Fisk azok közé tartozott, akik elsőként látták, milyen biztonsági óvintézkedéseket hoztak a Moszad második gyilkossági kísérlete után. A „semmitmondó, sárgára festett

lakótömböt magas, dupla, kovácsoltvas kapuval" rekesztették el, „amelyen nevek sorakoztak". Magától értetődik, hogy Brunneré nem szerepelt köztük. „Azzal a jellegtelen, kovácsoltvas kapuval pontosan szemben – írta Fisk – mindennap ott strázsál egy magas fiatalember, felcipzározott, fekete bőrkabátban, övébe dugott pisztollyal. Az utca két szemközti végében két további biztonsági őr áll, az egyiknek félautomata gépfegyver van a vállára vetve." Fisk az egyik szomszéd közvetítésével megkérdezte Brunnert, hogy hajlandó-e beszélgetni vele, de kosarat kapott. „Aláírtam egy egyezséget a szír kormánnyal – üzente Brunner – arról, hogy nem adok interjút."

Az öregúr mégsem bírt sokáig csendben maradni. 1985 novemberében a német *Bunte* bulvárlap egyik riportere felkereste a lakásán. Borzasztóan leromlott állapotban találta Brunnert: megkopaszodott, betegeskedett, a bal szeme helyén csak egy gödör tátongott. Akkor már nem használta a műszemét. A Moszad legutóbbi merénylete nem vette el az öreg náci kedvét az egészséges életmódtól. A *Bunte* riportere szerint a könyvtárában nem volt más, csak gyógynövényekről szóló könyvek. Nyulakat tartott a tetőn, a jobbára üres, gyéren bebútorozott lakás fölött. A szökött náci reggelente hat órakor fejére tette a kalapot, felvette sötét szemüvegét és a biztonsági őr kíséretében sétálni indult a közelben fekvő Sibki (Zenobia) kertjeibe, ahol szedett egy kis füvet a nyulainak, aztán hazatért. Hébe-hóba felkereste az Egyesült Arab Emírségek nagykövetségét, elbeszélgetett ott dolgozó palesztin barátaival, elolvasta a napilapokat és „szidta a zsidókat". Máskülönben egészen üresnek tűnt az élete. Még mindig

akadt néhány szír barátja, de nagyon hiányzott neki a németek társasága. A ravasz riporter pontosan ez utóbbit kínálta fel.

Az újságíró valahogy rávette az idősödő nácit, hogy a biztonsági őreivel együtt merészkedjen ki Damaszkuszból és keresse fel Tartúsz nyaralóváros tengerpartját. Ott interjút készített vele, sőt még néhány gyors fényképet is csinált egy rejtett kamerával, amelyet a karórájába szereltek be. „Kérem, írja le pontosan, szóról szóra, mit mondok! – kérte Brunner az újságírót. – Kész vagyok felelősséget vállalni a nemzetközi bíróság előtt, de az izraeliek soha nem kapnak el. Nem leszek második Eichmann!" Ciánkapszulát őrzött a szivarzsebében. „Mindenről gondoskodtam" – jelentette ki. De az üres fogadkozástól eltekintve, hogy átadja magát a nemzetközi igazságszolgáltatásnak, nem tanúsított megbánást. „Az volt a feladatom, hogy a különféle országokból deportáljam a zsidókat – mondta. – Semmit sem bántam meg... Semmi közöm sem volt ahhoz, ami keleten történt velük. A Német Szövetségi Köztársaság tartozik nekem a nyugdíjammal."

A damaszkuszi hatóságokat felbőszítette Brunner interjúja, amelyet a *Bunte* leközölt. Elvégre az Aszad-rezsim heves tagadással válaszolt az újra meg újra megismételt kiadatási kérésekre. Az interjú most életre keltette a régi démonokat. A bonni Igazságügyi Minisztérium ismét követelni kezdte Brunner kiadatását. A szíriaiak továbbra is tagadták, hogy valaha is betette a lábát az országukba, de ezek az állítások most már nevetségesnek tűntek. Egy zavarba jött szír tisztviselő egyszer megkérdezte a damaszkuszi német nagykövetet, miért vadásznak olyan kitartóan

Brunnerre, amikor fütyülnek arra, hogy Izrael külügyminisztere, Jichák Sámír régebben terrorista volt. A sors iróniája, hogy pont Sámír adott parancsot a Moszadnak az öreg náci elleni első merénylet elkövetésére.

Brunner azzal, hogy interjúkat adott a nemzetközi sajtónak és igazolta a holokausztot, kínos helyzetbe hozta szír befogadóit, akik hazugságba keveredtek miatta. Figyelmeztették, hogy fogja be a száját. A *Bunté*-nak adott interjút követően már csak testőrkísérettel hagyhatta el a lakását. Ennek ellenére 1986-ban és 1987-ben kétszer is meginterjúvolták: egyszer egy osztrák riporter, aki egy mosodában találkozott vele, „a színfalak mögött"; egyszer pedig egy amerikai újságíró, Charles Ashman, aki telefonon faggatta ki. Ezekben a riportokban büszkén vállalta tetteit. Nem tanúsított megbánást, ahogy korábban sem. „Igazán hálásak lehetnének – pirított rá az osztrákra –, hogy a gyönyörű Bécsüket megszabadítottam a zsidóktól." „Semmit sem sajnálok, és ismét megtenném ugyanazt", ordította a vonal túlsó végén lévő Ashmannek. A zsidók, mondta, „mindnyájan az ördög ügynökei és az emberiség selejtjei". Egy osztrák holokaussztagadónak, aki ugyanabban az évben találkozott vele, azt nyilatkozta, hogy a zsidók deportálása puszta önvédelem volt. „Szörnyű lenne – állapította meg –, ha Hitler nem verte volna rá erre a népségre, hogy bűnös két világháború kirobbantásában és hatmillió német állampolgár halálában." Mégis, talán azért, hogy örömet szerezzen a látogatójának, aki azért jött, hogy a holokaussztagadást alátámasztó „bizonyítékokat" gyűjtsön, kijelentette, hogy a gázkamrákról „csak a háború után" hallott.

Aszad elnök és a tanácsadói úgy ítélték meg, hogy Brunner túl sokat hallatja a hangját. Nem tűrhették tovább az engedetlenségét. Fokozatosan megszigorították az őrizetét, és egyre jobban korlátozták a mozgását. A fegyveres őrök elkergették az ABC (American Broadcasting Company) egyik stábtagját, aki elment a Rue Haddádra. A televíziós társaságot pedig figyelmeztették: bebörtönzik az alkalmazottaikat, ha még egyszer ilyesmire vetemednek. A szíriai rendőrök állítólag megvertek egy brit sajtófotóst, aki titokban fényképet akart készíteni. Brunner kis lakását az 1980-as évek végén szigorúan őrizte egy tizenkét katonából álló, viszonylag nagy osztag, akik huszonnégy órán át egymást váltva strázsáltak. Civil ruhát viseltek, nehogy feltűnést keltsenek és némelyikük a környéken járőrözött, hogy fülön csípjék a kéretlen látogatókat. A 300. egység parancsnokai időnként fokozták a védelmi intézkedéseket, amikor Brunner neve megjelent a világsajtóban. Néha kénytelen volt pár napra átköltözni az al-Muhádzsirin kerületbe egy cellába, a Mukhabarát – a katonai hírszerző szolgálat állomásának – alagsorába. A Moszad 1989 vége felé egy kis ideig azon gondolkodott, hogy ráveszik a szíreket Brunner letartóztatására: rákenik, hogy kémkedett, de gyorsan elvetették ezt az ötletet. Mivel az öreg náci helyzete akkoriban fölöttébb ingatag volt, komoly bajba sodorhatta volna az efféle trükk, ha bevetik.*

* Ezt a rövid életű „befeketítési akciót" 1989. december 19-én beszélték meg, a legeslegutolsó értekezleten, amelyet a Moszad a nácivadászat kérdéséről tartott.

Brunner 1987-ben megkért egy németül beszélő, szír fiút, aki meglátogathatta, hogy írja meg arabul a „végrendeletét". Az eredeti dokumentumot azóta is szíriai archívumokban rejtegetik, de a fiú, aki legépelte a szöveget, átadta annak tartalmát egy német szerzőnek, Christian Springernek, amit Brunner egyik őre külön is megerősített. A testamentum esetlen próbálkozás volt arra, hogy történelmileg igazolja Brunner tetteit. Azt írta, hogy sosem állt szándékában megölni zsidókat, csak segítséget akart nyújtani nekik, hogy kivándorolhassanak Madagaszkárra, de a cionista „világszervezet" meghiúsította a tervet. Nem ő, hanem a cionisták felelősek a zsidók sanyarú sorsáért.

Ekkoriban egy fiatal szír újonc, akit Muhammad Abdel Rahmán Hanadának hívtak, abban a ritka szerencsében részesült, hogy közelebbről is láthatta Brunnert. 1989-ben testőrként kezdett dolgozni a GID 300. egységénél (elhárítás). Egy magánlakásba vitték, ahol egy szír előkelőség helyett egy töpörödött vénembert talált, aki alsónadrágban járkált fel-alá: emberi roncs volt, testét sebek és égési sérülések borították. Az öreg, aki „Fischer"-ként mutatkozott be, öt percig társalgott új testőrével. Mikor a szemlátomást csodálkozó, döbbent Hanada megkérdezte parancsnokát, ki ez az ember és miért van ilyen szörnyű állapotban, rögtön ledorongolták. „Senkinek se tegyen fel kérdéseket! Soha többé!", dörrent rá szigorúan a parancsnok, aztán arra utalt, hogy végül talán beavatják a titokba. Még Brunner álnevét – Fischer – sem szabad megemlíteni, főleg rádiókommunikációban. A szír hírszerzés nagyon jól tudta, hogy a rádiócsatornákat és telefonvonalakat lehallgathatják az izraeli, külföldi,

illetve arab hírszerző szolgálatok. Brunner az őreinek csak „Abu Huszein" volt.

Hanada hébe-hóba elintézett egy-két apróságot Brunnernek, többek között elvégezte helyette a napi bevásárlást. Brunner, aki hallotta, hogy új testőre a Golán-fennsíkon nőtt föl, gyakran megkérte, hogy hozzon gyógynövényeket a falujából. „Kedveltem az öregurat – emlékezett vissza Hanada. – Egészségesen élt, keveset evett, jobbára csak zöldségfélét, tejet, friss sajtot és nagy ritkán egy kis húst." Úgy tűnik, Brunner már nem volt szigorú vegetáriánus, mint hajdanán.

Már régóta elmaradtak a mindennapos kirándulások a Sibki parkban. A nyulak is eltűntek. Brunner azzal töltötte a napjait, hogy híreket meg klasszikus zenét hallgatott, és galambokat etetett kenyérmorzsával. Mikor Hanada Brunner őrségének tagjaként folytatta a szolgálatot, a nácinak már csak rövid kiruccanásokat engedélyeztek a szupermarketbe. A környéken hemzsegtek a bevándorlók, s Brunner sötét szemüveget viselt, hogy ne keltsen feltűnést.

A szökött háborús bűnöst még ekkoriban is érdekelték a világban történő események. Hanada emlékezett rá, hogy az öregúrnak volt egy speciális rádiója, amelyen keresztül olyan hírekről értesült, amelyek még nem jelentek meg a sajtóban. 1989. október 11-én, az elsők között hallott a szír pilóta, Basszám Adel látványos disszidálásáról Izraelbe. Ezúttal megdöbbentette őreit. „Gyorsan, jöjjenek ide! – kiabálta. – Egy szír pilóta Izraelbe dezertált. Háfez [al-Aszad] nyírja ki az egész családját! Mindenkit meg kell ölni a falujában!" Hanada azt hitte, hogy a vénembernek teljesen elment az esze.

Brunner magányos volt. Csak régi sofőrjének fia, egy Nábil nevű szíriai látogathatta meg: a családjával járt ide, ruhákat, német napilapokat és ennivalót hozott. Később még ezek a látogatások is elmaradtak. Először a családot tiltották ki, aztán magával Nábillal is közölték, hogy többé nem mehet oda. Brunner megpróbált szóba elegyedni az őrökkel. Többnyire az exfeleségéről, „élete szerelméről" beszélt, vagy Szaddám Huszeinről, akit nagyra becsült. Kijelentette, hogy csak az iraki vezető akarja ténylegesen elpusztítani Izraelt. Aszadot azért is kritizálta, mert nem űzte ki az összes zsidót Szíriából. Egy nap még azt is elárulta a felháborodott Hanadának, aki korábban semmit sem tudott a nácikról, sem a holokausztról, hogy Franciaországban 25 000 zsidót ölt meg. Az őrök lassanként kerülni kezdték Brunnert, mivel megunták végtelen fecsegését. Párszor késsel fenyegette meg őket, de könnyen kicsavarták a kezéből.

A Németországban ellene folyó eljárások lassan, döcögősen folytatódtak. 1984-ben, Kölnben új elfogatási parancsot adtak ki ellene. Minden német kancellár, külügyminiszter, illetve politikus, aki Szíriába látogatott, rutinszerűen kérdezősködött Brunnerről, mire nyersen visszavágtak nekik, hogy a Szíriai Arab Köztársaságban nincs ilyen személy. A német kormány ekkor 500 000 német márkát ajánlott fel a Brunner elfogásához vezető információkért. Egyes bejelentések átlépték az abszurditás határát. Az 1980-as évek végén német nyomozók utánajártak az egyik hírnek: állítólag az Alois Fischer nevű idős, osztrák zsidó, aki már évtizedek óta Ausztráliában él, valójában a rejtőzködő Alois Brunner. Természetesen ez a nyomozás sehová sem vezetett, újabb zsákutca volt. A későbbi próbálkozások sem jártak több sikerrel.

A keletnémet hatóságok 1990-ben Serge és Beate Klarsfeld sürgetésére felszólították Szíriát, hogy adják át nekik Brunnert, de a Német Demokratikus Köztársaság nem sokkal ezután összeomlott. Az egyesült Németország nem szorgalmazta ennek a kérésnek a teljesítését, ahhoz az általános politikai irányvonalhoz igazodva, amely szerint nem ismerik el a Kelet-Németország által aláírt politikai és katonai szerződéseket. Serge Klarsfeld egy évvel később ismét Szíriába utazott: az volt a célja, hogy Brunner megint az újságok címlapjára kerüljön. Ki akart bérelni egy színházat, hogy beszédet mondjon a náci háborús bűnösökről, köztük Brunnerről, pedig nagyon jól tudta, mi lesz erre a szíriai hatóságok válasza. Másnap négy szír rendőr várta a szálloda előcsarnokában – ketten egyenruhát, ketten civil ruhát viseltek –, azután kikísérték a damaszkuszi nemzetközi repülőtérre. Rövid látogatása alatt egy szíriai informátor megsúgta neki, hogy „Georg Fischer" már nem lakik a Rue Haddádon, a kormány által fenntartott lakásban. A biztonsági szolgálat tagjai mentővel vitték el onnan. Most már csak púp a hátukon. „Arra jó volt, hogy megtervezze a háborúikat – emlékezett vissza az egyik őr –, aztán félredobták."

Az 1990-es évek elején felröppent a pletyka, hogy Brunner Slinfahban rejtőzködik, Latakia kormányzóság hegyvidéki üdülőhelyén. Egy szír forrás, akit a német nagykövetség „megbízhatónak" ítélt, 1990 novemberében kiszúrta az egyik közeli kikötővárosban, Tartúszban. Brunner egyik korábbi őre szerint ez csak álhír volt, vélhetőleg azért terjesztették, hogy félrevezessék az esetleges kíváncsiskodókat. Az öreg náci igazából még mindig Damaszkuszban volt, ahol egyre jobban szorult a nyaka körül a hurok. Bahdzsat Szulejmán, a 300. egység vezetője megparancsolta az őröknek, hogy semmiképpen ne engedjék ki „Abu Huszeint", még a szupermarketbe sem. Brunner, akinek az orra előtt becsapták az ajtót, ordított, mint a fába szorult féreg és szidta a szír elnököt meg az őrség parancsnokát: „Háfez, a kutya! Bahdzsat, a disznó!" Természetesen jelentették az illetlen beszédet. Brunnert pár napra bedobták egy börtöncellába, aztán visszavitték a lakására. A 300. egység parancsnoka megtiltotta az őröknek, hogy bántsák, de azt is, hogy tegyenek valamit az egészsége érdekében. Aszad elnök, mondták az őröknek, csak arra vár, hogy „ez a disznó természetes halált haljon, és Szíria végre megszabaduljon tőle".

Végül 1996-ban a francia elnök, Jacques Chirac Szíriába látogatott és ismét érdeklődött Brunner felől. Természetesen elhárították a kérdését, de a rezsim ezt az esetet ürügynek használta arra, hogy kipenderítse Brunnert a lakásából, és immár örökre átköltöztesse a már jól ismert Mukhabarát cellába, a Muhádzsirin állomás alagsorában. „Rácsukták az ajtót – tanúsította az egyik őr –, és soha többé nem nyitották ki." Brunner életének utolsó éveit kis, ablaktalan, alagsori zárkában töltötte, napsütés és orvosi ellátás nélkül. Szűkös fejadagokon tengődött, mindennap választhatott a tojás vagy a krumpli között, de csak az egyiket kaphatta. Az őr emlékezett rá, hogy szidta a katonákat, gyakran ordibált és üvöltözött velük, de néha „tanácsokkal látta el őket az egészséges életmódról". Aztán valami bőrbetegséget kapott, mely az egész testére kiterjedt. 2001-ben halt meg,

a holttestét rituálisan megmosták, majd eltemették a damaszkuszi al-Afif temetőben. A muzulmán temetést éjszaka, titokban tartották, az imámon és néhány őrön kívül senki sem volt jelen. „Még egy állattal sem bánhatnának így", emlékezett vissza az őr. A kihasznált háborús bűnös sokkal rosszabb körülmények között fejezte be az életét, mint amit bármelyik nyugati állam biztosított volna neki, mégis sokkal jobban járt, mint meggyilkolt zsidó áldozatai.

UTÓSZÓ

Tükörbe zárt szellemek – a náci zsoldosok történelmi jelentősége

„[Egykor] léteztek olyan szavak, amelyek megrengették az ég és a föld alapjait. De eljött az a nap, amikor ugyanezeket a szavakat, miután lezuhantak a magasból, félredobták, és ma az emberek éppolyan fesztelenül hemperegnek bennük, miközben csevegnek, ahogy a fűben szoktak hemperegni."

CHAIM NACHMAN BIALIK: *FELFEDEZÉS ÉS ELLEPLEZÉS A NYELVBEN*

EZ A KÖNYV elsősorban a vesztesekről, a történelem hordalékáról szól: a náci Németországról és arról a rengeteg emberről, aki a hírszerzésében és biztonsági apparátusában szolgált. A Harmadik Birodalom 1945-ben olyan súlyos vereséget szenvedett, hogy még a támogatói is beismerték: a Reich hagyatékának törmelékéből csupán néhány kavicsdarabkát lehet megmenteni. Egyesek, például Gehlen és társai, az antikommunizmust választották ki és a Nyugatot szolgálták. A Harmadik Birodalom számtalan követője döntött ugyanígy, ami megmagyarázza, hogy miért tudott olyan sok náci – köztük hírhedt háborús bűnösök – beilleszkedni

a nyugatnémet demokratikus rendszerbe anélkül, hogy nácifikálták volna őket, pedig sok külső megfigyelő pont ettől félt. De ez a döntés nem volt egyetemleges. A náci biztonsági szervezetek egyes veteránjai, például Heinz Felfe, a Nyugat-ellenességet csippentette fel Hitler szemétdombjáról és titokban hűséget fogadott a Szovjetuniónak. Alois Brunner számára az antiszemitizmus, a zsidók gyűlölete volt a legfontosabb komponens, amelyhez ragaszkodott. A legtöbb náci szökevény, akikről írtunk – Höttl, Mast, Beisner, Schaefer, Rademacher, Rauff, Kubainsky és sokan mások –, a náci „harmadik út"* örökösei lettek és úgy tekintettek magukra, mint akik nem köteleződtek el egyik szuperhatalom vagy ideológia mellett sem. Kémkedtek, fegyvereket csempésztek, a nagyhatalmak között manővereztek és a világ veszélyes zónáiban feszegették a határokat – például a Közel-Keleten. A hűségük sok esetben megvásárolható volt. Hol a nyugatnémeteket, hol a keletnémeteket, hol az amerikaiakat, hol a franciákat, hol az algériai lázadókat szolgálták, sőt egyes esetekben még az izraelieket is.

Ez a könyv az illúziókról szól: a nácik illúzióiról és a nácikról szóló illúziókról. A náci zsoldosok a jövőbeli nagyságról álmodoztak. A fegyvercsempészettel foglalkozó Springer és Remer a nácik ihlette, harmadik világbeli forradalmak előfutárának képzelte magát. Brunner látványos terrortámadásokról ábrándozott – példának okáért Náhum Goldmann elrablásáról –, de ezek csupán képzeletének vad játékai voltak, legalább annyira illuzórikusak, mint a nácizmus újjászületésében való kitartó hite. Még Heinz Felfe is, aki egyenesen a szovjeteknek jelentett, független kalandornak tartotta magát: szívesen játszadozott a nagyhatalmakkal és igyekezett a maga javára fordítani a helyzetet. Moszkva természetesen a farkasok elé dobta, amikor már nem vették hasznát. Végül kiderült, hogy a Szovjetunió ezeknek a náci kalandoroknak a többségét manipulálta (ahogy sok más „neutralistát" is a hidegháborúban): néha közvetlenül – mint Felfe, Clemens, Tiebel és Sommer esetében –, néha pedig közvetve. Beisner, Brunner, Rademacher és a cimboráik, az OTRACO fegyverkereskedői kevésbé direkt módon, talán a tudtukon kívül szolgálták Moszkva érdekeit. Mivel kelet-európai fegyverekkel látták el az algériai forradalmárokat, előkészítették a talajt ahhoz, hogy a szovjetek sokkal nyíltabban befolyásolják a közel-keleti és észak-afrikai eseményeket. Hermann Schaefer szíriai tevékenysége szintén a kommunista blokk malmára hajtotta a vizet, hiszen Schaefer részt vett abban a mocskolódó kampányban, amely megpróbálta elhitetni a világgal, hogy a nyugatnémet vezetők mind régi nácik és a Német Szövetségi Köztársaság már a Negyedik Birodalom. A „náci" szónak akkora súlya volt a kollektív emlékezetben, hogy a hidegháború partizánharcaiban bármiféle együttműködés „nácinak" ítélt emberekkel kiváló táptalajt biztosított a propagandának.

Más országok és hírszerző szolgálatok náci szökevényekhez és zsoldosokhoz való hozzáállása is veszélyes illúziókra épült. A CIA és az amerikai ügynökségek a hidegháború kezdetekor azt hitték, hogy Hitler egykori talpnyalói tudásuknak és szakértelmüknek köszönhetően nélkülözhetetlenek lesznek, ha végül kitör a hábo-

* Politikai nézet: sem jobboldali, sem baloldali, hanem új, „harmadik" utat képvisel. – A ford.

rú a Szovjetunióval. Az amerikaiak keveset tudtak ellenfeleikről és úgy vélték, hogy leginkább a németek szolgálhatnak információkkal a szovjetekről, hiszen a közelmúltban még harcban álltak velük. Ez a tévhit arra sarkallta az amerikai hírszerző közösséget, hogy megbízzanak a Wilhelm Höttl-féle, kiszámíthatatlan, náci információárusokban, de még a Harmadik Birodalom hírszerzési szakértőiben is (mint például Hermann Baun és Reinhard Gehlen). Ebből az érdekházasságból született meg a Gehlen-szervezet, amely később átalakult a BND-vé, Nyugat-Németország külföldi hírszerző szolgálatává.

Reinhard Gehlen, aki őszintén Nyugat-barát volt, rossz szolgálatot tett saját magának és a politikai megbízóinak is – amerikaiaknak és nyugatnémeteknek egyaránt –, amikor úgy viselkedett, mintha *valamennyi* hajdani kollégája a náci hírszerző közösségből – köztük az SS, SD és a Gestapo ügynökei is – meggyőződéses antikommunisták és Nyugat-barátok lennének. Ezek az emberek – noha a Gehlen-szervezetnek és a BND-nek is csupán kis részét tették ki – kulcsfontosságú szerepet töltöttek be a kémügynökségben, és tévútra is vezették a kiterjedt kommunista összeesküvésről szóló náci fantazmagóriákkal. Miközben ártatlan emberekre vadásztak – akár baloldaliakra, akár az ellenállás antináci harcosaira, vagy mindkettőre –, Gehlen és a tanácsadói nem foglalkoztak a veszély igazi forrásával: magával a náci, veterán hírszerzők közösségével. Még azok is, akik – Felfével, Clemensszel, Tiebellel és Sommerrel ellentétben – nem közvetlenül a szovjeteknek kémkedtek, de összeköttetésben álltak egykori bajtársaikkal, akik beálltak szovjet ügynöknek, így megfertőzték a Gehlen-szervezetet, akár egy vírus, mely tönkreteszi az egész számítógépes hálózatot. A BND és a CIA is drágán megfizetett ezekért az illúziókért, hiszen Heinz Felfe árulása és kémtevékenysége következtében csapások sorozata zúdult rájuk. Felfe (más téglákkal együtt) nemcsak betekintést engedett szovjet főnökeinek a nyugati hírszerzés és elhárítás belső ügyeibe, de az elfogása után tönkre is tette a BND-t. Felfe lebuktatása politikai válsághoz vezetett, amely megmérgezte az amerikai és nyugatnémet hírszerző közösségek közötti kapcsolatot, aláásta Gehlen politikai hitelességét, és hozzájárult az elszigetelődéséhez és bukásához.

Hasonlóan katasztrofálisnak bizonyult az, hogy Gehlen külföldön, főleg a Közel-Keleten, nemzetiszocialista szökevényekre támaszkodott. A BND kétes hírű háborús bűnösöknek fizetett (így Beisnernek és a cimboráinak az OTRACO-nál), de nem csak azért, hogy információkat gyűjtsenek a Közel-Keleten. Az volt a céljuk, hogy ők uralják az algériai FLN-nel és más arab államokkal, illetve szervezetekkel folytatott fegyverkereskedelem minél nagyobb hányadát, és ezzel kiszorítsák a szovjeteket a közel-keleti játszmából. Itt, ahogy más dolgokban is, Gehlen nagyon rosszul kalkulált. Beisnerrel együtt ajtót nyitott a sokkal közvetlenebb szovjet beavatkozás előtt azzal, hogy ösztönözte az algériaiak fegyverekkel való ellátását. Ugyanakkor, még szerencsétlenebb módon, veszélybe sodorta a nyugatnémet politikai stratégia alapelveit. Adenauer kancellár politikája mindenekelőtt a Nyugat-Németország és Franciaország közötti, erős nyugat-európai szövetség kiépítésén alapult. Ezzel szemben Nyugat-Németországot nem nagyon érdekelte a Közel-Kelet, főleg Algéria. Mikor Gehlen szép csendben támogatta a szökött nácik algériai

fegyverüzleteit – vagy legalábbis semmit sem tett ellenük –, afelé lökte a franciákat, hogy a probléma megoldásaként német területen végezzenek ezekkel a fegyvercsempészekkel. Mikor az SDECE, a francia titkosszolgálat hajszál híján megölte Wilhelm Beisnert, a BND kétségbeesetten igyekezett leállítani a nyomozást, hiszen könnyen kiderülhetett volna, mekkora kárt okoztak a nyugatnémetek európai politikai kapcsolatainak.

Azzal, hogy a Német Szövetségi Köztársaság területén vették célba a német fegyverkereskedőket, a francia titkosszolgálat vezetői (Boursicot, Grossin, Mercier, Morlanne) és a munkatársaik bebizonyították, hogy német kollégáikhoz hasonlóan ők is az illúziók rabjai. Mint azt ebben a könyvben részletesen kifejtettük, a német közvetítők eltávolítása még jobban bevonta az algériai játszmába a kommunista hatalmakat, nevezetesen a szovjeteket és a kínaiakat. A Puchert- és Beisner-féle üzérek helyett, akiknek a szállítmányait a franciák könnyedén megnyirbálhatták, immár a nyíltan kereskedő szovjetekkel és kínaiakkal kellett szembenézniük, akik ellen semmit sem tehettek.

Tágabb értelemben véve, az SDECE irracionális válasza a német fegyverkereskedők tevékenységére is azt bizonyítja: alapvető igazság, hogy a következetes stratégiai tervezést nem helyettesíthetjük sem nyíltan, sem titokban zajló akciókkal. Az előző francia honvédelmi miniszter, Pierre Koenig, már 1955 decemberében kijelentette: „további jelenlétünk Észak-Afrikában vagy kivonulásunk onnan elsősorban az [FLN fegyverbeszerzési] erőfeszítéseinek sikerétől vagy sikertelenségétől függ". E mögött a keserű vallomás mögött ott rejtőzött az igazság, hogy Franciaországnak nincs megvalósítható politikai megoldása az algériai konfliktusra.

Ahelyett, hogy kidolgozták volna a megfelelő stratégiát, vagy korábban kivonultak volna Algériából, mint ahogy azt megtették, a franciák rejtett műveletekkel próbálták ellensúlyozni taktikai tudatzavarukat. Ennek következtében tovább romlott a helyzetük Algériában, feszült lett a viszonyuk nyugatnémet szövetségeseikkel, sőt még a nemzetközi közösség rosszallását is kiváltották.

A másik történet, mely arról szól, hogyan reagált Izrael az Egyiptomban dolgozó német tudósok jelentette problémára, szintén azt példázza, hogy a „náci" szó milyen döbbenetes hatást gyakorolt a titkosszolgálatokra, államokra és kormányokra. Izrael először viszonylag optimista volt a hajdani nácik közel-keleti jelenlétével kapcsolatban. Megelégedtek a szökött háborús bűnösök – például Alois Brunner – elleni olcsó és nem túl kockázatos, titkos akciókkal. Az egyiptomi rakétakísérletek után azonban az izraeli politikusok a küszöbönálló holokausztra utaló jeleket véltek felfedezni. Iszer Harel minden tény és bizonyíték ellenére azt hitte, hogy a német szakértők – többségüknek semmi köze sem volt a nácizmushoz, sem más ideológiákhoz – egyiptomi jelenléte gonosz náci cselfogás Izrael elpusztítására és a zsidó nép kiirtására. Még a nácizmus újjáéledését is emlegette, de ez erősen túlzott félelem volt. „Véleményem szerint nem volt teljesen épelméjű – jelentette ki Ámosz Manor, aki akkoriban a Sin Bét (Izrael belbiztonsági szolgálatának) főnöke volt. – Több volt ez, mint puszta megszállottság. Erről nem lehetett vele normálisan beszélni."

Harel azonban nem volt ezzel egyedül. Izraelben sokan osztoztak a félelmében, köztük politikai vezetők, többek között Golda Meir külügyminiszternő is. A miniszterelnök, Ben-Gúrión, aki

a Nyugat-Németországgal való jó viszonyt az izraeli kül- és biztonságpolitika egyik legfontosabb pillérének tartotta, nem tudta megzabolázni kémfőnökét, aki vakmerő merényletekkel, megfélemlítő akciókkal és hisztérikus sajtókampánnyal veszélyeztette ezt a kapcsolatot.

Kiterjesztették Izrael és Franciaország titkos együttműködését, és azokat a gyilkossági módszereket, amelyeket egyszer már kipróbáltak Alois Brunneren, most sokkal szélesebb körben kezdték alkalmazni. Ahhoz hasonlóan, ahogy a sárba ragadt autó is hiába erőlködik, csak egyre mélyebbre ássa be magát, az 1962 végén és 1963 elején a német szakértők ellen indított Moszad-műveletek sem megoldották, hanem csak tovább bonyolították a helyzetet. Példának okáért, az amerikaiak ezeknek a műveleteknek köszönhetően előrukkoltak egy katasztrofális „áthidaló" javaslattal: Izrael mondjon le nukleáris ambícióiról az egyiptomi rakétákért cserébe, vagyis gyakorlatilag aranyat akartak salakra cserélni. Ezek a bonyodalmak végül belpolitikai és nemzetközi válsághoz vezettek, ami miatt Harelnek és Ben-Gúriónnak is távoznia kellett a posztjáról. Az igazat megvallva, jobb lett volna, ha hagyják, hogy a tudósok Kairóban maradjanak és Egyiptom hasznavehetetlen rakétákra költse a pénzét. „Egyiptom sokat emlegetett, titkos fegyvere, a Káhira rakéta sohasem bukkant fel. Sajnos azt kell mondanom, hogy ez csak ócska trükk volt – írta később az egyiptomi vezérkari főnök, Szaad el-Sathlí. – A Káhira hozzátartozott az egyiptomi folklórhoz azóta, hogy az 1960-as évek elején először kiszivárgott, hogy Egyiptomnak saját kis hatótávolságú ballisztikus rakétái vannak... Mikor 1967-ben veszítettünk, természetesen felmerült a kérdés: Hol volt az al-Káhira? Nem kaptunk választ."

A korábban említett hírszerző- és titkosszolgálati főnökök közül csak Meir Amit (aki Harel 1963-as lemondása után átvette a Moszad irányítását) tudta, hogyan kell kezelni a német zsoldosokat és az általuk gerjesztett félelmeket – mindezt egy megvalósítható politikai stratégia részeként. A titkos operatív műveletei, például a Gedeonok és a Munkaügyi Hivatal, valós fenyegetést jelentettek, amit a Moszad-főnök ügyesen az elérhető politikai célok szolgálatába állított. Ő és az akkori miniszterelnök, Lévi Eskól megértették, hogy az Egyiptomban tevékenykedő német tudósok, jóllehet önmagukban nem jelentenek egzisztenciális fenyegetést, folyamatosan veszélyeztetik Izrael belföldi stabilitását, az Egyesült Államokkal és Nyugat-Németországgal való kapcsolatát. Amit vezetése alatt a Moszad titkos akciói azt a célt szolgálták, hogy ezt a lényegében politikai jellegű problémát megoldják – nem akartak elérni ennél sem többet, sem kevesebbet.

Az a megoldás, amelybe Amit végül belekapaszkodott, és amelyet sikeresen alkalmazott, azt illusztrálja, hogy a titkok világában a hosszú időn keresztül ápolt, jól leplezett kapcsolatok mind a rejtett műveletek, mind a hivatalos diplomáciai élet nélkülözhetetlen kellékei lettek. Csakugyan, Peresz és Amit együttműködése Ludwig Bölkowval és Franz Josef Strauss-szal azt mutatta, hogy mindkét oldalon józan gyakorlatiassággal mérték fel a helyzetet. Az izraeliek megértették, hogy semmire sem jutnak azzal, ha rémhíreket terjesztenek a „második holokausztról" és azzal vádolják Nyugat-Németországot, hogy összeszűrte a levet

az „új nácikkal". Ugyanilyen hasztalan az, ha körülményes, illetve keresztülvihetetlen jogi lépések indítására próbálják rászorítani Bonnt. A nyugatnémet befolyásos személyiségek, például Strauss, ellenben rájöttek, hogy többé nem hagyhatják figyelmen kívül izraeli kollégáik félelmeit, sem a politikai válságot, amelyet a német tudósok egyiptomi jelenléte okozott. Félretették hát kezdeti reményeiket, hogy a felbérelt szakértőket a hírszerzés forrásként használhatja, illetve a hatalmi befolyás eszközei lesznek a Közel-Keleten, és nem hivatalos, de annál kecsegtetőbb lehetőségekkel hazacsábították őket.

Az 1960-as évek vége felé valamennyi érintett fél rádöbbent, hogy a német szökevények és zsoldosok sokkal kevésbé fontosak, mint azt korábban gondolták. Miután Gehlen elszigetelődött, végül 1968-ban nyugdíjba vonult, a német hírszerző közösség egyre ritkábban és ritkábban használta fel őket információforrásként. Bizony, többé már nem tartották őket „a kommunizmus elleni harc szakértőinek", sem a fejlődő világban bevethető, hatékony befolyásoló ügynöknek. A franciák is elveszítették az érdeklődésüket irántuk, miután véget ért az algériai háború. Izrael sem tulajdonított már jelentőséget a Közel-Keleten tényked ő német bérenceknek, sem a náciknak, és lassanként abba is belefáradt, hogy a náci háborús bűnösökre vadásszon. Igaz, Menáhém Begín miniszterelnök 1977-ben megparancsolta, hogy megint kezdjék el a nácik üldözését, de a Moszad nem volt túl lelkes, és a megújult érdeklődés időszaka kérészéletűnek bizonyult. Walter Rauff rákban halt meg, Horst Schumann szabad emberként távozott az élők sorából, Alois Brunner még néhány évig Damaszkuszban sorvadozott, mire zárkába dugták szíriai „vendéglátói". A náci

szökevények és zsoldosok végül belevesztek az érdektelenség tengerébe. Történelmi jelentőségüket azok az illúziók adták, amelyeket az államok, kormányok és titkosszolgálatok dédelgettek velük kapcsolatban; illetve az, hogy ezek az államok, kormányok és titkosszolgálatok túl hevesen reagáltak a nácik puszta létezésére. Akárcsak a tükörbe zárt szellemek, abban a pillanatban a feledés homályába vesztek, amint megbabonázott nézőközönségük figyelme másfelé fordult.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

MIKÖZBEN EZT A KÖNYVET ÍRTAM, sokaktól kaptam segítséget, támogatást, illetve tanácsot, amiért mindenkinek hálás vagyok, de különösen azoknak a fantasztikus embereknek, akiket az alábbiakban felsorolok.

Először is köszönetet szeretnék mondani azoknak a szemtanúknak, akik abban a megtiszteltetésben részesítettek, hogy interjút adtak nekem. Volt szerencsém személyesen találkozni Ráfi Eitannal, a Moszad kémmesterével és az izraeli kabinet egykori miniszterével. Nem sokkal a halála előtt izgalmas beszélgetést folytattunk a rejtett műveletekről. Az ünnepelt izraeli kém, Wolfgang Lotz fia, Oded Gur-Arie sokat mesélt nekem édesapja titkos pályafutásáról és magánéletéről is. Az A.-ként ismert, anonim Moszad-alkalmazott, a drámai események néma szemtanúja, szintén találkozott velem, s a vele folytatott beszélgetés sok mindenre rávilágított. Joszi Chen, a Moszad nácivadászattal foglalkozó, saját történetírója meghívott az otthonába és válaszolt azokra a kérdésekre, amelyeket a kutatásaival kapcsolatban tettem fel neki. Az a különleges megtiszteltetés ért, hogy párizsi irodájában találkozhattam Serge Klarsfeld francia nácivadásszal.

Klarsfeld úr nemcsak interjút adott nekem, hanem azt is megengedte, hogy felbecsülhetetlen értékű iratokat kölcsönözzek ki a magánarchívumából.

Nagy örömömre olyan oknyomozó újságírókkal ismerkedtem meg, akiktől óriási segítséget kaptam kutatásaim során. Az újságírók munkája – a történészekéhez hasonlóan – abból áll, hogy a nyers alapanyagból elkészítik a narratíva szövetét, eldöntik, mennyire támaszkodhatnak a bizonyítékokra és elkülönítik a tényeket a fikciótól. Kapcsolataiknak, éleslátásuknak és szakmai tapasztalatuknak köszönhetően gyakran a történészek számára elérhetetlen forrásokhoz is hozzájutnak. Következésképpen rendkívül gyümölcsözőnek bizonyult a velük való együttműködés. A *The New York Times*-nak és a *Jediót Ahronót*-nak dolgozó Ronen Bergman, aki Izrael első számú, hírszerzéssel kapcsolatos témákkal foglalkozó oknyomozó újságírója, nagylelkűen hozzáférést biztosított a magánlevéltárához, így izraeli ügynökökkel és politikusokkal készített interjúkhoz is. Joszi Melman és Ofer Aderet a *Hárec*-től, és Iddó Epstein a *Jediót Ahronót*-tól hasznos összeköttetéseket biztosított, és archivált újságcikkeket adott át nekem. Liora Amir-Barmatz és Éjal Tavor, az Eli Cohenről szóló dokumentumfilm készítői, iratokkal és információkkal láttak el ennek az izraeli kémnek a rendkívüli pályafutásáról. Noam Nachman-Tepper szintén megosztotta velem az Eli Cohennel kapcsolatos kutatásának eredményeit, illetve kulcsfontosságú CIA-iratok és izraeli levéltárakból származó hangfelvételek elemzését. Dávid Witzthum az Izraeli Televízió 1-es csatornájától fontos kérdéseket tisztázott az izraeli–német viszonyra vonatkozóan.

Most a németországiak következnek: mélységesen hálás vagyok a modern történelemmel foglalkozó Klaus Wiegrefének, a *Der Spiegel* oknyomozó újságírójának. Wiegrefe vendégül látott a hírmagazin hamburgi központjában, felbecsülhetetlen értékű információkkal látott el, és megengedte, hogy olyan dokumentumokat olvassak el, amelyek új utakat nyitottak a kutatásomban. A náci szökevényekről és a hírszerzés történetéről írt cikkei példát mutattak arra, hogyan kell ezt csinálni. Christian Springer, egy politizáló komikus és meglepően bátor nyomozó, bemerészkedett az oroszlán damaszkuszi barlangjába, hogy kövesse a szökött náci, Alois Brunner nyomát. Ő is megosztotta velem azokat az értesüléseket és interjúkat, amelyeket jelentős kockázatok árán tudott csak megszerezni. Hálás vagyok neki és a titkárnőjének, Sina Schweiklének is, amiért müncheni tartózkodásom során olyan bőkezűek voltak velem. Esther Schapira és Georg Haffner, akik németül írták meg az első, áttörést jelentő művet Brunnerről, szintén megnyitották előttem magángyűjteményüket, amely többéves, terepen folytatott kutatómunka eredményeként született meg.

Hedi Aouidj, egy bordeaux-i oknyomozó újságíró, megosztotta velem azokat az interjúkat, amelyeket Brunner szíriai testőreivel készített, akiket egy jordániai menekülttáborban talált meg. Aouidj eredeti gondolkodásmódja, intellektuális kíváncsisága és értékes meglátásai a tudomány új perspektíváit nyitották meg előttem. Susanna Wallsten és Eric Ericson, svéd dokumentumfilm-készítők és a legelbűvölőbb, legáldozatkészebb kutatók, akikkel valaha találkoztam, olyan interjúkhoz biztosítottak hozzáférést, amelyeket Brunner damaszkuszi köreihez tartozó em-

berekkel készítettek, köztük a hírhedt terroristával, Carlosszal, „a Sakál"-lal. Erich Schmidt-Eenboom, a német hírszerzés kiváló oknyomozó újságírója nagylelkűen átadott néhány iratot a magángyűjteményéből. Shraga Eilam-Sündermann tájékoztatott az izraeli hírszerzés és a náci szökött háborús bűnös, Walter Rauff együttműködéséről. Hálával tartozom ezeknek az újságíróknak a telefonon, az otthonukban, lakásukon, felejthetetlen éttermekben és kávézókban folytatott, hosszas beszélgetésekért. Köszönöm a lehetőséget, az önzetlenségüket és a gyümölcsöző eszmecseréket.

Történészkollégáimnak is hálával adózom, mert szakmai tanácsaikkal és támogatásukkal segítették ennek a műnek a megszületését. Slomó Shpiro, Jákob Falkov és Dán Diner, kollégáim a Bar-Ilan Egyetemen, a Tel-Avivi Egyetemen és a Jeruzsálemi Héber Egyetemen segítettek megfejteni az izraeli–német hírszerzési kapcsolatok, szovjet hidegháborús műveletek, illetve a nyugatnémet politika összefüggéseit. Shpiro professzor úr még egy értékes elsődleges forrást is szerzett Németországból. Az én drága barátnőm, Or Rabinowitz-Batz, aki szintén kollégám a Jeruzsálemi Héber Egyetemen, számtalan kérdésre válaszolt a rakétákkal és nukleáris fegyverekkel kapcsolatban, hiszen ez a szakterülete. Dávid Motadel, a náci Németország és a muzulmán világ közötti kapcsolatok szakértője, nagylelkűen ellátott arab nyelvű könyvekkel és emlékiratokkal.

De térjünk vissza Németországhoz: abban a szerencsében részesültem, hogy Berlin egyik sörkertjében összeülhettem Gerhard Sälterrel egy hosszú beszélgetésre. Dr. Sälter – a BND (Német Szövetségi Hírszerző Szolgálat) történészeiből álló, független bi-

zottság tagja – segítségével betekinthettem a náci bűnözők háború utáni, nyugatnémet hírszerzésbeli karrierjébe, és azt is megtudtam tőle, hogyan lehet legkönnyebben hozzáférkőzni a német hírszerzés archívumához. Norman Ohler, egy roppant eredeti és innovatív történész, segített megszerezni egy ritka, szíriai könyvet, ami nagy segítséget jelentett. Susanne Meinl megosztotta velem ismereteit Friedrich Wilhelm Heinzről, az ellenállás antináci harcosáról, aki Nyugat-Németország egyik első és elfelejtett hírszerzőfőnöke volt. Segített felvenni a kapcsolatot a drezdai Bundeswehr Hadtörténeti Múzeumban dolgozó, Magnus Pahllal, aki nagylelkűen hozzáférést biztosított számomra a német információárus, Heinrich Mast irataihoz. Irmtrud Wojak, Fritz Bauer felkészült életrajzírója többször is találkozott velem Németországban és Izraelben, és bemutatta nekem ennek a kiváló jogásznak és nácivadásznak az életpályáját.

Fabian Hinz, akivel a puszta véletlen folytán ismerkedtem meg a bécsi Wiesenthal Levéltárban, megosztotta velem az 1960-as évek elején zajló, egyiptomi rakétaprogrammal kapcsolatos dokumentumgyűjteményét és impozáns kutatási eredményeit. Éjal Zisser és Meir Zamir, a szíriai és a közel-keleti politika szakértői olyan kedvesek voltak, hogy személyesen és e-mailben is válaszoltak a kérdéseimre, és olyan embereknek ajánlottak be, akiktől sok mindent megtudhattam. Benjamin Carter Hett, Michael Walla és Wolfgang Krieger, a modern német hírszerzés történetének neves szakértői, szintén fogadtak egy-egy beszélgetés erejéig, megválaszolták a kérdéseimet és elmagyaráztak olyan kulcsfontosságú összefüggéseket, amelyek nem voltak világosak számomra. Ulrike Becker, a német–egyiptomi kapcsolatok szakértője

fontos ötletekkel és ritka iratokkal látott el. Egyetlen eszmecsere Thomas Boghardttal a Gehlen-szervezetről és a CIA-ról felért három hónapnyi akta- és iratolvasással. Mind ő, mind Francesco Cacciatore – a háború utáni, amerikai hírszerzés neves kutatói – megosztották velem meglátásaikat, ötleteiket, kútfőiket és a saját kutatásaikat is. Juval Ron iratokat adott át az izraeli Sde Boker kibucban található Ben-Gúrión Levéltárból. Hálás vagyok Thomas Rieglernek, mert elküldte nekem az Otto Skorzenyről és az Egyiptomban dolgozó, osztrák rakétaszakértőkről írt munkáját.

Köszönetet szeretnék mondani tehetséges tudományos segédmunkatársaimnak is. A tanítványom, Cher Lingord segített az izraeli interjúknál. Atar David arab nyelvű emlékiratokat, interjúkat és dokumentumokat fésült át, míg Sybille Duhautois és Michal Schatz – a modern francia történelem két tájékozott kutatója – Franciaország-szerte rendkívül fontos kutatásokat végzett a levéltárakban. Rebekka Windus segített megfejteni a német BND-ügynökök nehezen olvasható kézírását. Noam Lefler, Anna Wilson és Alexandra Bloch-Pfister brit és német archívumokban kutatott, mikor a Covid–19-pandémia miatt nem utazhattam külföldre. Drága barátnőm, Lina Dakheel a damaszkuszi élet, társadalom és helyrajz homályos pontjait tisztázta előttem.

Nem írhattam volna meg ezt a könyvet az Izraelben, Németországban, Ausztriában, Franciaországban, az Egyesült Államokban és más országokban található levéltárakban és könyvtárakban dolgozók közreműködése nélkül. Mély hálával tartozom valamennyiüknek. Külön köszönetet szeretnék mondani a BND-archívum névtelen kutatóinak, akik elkalauzoltak birodalmuk útvesztőiben, sokszor jóval készségesebben a rendelkezésemre

álltak és elláttak tanácsokkal, mind azt a kötelességük diktálta volna. Hasonlóan sokkal tartozom Sosi Golánnak az izraeli miniszterelnöki irodából, illetve a Moszad Történeti Osztályán dolgozóknak, akik eddig példátlan módon betekintést engedtek Izrael külföldi hírszerző ügynökségének anyagaiba. René Bienert nagy szeretettel fogadott a nácivadász Simon Wiesenthal bécsi levéltárában és segített megkeresni a megfelelő iratokat az óriási gyűjteményben. Johannes Beermann is hálára kötelezett, mivel beengedett a frankfurti Fritz Bauer Intézet archívumába. A BfV (Németország belbiztonsági szolgálata) személyzete, a Stasi berlini levéltára, Bajorország Állami Főlevéltára, a Ben-Gúrión Levéltár, az Izraeli Védelmi Erők Levéltára és az Izraeli Állami Levéltár szintén lehetővé tette, hogy könnyebben hozzáférjek a gyűjteményükhöz, köztük olyan iratokhoz is, amelyek előtte még titkosítva voltak. Ha már itt tartunk, meg kell említenem, hogy a Német Szövetségi Köztársaság Igazságügyi Minisztériumánál dolgozóknak is hálával adózom, mert engedélyezték, hogy több, addig titkosított aktát is megvizsgáljak.

Örömömre szolgál, hogy köszönetet mondhatok az Azrieli Alapítványnak és a Jeruzsálemi Héber Egyetemhez tartozó Truman Békefejlesztési Kutatóintézetnek, valamint az egyetem Tudományos Cserealapjának bőkezű pénzügyi támogatásukért. Csodálatos ügynököm, Andrew Lownie szokás szerint óriási szerepet játszott abban, hogy ez a könyv megjelenhetett. Jonathan Boxman, a mesteri szerkesztő nélkül sohasem került volna kiadható állapotba.

És végül, mint mindig, köszönetet szeretnék mondani szüleimnek, Lili és Smuél Orbachnak, és a fivéremnek, Gedeonnak

támogatásukért, segítségükért és tanácsaikért. Mindenekfelett, legmélyebb hálám az én drága feleségemnek, Adinek, végtelen szeretetéért és támogatásáért. Nélküled mindez nem válhatott volna valóra.

BIBLIOGRÁFIA

LEVÉLTÁRAK:

Bayerisches Hauptstaatsarchiv (BHSA, Bajor Állami Főlevéltár)

Ben-Gurion Archive, Ben-Gurion Institute for the Study of Israel and Zionism, Sde Boker, Izrael (Ben-Gúrión Levéltár; Ben-Gúrión Intézet Izrael és a Cionizmus Kutatására)

Bundesbeauftragter für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik (BStU, az egykori NDK Állambiztonsági Szolgálati Irattárának szövetségi biztosa) Stasi-Archiv (Stasi Levéltár)

A Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV, Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal) Levéltára, Berlin

A Bundesnachrichtendienst (BND, Német Szövetségi Hírszerző Szolgálat) Levéltára, Berlin

Bundesarchiv, Aussenstelle Ludwigsburg (BA-AL, Szövetségi Levéltár, ludwigsburgi filiálé)

Bundesarchiv Koblenz (BA-K, Koblenzi Szövetségi Levéltár)

CREST: 25-Year Program Archive of the Central Intelligence Agency (CIA), akták, https://www.cia.gov/library/readingroom/search/site/black?page=2326 (megtekintve: 2020. december 31.)

Albert Ludwig-akta
Beisner Wilhelm (Beissner Friedrich Wilhelm)-akta
Brunner Alois-akta
Clemens Hans-akta
Mast Heinrich-akta
Rademacher Franz-akta
Rechenberg Hans-akta
Skorzeny Otto-akta
Dayan Center Arabic Language Press Archive, Tel Aviv University (Dajan Központ Arab Nyelvű Sajtóarchívum, Tel-Avivi Egyetem)
Diplomatic Archives of Japan (Japán Diplomáciai Archívuma) (Gaikō Shiryōkan), Tokió
Fritz Bauer Institute, Frankfurt
Haifa Municipal Archives (Haifa Város Levéltára), Haifa, Izrael, David Even-Pinnah iratai, 1450. akta
Hessisches Hauptstaatsarchiv (HHStA, Hesseni Állami Főlevéltár), München
IDF-Levéltár, Tel Hásomér, Izrael
Izraeli Állami Levéltár, Jeruzsálem
Jád Vásem Levéltár, Jeruzsálem
Moszad Levéltár, Tel-Aviv
National Archives and Records Administration (NARA, Az Egyesült Államok Nemzeti Levéltára), Washington, D. C.
Politisches Archiv des Auswärtigen Amts (PA-ARAB, Szövetségi Külügyminisztérium Politikai Levéltára), Berlin
Schweizerisches Bundesarchiv (BAR, Svájci Szövetségi Levéltár), Bern
Service Historique de la Défense (SHD), Vincennes (Védelmi Történeti Szolgálat)
Staatsarchiv Bamberg (SAB, Bambergi Állami Levéltár)
Stasi-Archiv (Stasi Levéltár) (lásd Bundesbeauftragter)
Wiener Wiesenthal Institut für Holocaust-Studien (Bécsi Wiesenthal Holokausztkutató Intézet, VWI)

A SZERZŐ ÁLTAL KÉSZÍTETT INTERJÚK:

Chen, Joszi, 2018. március 4., Ramat Hasharon, Izrael.
Eitan, Ráfi, 2018. március 19., Tel-Aviv, Izrael (Cher Lingord közreműködésével).
Gur-Arie, Oded, 2020. december 11., Zoom (online interjú).
Klarsfeld, Serge, 2018. augusztus 3., Párizs, Franciaország.
Moszad belső munkatárs (anonim), 2018. november 15., valahol Izrael középső részén.

MÁSOK ÁLTAL KÉSZÍTETT INTERJÚK:

Abu Ra'ad, 2016. október 15., az interjút Hedi Aouidj készítette; Hedi Aouidj szíves hozzájárulásával; Hedi Aouidj magánlevéltárából.
Abu Jaman, 2016. október, az interjút Hedi Aouidj készítette; Hedi Aouidj hozzájárulásával; Hedi Aouidj magánlevéltárából.
Amit, Meir, 2006, az interjút Ronen Bergman készítette; Ronen Bergman engedélyével.
Eitan, Ráfi, 2006. február 19., az interjút Ronen Bergman készítette; Ronen Bergman engedélyével.
Hanada, Abdul Rahman (felvett interjú), 2020. május 20., az interjút Susanna Wallsten és Eric Ericson készítette; Susanna Wallsten hozzájárulásával.
Hidscho, Mohammed, 2001, az interjút Christian Springer készítette; Brunner aktája; Christian Springer magángyűjteményéből.
Peresz, Simón, 2012. szeptember 19., az interjút Ronen Bergman készítette; Ronen Bergman hozzájárulásával.

PUBLIKÁLT ÉS TELEVÍZIÓS INTERJÚK:

Háfez, Amín; készítette: Ahmad Manszúr, „Shahed ala al-asr", 2001. június 19., Al-Dzsazíra, 9.30–11.30. https://www.youtube.com/watch?v=szSPmeeEa_Q (megtekintve: 2020. november 23.)
Halaf, Gedalia: „Be-einei ha-maf'il", készítette: Avi Shilon és Ela Florsheim, *Tekhelet,* XXI. évf., 2005. ősz.

Peresz, Simón; a „Der Mossad, Die Nazis und die Racketen: Showdown am Nil" című dokumentumfilmben (készítők: Ronen Bergman és Kersten Schüssler), 31–32 perc.
Sámír, Jichák: *Mabat Malam.* 19. évf., 1998. július.
Suidani Ahmad és egy anonim szír Mukhabarát tiszt, készítette: Zoheir al-Mardini. *Al Usbu'u al-Arabi,* 1965. március 3.
Vitalij V. Korotkov (Alfred): *Szputnyik,* 2019. november 9.
Witalij Korotkow [Korotkov]: *Berliner Zeitung,* 1993. november 3.

NAPILAPOK ÉS MAGAZINOK:

al-Baasz (Damaszkusz), *Allgemeine Jüdische Wochenzeitung, al-Hayat* (London), *Al-Jumhur* (Damaszkusz), *Al Usbu'u al-Arabi, al-Vatan* (Algéria), *Berliner Zeitung, Bunte, Chicago Sun Times, Davar, Der Blick, Der Morgen, Der Spiegel, Die Zeit, Frankfurter Allgemeine Zeitung, Hárec, Illustrierte Kristall, Jediót Ahronót, Journal of Commerce, L'Aurore, L'Orient* (Bejrút), *Le Soir* (Bejrút), *Neue Zürcher Zeitung, Profil* (Bécs), *Saturday Evening Post, Spiegel International, Süddeutsche Zeitung, Szputnyik, The Times, Wochenpresse.*

KIADATLAN ELSŐDLEGES FORRÁSOK:

Ben-Gúrión naplója, Ben-Gúrión Levéltár, Ben-Gúrión Intézet Izrael és a Cionizmus Tanulmányozására, Sde Boker, Izrael.
Chen, Joszi: *Ha-mirdaf aharei poshe'i milhama Nazim* (a Moszad belső tanulmánya, 2014-ben oldották fel a titkosítását), három kötet, Jád Vásem Levéltár.
Cohen, Eli, tárgyalási jegyzőkönyv, arab eredeti; sorozatban jelent meg az *al-Baasz*-ban (Damaszkusz, 1965. március). A jegyzőkönyv héber változata; IDF-Levéltár, Tel Hásomér, Izrael (Noam Nachman-Tepper jóvoltából).
Denko-Herre, Heinz naplója, 1949. június 13., 8–9. o. James H. Critchfield dokumentumai, 5. rekesz, Special Collections Research Center, Swem Library, College of William & Mary.

Deutscher Bundestag, 18. Wahlperiode, „Antwort der Bundesregierung auf die kleine Anfrage der Abgeordneten Jan Korte, Sevim Dağdelen, Ulla Jelpke, weiterer Abgeordneter und der Fraktion Die Linke," Drucksache 18/3599, 2015. január 20.
Eichmann, Adolf, vizsgálati jegyzőkönyv, 4. kötet; a legfelsőbb bíróságnak benyújtott fellebbezés, 1986., 2058., 2086. o, Izraeli Igazságügyi Minisztérium; https://www.justice.gov.il/Subjects/EichmannWritten/volume/Psk_din.pdf (megtekintve: 2020. december 22.)
„Felfe, Heinz: Kárfelmérés", RG 263, A CIA vizsgálati alanyok aktái, második leközlés, 1. rekesz, NARA, Washington, D. C.
„Heinz Felfe a KGB-nek dolgozik: a KGB sikeres beépülése egy nyugati hírszerző szolgálatba", 1969, NARA, Washington, D. C., RG 263, CIA-akták, második kiadás, 1. rekesz.
KGB-Felfe dokumentumok, James H. Critchfield akták, 5. rekesz, Special Collections Research Center, Swem Library, College of William & Mary.
Mast, Heinrich iratai, Bundeswehr Hadtörténeti Múzeum, Drezda.
Mitrokhin, Vaszilij dokumentumai (1922–2004), MITN 2/24 K24 (Kelet és Közel-Kelet) Churchill College Archives, Cambridge, Egyesült Királyság.
„Parashat ha-mad'anim ha-Germanim", a Moszad belső tanulmánya, Moszad Levéltár.
Scherer, E. W. és Valentin, H.: Racketen, Forscher und Agenten: Anschlag auf Kleinwächter. *Die Rheinpfalz,* 239. sz., 1973. október 18.
—: Racketen, Forscher und Agenten: Ein interessanter Telefonanruf. *Die Rheinpfalz,* 243. sz., 1973. október 18.
„Waffenhandel: Springer-Remer Bericht", 1961. szeptember 15., 101.439. akta, BND-Levéltár.

MAGÁNGYŰJTEMÉNYEK ÉS BESZÉLGETÉSEK:

Aouidj, Hedi magánarchívuma.
„Egyiptomi tervezet a föld-föld rakéták kifejlesztésére és gyártására", Moszad-dokumentum (keltezetlen, szövegkörnyezetnek megfelelően felhasználva), 1964 – Ronen Bergman hozzájárulásával.

Elam, Shraga – CIA-dokumentumok gyűjteménye Walther Rauffról.
„Farid" (álnév) Ábrahám Cohennek (keltezetlen), Éjal Tavor és Liora Amir-Barmatz szíves hozzájárulásával.
Klarsfeld, Serge, magánarchívum (SKPA, Serge Klarsfeld Private Archive), Párizs
Mast, Heinrich, dokumentumok (nem tartoznak a hivatalos gyűjteményhez) – Erich Schmidt-Eenboom jóvoltából.
Meidan, Ráfi, emlékiratok (kiadatlan) – Ronen Bergman jóvoltából.
Rademacher, Franz – tanúvallomás, „Zeugen-Vernehmung in der Untersuchung gegen Brunner Alois, Zentrale Stelle Ludwigsburg", 1968. február 6. (magánbeszélgetés, ismeretlen forrás).
Schaefer, Hermann – Brunnerről tett tanúvallomás (magánbeszélgetés, ismeretlen forrás).
Schapira-Haffner gyűjtemény, 1/b. akta, Fritz Bauer Intézet, Frankfurt.
Springer, Christian, Brunner Akta, magángyűjtemény.

EMLÉKIRATOK ÉS KIADOTT ELSŐDLEGES FORRÁSOK:

Adenauer, Konrad: *Erinnerungen: 1945–1953.* Stuttgart, 1980, Deutsche Verlags-Anstalt.
Amit, Meir: *Rosh be-Rosh: Mabat ishi al eru'im gedolim ve-parashot alumot.* Tel-Aviv, 1999, Hed Artsi.
Brandner, Ferdinand: *Ein Leben zwischen Fronten: Ingenieur im Schussfeld der Weltpolitik.* München, 1973, Verlag Welsermühl.
Critchfield, James H.: *Partners at the Creation: The Men Behind Postwar Germany's Defense and Intelligence Establishments.* Annapolis (Md.), 2003, Naval Institute Press.
Dzáli, Szaláh ad-Dín: *Ḥaqā'iq lam tunshar 'an al-jāsūs al-Ṣahyūnī Īlī Kūhīn wa-qiṣṣatihi al-ḥaqīqīyah.* Damascus, 2001.
Felfe, Heinz: *Im Dienst des Gegners: 10 Jahre Moskaus Mann im BND.* Hamburg, 1986, Rasch und Röhring.

Gehlen, Reinhard: *Der Dienst: Erinnerungen, 1942–1971.* Wiesbaden, 1971, Hase & Koehler Verlag.
Harel, Iszer: *Mashber Ha-mad'anim Ha-Germanin, 1962–1963.* Tel Aviv, 1982, Sifriyat Maariv.
Heikal, Mohamed Hasszánéin: *The Cairo Documents: The Inside Story of Nasser and his Relationship with World Leaders, Rebels and Statesmen.* New York, 1973, Doubleday & Company Inc.
Klemperer, Victor: *I Will Bear Witness: A Diary of the Nazi Years, 1942–1945.* Trans. Martin Chalmers. New York, 2001, Modern Library.
Lawler, Daniel J. és Erin R. Mahan (szerk.): *Foreign Relations of the United States, 1961–1963.* XVIII. köt., *Közel-Kelet, 1962–1963.* Washington, D. C., 2010, Government Printing Office.
Lotz, Naomi, és Eliezer Karmi: *Habiti Le'ahor, Naomi: Sipura shel eshet meragel.* Tel-Aviv, 1978, Boostan.
Lotz, Wolfgang: *The Champagne Spy: Israel's Master Spy Tells His Story.* London, 1972, Valentine, Mitchell & Co. LTD.
Nollau, Günther: *Das Amt: 50 Jahre Zeuge der Geschichte.* München, 1978, C. Bertelsmann Verlag.
Peresz, Simón: *Kela David.* Tel-Aviv, 1969, Weidenfeld and Nicholson.
Ruffner, Kevin C. (szerk.): *Forging an Intelligence Partnership: CIA and the Origins of the BND, 1945–1949.* Washington, D. C., 1999, CIA History Staff, Center for the Study of Intelligence.
Shazly, Saad: *The Crossing of the Suez.* San Francisco, 1980, American Mideast Research.
Shu'aybi, Fauzi: *Shahed min al-Mukhabarat Al-Suriya.* Beirut, 2018, Riad Al-Ris.
Soller-Krug, Beate és Kaj Rüdiger Krug: *Am Ufer des Nils: Unser Vater „RaketenKrug" und der Mossad.* Stuttgart, 2018, LangenMüller.
Strauss, Franz Josef: *Die Erinnerungen.* Berlin, 1989, Sieler.

ÚJSÁGCIKKEK:

Aouidj, Hedi, és Mathieu Palain: Die Assads und ihr Nazi: SS Hauptstrumführer Alois Brunner beriet Syriens Folterdiktatur. Franciából fordította: Irma Wehrli. *Reportage,* 33. évf., 2017. március.

—: Le Nazi de Damas. *Revue XXI,* 37. évf., 2017. tél.

Abdessemed, Aïssa: Georg Puchert – mort pour l'Algérie. *al-Vatan,* 2005. július 13.

Ben-Gal: „Schweizer Korrekt". *Der Blick,* 1963. június 14.

Bombe in der Blütenstrasse. *Der Spiegel,* 1960. október 26.

De Gramont, Sanche: Nasser's Hired Germans. *Saturday Evening Post,* 1963. július 28.

Der Killer. *Der Spiegel,* 1959. március 25.

Der Prozess gegen die israelischen Agenten. *Neue Zürcher Zeitung,* 1963. június 14.

Dr. Beisners Rolle im Krieg. *Frankfurter Algemeine Zeitung,* 1960. október 21.

Dr. Joklik hat auf mich geschossen. *Der Blick,* 117. sz., 1963. május 20.

Eichmanns Rechte Hand: Das ist Alois Brunner, der Mörder von 125,000 Juden. *Bunte,* 45. évf., 1985. október 30.

Ein Mann mit Namen Seidenschnur. *Die Zeit,* 40. évf., (1965).

Er ist, was er war: Ein Feind der Juden. *Bunte,* 46. évf., 1985. november 7.

Felfe: Umarmt und geküsst. *Der Spiegel,* 3. évf., (1963).

Fisk, Robert: Syrian Bodyguards for Torturer who was Eichmann's Assistant. *The Times,* 1983. március 17.

Freihofner, Gerald: Eichmanns Rechte Hand. *Wochenpresse,* 49. évf., 25. sz., 1988.

Qui est Georg Fischer? *Le Soir* (Bejrút), 1961. november 2.

Riegler, Thomas: Eine typische Landsknechtnatur – Otto Skorzeny. *Profil,* 35. évf., (2013).

Schaefer, Hermann: Die Geisterbotschafts Heinrich Himmerls. *Afro-Asia,* 1961. november.

Sprengstoff-Attentat in Schwabing. *Süddeutsche Zeitung,* 1960. október 17.

Springer-Prozess: Schrott in Kisten. *Der Spiegel,* 1963. december 25.

Taube Ohren in Damascus. *Allgemeine Jüdische Wochenzeitung,* 1987. január 30.

Vasek, Thomas: Der Mann in Damascus. *Profil,* 34. évf., 17. sz., 1998. augusztus.

Wiegrefe, Klaus: BND Vernichtete Akten zu SS-Verbrecher Brunner. *Der Spiegel,* 2011. július 20.

—: West Germany's Efforts to influence the Eichmann Trial. *Spiegel International,* 2011. április 15.

Weitz, Yechiam: Ben-Gurion also used the Holocaust. *Hárec,* 2013. október 30.

Willbrand, Jürgen: Und nichts dazu gelernt. *Illustrierte Kristall,* 1960. szeptember.

SZAKIRODALOM:

Andrew, Christopher: *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World.* New York, 2005, Basic Books.

Bar Zohar, Michael: *Phoenix: Shimon Peres and the Secret History of Israel* New York, 2016, West 26th Street Press.

—: *Ben-Gurion.* Tel-Aviv, 1977, Am Oved.

—: *Tseid Ha-mad'anim ha-Germanim.* Schocken, 1965, Tel-Aviv.

Beevor, Anthony: *The Fall of Berlin.* New York, 2003, Penguin Group.

Ben Redjeb, Badis: The Gehlen Organization, Nazis and the Middle East. *Journal of Intelligence History,* 18. évf., 2. sz., 2019. június.

Bergman, Ronen: *Rise and Kill First: The Secret History of Israel's Targeted Assassinations.* New York, é. n., Random House.

Biermann, Werner: *Konrad Adenauer: Ein Jahrhundertleben.* Berlin, 2017, Rowohlt.

Boghardt, Thomas: Dirty Work: The Use of Nazi Informants by U.S. Army Intelligence in Postwar Europe. *The Journal of Military History,* 79. sz., 2015. április.

Breyer, Wolfgang: *Dr. Max Merten – ein Militärbeamter der deutschen Wehrmacht im Spannungsfeld zwischen Legende und Wahrheit.* (Doktori disszertáció, Mannheimi Egyetem, 2003, kiadatlan.)
von Bülow, Mathilde: Myth or Reality? The Red Hand and French Covert Action in Federal Germany during the Algerian War, 1956–61. *Intelligence and National Security,* 22. évf., 6. sz., 2018. június.
—: *West Germany, Cold-War Europe and the Algerian War.* Cambridge, 2016, Cambridge University Press.
Cacciatore, Francesco A.: *Their Need was Great: Émigrés and Anglo-American Intelligence Operations in the Early Cold War.* (Doktori disszertáció, Westminsteri Egyetem, 2018 márciusában nyújtották be, kiadatlan.)
Chen, Chern: Former Nazi Officers in the Near East: German Military Advisors in Syria, 1949–56. *The International History Review,* 40. évf., 4. sz., (2018).
Cohen, Avner: *Israel and the Bomb.* New York, 1998, Columbia University Press.
Connelly, Matthew: *A Diplomatic Revolution: Algeria's Fight for Independence and the Origins of the Post-Cold War Era.* Oxford, 2003, Oxford University Press.
Cookridge, E. H.: *Gehlen: Spy of the Century.* London, 1971, Hodder and Stoughton.
Cüppers, Martin: *Walther Rauff in Deutschen Diensten: vom Naziverbrecher zum BND-Spion.* Darmstadt, 2013, WBG.
Daly-Groves, Luke: Control not Morality? Explaining the Selective Employment of Nazi War Criminals by British and American Intelligence Agencies in Occupied Germany. *Intelligence and National Security,* 35. évf., 3. sz., 2020. április.
Dan, Uri és Jesajahu Ben Porat: *Ha-meragel she-ba me-Israel: parashat Eli Cohen.* Ramat Gan, 1968, Masada.

Deck, Mikkel: Crimes committed by Soviet Soldiers against German Civilians, 1944-1945: A Historiographical Analysis. *Journal of Military and Strategic Studies,* 10. évf., 4. sz., 2008. nyár.
Deutschkron, Inge: *Bonn and Jerusalem: The Strange Coalition.* Philadelphia, 1970, Chilton Book Company.
Douglas, R. M.: *Orderly and Humane: The Expulsion of the Germans after the Second World War.* New Haven (Conn.), 2012, Yale University Press.
Dülffer, Jost: *Geheimdienst in der Krise: Der BND in der 1960er-Jahren.* Berlin, 2018, Ch. Verlag.
Elzer, Herbert: Deutsche Militärberater in Ägypten: Wilhelm Voss, General Fahrmbacher und die Bundesregierung 1951–1955. *Historische Mitteilungen,* 24. évf., (2011).
Engelmann, Bernt: *The Weapons Merchants.* Trans. Erica Detto. New York, 1968, Crown Publishers.
Faligot, Roger, és Pascal Krop: *La Piscine: The French Secret Service since 1944.* Trans. W. D. Halls. Oxford, 1989, B. Blackwell.
Felstiner, Mary: Commandant of Drancy: Alois Brunner and the Jews of France. *Holocaust and Genocide Studies,* 2:1 (1987).
Franceschini, Christoph, Erich Schmidt-Eenboom, és Thomas Wegener-Friis: *Spionage unter Freunden: Partnerdienstbeziehungen und Westaufklärung der Organisation Gehlen und des BND.* Berlin, 2017, Chr. Links Verlag.
Goda, Norman J. W.: The Gehlen Organization and the Heinz Felfe Case: The SD, the KGB, and West German Counterintelligence. In David A. Messenger és Katrin Paehler (szerk.): *A Nazi Past: Recasting German Identity in Postwar Europe.* Lexington, 2015, University Press of Kentucky.
—: Tracking the Red Orchestra: Allied Intelligence, Soviet Spies, Nazi Criminals. In Richard Breitman, Norman Goda et al. (szerk.): *U.S.*

Intelligence and the Nazis. Washington, D. C., National Archives; New York, Cambridge University Press, 2005.
—: The Nazi Peddler: Wilhelm Höttl and Allied Intelligence. In Richard Breitman, Norman Goda et al. (szerk.): *U.S. Intelligence and the Nazis.* Washington, D. C., National Archives; New York, Cambridge University Press, 2005.
Guttstadt, Cory: *Turkey, the Jews and the Holocaust.* Cambridge, 2017, Cambridge University Press.
Hachmeister, Lutz, Friedemann Siering és Michael Wildt: *Die Herren Journalisten: Die Elite der deutschen Presse nach 1945.* München, 2002, Becksche Reihe.
Hafner, Georg M. és Esther Schapira: *Die Akte Alois Brunner: Warum einer der grössten Naziverbrecher noch immer auf freiem Fuss ist.* Frankfurt am Main/New York, 2000, Campus.
Hagemann, Albrecht: *Hermann Rauschning: Ein deutsches Leben zwischen NS-Ruhm und Exil.* Köln, 2018, Böhlau Verlag.
Haidinger, Martin: *Wilhelm Höttl: Spion für Hitler und die USA.* Wien, 2019, Ueberreuter.
Hechelhammer, Bodo: *Spion ohne Grenzen: Heinz Felfe – Agent in Sieben Geheimdiensten.* München, 2019, Piper.
—: *Doppelagent Heinz Felfe entdeckt Amerika: Der BND, Die CIA und eine geheime Reise im Jahr 1956.* Paderborn, 2017, Ferdinand Schöningh.
—: KGB-Spione aus Dresden: Der Verratsfall Heinz Felfe. In Magnus Pahl, Gorch Pieken és Mathias Rogg (szerk.): *Achtung Spione! Geheimdienste in Deutschland von 1945 bis 1956.* Dresden, 2016, Sandstein Verlag.
Hechelhammer, Bodo et al. (szerk.): *Walther Rauff und der Bundesnachrichtendienst. Mitteilungen der Forschungs- und Arbeitsgruppe „Geschichte der BND"*, 2. szám, 2011. szeptember.
Heidenreich, Ronny, Daniela Munkel, és Elke Stadelmann-Wenz: *Geheimdienstkrieg in Deutschland: Die Konfrontation von DDR-Staatssicherheit und die Organisation Gehlen 1953.* Berlin, 2016, Ch. Links Verlag.
Henschke, Ekkehard: *Rosenbergs Elite und ihr Nachleben: Akademiker im Dritten Reich und nach 1945.* Köln, 2021, Böhlau Verlag.
Herman, Ora: *Ha-kivshan ve-ha-koor: me-ahorei he-kela'im shel mishpat Eichmann.* Tel Aviv, 2017, Hakibbutz Hameuchad.
Hett, Benjamin C. és Michael Wala: *Otto John: Patriot oder Verräter: eine deutsche Biographie.* Hamburg, 2019, Rohwolt.
Horne, Alistair: *A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962.* New York, 2012, New York Review Books.
Howard, Roger: *Operation Damocles: Israel's Secret War against Hitler's Scientists, 1951–1967.* New York, 2013, Pegasus Books.
Human Rights Watch-jelentés: *If the Dead Could Speak: Mass Deaths and Torture in Syria's Detention Facilities.* (2015. december)
Jankowski, James: The View from the Embassy: British Assessments of Egyptian Attitudes during World War II. In Israel Gershoni (szerk.): *Arab Responses to Fascism and Nazism: Attraction and Repulsion.* Austin (Tx.), 2014, The University of Texas Press.
Jelinek, Yeshayahu: *Israel und Deutschland, 1945–1965: Ein neurotisches Verhältnis.* München, 2004, Oldenbourg.
Jesse, Eckhard: Biographisches Porträt: Otto Ernst Remer. In Uwe Backes és Eckhard Jesse (szerk.): *Jahrbuch Extermismus & Demokratie.* VI. kötet, Bonn, 1994, Bouvier Verlag.
Joffe, Josef: Reflections on German Policy in the Middle East. In Shahram Chubin (szerk.): *Germany and the Middle East.* New York, 1992, St. Martin's Press.
Katz, Shmuel: *Soldier Spies: Israeli Military Intelligence.* Novato (Calif.), 1992, Presidio Press.
Krieger, Wolfgang: *Partnerdiense: Die Beziehungen des BND zu den Westlichen Geheimdiensten 1946-1958.* Berlin, 2021, Ch. Links Verlag.

Kulish, Nicholas, és Souad Mekhennet: *The Eternal Nazi: From Mauthausen to Cairo, The Relentless Pursuit of SS Doctor Aribert Heim.* New York, 2014, Doubleday.
Krieger, Wolfgang (szerk.): *Die Auslandsaufklärung des BND: Operationen, Analysen, Netzwerke.* Berlin, 2021, Ch. Links Verlag.
Lemke, Michael: Kampagnen gegen Bonn: die Systemkrise der DDR und die West-Propaganda der SED 1960–1963. *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte,* 41. évf., 2. sz. (1993).
Lommatzsch, Erik: *Hans Globke (1898–1973): Beamter im Dritten Reich und Staatssekretär Adenauers.* Frankfurt am Main, 2009, Campus Verlag.
Long, Gerry: Auftragstaktik: A Case Study: France 1940 – Understanding the Mission Command in the Training of Soldiers. In Donald Vandergrif és Stephen Werber (szerk.): *Mission Command: The Who, What, Where, When and Why: An Anthology.* Kabul, 2017.
Marwecki, Daniel: *Germany and Israel: Whitewashing and Statebuilding.* London, 2020, C. Hurst & Co.
Mazower, Mark: *Hitler's Empire: Nazi Rule in Occupied Europe.* London, 2008, Allen Lane, Penguin Group.
Meinl, Susanne: David gegen Goliath: Der Friedrich-Wilhelm-Heinz-Dienst und die Organisation Gehlen. In Magnus Pahl, Gorch Pieken és Mathias Rogg (szerk.): *Achtung Spione! Geheimdienste in Deutschland von 1945 bis 1956.* Dresden, 2016, Sandstein Verlag.
Möller, Horst: *Franz Josef Strauss: Herrscher und Rebell.* München, 2015, Piper.
Motadel, David: *Islam and Nazi Germany's War.* Cambridge (Mass.), 2014, The Belknap Press of Harvard University Press.
Moubayed, Számi M.: *Damascus between Democracy and Dictatorship.* Lanham (Md.), 2000, University Press of America.
Müller, Rolf-Dieter: *Reinhard Gehlen: Geheimdienstchef im Hintergrund der Bonner Republik.* 2. köt., Berlin, 2017, Ch. Links Verlag.

Müller-Enbergs, Helmut: Die „Konzentrierten Schläge der DDR-Staatssicherheit gegen die Organisation Gehlen". In Magnus Pahl, Gorch Pieken és Mathias Rogg (szerk.): *Achtung Spione! Geheimdienste in Deutschland von 1945 bis 1956.* Dresden, 2016, Sandstein Verlag.
Murphy, David, et al.: *Battleground Berlin: CIA vs. KGB in the Cold War.* New Haven (Conn.), 1997, Yale University Press.
Nachman-Tepper, Noam: *Eli Cohen: Tik Patua'h.* Tel-Aviv, 2017, Efi Meltzer.
Naftali, Timothy: The CIA and Eichmann's Associates. In Richard Breitman, Norman J. W. Goda (szerk.): *U.S. Intelligence and the Nazis.* Cambridge, 2005, Cambridge University Press.
Nordbruch, Götz: *Nazism in Syria and Lebanon: The Ambivalence of the German Option, 1933–1945.* London, 2009, Routledge.
Nowak, Sabrina: *Sicherheitsrisiko NS-Belastung: Personalüberprüfungen im Bundesnachrichtendienst in der 1960er Jahren.* Berlin, 2016, Ch.Verlag.
Orbach, Danny: *The Plots against Hitler.* New York, 2015, Houghton Mifflin Harcourt.
Orkaby, Asher: *Beyond the Arab Cold War: The International History of the Yemen Civil War.* New York, 2017, Oxford University Press.
Pahl, Magnus: *Fremde Heere Ost: Hitlers militärische Feindaufklärung.* Berlin, 2012, Ch. Links Verlag.
Podeh, Eli: Demonizing the Other: Israeli Perceptions of Nasser and Nasserism. In Eli Podeh és Onn Winckler (szerk.): *Rethinking Nasserism: Revolution and Historical Memory in Modern Egypt.* Tampa, 2004, University Press of Florida.
Rathmell, Andrew: *Secret War in the Middle East: The Struggle for Syria, 1949–1961.* London/New York, 1995, Tauris Academic Studies.
Rass, Christoph: *Das Sozialprofil des Bundesnachrichtendienstes: Von den Anfängen bis 1968.* Berlin, 2016, Ch. Links Verlag.
Reese, Mary Ellen: *General Reinhard Gehlen: The CIA Connection.* Fairfax (Va.), 1990, George Mason University Press.

Riegler, Thomas: Agenten, Wissenschaftler und „Todesstrahlen": zur Rolle Österreichischer Akteure in Nassers Rüstungsprogramm (1958–1969). *JIPSS,* 8. évf., 2. sz. (2014).
—: Wie eine Spinne: wie ein Netzwerk von Ex-Nazis die Gründung des VdU förderte. *Profil,* 49. sz. (2013).
—: The State as a Terrorist: France and the Red Hand. *Perspectives on Terrorism,* 6. évf., 6. sz., 2021. december, 22–33. o.
Ritzi, Mathias, és Erich Schmidt-Eenboom: *Im Schatten des Dritten Reiches: Der BND und sein Agent Richard Christmann.* Berlin, 2011, Ch. Links Verlag.
Rubin, Barry, és Wolfgang Schwanitz: *Nazis, Islamists and the Making of the Modern Middle East.* New Haven (Conn.), 2014, Yale University Press.
Ruffner, Kevin C.: *Eagle and Swastika: CIA and Nazi War Criminals and Collaborators.* Washington, D. C., 2003, History Staff, Central Intelligence Agency.
Sälter, Gerhard: *Phantome des Kalten Krieges: Die Organisation Gehlen und der Wiederbelebung des Gestapo-Feindbildes Rote Kapelle.* Berlin, 2016, Ch. Links Verlag.
Schmidt-Eenboom, Erich: *BND: Der deutsche Geheimdienst im Nahen Osten: geheime Hintergründe und Fakten.* München, 2007, Herbig.
Sereny, Gitta: *Into that Darkness: From Mercy Killing to Mass Murder.* New York, 1974, McGraw-Hill.
Segev, Samuel: *Boded be-Damesek: Hayav ve-moto shel ha-meragel ha-Israeli Eli Cohen.* Bővített kiadás. Tel Aviv, 2012, Keter.
Segev, Tom: *Simon Wiesenthal: The Life and Legends.* Trans. Ronnie Hope. New York, 2010, Schoken Books.
Shpiro, Shlomo: Shadowy Interests: West German-Israeli Intelligence and Military Cooperation, 1957–1982. In Clive Jones és Tore Petersen (szerk.): *Israel's Clandestine Diplomacies.* Oxford, 2013, Hurst, Oxford University Press.
Sirrs, Owen L.: *Nasser and the Missile Age in the Middle East.* London, 2006, Routledge.
Smith, Charles D.: 4 February 1942: Its Causes and its Influence on Egyptian Politics and on the Future of Anglo-Egyptian Relations, 1937–1945. *International Journal of Middle Eastern Studies,* 10. évf., 4. sz. (1979).
Springer, Christian: *Nazi, Komm Raus!: wie ich dem Massenmörder Alois Brunner in Syrien auf der Spur war.* München, 2012, LangenMüller.
Stangneth, Bettina: *Eichmann before Jerusalem: The Unexamined Life of a Mass Murderer.* Trans. Ruth Martin. New York, 2014, Alfred A. Knopf.
Taylor, Frederick: *Dresden: Tuesday, February 13, 1945.* New York, 2004, HarperCollins.
Walters, Guy: *Hunting Evil: The Nazi War Criminals Who Escaped and the Quest to Bring Them to Justice.* New York, 2010, Broadway Books.
Winkler, Willi: *Der Schattenmann: Von Goebbels zu Carlos: Das Mysteriöse Leben des Francois Genoud.* Berlin, 2011, Rowohlt.
Wojak, Irmtrud: *Fritz Bauer (1903–1968): The Prosecutor Who Found Eichmann and Put Auschwitz on Trial.* Trans. Adam Blauhut és Karen Margolis. München, 2018, Buxus Edition.
Wolfe, Robert: Coddling an Nazi Turncoat. In Richard Breitman, Norman J. W. Goda (szerk.): *U.S. Intelligence and the Nazis.* Cambridge, 2005, Cambridge University Press.
Wolffsohn, Michael és Ulrich Brochhagen: Hakenkreuze unter Burnus? Grossbritannien und die deutschen Militärberater in Ägypten. In Ludger Heid és Joachim H. Knoll (szerk.): *Deutsch-Jüdische Geschichte im 19. und 20. Jahrhundert.* Stuttgart/Bonn, 1992, Burg Verlag.
Zamir, Meir: *The Secret Anglo-French War in the Middle East: Intelligence and Decolonization, 1940–1948.* London/New York, 2015, Routledge.

KÉPMELLÉKLET

„Egy eldugott, zöld mező, melyet gyönyörű, alpesi vadvirágok pöttyöznek." Reinhard Gehlen itt, Sanyarú-réten (*Elendalm*) ásta el szovjet iratokból álló kincsestárát, melynek segítségével a háború után elindíthatta titkosszolgálati karrierjét.
Fotó: Danny Orbach

Reinhard Gehlen, a Wehrmacht egykori hírszerző elemzője, és Nyugat-Németország titkosszolgálatának alapító atyja, a hidegháború korai időszakában sokszor igénybe vette a náci zsoldosokat. A képen Wehrmacht-egyenruhában látható, 1942-ben.
Photo © Ullstein Bild via Getty Images, 537135205. számú kép

Heinz Felfe, a korábbi SD-tiszt (középen). Moszkva legveszélyesebb téglája volt, aki befurakodott a nyugatnémet hírszerzés szívébe.
Photo © Mehner/Ullstein Bild via Getty Images, 550250591. számú kép

„Eichmann jobbkeze": Alois Brunner, 1940 körül. *Photo © AFP via Getty Images, 106780796. számú kép*

Egy szökött háborús bűnös: Alois Brunner (sötét szemüvegben, a jobb szélen) Damaszkuszban pózol a fényképezőgép előtt, üzlettársával, Karl-Heinz Späthtel (jobbról a második), Späth feleségével és Brunner zsémbes lakótársával, Curt Witzkével (balról az első). Brunner és Späth a náci fegyvercsempész bűnbanda, az OTRACO alapító tagjai közé tartozott. Ezt a képet 1960-ban lopta el Szíriából Hermann Schaefer, információárus. *A fényképész ismeretlen.*

FLN-harcosok, 1955. Az algériai földalatti mozgalom, az FLN a franciák elleni lázadás első időszakában szűkében volt a fegyvereknek. Sok fegyverkereskedő sietett kiszolgálni az igényeiket, köztük az OTRACO náci zsoldosai is. *Photo © AFP via Getty Images, 1234635007. számú kép*

Totálkár: a náci fegyverkereskedő, Wilhelm Beisner elleni francia bosszú kegyetlen és gyors volt. Beisner autója 1960. október 14-én, a merénylet után. *Photo by Ullstein Bild via Getty Images, 542427651. számú kép*

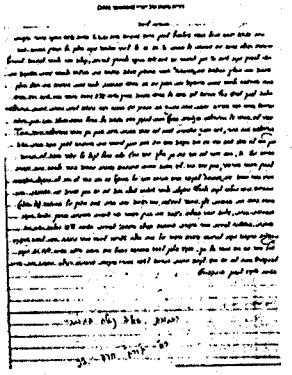

„Büntető hadművelet": részlet Ner, a Moszad-bérgyilkos kézzel írt jelentéséből, akit 1961 szeptemberében Damaszkuszba küldtek, hogy ölje meg Alois Brunnert. Faxmásolat. *Idézet: Joszi Chen:* Ha-mirdaf aharei poshe'i milhama Nazim *(a Moszad belső tanulmánya, 2014-ben oldották fel a titkosítását, Jád Vásem Levéltár). 2. kötet, 126. o.*

Hans Clemens („a bokszoló") letakarja a fejét, miközben bekísérik a bíróságra. A szovjet ügynökök – az exnáci Felfe, Clemens és Tiebel – letartóztatása kis híján teljesen tönkretette a nyugatnémet hírszerzést. *Photo © Fritz Fischer/Picture Alliance via Getty Images, 1063537718. számú kép*

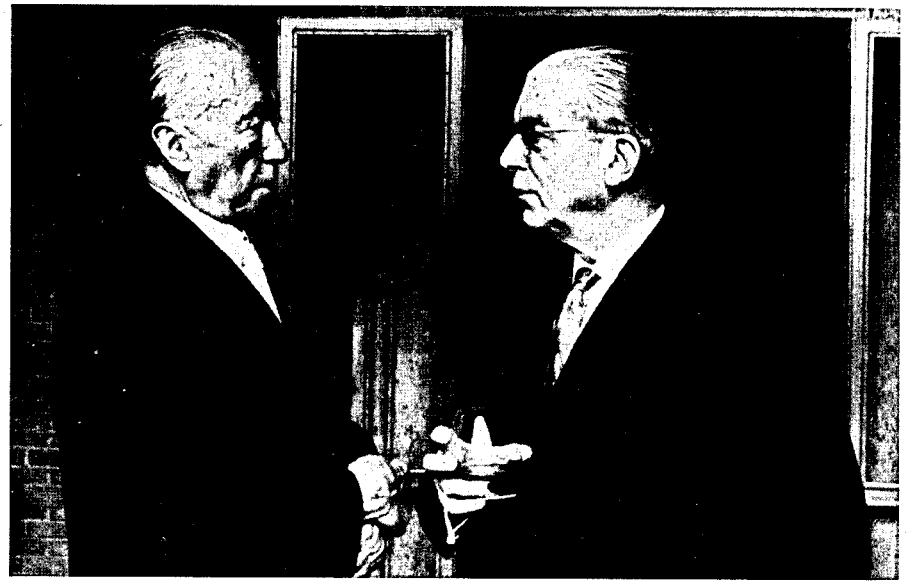

„Náci múltja többfelől is kísérteni kezdte az államtitkárt": Hans Globke, Németország kancellárjának kabinetfőnöke (1953–1963 között; jobbra), itt dr. Konrad Adenauer kancellárral (balra) látható, 1963 augusztusában, Rómában. Globke szoros szövetségben állt Reinhard Gehlen hírszerző szolgálatával. Az 1960-as évek elején több olyan botrányba is belerángatták, amelyek hajdani nácikat is érintettek. *Photo © DPA/Zumapress.com.*

Franz Rademacher, egy szökött náci, aki közvetlenül felelős a jugoszláv zsidók kiirtásáért. Az 1960-as évek elején szorult helyzetbe került, mert a szír biztonsági szolgálat, Nyugat-Németország kémügynöksége és a kapzsi náci üzletemberek között kellett manővereznie. A képen éppen a bírósági tárgyalására vár, 1968-ban, Németországban, Bambergben. *Photo © DPA/Zumapress.com*

Eli Cohen, a Moszad Damaszkuszba küldött mesterkéme, miután megismerkedett Franz Rademacherrel, rögtön engedélyt kért a tel-avivi központtól, hogy megölje, de a Moszad visszautasította. *Photo © Az Izraeli Kormány Sajtóirodája (Israeli Government Press Office [GPO])*

Gamal Abden-Nasszer, egyiptomi elnök (1954–1970). Izrael kérlelhetetlen ellensége volt, saját országában és az egész arab világban nagy népszerűségnek örvendett. A német rakétatudósok felfogadására tett kísérlete egzisztenciális félelmeket váltott ki a zsidó államból. A lenti képen a Szuezi-csatorna államosítását ünneplő tömeggel látható 1956 júliusában. *Photo © HultonDeutsch Collection/Corbis/corbis via Getty Images, 613468378. számú kép*

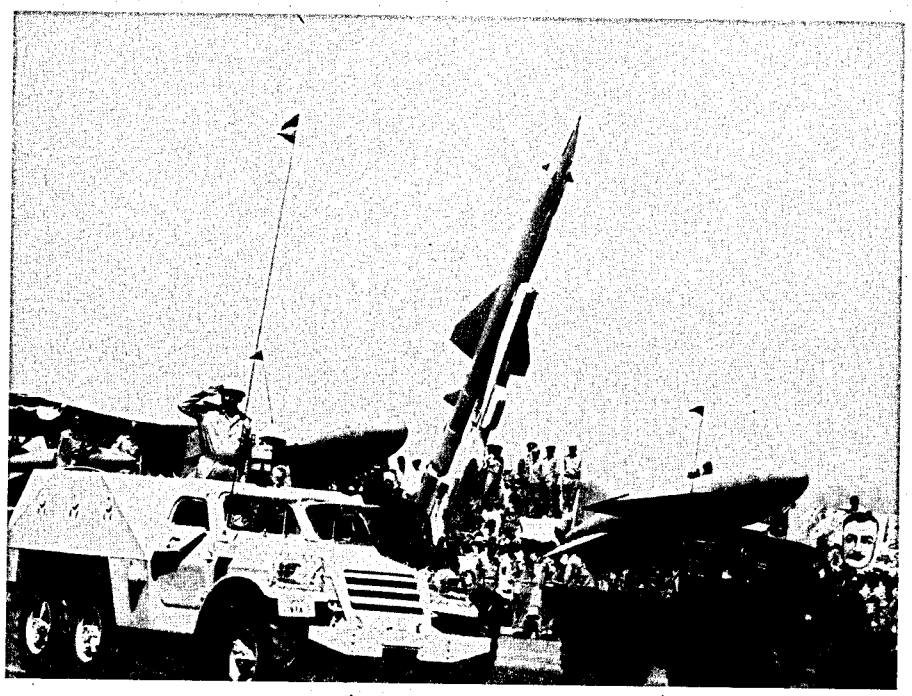

„Mintha ránk szakadt volna az ég." 1965 júliusában, Kairóban, a forradalom napi felvonulás során tömegek éljenzik meg az új rakétákat. A félelem arra késztette az izraeli döntéshozókat – főleg Iszer Harel Moszad-igazgatót –, hogy elrettentő merényletkampányt indítsanak az Egyiptomban élő német tudósok ellen. *Photo © Keystone-France/Gamma-Rapho via Getty Images, 558632541. számú kép*

„Több volt ez, mint puszta megszállottság. Erről nem lehetett vele normálisan beszélni." Iszer Harel, a Moszad feje (1952–1963) volt a „Damoklész művelet" szülőatyja: ezt a terrorkampányt az Egyiptomban dolgozó, német tudósok ellen indították. *Fényképezte: Móse Milner, © Az Izraeli Kormány Sajtóirodája (Israeli Government Press Office [GPO])*

„A pezsgős kém": Wolfgang Lotz, Izrael Egyiptomban tevékenykedő, bohém kémje szintén részt vett a Damoklész műveletben. A képen éppen Waltraud Lotzcal, feleségével és kémtársával ünnepli önéletrajzának első kiadását. (1972) *Photo © Wildes/ Keystone/Hulton Archive via Getty Images, 914883612. számú kép*

Izrael náci ügynöke: Otto Skorzeny SS-kommandóparancsnok 1959-ben, Spanyolországban. *Photo © Keystone Features/ Hulton Archive via Getty Images, 954630452. számú kép*

Egy furfangos kémfőnök, aki tudta, hogyan lehet úgy összehangolni a titkos akciókat, hogy következetes politikai stratégia kerekedjen ki belőlük. Meir Amit tábornok, a Moszad feje, 1963–1968. *Fényképezte: Saar Yaakov © Az Izraeli Kormány Sajtóirodája (Israeli Government Press Office [GPO])*

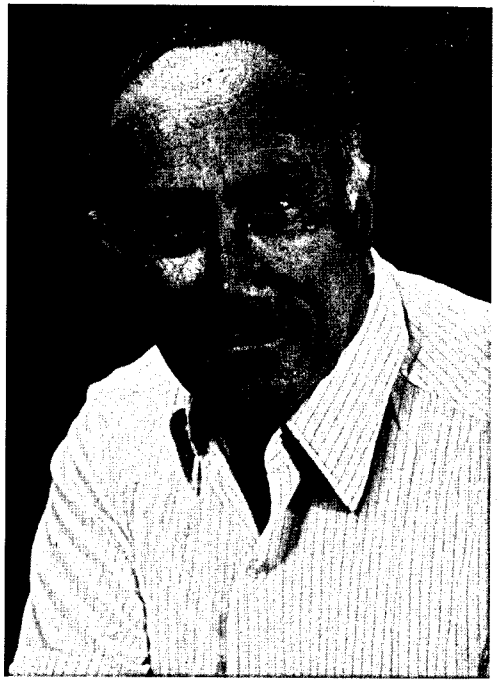

A Moszad 1980 júliusában másodszor és utoljára próbálta megölni Alois Brunnert. Itt látható damaszkuszi lakásának alaprajza (George Haddád utca 22.), melyet a „Cövek" kódnevű ügynök készített a hírszerzési művelet aktájának egyik dokumentumaként. *Idézet: Joszi Chen:* Ha-mirdaf aharei poshe'i milhama Nazim *(a Moszad belső tanulmánya, 2014-ben oldották fel a titkosítását, Jád Vásem Levéltár). 2. kötet, 323. o.*

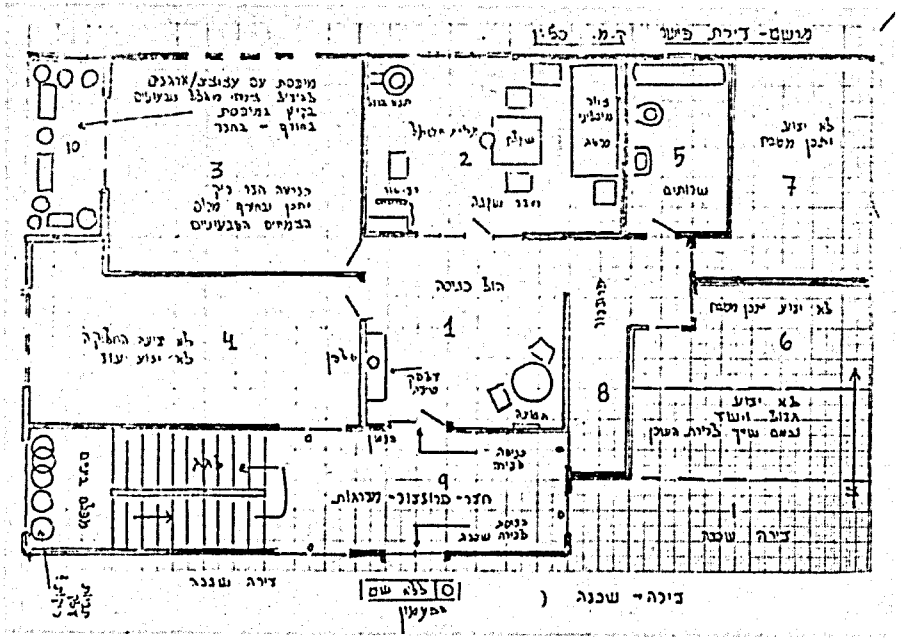

NÉVMUTATÓ

0-9

381. (BND-tiszt) 237–238

A

Adel, Basszám 344
Adenauer, Konrad, dr. 68, 70, 71, 75–76, 95, 103, 126, 136, 149, 165, 166, 170–172, 184, 213, 228–230, 234, 239–241, 243, 245, 314, 317, 353, *392*
Adham, Burhan 178
Aharóni, Cvi 262, 281, 283, 329
Ahcène, Aït 157
Ahituv, Ábrahám 300–306, 332
Albert, Ludwig 73, 87, 91–98, 100–101, 226
Amit, Meir 206, 275–276, 288–289, 294–295, 299, 303, 308–309, 315, 316, 319–322, 325–326, 328–329, 357, *396*
Ashman, Charles 341
al-Aszad, Háfez 105, 203, 340, 342, 344–345, 347

B

Barak, Harry 305–306
Barbie, Klaus 36–37, 338
Bauch, Gerhard 223, 260–261, 314
Bauer, Fritz, dr. 126, 175–176, 191–192, 199, 201, 213, 231, 238, 245, 365, 367
Baun, Hermann 32–33, 55–56, 67, 111–113, 352
Bedell Smith, Walter 29
Begín, Menáhém 287, 308, 334–335, 358
Beisner, Alice 119, 168–169
Beisner, Wilhelm 112, 118–121, 134, 137, 141–143, 145, 150–151, 160–164, 167–171, 181, 206, 208–209, 228, 248, 294, 298, 350–351, 353–354, *391*

Ben Bella, Ahmed 142
Ben-Gal, Joseph 282–286
Ben-Gúrión, Dávid 185, 229, 231, 248–249, 254–256, 258–259, 263, 285–289, 323–326, 335, 355-356, 366–367
Bentzinger, Alfred 66–72, 84, 87–89, 94–95
Bergman, Ronen 267, 276, 320, 362
Bieck, Robert B. 297
al-Bittár, Szaláh 150
Boker, John 28–30
von Bolschwing, Otto 61
Bormann, Martin 327, 330
Boursicot, Pierre 147–148, 354
Bölkow, Ludwig 315–316, 319, 321–322, 357
von Braun, Wernher 31, 250
von Brentano, Heinrich 239
Brunner, Alois 105, 124–134, 137, 143, 151, 160, 163, 167, 175–176, 178–187, 189–199, 201–203, 206–209, 211–212, 215, 219, 233, 236–239, 241–242, 248–249, 254, 257, 276, 280, 327, 333–334, 336–347, 350–351, 355–356, 358, 363, *390–391, 396*
Brunner, Anton 123–124
Bumedín, Huári 142
von Bülow, Mathilde 173, 378

C

Chatila, George 177–178, 203
Chen, Joszi 193, 198, 361, *391, 396*
Chirac, Jacques 347
Christmann, Richard 141–142
„Ciceró" (egykori náci tiszt) 163
Clemens, Hans („Peter") 82–86, 88, 93, 96–97, 100, 351–352, *391*
Cohen, Eli (Thábet) 193, 203, 206–209, 211–212, 214–222, 362, *393*
Cohen-Abarbanel, Slomó 190, 192
Critchfield, James H. 35–36, 49–55, 58–59, 61, 70, 74, 87, 96, 100
Cukurs, Herbert 327–328

D

Darwish 333, 336
Denko-Herre, Heinz 60, 147, 241
Derjabin, Pjotr S. 93
Deumling, Joachim 118
Dirlewanger, Oskar 257
Dönitz, Karl 42
Dorls, Fritz, dr. 75–76, 118
Duba, Ali 202
Dulles, Allen W. 19, 95
Dzáli, Szaláh ad-Dín 220–221

E

Edder, Alois 116
Eichmann, Adolf 44–45, 50, 104, 114–115, 123–124, 163–164, 175–176, 179, 181–185, 187, 189–193, 196, 208–209, 212, 228–231, 234–236, 238, 245, 254, 262, 280, 283, 302, 324–326, 329, *390*
Eisele, Hans, dr. 257, 272–273
Eisenhower, Dwight D. 37
Eitan, Ráfi 16, 276, 278, 295, 297, 299–300, 302–304, 361
Engel, Rolf 254
Erhard, Ludwig 145, 213, 314, 324
Eskól, Lévi 289, 303, 308, 324, 326, 328–329, 335, 357

F

Fahrmbacher, Wilhelm 118
Fárúk (király) 109, 119, 252
Felfe, Heinz („Paul") 80–81, 83, 85–87, 89, 92–93, 96, 98–101, 103–104, 108, 222–223, 225–228, 234, 239–240, 242–243, 350–351, 353, *389, 391*
von Finkenstein, Ilse 299
Fischer, Georg, dr. 127, 131, 176, 178, 181, 191, 195, 197–198, 338, 343, 345–346
Fisk, Robert 338–339
Freier, Shalhevet, dr. 292–294
Fuchs, Klaus 73

G

Gehlen, Johannes 58
Gehlen, Reinhard 11, 22–36, 46, 49–63, 67–78, 83–89, 92–101, 103–105, 108, 110–114, 116–117, 119–121, 126, 134, 141, 145–149, 166, 169, 173, 213–214, 217, 222–223, 225–230, 233–243, 245, 249, 254, 256, 260–261, 289, 294, 298, 306, 314, 349, 352–353, 358, 366, *389, 392*
Genoud, François 182, 185, 212, 214, 235, 338
Gleim, Leopold 257
Globke, Hans 103, 126, 227–229, 231–243, 245, 326, *392*
Goebbels, Joseph 25
Goercke, Heidi 282–284, 319
Goercke, Paul, dr. 251–255, 266, 322
Goldmann, Náhum 183–184, 333–334, 350
Goleniewski, Michał 225, 227
Grossin, Paul 148, 173, 354

H

Hajdár, Ali 202

Halíl, Isszám ad-Dín Mahmúd 251, 266, 270, 274, 276, 307
Hanada, Muhammad Abdel Rahmán 343–344
Harel, Iszer 185, 189–191, 194, 248–249, 254–256, 258–259, 262–265, 267, 270–271, 274, 276, 277–280, 282–283, 285–289, 295, 297, 308, 312, 314, 318, 321, 323, 325, 335, 355–357, *394*
al-Háfiz, Amín 202, 218
Hálím, Abbász 119
Hechelhammer, Bodo 98, 227, 240
Heim, Aribert 257
Heinz, Friedrich Wilhelm 44, 110–111, 113, 115–117, 120, 365
Henke, Karl-Eberhard 226
Hertslet, Joachim 119
Herzl, Theodor 284
Heusinger, Adolf 60
Hillenkoetter, Roscoe H. 51, 53
al-Hinnávi, Számi 113, 293
Hiss, Alger 73
Hitler, Adolf 7–8, 12, 19–22, 24–25, 42–45, 54, 69, 71, 80–81, 104, 110, 120, 135–136, 153, 155, 165, 210, 258, 287, 289, 291, 324, 341, 350–351
Hofi, Jichák 335
Holm (Szaíd Haddád) 165, 186
Höher, Wolfgang 88, 92
Höttl, Wilhelm, dr. 44–46, 50, 113–117, 273, 350, 352
Huszein, Szaddám 345
al-Huszeíni, Háddzs Ámín 119, 128, 138
al-Huszeíni, Huszein 137

I

Imám, Szaíd Fatah, dr. 138, 143–144, 150–152, 179, 201, 232, 298

J

James, Kent marsall, *lásd még:* Critchfield, James H.
Jariv, Aharón 327
Jariv, Joseph 309, 311, 319–320
Jáiszi (Yaïci) Abdelkáder (Abdulkáder Nuszájri) 154, 159
Joklik, Otto 266–267, 269–274, 282–286, 289

K

Kamel, Hasszán Szájíd 251
Karoz, Jákob 286, 327
el-Khatábi, Rasíd 186
Klarsfeld, Beate 252, 346
Klarsfeld, Serge 338, 346, 361
Klein, Walter 76–77,
Kleine, Heinrich 164
Kleinwächter, Hans 252, 266–267, 278–285, 306–307, 309, 332
Klemperer, Victor 82
Koenig, Pierre 354
Kohler, Kurt, dr. 67–73, 87, 95
Korotkov, Vitalij V. („Alfred") 84, 227
Krichbaum, Wilhelm 84
Krug, Heinz 251–252, 264–267, 270, 272, 279, 328
Krüger, Fritz Peter (Gerhard Krüger) 136–137, 143, 149–152, 160
Kubainsky, Peter 191–193, 257, 350
el-Kudszi, Názim 211

L

Laham, százados 178–179, 182–183, 186, 202
Langkau, Wolfgang 298
von Leers, Johann (Omar Amín) 118, 182, 257, 261–262
Liebel, William 57
Lotz, Waltraud 261, 307, *395*
Lotz, Wolfgang 55, 222–223, 254, 259–262, 276–277, 295, 311–312, 361, *395*

M

Maichanitsch, Arthur 333–334
Manor, Ámosz 355
Mast, Heinrich 113–117, 273, 350, 365
Meidan, Ráfi 299–301, 303, 320, 329
Meir, Golda 258–259, 286–287, 328, 334, 355
Mende, Erich 240
Mengele, Josef, dr. 190, 262, 328–330, 335–336
Mercier, Marcel-André 147–148, 354
Merten, Max 230–231, 233, 235–237
Mertins, Gerhard 118
al-Midáni, Mamdúh 138–139, 157–158, 162, 177, 179–181, 185, 201, 219
Mielke, Erich 233
Morlanne, Jacques 148, 354
Müller, Heinrich 327, 329
Müller, Helmuth 154, 159
Mussolini, Benito 296

N

Nadím, Szaíd 264
Nasijáhú, Jehúdit 326–327
Nasszer, Gamal Abden 140, 176–177, 183, 199–201, 209, 245–248, 251–253, 255–256, 283, 286, 288, 302, 307, 314, 323, 325, 331, *393*
Nábil 345

Nátán, Ásér Ben 248
Ner (Moszad-ügynök) 194–198, *391*
Niemann, Werner 321
Nixon, Richard 297

O
Ollenhauer, Erich 240

P
Peresz, Simón 287, 318, 320–321, 357
Pilz, Wolfgang 249–251, 253–255, 258, 261, 263, 267, 277, 281, 284, 309, 321–322
Puchert, Georg („Morris kapitány") 153–159, 354

R
Rademacher, Franz 133, 136–137, 151, 179–181, 207–209, 211–215, 217–222, 233, 235–236, 350–351, *392–393*
Rajísz 184, 333
Rauff, Walter 112–113, 118, 129, 292–294, 296, 336, 350, 358, 364
Rechenberg, Hans 212–214, 235–236
Reiser, Heinrich 68, 73, 76–77
Remer, Otto Ernst 75–76, 118, 133, 136–137, 139, 141, 143, 160–164, 167, 171, 202, 209–211, 274, 338, 350
Reuter, Cvi 272
Rifái, Talal Abdel-Vahháb 186, 202
Rossello, Bartolomeo, *lásd még:* Rademacher, Franz
Rotberg, Nathan 197, 275
Rusinek, Kazimierz 291

S
el-Sathlí, Szaad 356
Sámír, Jichák 194, 341
Sänger, Eugen 250–251, 253–255, 263, 323
Schacht, Gerhard 113, 115–116
Schaefer, Hermann 127, 165–168, 178, 180–181, 186, 190, 192–194, 205–206, 208–209, 216, 230–233, 236–237, 273, 350–351, *390*
Schlüter, Otto 141, 143, 149, 156–157, 159, 281
Schmaldienst, Alois, *lásd még:* Brunner, Alois
Schneeweiss, Rudolf 184
Schneider, dr. *lásd még:* Gehlen, Reinhard
Schumann, Horst 327–329, 358
Schwend, Friedrich 50

Segev, Samuel 215
Seidenschnur, Hans-Joachim 155–156, 158
Sejk al-Ard, Mádzsid 205–212, 214, 218, 220–222
Sellmann, Heinrich 257
Seríf (Chérif), Mahmúd 170
Servatius, Robert 181–182, 185, 230
Sibert, Edwin L. 28–30, 51
Skorzeny, Otto 120, 125, 139, 166, 296–306, 315, 320, 331–332, 366, *395*
Sommer, Hans 77, 145–146, 351–352
Späth, Karl-Heinz 130–131, 133, 136–137, 143, 236–238, *390*
Springer, Christian 343, 363
Springer, Ernst-Wilhelm 118, 133, 135–137, 139, 141, 143–144, 150–152, 157–158, 160–164, 167, 171, 202, 209–211, 219, 221, 274, 350
Stangl, Franz 129, 132
Steinbiechler 296
Stewart, Gordon 71
Strauss, Franz Josef 210, 242–243, 315–324, 357–358
Strobl, Reinhold, dr. 258
Szadat, Anvar 109
Szaláh, Káhir 264–265
esz-Szarrádzs, Abd-el-Hamíd 177–178, 183, 186, 199–202
Szerghíni, Maszud, dr. 210
Szujdáni, Ahmad 216, 220
Szulejmán, Bahdzsat 347
Szumin, Ivan I. („Max") 84

T
Thábet, Kamel Amín, *lásd még:* Cohen, Eli
Tiebel, Erwin 82–83, 100, 351–352, *391*
Tito, Josip Broz 150
Tlász, Musztafa 203
Trudeau, Arthur G. 95, 101
Truman, Harry S. 37, 40

U
Ulbricht, Walter 325

V
Valentin, Hermann 277–279, 295–296, 302, 304–308, 310, 320, 332
Vogel, Rolf 229
Vogel, Rudolf 127–128, 181
Voss, Wilhelm, dr. 118

W
Waldman, Eric 30–33, 55
Weiss, Kurt 236, 239

Wende, Hannelore 277
Wessel, Gerhard 27, 33
Wiesenthal, Simon 114, 164, 184, 257, 303–304, 334, 365, 367
Willbrand, Jürgen 167
Witzke, Curt 132–133, 181, 186

Z

„dr. Z." 184, 334
ez-Zaím, Huszni 113, 292
Zamir, Cvi 329
Zejn, Adnán 179, 219
Zinn, George-August 126, 175

SOMOGYI KÖNYVTÁR
1881

TARTALOM

Bevezetés 7

I. RÉSZ: BUKÁS ÉS FELTÁMADÁS • 17

1. FEJEZET: Sanyarúrét 19
2. FEJEZET: Szemétdombról szemezgetve – náci bérencek a bukás után 35
3. FEJEZET: A koldusok nem válogathatnak – Gehlen és a CIA 49
4. FEJEZET: Redőnyök és vörös rémek 65
5. FEJEZET: A moszkvai húzás – Tűzijáték művelet 79
6. FEJEZET: Sakkjáték és kettős ügynökök – Ludwig Albert különös esete 91

II. RÉSZ: OK ÉS OKOZAT • 103

7. FEJEZET: Zavarosban halászva 107
8. FEJEZET: Ház a Rue Haddádon 123
9. FEJEZET: Keleti Kereskedelmi Társaság – neonáci tervek és a harmadik világ 135

10. FEJEZET: A köztársaság visszavág 147
11. FEJEZET: Beisner mennybe száll 161
12. FEJEZET: Ellenségem ellensége
– Alois Brunner szövögeti a szálakat 175
13. FEJEZET: „Büntető hadművelet"
– a Moszad is beszáll a játszmába 189
14. FEJEZET: Tél Szíriában – az OTRACO bukása 205
15. FEJEZET: Lelepleződnek a nácik titkai – Gehlen legsötétebb órája 225

III. RÉSZ: UTÓRENGÉSEK ÉS ÁRNYAK • 245

16. FEJEZET: A Damoklész művelet – a Moszad árnyékra vetődik 247
17. FEJEZET: Szolgálatkész zsákmány és nukleáris rémálmok 269
18. FEJEZET: Fausti alkuk – nácik a zsidó állam szolgálatában 291
19. FEJEZET: Kanál mézzel több legyet foghatni,
mint egy hordó ecettel 309
20. FEJEZET: Elmúlás 331

Utószó: Tükörbe zárt szellemek
– a náci zsoldosok történelmi jelentősége 349
Köszönetnyilvánítás 361
Bibliográfia 369
Képmelléklet 387
Névmutató 397

Európa Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó Kuczogi Szilvia igazgató

Nyomta a Szekszárdi Nyomda Kft., Szekszárd
Felelős vezető Vadász Katalin igazgató

Szerkesztette Rácz I. Péter
Kézirat-előkészítő Virág Sándor
Korrektor Hajdú Lívia
Tördelőszerkesztő Pyber Anita
Művészeti vezető Tabák Miklós
Borítótervező Tabák Miklós

ISBN 978 963 504 865 6

www.europakiado.hu
www.facebook.com/europakiado
www.alexandra.hu
www.moobius.hu

DANNY ORBACH izraeli történész, a Jeruzsálemi Héber Egyetem Történelem és Ázsiai Tanulmányok Tanszékének docense 1981-ben született. Három évet szolgált az izraeli hadseregben hírszerzőként; a Tel-Avivi és a Tokiói Egyetemen végzett kutatásait követően a Harvard Egyetemen doktorált. A katonai lázadások és politikai merényletek a szakterülete. Első könyvét 2009-ben, a Hitler elleni merénylet 65. évfordulóján publikálta héberül, *Valkűr hadművelet – Német ellenállás Hitlerrel szemben* címmel, melyet további hét nyelven is kiadtak. A *Szökevények* 2022-ben jelent meg angol nyelven. A Jeruzsálemben élő szerző héber és angol nyelvű blogot is vezet történelmi és politikai témákról.

• • •

„A *Szökevények* dugig van árnyalt karakterekkel és hihetetlenül abszurd eseményekkel, ezért aztán kellően szórakoztató olvasmány a valódi kémtörténetek rajongói számára. Az egykori nácik háború utáni hírszerző közösségben betöltött szerepének nagyon is eleven története."

Kirkus Reviews

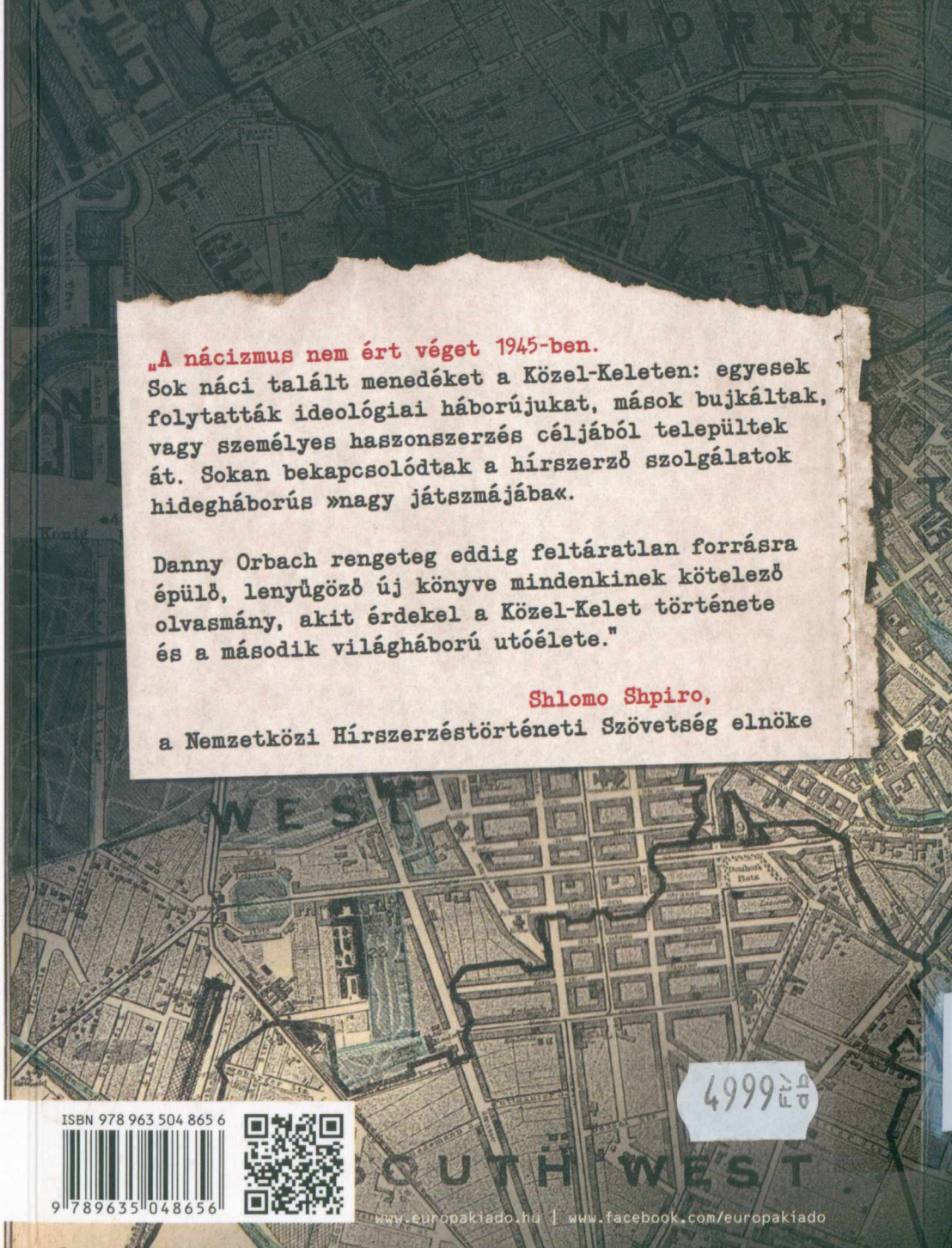
„A nácizmus nem ért véget 1945-ben.
Sok náci talált menedéket a Közel-Keleten: egyesek folytatták ideológiai háborújukat, mások bujkáltak, vagy személyes haszonszerzés céljából települtek át. Sokan bekapcsolódtak a hírszerző szolgálatok hidegháborús »nagy játszmájába«.
Danny Orbach rengeteg eddig feltáratlan forrásra épülő, lenyűgöző új könyve mindenkinek kötelező olvasmány, akit érdekel a Közel-Kelet története és a második világháború utóélete."
Shlomo Shpiro,
a Nemzetközi Hírszerzéstörténeti Szövetség elnöke
4999 Ft

ISBN 978 963 504 865 6
9 789635 048656
www.europakiado.hu | www.facebook.com/europakiado